

**HATAY DEVLETİ BAŞBAKANI
DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN HAYATI VE
SİYASİ FAALİYETLERİ**

Mustafa Abdullah KÜNDEYİ
Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN
Temmuz, 2020
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**HATAY DEVLETİ BAŞBAKANI DR. ABDURRAHMAN
MELEK'İN HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ**

Hazırlayan
Mustafa Abdullah KÜNDEYİ

Danışman
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

AFYONKARAHİSAR 2020

Bu tez çalışması; Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırmaları Koordinasyon Birimi (BAPK) Tarafından Desteklenmiştir. Proje No: "15.SOS.BİL.04"

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek’in Hayatı Ve Siyasi Faaliyetleri**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gűsterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06.06.2020

űđr. Gűr. M. Abdullah KűNDEYİ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

ÖZET

HATAY DEVLETİ BAŞBAKANI DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Mustafa Abdullah KÜNDEYİ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Eylül, 2020

Danışman: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Abdurrahman Melek, 1896 yılında Antakya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi ve Rüştüye'yi Antakya'da, liseyi, Halep Sultanisi'nde Halep'te bitirmiştir. Yüksek tahsil için Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyesi'nde eğitimine başlamıştır. 1914 yılında Antakya'da “*Türk Ocağı*” şubesini açmıştır. Askerliğini Birinci Dünya Savaşı sırasında 41. Tümen'de yapmıştır. Şam'daki okul kapanınca Darülfünun Tıp Fakültesi'ne geçiş yapmış ve 1919 yılında mezun olmuştur. Abdurrahman Melek'in ilk görevi İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi asistanlığıdır. 1923 yılında Antakya'ya dönmüş ve özel muayenehane açmıştır. 1928 yılında “*Yeni Mecmua*” adlı yerel gazetede yazılar yazmaya başlamıştır. Melek'in ilk siyasi faaliyeti 1932 yılında İskenderun Sancağı İdare Meclisi Üyeliği'ne seçilmesidir. 1937 yılında Cenevre'de gerçekleştirilen Hatay müzakerelerine müşahit olarak katılmıştır. 1938 yılında İskenderun Sancağı Valisi ardından Hatay Devleti'nin Başbakanı olmuştur.

Abdurrahman Melek, 1939 yılından itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 4 dönem milletvekilliği yapmıştır. 1947-48 yıllarında Türk siyasetinde “*Otuzbeşler*” adı verilen gurupta yer almıştır. Milletvekilliği yaptığı yıllarda Parlamentolar arası kurulda faaliyet göstermiştir. 1942 yılında Demirtepe Halk Tüketim Kooperatifi'nin kurucu üyesidir. 1952 yılında Türk Hava Kurumu'nun Merkez Kurul Üyeliği görevine seçilmiştir. 1955-1961 yılları arasında Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır. 1961 yılı Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde CHP'den aday olmuştur.

Emekli olduktan sonra, vefatına kadar yazları İstanbul'da kışları da Ankara'da ikamet etmiştir. Melek'in hatıraları 1966 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır. Abdurrahman Melek, 13 Ocak 1978 Cuma günü Ankara'da İnkılap Sokak'taki evinde vefat etmiştir. Naaşı TBMM önünde yapılan törenin ardından Karşıyaka Mezarlığı'na defnedilmiştir. Vefatından sonra ismi Antakya'da bir caddeye verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Abdurrahman Melek, Biyografi, Hatay Devleti, Türk Dış Politikası, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi.

ABSTRACT

LIFE AND POLITICAL ACTIVITIES OF DR. ABDURRAHMAN MELEK, THE PRIME MINISTER OF STATE OF HATAY Mustafa Abdullah KÜNDEYİ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

June, 2020

Advisor: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Abdurrahman Melek was born in Antakya in 1896. He completed his primary education (Sıbyan Mektebi and Rüştüye) in Antakya and high school (Halep Sultanisi) in Aleppo. He started medicine education in Damascus Medicine School (Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyesi). In 1914, he opened the "Turkish Hearth" (Türk Ocağı) branch in Antakya. He did his military service under the conditions of the 1st World war at 41st Division. During this term, as the Damascus Medicine School was closed his studentship was transferred to İstanbul School of Medicine (Darülfünun Tıp Fakültesi) and he was graduated in 1919. Abdurrahman Melek's first employment was assistant at İstanbul University Faculty of Medicine. He returned to Antakya in 1923 and hung out his shingle. In his political career melek firstly was elected as an administrator to Sanjak of İskenderun. He attended to the negotiations of Hatay, which was performed in Geneva, as an observer. In 1938 he served as the governor of the Sanjak of İskenderun and shortly afterwards as the prime minister of Hatay state.

From 1939 onwards, he served as a member of the Turkish Grand Assembly for four terms. In 1947-48, He took part in the group called "Thirty Fives" (Otuzbeşler) in Turkish politics. During his years as a deputy, he served on the inter-parliamentary committee. He is a founding member of Demirtepe People's Consumption Cooperative in 1942. He was elected as the Central Board Member of the Turkish Aeronautical Association in 1952. He retired after serving as a Member of the Central Bank's Board of Directors between 1955 and 1961. He was a candidate from the CHP in the 1961 Republic Senate elections.

After his retirement, he lived in Istanbul in the summer and Ankara in the winter until his death. His memories were published by the Turkish Historical Society in 1966. Abdurrahman Melek passed away on Friday, January 13, 1978 at his house in İnkılap Sokak in Ankara. His body was buried in Karşıyaka Cemetery after the ceremony held in front of the Turkish Grand National Assembly. After his death, his name was given to a street in Antakya.

Keywords: Abdurrahman Melek, Biography, State of Hatay, Turkish Foreign Policy, History of Turkish Republic.

ÖN SÖZ

Dr. Abdurrahman Melek, Antakya şehrinde yetişmiş vatanperver, aydın bir kişidir. Doktorluk mesleğini, gazeteci kimliğini ve devlet adamlığı yönünü layığıyla yerine getirmiştir. İskenderun Sancağı başta olmak üzere Hatay Devleti'nde ve Türkiye'de Millet Meclisi çatısı altında görev yapmıştır. Hatay sorununun ustalıkla çözümlendiği süreçte Melek de katkı sağlamıştır.

Tezin her aşamasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım danışmanım Prof. Dr. Sadık Sarısamam başta olmak üzere, tezin şekillenmesinde yapıcı önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Yusuf Sarınam, Prof. Dr. Ahmet Altıntaş, Prof. Dr. Mesut Erşan ve Prof. Dr. Uğur Üçüncü için şükran duygularımı ifade etmek isterim.

Ayrıca verilere ulaşmada yardımlarını gördüğüm Gökçen Erner, Mehmet Melek, Samsun Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Mustafa Çolak, Mustafa Kemal Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanı Doç. Dr. Olcay Özkaya Duman, Cemil Meriç İl Halk Kütüphanesi, arşiv ve kütüphanecilik camiası, Mehmet Tekin ve de katkılarından dolayı Doktorant Çağlar Öngel'e teşekkür ederim.

Annem-babam, desteğini hiç eksiltmeyen Eşim Zehra, çocuklarım Burak ve Yağmur'a sabırları için minnettarım.

Öğr. Gör. M. Abdullah KÜNDEYİ

2020, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN AİLESİ, EĞİTİMİ VE SİYASETE ATILMADAN ÖNCEKİ HAYATI

1. DOĞUMU VE AİLESİ	6
2. EĞİTİM HAYATI.....	8
3. MESLEK HAYATI.....	10
3.1. DOKTOR ABDURRAHMAN MELEK	10
3.2. GAZETECİ ABDURRAHMAN MELEK	12
4. ANTAKYA'DA KURULAN CEMİYETLERDE DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN FAALİYETLERİ	29
4.1. ABDURRAHMAN MELEK VE ANTAKYA TÜRK OCAĞI.....	29
4.2. SELAMET-İ BELDE CEMİYETİ	31
4.3. HATAY ERGİNLİK CEMİYETİ	32
4.4. ABDURRAHMAN MELEK VE TURİZM CEMİYETİ FAALİYETLERİ	35
4.5. ABDURRAHMAN MELEK VE CEMİYET-İ HAYRİYE-İ İSLÂMİYE	35

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY'IN ANAVATANA KATILIMINDAN ÖNCEKİ DÖNEMDE DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN SİYASİ FAALİYETLERİ

1. İSKENDERUN İDARE MECLİSİ ÜYELİĞİ.....	38
2. İSKENDERUN SANCAĞI VALİSİ DR. ABDURRAHMAN MELEK.....	42
2.1 VALİLİK DÖNEMİ İCRAATLARI.....	48
2.2. SANCAK MECLİSİ SEÇİMLERİ.....	50
3. HATAY DEVLETİ BAŞBAKANLIĞI.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİ SİYASİ FAALİYETLERİ

1. 6. DÖNEM GAZİANTEP MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ	70
1.1. OYLAMALAR.....	70
1.2. KOMİSYONLAR.....	72
1.3. GENEL KURUL KONUŞMALARI.....	102
2. 7. DÖNEM GAZİANTEP MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ	108
2.1. OYLAMALAR.....	108
2.2. ÖNERGELER	113
2.3. KOMİSYONLAR.....	113

2.4. GENEL KURUL KONUŞMALARI.....	137
3. 8. DÖNEM GAZİANTEP MİLLETVEKİLİĞİ DÖNEMİ	142
3.1. OYLAMALAR.....	143
3.2. ÖNERGELER	145
3.3. KOMİSYONLAR.....	148
3.4. GENEL KURUL KONUŞMALARI.....	175
3.5. OTUZBEŞLER GRUBU.....	192
4. 9. DÖNEM HATAY MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ.....	195
4.1. OYLAMALAR.....	195
4.2. ÖNERGELER	198
4.3. KOMİSYONLAR.....	203
4.4. GENEL KURUL KONUŞMALARI.....	233
4.5. PARLAMENTOLAR ARASI KURUL	240

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DİĞER FAALİYETLERİ, ÖLÜMÜ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

1. TİCARİ VE İDARİ FAALİYETLERİ	243
1.1. ASİ NEHRİ'NDEN ELEKTRİK ÜRETİM ŞİRKETİ.....	243
1.2. GÜNDÜZ SİNEMASI PROJESİ	247
1.3. TÜRK HAVA KURUMU MERKEZ KURULU ÜYELİĞİ.....	248
1.4. DEMİRTEPE HALK İSTİHLAK KOOPERATİFİ.....	249
1.5. MERKEZ BANKASI YÖNETİM KURULU ÜYELİĞİ (1955-1961).....	252
2. EMEKLİLİĞİN BAŞLANGICINDAN VEFATINA KADAR	253
2.1. ÖLÜMÜ	255
2.2. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ.....	256
SONUÇ	260
KAYNAKÇA.....	266
EKLER	276
ÖZGEÇMİŞ	291

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
CBCA	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
CBOA	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
EUM	: Emniyet-i Umumîye Müdüriyeti
FO	: Foreign Office
Haz.	: Hazırlayan
HDMMZC	: Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayısı
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
THK	: Türk Hava Kurumu
TİTE	: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
TTK	: Türk Tarih Kurumu
YKY	: Yapı Kredi yayınları
Vd	: ve diğerleri

GİRİŞ

Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan Antakya, Asi Nehri yatağı ile Güney Anadolu'ya uzanan çöküntüde, denizden 440 m. yüksekliğindeki Habibünneccar Dağı'nın eteğinde yer alır. İlkçağlarda ve özellikle Roma-Bizans İmparatorlukları döneminde Akdeniz havzasında yer alan önemli bir ticaret merkezidir. Yörede M.Ö. 8000 yıllarına ait yerleşim izleri tespit edilmiştir¹.

Bölgenin diğer önemli merkezi de İskenderun'dur. Şehir, M.Ö. 333 yılında Büyük İskender'in adına atfen Alexandria adıyla kurulmuştur. Burada önceleri Fenikelilerin tesis ettiği Myriandus adlı liman şehri bulunuyordu. Bu liman önemli bir ticaret merkeziydi. Ayrıca bu bölgede yer alan ve stratejik bir öneme sahip olan Belen Geçidi, şehrin önemini arttırıyordu².

Antakya, Anadolu ile Orta Doğu'nun tam ortasında yer almaktadır. Dolayısıyla Afrika'ya kadar uzanan bir koridorun başlangıcıdır. Tarih boyunca coğrafi konumu itibarıyla değişik toplulukların ilgisini çekmiş, bölgede hâkimiyet tesis etmek isteyen milletler tarafından elde tutulmaya çalışılmıştır. Bu stratejik önemi nedeni ile daima mücadele alanı olmuştur. Bölgedeki ilk Türk izleri ise M.S. 395-396 yıllarında Hun Devleti akıncıları tarafından Antakya ve Kudüs'e kadar gerçekleştirilen akınlarda görülmüştür. Şehir, 636 senesinde Ebû Ubeyde bin Cerrah tarafından Bizanslılardan alınarak İslâm topraklarına katılmıştır. Üç yüzyıl kadar süren İslâm hâkimiyetinden sonra 969 senesinde şehir tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. Bölgede Haçlı seferlerine kadar sürecek olan Türk hâkimiyeti ise 1086 yılında Türkiye Selçuklu Sultanı Süleyman Şah döneminde başlamıştır³. Bu dönem 1098 yılında Haçlıların gelmesine kadar devam etmiştir. Antakya'daki Hristiyan hâkimiyeti 1262 yılında Sultan Baybars'ın bölgeyi fethine kadar sürmüştür. O tarihten bu yana Türk ve İslâm şehri olarak devam etmektedir⁴.

Aktif bir liman ve ticaret yoluna sahip olan İskenderun Körfezi jeopolitik konumu sebebiyle daima güçlü devletlerin odak noktalarından biri olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Müttelik Devletler İstanbul, Londra, Sykes-Picot ve St. Jean de Maurienne anlaşmalarıyla Ortadoğu ve Anadolu topraklarının paylaşım planlarını

1 <https://islamansiklopedisi.org.tr/antakya> (erişim: 30.08.2018)

2 <https://islamansiklopedisi.org.tr/iskenderun> (erişim: 30.08.2018)

3 Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, 2. Bs., Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1969, s.160.

4 Ahmet Ocak, Türk Hâkimiyetine Geçiş Sürecinde Antakya ve Çevresinde Bulunan İslam Harici Dini Cemaatler, USAD, Bahar 2019; (10), s. 8-9, 18.

yapmışlardır. Nihayet savaş sonunda Sevr Antlaşmasına giden süreç bu antlaşmalarla şekillenmiştir⁵. İngilizler de ordusuna lojistik destek sağlamak amacıyla, 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesine dayanarak, İskenderun Limanı'na asker çıkartmıştır⁶. Hemen arkasından İskenderun Körfezi'nden başlayarak Urfa, Antep, Adana ve Mersin bölgesini de Fransızlar işgal etmiştir⁷. İskenderun bölgesi 25 Nisan 1920 tarihli San Remo toplantısında alınan kararlar, Fransa'nın kontrolüne bırakılmıştır⁸. 1921 tarihinde sancak bölgesi Halep'e bağlanmıştır⁹.

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. İtilaf Devletleri mütarekenin 7.maddesine dayanarak Osmanlı topraklarını işgal etmeye başlamışlardır. İşgalleri savaş sırasında yaptıkları gizli anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirmişlerdir. Bu çerçevede Osmanlı hakimiyetindeki Orta Doğu topraklarını ırk, dil ve din unsurları dikkate alınmaksızın paylaşmışlardır. Paylaşımında Suriye Fransa'ya verilmiştir. Ancak, onların Suriye tanımlaması içerisinde Antakya ve çevresi ile bir kısım Güney Anadolu toprakları da yer almıştır.

Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bölgeyle yakından ilgilenmiştir. İngilizlerin İskenderun'u işgal etmesi, Hatay meselesinin başlangıcı sayılmıştır¹⁰. Bu sürecin bir sonraki aşaması Suriye ve İskenderun bölgesinin Fransızlara bırakılması ile birlikte Fransız egemenliğinin başlamasıdır. Buna karşılık Türk milleti Güney Anadolu'daki Fransız işgallerini tanımayarak Urfa, Antep ve Maraş'ta silahlı mücadeleye girince Fransızlar Urfa ve Maraş'ı boşaltmışlardı. Sakarya zaferi sonrasında Güney Cephesinde Fransa ile TBMM Hükûmeti arasında 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması'nı imzalanmıştır. Bu anlaşma ile İskenderun Sancağı özerk bir yapıya kavuşmuş, Suriye ve Türkiye arasında geçici bir sınır hattı oluşturulmuştur¹¹.

5 Arnold J. Toynbee, Kenneth P. Kirkwood, *Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, (Haz. Nurer Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul 2009, s. 88-91.

6 Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999, s.79.

7 İngiltere ve Fransa 16 Mayıs 1916'da Osmanlı Devleti ve Ortadoğu bölgesini paylaşmak için yaptığı Sykes-Picot Anlaşmasına göre Suriye ve Lübnan bölgesi Fransızlara tarafından işgal edilmiştir. Abdülhat Akşin. *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s. 302.

8 Manda Sistemi, Milletler Cemiyeti Yasası'nın 22. maddesiyle öngörülen ve 28 Haziran 1919'da alınan kararlar hayata geçirilen sistemdir. Coşkun Topal. "Sancak (Hatay) Sorunu ve İkinci Dünya Savaşı Öncesi Süreçte Arap Kamuoyundaki Etkileri". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, Aralık 2009, s. 2; Baskın Oran, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, 15. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 2009, C. 1, s. 280.

9 Ömer Osman Umar, *Fransız Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM), Ankara 2004, s.505.

10 Ömer Ali Keskin, "Hatay Sorunu ve İbrahim Şükrü Sökmensüer'in Faaliyetleri", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, Temmuz 2018, s.578.

11 Jean-Paul Roux, "Türklerin Tarihi-Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yılı", Çev.: Aykut Kazancıgil- Lale Arslan Özcan, 3. Bs., Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 452.

Ankara ve Lozan Antlaşmalarıyla Türkiye eski Osmanlı topraklarıyla ilgili tüm haklarından feragat etmiş, fakat çok sayıda Türk'ün yaşadığı Hatay ve Musul bölgesiyle ilgili olarak özel çekinceler koymuştur¹².

Fransız Hükûmeti tarafından bölgede yürütülmeye çalışılan liberal politikaya istinaden Suriye ve İskenderun halkları arasında muhtariyet verilmesi umudu yeşertmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak Ocak 1926'da İskenderun Sancağı'nın Suriye meclisindeki temsilcileri, Sancağın Suriye'den ayrılıp doğrudan Fransız Yüksek Komiserliğine bağlanmasını talep etmişlerdir. Mart 1926'da Anayasa hazırlanmış ve İskenderun Sancağı bağımsızlığını ilan etmiştir. Fakat Sancak temsilcileri, Suriye resmi makamlarının itirazı ve Fransızların müdahil olduğu görüşmeler sonucunda 12 Haziran 1926 tarihinde bağımsızlık kararından vazgeçmiştir. Suriye Devleti içinde muhtar bir bölge olarak kalmaya karar vermiştir¹³

1930'lu yılların ortalarında dünya konjonktüründe meydana gelen değişimler Fransa'nın Suriye'deki manda yönetimine son vermesine yol açmıştır. Fransa Suriye'deki manda yönetimini bırakmak için harekete geçince Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Hatay meselesine olan ilgisini yoğunlaştırmıştır. Montrö Boğazlar Sözleşmesi sonrasında gözler yeniden İskenderun Sancağı'na çevrilmiştir.

Hatay meselesinin Cumhuriyet devresine tekabül eden 23 Haziran 1939 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında yapılan bir antlaşma ile Hatay'ın Türkiye'ye katılması kesinleşmiştir. Hatay Devleti Millet Meclisi de Türkiye'ye katılma kararı almıştır. 24 Temmuz 1939 tarihinde son Fransız askeri bölgeden ayrılmıştır. Hatay, 1939 Temmuz'unda 3711 sayılı kanun¹⁴ ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir ili olmuştur¹⁵.

Tezin konusu; Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek'in biyografisidir. Bu çerçevede tez, "*Hatay Meselesi*" ayrıntılarına girmeden Abdurrahman Melek merkezli olarak hazırlanmıştır. Buradaki amaç, Hatay Devleti'nin Başbakanlığını yapmış olan Abdurrahman Melek'i siyasi, idari vb. bütün yönleri ile incelemek ve

12 Kemal H. Karpat, "Ortadoğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk", Çev. Recep Boztemur, İmge Kitabevi, Ankara, 2001, s. 157

13 Mehmet Gönübol, Cem Sar. *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, 3. Bs., ATAM, Ankara 2013, 94-95.

14 Resmî Gazete 11 Temmuz 1939, sayı 4255, s. 957.

15 Meşkure Yılmaz BÖRKLÜ. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Takip Ettiği Dış Türkler Politikası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1999, s.133.

böylece literatüre katkı sağlamaktır. Tez, Türk Dil Kurumu esaslarına uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır.

Biyografinin tamamlanan diğer önemli bölümleri, ticari faaliyetleri ve 1939 sonrası milletvekilliğinden başlayarak emekliliğine kadarki dönemi içermektedir. Çünkü Melek hakkında, Hatay'ın anavatana katılmasından sonrası için akademik çalışma yapılmamıştır. Konu ile ilgili belli başlı telif eserler arasında; Serhan Ada "*Türk-Fransız İlişkilerine Hatay Sorunu (1918-1939)*", Adnan Sofuoğlu-Adil Dağıstan "*İşgalden Katılıma Hatay*", Abdurrahman Melek "*Hatay Nasıl Kurtuldu*", Mehmet Tekin "*Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*" ve Volkan Payaslı "*Sancak'tan Vilayet'e Hatay (1921-1960)*" sayılabilir. Bu kaynakların ortak yönü Hatay'ın Anavatana katılmasıyla birlikte Melek hakkındaki bilgilerin kısıtlı kalmış olmasıdır. Ancak bahsi geçen telif eserler, Hatay davasının kazanılmasında rol oynayan aydınları ve önemli şahsiyetleri akademik literatüre kazandırmada etkili olmuşlardır. Dolayısıyla tezi özel kılan en önemli kaynaklar; bahsi geçen telif eserlerden ziyade arşiv belgeleri, gazeteler ve hatıralar olmuştur.

Bununla birlikte Dr. Abdurrahman Melek'in biyografisi, tarih metodolojisine uygun şekilde terkip, analiz, sentez, yorumlama ve karşılaştırma yöntemleriyle ortaya konulmuştur. Bu amaçla başta Cumhurbaşkanlığı Arşivi olmak üzere Ulusal-yerel gazeteler, Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi, hatıralar, ulusal ve yabancı tez merkezleri ile telif eserlerden literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler kronolojik olarak değerlendirilerek bilimsel bir usulle yorumlanmıştır.

Tezin birinci bölümünde Abdurrahman Melek'in ailesi, eğitimi, doktorluk mesleği ve siyasi hayata atılmadan önceki cemiyet faaliyetleri ele alınmıştır. Bu dönemdeki en önemli faaliyetlerinden biri de gazeteci yönünün ortaya konmasıdır. Melek'in gazetecilik faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 2018 yılı Güz sayısında "*Hatay Devleti Başbakanı Doktor Abdurrahman Melek'in Yeni Mecmua'daki Yazıları Üzerine*" adıyla yayınlanmıştır.

İkinci bölümde siyasi hayatın içinde yer almaya başlayan Melek'in Hatay Meselesinde Sancak İdare Meclisi Üyesi ve Sancak Valisi olarak icraatları ve Hatay Meselesindeki siyasi gelişmelerdeki kritik rolü ele alınmıştır. Hatay'ın Anavatana katılış sürecinde Abdurrahman Melek'in kararlı duruşu ve icraatları önemli

başlıklarından biri olmuştur. Bu bölüm için Cumhurbaşkanlığı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi çok sayıda belgeye erişim olanağı sunmuştur.

Üçüncü bölümde ise Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında sürdürdüğü siyasi faaliyetleri, TBMM Zabıt Cerideleri ekseninde ayrıntılarıyla araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Özellikle TBMM çatısı altındaki faaliyetleri için TBMM Arşivi'nden ayrıntılı bir şekilde çalışılmıştır. Mart 1939 ve 14 Mayıs 1954 tarihleri arasındaki TBMM ve Cumhuriyet Arşivi'ndeki resmi belgeler, teze önemli katkı sağlamıştır. Melek'in TBMM'de 6, 7, 8 ve 9. dönemlerde milletvekili olarak görev yaptığı yıllara ait detaylı verilere ulaşılmasına imkan tanımış, tezin bu bölümü önemli boşluğu doldurmuştur.

Dördüncü bölümde Abdurrahman Melek'in idari ve ticari faaliyetleri hakkında belge ve gazetelerden elde edilebilen bulgular aktarılmıştır. Emekli Sandığı Arşivi ve Merkez Bankası, kanuni mirasçılardan alınacak yasal izin halinde “4982 sayılı *Bilgi Edinme Hakkı Kanununun <Özel hayatın gizliliği> başlığı altındaki 21. Maddesi*” çerçevesinde bilgi talep edilebileceği belirtilerek reddedilmiştir. Bu duruma karşılık özellikle Merkez Bankası faaliyet raporlarından ve diğer kaynaklardan faydalanarak bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ölümü ve kişilik özelliklerine dair bilgiler ve değerlendirmelere de yer verilmiştir. Bu bölümde ağırlıklı olarak hatıralar, gazete kupürleri ve röportajlar değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN AİLESİ, EĞİTİMİ VE SİYASETE ATILMADAN ÖNCEKİ HAYATI

1. DOĞUMU VE AİLESİ

Abdurrahman Melek, Ankara İli Altındağ İlçe Nüfus Müdürlüğü'ne 11242063920 Türkiye Cumhuriyeti Kimlik numarasıyla kayıtlıdır. Antakya'da bugünkü adıyla Ulu Camii Mahallesi¹⁶ Kemalpaşa Caddesi başlangıç mevkisinde bulunan, Türk mimari yapısına uygun bir evde doğmuştur¹⁷. Babası, Melekzâde Hacı Faik Efendi, annesi Hatice Hanım'dır. Ailenin beşinci çocuğudur. Kendisinden evvel Atike, Durdunaz, Fatma ve Şükrü adlı kardeşleri dünyaya gelmiştir. Abdurrahman Melek'ten sonra ailenin en küçük çocuğu olan Mediha doğmuştur¹⁸. Melek'in babası Hacı Faik Efendi'nin bir dönem Antakya'da belediye reisliği yaptığı bilgisi mevcuttur¹⁹.

Abdurrahman Melek'in doğum tarihi hususunda farklı bilgi ve belge tespit edilmiştir. Nüfus Müdürlüğü'nden alınan "*Nüfus Kayıt Örneği*" belgesine göre 1 Temmuz 1896 tarihinde doğmuştur²⁰. Ayrıca TBMM milletvekilleri için hazırlanan, Abdurrahman Melek'in 20 Nisan 1939 tarihli tercüme-i hal evrakında doğum tarihi 1896 olarak kaydedilmiştir²¹.

Diğer yandan Dr. Abdurrahman Melek ve ailesinin, Türk vatandaşlığına kabulü hakkında, T.C. Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü tarafından hazırlanan 13 Mart 1939 tarihli belgede, doğum tarihi 1892 olarak kaydedilmiştir²². Ayrıca Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Genel Müdürlüğü sitesinden alınan bilgiye göre, doğum tarihi 1896 olarak kaydedilmiştir²³.

16 1326 tarihli Halep Vilayet Salnamesine göre Antakya şehrinde 42 mahalle bulunmaktadır. Bunların en büyüklerinden biri Ulu Cami Mahallesi'dir. Cengiz EROĞLU, vd. *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, ORSAM, Ankara 2012, s.153

17 Abdurrahman Melek'in oğlu Faik Melek hatıralarında belirttiğine göre bu evin ortasında bir havuz mevcuttu. Bkz. Faik MELEK, *Hepsi Geldi Geçti... (Dış İşlerinde 32 Yıl)*, Milliyet Yayın, İstanbul 1994, s. 12.

18 Torunu Mehmet Melek ile görüşme. Ağustos 2015.

19 Rengin Galioğlu, "Hatay Devleti Başvekili Dr. Abdurrahman Melek", *Güneyde Kültür Dergisi*, C. 14, Temmuz 2003, s.9; Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, C. III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012, s. 477; Hatay Valiliği, *Hatay İl Yıllığı*, Hatay 2011, s.149; Cengiz EROĞLU, vd.. *a.g.e.* 359.

20 19 Nisan 2016 tarihli Nüfus Kayıt Örneği.

21 "TBMM mebusları için tercümeihal" evrakı, 20.4.1939.

22 CBCA Fon no: 30 18 12, Kutu no: 86, Dosya no:21 Sıra no:5; Cumhuriyet arşivinde doğum tarihinin 1892 gösterilmesinin Osmanlıca rakamları okumadan kaynaklandığı düşünülebilir. 6 rakamının sehven 2 olarak kaydedilmesi söz konusu olabilir.

23 <http://mebis.ankara.bel.tr/Page3/Detay.aspx?numara=61928>

Abdurrahman Melek'in babası, Antakya'da hatırı sayılır bir çevreye sahiptir. Melek sülalesinin babadan oğula süregelen ekonomik bir nüfuz, sabun fabrikası ve arazilere sahip olduğu, ailesiyle yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır. Abdurrahman Melek'in de ticari nüfuzu ve başarıları, ödediği vergilerle tespit edilmiştir. Melek, Antakya ve çevresinde yüksek vergi ödeyen kişiler arasında yer almıştır. Örneğin 1964 yılı itibariyle ödediği vergi 4038 liradır. Bu bedelle, Antakya'da vergi mükellefleri arasında ödenen vergi miktarına göre 11. sırada yer almıştır²⁴.

Dr. Abdurrahman Melek, İstanbul'da tıp fakültesinde asistanlık yaptığı sıralarda, arkadaş çevresinin tavsiyesi üzerine, tanıştığı²⁵ Hasan kızı, Leman Hanım'la 8 Mart 1923 tarihinde evlenmiştir²⁶.

Abdurrahman Melek'in eşi, Sivas Valisi Hasan Hilmi Paşa'nın kızı Leman Hanım 1 Temmuz 1902 tarihinde (Rumi 1318) doğmuş²⁷, İstanbullu aydın bir hanımefendidir. İstanbul'da Dame de Sion ve Amerikan Koleji gibi yabancı mekteplerde okumuştur. Leman Hanım, gelin olarak geldiği Antakya'da şehrin muhafazakâr adetlerine itiraz etmeksizin uyararak, kalabalık aile muhitinde saygın bir yer edinmiştir²⁸.

Evlilik sonrası Abdurrahman Melek Antakya'da babasının evine yerleşmiştir²⁹. Abdurrahman ve Leman çiftinin bütün çocukları bu evde doğmuştur. Muhtemelen Melek'in doğduğu düşünülen bu ev; beş-altı odadan oluşan büyükçe bir yapıdır. Evin duvarları işlemeli tahtalar ile kaplıydı. Ortasında havuz bulunan bir avlusu mevcuttur. Bu avluda çardak, mutfak, kiler ve selamlık bölümleri var idi. Faik Melek'in ifadesiyle ev "*gerçek bir Türk mimari eseri ve gerçek bir Türk evi idi*"³⁰.

24 *Atayolu*, 21 Ağustos 1965, s.1. Bu liste alfabetik yahut ödenen vergi miktarına göre düzenlenmemiş, rastgele yazılmıştır. Melek bu listede 6. Sıraya yer almıştır. Melek'in ilk defa bir vergi listesinde yer almasının sebebi, Babasına ait "Hacı Faik Melek" sabun fabrikasının Abdurrahman Melek'in ağabeyi Şükrü Melek'in işletmiş olmasıdır. Şükrü Melek 1961 yılında vefat edince fabrikanın vergileri Melek tarafından ödenmiş olmalıdır. (Torunu Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme 06 Ağustos 2014, Hisarüstü-İstanbul.)

25 Torunu Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme.

26 Bakınız ekler NİKAH ŞEKERİ KARTI

27 Vukuatlı Nüfus Kayıt Örneği

28 Faik Melek. *a.g.e.*, s. 11.

29 Ev, bugünkü Kemal Paşa Caddesi ve Ulu Camii arasında kalan mahâlde olmalıdır. Belediye tarafından yol genişletme çalışmaları sırasında istimlak edilerek yıkılmıştır. Baba ocağı olan evin yıkılmasının Abdurrahman Melek'i çok üzdüğü öğrenilmiştir. Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme, 2 Şubat 2015.

30 Faik Melek. *a.g.e.*, s. 12.

2. EĞİTİM HAYATI

Abdurrahman Faik (Melek) üniversite yıllarına kadar da aynı şehirde yaşamıştır. Eğitim hayatına 5-6 yaşlarında, çocukluğunun geçtiği mahalleye en yakın yerde bulunan sıbyan mektebinde (ilkokul) başlamıştır³¹. Eğitime başladığı yaş tam olarak bilinemese de 1904 yılında Antakya Mülki Rüşdiyesi'ne (ortaokul) devam etmiştir³². Zira Melek'in "Askeri okul" seçeneğini hiç düşünmediği anlaşılmaktadır. Antakya'da lise dengi idadi veya sultani mevcut olmadığı için³³ Halep Sultanisi'ne (lise) devam etmiştir. Okulların eğitim süreleri ve Melek'in doğum tarihine bakarak liseden 18-19 yaşlarında mezun olması muhtemeldir³⁴.

Baba Melekzade Faik Efendi, Abdurrahman Melek'in Halep Sultanisi'nden mezun olduktan sonra ağabeyi ile birlikte ticari işlerinin başına geçmesini istemiştir. Melek, okuma isteğini iletmişse de babasını ikna etmekte zorlanmıştır. Daha sonraları ağabeyinin de Melek'i desteklemesi üzerine Faik Melek, oğlunun yükseköğrenim görmesine razı olmuştur. Dönem itibariyle o bölgedeki en yakın yükseköğretim kurumu olan Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'sine gönderilmiştir. Bu kararın alınmasında şehrin önde gelen Kuseyri ailesinin oğlu Mithat'ın da Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'sine devam etmesi etkili olmuştur. Birlikte gitmeleri ve birbirlerine destek olmaları şartı ile Abdurrahman Melek'e izin verilmiştir³⁵.

Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'sinin yönetmeliğinde "Doktor adaylarının, 7 senelik idadi mekteplerinden mezun veyahut o derecede bulunduğu Maarif Nezareti'nce tasdik edilen hususi mekteplerden (Türkçe imtihanını vermek kaydıyla) diploma almış olması şarttır" ifadesi yer almaktadır. Abdurrahman Melek, Sultani mezunu olduğu için bu şartları ziyadesiyle karşılamıştır. Bu okulun o dönemdeki yönetmeliğine göre yaş

31 Meşrutiyet dönemi Osmanlı sınırları dahilinde eğitim hayatına bireyler 5-6 yaşlarında başlamaktadır. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2011*, 20. Bs., Pegem Akademi Yay., Ankara 2011, s. 89.

32 Antakya da bir adet rüştiye vardır. 1306 tarihli Halep Vilayet Salnamesi s.213; Cengiz EROĞLU, vd. *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, s. 68; Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s. 164-165.

33 Antakya İdadisi 26 Ekim 1921'de Sultani oldu; Rengin Galioğlu, *Hatay Kültür Tarihinde 1921-1939 Dönemi ve Bu Dönemin En Önemli Eğitim Kurumu Antakya Lisesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay 2004, s.47.

34 Abdurrahman Melek'in İdadi okuduğu yıllarda Orta öğretim alanında en büyük değişiklikler bu okullarda görülmüştür. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle açılması hükme bağlanan Sultaniyeler henüz ülke çapında açılmamıştı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sultani sayısı 50 kadar ve bir kısmı da yatılıdır. Meşrutiyet döneminde Sultaniler 5 veya 6 yıllık ilköğretimden sonra başlayarak, 4 yıllık birinci ve 3 yıllık ikinci devre olacak şekilde 7 yıl süreli olarak eğitim veriyorlardı. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s. 273; Remzi Siliöz 1937 tarihinde yayınladığı hatıralarında Antakya şehrinde biri kız biri erkek olmak üzere iki Türk lisesi ve iki tane de Fransız koleji olduğundan bahsetmiştir. Bir Arap lisesi ve o tarihte faaliyetlerini durdurmuş "Amerikan koleji, iki Ortodoks ekalliyet mektebi ve bir de Ermeni Katolik mektebi" olduğunu belirtmiştir. Remzi Siliöz, *Hatay ve Milli Mücadele Yılları*, Ankara Kitabevi, Bursa, 1937, s. 11.

35 Gökçen Erner ile yapılan görüşme, 05 Ağustos 2015; Mehmet Tekin ile Mayıs 2015 tarihinde yapılan görüşme.

sınırı da mevcuttur. Buna göre doktor adayları 17 yaşından küçük olmamak zorundaydılar³⁶.

Melek'in, kayıt tarihine dair bilgi ve belge olmamakla birlikte, 1914 yılında Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyesi'ne kayıt yaptırdığı sırada Birinci Dünya Savaşı patlak vermiştir. Bu savaşa Osmanlı Devleti'nin de dahil olması üzerine, ordunun sıhhiyeci ihtiyacına binaen öğrenci ve hocaları silahaltına alınmıştır³⁷. Savaş devam ederken Suriye cephesinde yaşanan yenilgiler üzerine Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyesinin ardından Beyrut Tıbbiyesi de kapanmıştır³⁸. Bu süreçte Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'si, 4 Mart 1916'da çıkartılan “*Darülfünun Tıp Fakültesi ve Şuabâtı Nizamnâmesi*” uyarınca Darülfünun Tıp Fakültesi'nin Ulûm-ı Tıbbiye Şubesi'ne bağlanmıştır³⁹. Bu durumda Melek'in İstanbul'a, Darülfünun Tıp Fakültesi'ne nakli gerçekleşmiş olup 1919 yılında mezun olmuştur⁴⁰. Melek, hatıralarında 1919 yılında Antakya'ya döndüğünü söylemiştir⁴¹. Bu ifadeye göre iş hayatına atıldığı yılların da başlangıcı olmuştur.

Abdurrahman Melek'in Halep Sultanisi'nden mezun olduktan sonra tıbbiyeye devam ettiği açıktır. Kızı Gökçen Erner, babasının Beyrut Tıbbiyesi'ne devam ettiğini söylemiş olsa da bu konuda her hangi bir belge mevcut değildir⁴². Fakat Dr. Ali Rıza Atasoy⁴³, Rengin Galioğlu⁴⁴, Torunu Dr. Mehmet Melek⁴⁵ ve Mehmet Tekin⁴⁶ Melek'in Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'sinde öğrenim gördüğünü dile getirmişlerdir. 20 Nisan 1939 tarihli TBMM kısa hal tercümesinde Abdurrahman Melek'in Darülfünun Tıp Fakültesi'nden mezun olduğu bilgisi mevcuttur. Kısa tercüme-i hal evrakında yer alan bilgi aşağıdaki gibidir.

“1919 tarihinde İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun oldum. Bir sene Fakültede asistan kaldım. Bilahare Viyana ve Paris'e tevsi'-i malûmat için gittim. 1936 senesine

36 Ekmeleddin İHSANOĞLU. Suriye'de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi, T.T.K., Ankara 1999, s.55.

37 CBOA, İ. DUİT,75/000068 (10 C 1335/3 Nisan 1917).

38 Müttefik kuvvetlerin Beyrut'u işgaliyle 4 Ekim 1918 tarihinde Tıbbiye kapatılıp muallimleri (hocaları) tutuklanmıştır. Ekmeleddin İhsanoğlu. *a.g.e.*, s. 59.

39 Nil Sarı, Burhan Akgün, ve Ümit Emrah KURT. *Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Darülfünun Tıp Fakültesi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011, s. 17.

40 Abdurrahman Melek. 20 Nisan 1939 tarihli “*TBMM Kısa Hal Tercümesi*”.

41 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, TTK., Ankara 1966, s. 3.

42 Gökçen Erner ile 5 Ağustos 2015 tarihinde yapılan görüşme; Beyrut Tıbbiyesi'ne devam ettiğini belirten tek kaynak için, Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1954)*, C.7, TBMM Vakfı Yay., Ankara 2001, s. 456.

43 Ali Rıza Atasoy, *Şam Türk Tıbbiye Mektebi Tarihi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1945, s.31.

44 Rengin Galioğlu. “Hatay Devleti Başvekili Dr. Abdurrahman Melek”, s. 8.

45 Dr. Mehmet Melek ile 8 Ağustos 2015 tarihli görüşme.

46 Mehmet Tekin ile yapılan Haziran 2015 tarihli görüşme.

kadar Ankara’da serbest doktorluk yaptım. 1936’da İstanbul’a nakl-i hâne ederek Ankara nüfusuna yazıldım”⁴⁷.

Diğer taraftan Beyrut’taki Tıbbiye aynı zamanda misyoner okulu özelliği gösteriyordu⁴⁸. Melek, tıp tahsili amacıyla Şam’a gidebilmek için Beyrut’tan geçmek zorundaydı. Zira o günün şartlarında kara yolları yok derecesindeydi. Demiryolu da sık sık kesintiye uğruyordu. Bu sebeple en uygun ulaşım şekli Antakya’dan İskenderun’a gitmek, oradan da deniz yoluyla Beyrut’a gelmekti. Beyrut üzerinden de Şam’a ulaşması gerekiyordu. Yakınlarına Beyrut ile ilgili anılarından bahsetmesi nedeni ile Beyrut Tıbbiyesi’nde okuduğu zannedilmiştir.

3. MESLEK HAYATI

Abdurrahman Melek nüfuzlu bir aileden gelmektedir. Ülkenin o yıllarda içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında toplumda kabul görür bir mevkiye sahiptir. Öyle ki ailesinin sahip olduğu zeytinlik arazileri, sabun fabrikası ve muhtelif emlak karşılıklı eğitim hayatını sürdürerek tıbbiyeyi bitirmesi kendisine ayrı bir statü ve erk kazandırmıştır. Hal tercümesinde belirttiği üzere “*Antakya’da babamdan ve annemden tevarüs ettiğim emlak ve arazim var*” demiştir. Mesleki kimliğini belli bir döneme gelinceye kadar ön planda tutan Dr. Abdurrahman Melek gazeteci, siyasetçi ve sivil toplum kuruluşlarındaki aktif görevleriyle hekimlikte elde ettiği başarıyı daha da ileriye taşımıştır. Gazeteci ve yazar kimliği ile ele aldığı konular kendisinin ilerideki siyasi hayatının da şekillenmesinde etkili olmuştur.

3.1. DOKTOR ABDURRAHMAN MELEK

Doktor Abdurrahman Melek, mezun olduğu İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde bir yıl kadar süreyle Ortopedi Etfal ve Ortopedi asistanlığı yapmıştır⁴⁹. Melek, 20 Mayıs 1923 ve 28 Mayıs 1924 tarihleri arasında 500 kuruş maaşla asistan olarak bu görevi sürdürmüştür. Buradaki görevi süresince kendisini daha da geliştirmek

47 Bkz. EK Abdurrahman Melek. 20 Nisan 1939 tarihli “*TBMM Kısa Hal Tercümesi*”.

48 Beyrut’taki tıp fakültesi hakkında daha ayrıntılı bilgi için; Adil Baktaya, “Bir Diploma Sorunundan Bir Diplomatik Soruna Beyrut St. Joseph Tıp Fakültesi Zemininde Osmanlı Devleti ile Fransa’nın Meşruiyet ve Prestij Mücadelesi”, *Nuran Yıldırım Armağan Kitabı Tıp Tarihinin Peşinde Bir Ömür*, Ed: H. Ertin, M.İ. Özekmekçi, Betim Kitaplığı, İstanbul 2016, ss. 485-514; Adil Baktaya, “Ottoman-French Influence Struggle In Syria-Lebanon Region: Medical School Of St. Joseph University As A Case Example”, *International Journal of Turcologia*, vol. 3, 2008, s. 68.

49 İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı 28 Mart 2019 tarih ve 68839 sayılı yazısı.

amacıyla Fransa ve Avusturya'ya gitmiştir⁵⁰. Doktor olarak göreve başladıktan bir müddet sonra, kan ve serum kokusundan rahatsız olduğunu fark etmiştir. Hatta hocasıyla birlikte girdiği bir ameliyat sırasında bayılması üzerine cerrahlığın kendisine uygun olmadığına karar vermiştir⁵¹. Bu durum cerrahlıktan vazgeçerek uzmanlık alanını değiştirmesine yol açmıştır. Dahiliye alanında ihtisas yapmıştır⁵².

Öte yandan Melek, fakülteadaki asistanlığından vazgeçmesi üzerine Antakya'ya dönmüştür. Memleketine dönmesinin en önemli gerekçesi, babasının kendisini yanında istemesidir. Bununla birlikte Antakya'yı çok sevdiği ve O'nun da ailesine düşkün olduğu bilinmektedir⁵³.

Dr. Abdurrahman Melek, memleketine döner dönmez bir muayenehane açmış ve doktorluk mesleğini icra etmeye başlamıştır. Dönem itibarıyla bölgede çalışmalarını sürdüren az sayıda doktorun varlığı nedeniyle, şehirde hastanenin olmamasından⁵⁴ dolayı muayenehanesinde gerçekleştirilen bir röportajda, iş yoğunluğundan yakınmıştır⁵⁵. Bölgede hizmet veren diğer doktorlardan bazıları İbrahim İnal, Basil Huri ve Vedi Bilgin, Melek'in yakın arkadaşlarıydı. Bu isimlerin bazıları Hatay Devleti kurulduğunda da çeşitli görevler almışlardır. Bunlardan İbrahim İnal, Basil Huri ve Vedi Bilgin Hatay Devleti Meclisinde milletvekilliği yapmışlardır. Dışçılık eğitimi alan Ahmet Faik Türkmen ise Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarını birlikte yürütmüştür⁵⁶.

Melek, siyasi hayatın içine girince mesleği ile ilgili çalışmaları devam ettirememiştir. Öyle ki emekli olduktan sonra mesleğine geri dönmek istemişse de fiiliyata geçirememiştir⁵⁷. Aradan geçen uzun yıllar nedeni ile mesleki bilgi ve tecrübesinin körelmesi, tıp alandaki çağdaş gelişmeleri takip edememesi nedeniyle tekrar doktorluk yapmak istememiş olmalıdır.

50 Abdurrahman Melek. 20 Nisan 1939 tarihli "TBMM Kısa Hal Tercümesi; "Viyana ve Paris'e tevsî malumat için gittim"

51 Gökçen Erner Röportaj, 5 Ağustos 2015.

52 Hal tercümesinde Dahiliye mütehasısı olduğu bilgisi verilmiştir. Bkz. Ek Hal tercümesi.

53 Gökçen Erner ve Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşmeler. 8 Ağustos 2015.

54 Antakya'da 1935 yılında Saint Joseph Şifa Yurdu adında ilk hastanenin yapıldığı bilgisi için Bkz. <http://www.hatay.gov.tr/hatayda-saglik>. (Erişim: 13.10.2017).

55 *Yeni Mecmua*, "Doktor Abdurrahman Melek ile yapılan röportaj", 27 Kasım 1937, s.1.

56 Rana Can, Selim Kadioğlu. "Hatay Cumhuriyeti'nde Sağlık Hayatı: Yerel Yenigün Gazetesindeki Yansımalar" *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, V. 3, No 1, 2013, s. 36.

57 Gökçen Erner ile yapılan röportaj.

3.2. GAZETECİ ABDURRAHMAN MELEK

Yaygın kanaate göre “*basın*” dünyada dördüncü güç olarak kabul edilmektedir. Basın, halkın yönlendirilmesi ve bilgilendirilmesini amaçlar. Abdurrahman Melek de bu gücü kullanan kişiler arasında yer almıştır. O, Antakya’da yayınlanan *Yeni Mecmua*’da muhtelif yazılar kaleme almıştır. Mesleki bilgi ve tecrübesini yazılarına yansıtmaya çalışmıştır. Ayrıca verdiği siyasi mesajlarla İskenderun Sancağı halkını çeşitli konularda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek istemiştir.

1928 Mayıs ayında, Yeni Mecmua adlı Türkçe gazete yayımlanmaya başlamıştır. *Yeni Mecmua*’nın Fransızca adı *La Nouvelle Revue*’dir. Dergi, işgal yıllarında Antakya’da Türklüğü savunan ilk Türkçe yayındır⁵⁸. Yazar kadrosunda yer alan Abdurrahman Melek, bu mecmuada 17 yazı kaleme almıştır. Bu yazıların 14 tanesi 1928-1929 yıllarına aittir.

Türkçe ve Fransızca yayın yapması ve yönetiminde bir Fransız resmi görevlisi ve bir de “*hoca*” bulunması koşuluyla izin verilen gazetenin yayın amacı edebi, toplumsal, ilmi konularla halkı aydınlatmaya çalışmak olarak gösterilmişse de zamanla Sancak’taki Türk davasını savunan yazılar bu gazetenin sütunlarında yer almaya başlamıştı. Arap harfleriyle, onbeş günde bir yayımlanan *Yeni Mecmua*’nın yazarları içinde Vedi Münir Karabay, Dr. Abdurrahman Melek, Nafi Miski, Şükrü Oğuz, Ahmet Sırrı Hocaoglu, Selim Çelenk⁵⁹ gibi Türkçü isimlerle birlikte, Mahmut Ali, Firuz Hanzad gibi Antakya kültür hayatının önemli isimleri de yer alıyordu⁶⁰.

Bu derginin yazı kadrosunda bulunan ve “*Abdurrahman Faik*” anlamını taşıyan AF rumuzuyla yazılar kaleme alan Melek’in mesleki bilgisini de ön plana çıkararak sağlık ile alakalı makalelerin yanında toplumsal, iktisadi ve siyasi yazılar yazmıştır. Gazetede yer alan 17 makalesinin 13’ü başyazı özelliği göstermektedir. İlk yazısı 15 Mayıs 1928, son yazısı ise 4 Mart 1935 tarihinde yayınlanmıştır.

58 Gazete hakkında geniş bilgi için; Mehmet Tekin, "Hatay Basın Tarihinin Altın Sayfalarından Biri: Yeni Mecmua", *Güneyde Kültür*, S. 111, 1998, ss. 1-28

59 Gazeteci-yazar (D. 1902, Antakya, Ö. 29 Kasım 1973). İlkokulu bitirdikten sonra öğrenimini bırakarak çalışmak zorunda kaldı. Hatay’ın kurtuluşu sürecinde -özellikle gazeteci olarak- rol aldı. Gazetecilik yaşamına gençlik döneminde başladı. Şükrü Balcı’nın çıkardığı “*Yeniğün*” gazetesinde yöneticilik yaptı. “*Atayolu*” gazetesini Şükrü Balcı ile birlikte çıkardı. Daha sonra bu gazetenin sahibi olarak mesleğini sürdürdü. 1946 yılında Antakya belediye başkanı oldu. Anıları, ölümünden sonra “*Hatay’ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları*” (1997) kitabında toplandı. (<https://www.biyografya.com/biyografi/13875>) (Erişim, 30.04.2017).

60 Yusuf DURAN. *İskenderun Sancağı’nda Fransız Mandası 1920-1936*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.165-166.

Bu dönemde sağlık hizmetleri son derece yetersizdi. Bu yüzden basın yoluyla halkın bilgilendirilmesi yaklaşımı bütün Osmanlı coğrafyasında söz konusu idi. Abdurrahman Melek de doğduğu ve yetiştiği bölge insanının bilinçlendirilmesine katkı sağlamak istemiştir. Öte yandan bu yıllarda Antakya'da her hangi bir hastane olmadığından bu hizmet, özel muayenehaneler aracılığıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Antakya'da 1935 yılında Saint Joseph Şifa Yurdu adıyla o günün koşullarına göre modern diyebileceğimiz 50 yataklı bir hastane kurulmuştur. Hastanenin arsasını belediye sağlamış 1931 yılında yapımına başlanmış 1935 yılında tamamlanmıştır⁶¹.

Abdurrahman Melek, gazetenin yayın hayatına başladığı 15 Mayıs 1928 tarihli ilk sayıda yer alan “*Veraset ve Muhit*” başlıklı yazısında, öncelikle Antakya coğrafyasında yaşayan halkın sosyo-kültürel anlamda menşeyini koruması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Veraset ve muhit sosyal hayatta etkili olan iki kuvvettir. Bu kuvvetler birbirleri ile mücadele halindedirler. Bu mücadelede bazen muhit kuvveti verasete karşı zafer kazandığı gibi bazen de veraset kuvveti galip gelebilir. Muhit kuvveti ile bazı olumsuzlukların önüne geçmek mümkündür. Halkın bilinçlendirilmesi amacıyla oluşturulacak sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla muhitin etkileri olumlu yönde geliştirilebilir. İğreti tedbirlerden kaçınılmalıdır ifadelerini kullanmıştır.

O, tıp doktoru olması münasebetiyle konuya biyolojik faktörler üzerinden de yaklaşmıştır. Melek “*Belki herkesin nazar-ı dikkatini celb etmiştir. İki kardaş ve ekseriya ebeveyn ile evlat arasında gerek münazara-i hariciye gerekse ahval-i ruhiye ve ahlakiye itibariyle bazı gûna müşabehet bulunur*” demiştir. Bu görüşünü desteklemek için de bir anısını anlatmıştır. Buna göre 1917 yılında trenle İstanbul'a giderken mühendis (T) adlı bir kişi ile tanışmıştır. Bu kişi İstanbul'da bir erkek kardeşi olduğundan bahsetmiştir. Aradan bir miktar zaman geçmiş, Kadıköy vapurunda (T) Bey'e çok benzeyen bir kişiyi görmüştür. Tereddütsüz bir şekilde bu kişinin yanına yaklaşarak (T)'nin kardeşi olup olmadığını sormuştur. Bu soruya olumlu cevap almıştır. Melek bu anlatımı ile irsi verasete dikkati çekmiştir⁶².

Yeni Mecmua'nın 1 Temmuz 1928 tarihli dördüncü sayısında "*Genç Mektepli*" başlığıyla, hikaye tarzındaki başyazıda Melek, sağlık konusuna değinmiştir. Toplumun farklı kesimlerinden karakterler ile örnek olaylar aktarmayı yeğleyen yazar makalesinde bir öğrenciyi konu etmiştir. Yazının kahramanı 14 yaşlarında zeki, çalışkan ve her sene

61 Hatay Valiliği, <http://www.hatay.gov.tr/hatayda-saglik>. (Erişim: 13.10.2017.)

62 Abdurrahman Faik, “Veraset ve Muhit”, *Yeni Mecmua*, 15 Mayıs 1928, Yıl 1, S.1, s. 1-4.

sınıf birincisi olan bir gençtir. O, başından geçen olaylar sonucu zührevi bir hastalığa yakalanmıştır⁶³. Bu durumu öğrendiğinde arkadaşlarının tavsiyesine uyarak ailesine haber vermeksizin merdiven altında şifa dağıtan birine başvurmuştur. Yanlış tedavi sonucu durumu ağırlaşmış ve ailesine haber vermek zarureti ortaya çıkmıştır. Akabinde babası tarafından aile doktoruna muayene ettirilen gencin söz konusu hastalık nedeni ile kısır kaldığı öğrenilmiştir. Yazısının sonunda olayın vicdani boyutu ve sorumlularının tenkidi yoluna giderek şunları söylemiştir.

“Zeki, çalışkan ve haluk bir gencin gelecekte aile teşkil ederek memleketine, milletine, ırkına, nihayet topluma faydalı ve belki de kendisi kadar zeki, çalışkan çocuklar yetiştirmek kudretinden tıbbi olarak mahrum olmuştur. Ailesini ve memleketini geleceğinden mahrum bırakan sebeplerin vicdani sorumluluğunu gencin şahsına mı, babasına mı, kendisini bilinçsizce yönlendiren arkadaşlarına mı, doktorlara mı, yoksa umumî mahâlde sağlık adına zührevi hastalıklara karşı mücadele için kurulan teşkilata mı veyahut bu teşkilatın o mahalleri kontrolle görevlendirdiği memurlara mı yükler?”

64

Dr. Abdurrahman Melek’in 15 Temmuz 1928 tarihli başyazısı "*Göl Kenarında*" adını taşımaktadır. Antakya coğrafyasında o tarihlerde Amik Gölü etrafında yaşayan insanlardan ve sağlık sorunlarından bahseden bu satırlarda, sıtma hastalığı ve bu hastalık hakkında gerek vatandaş gerekse devlet eliyle yapılabilecek mücadeleye işaret etmiştir. Yazıda bahsettiği hastaları "*hepsinin derileri kupkuru, esmer, kirli, sarı yeşilimsi, adeta toprak renginde, vücutları zayıf, karınları şiş*" olarak tasvir etmiştir. Ayrıca olayın geçtiği bölgeyi, kışın Amik Gölü etrafındaki bataklıklarda bulunan adacıklardan birinin üzerinde kurulmuş, bir iki metre yüksekliğinde kamıştan örülmüş beş on haneden ibaret sefil ve hazin varlığıyla güneşte kavrulan bir köy olarak tanımlamıştır.

Dr. Melek, makalede bahsedilen hasta sahibinin geçen sene bir ay içerisinde iki evladını aynı hastalıktan kaybettiğini vurgulamış ve bunu afet değil, imkânsızlıklarla süregelen bir döngü olarak açıklamaya çalışmıştır. Dünyanın birçok yerinde ve

63 Genç Mekteplinin söz konusu hastalığına dair anlatılan belirtilere göre Testis İltihabı (Orşit) hastası olduğu anlaşılmıştır. Ayrıntılı bilgi için; <http://www.saglikvakti.com/testis-iltihabi-orsit/>. (Erişim: 11.10.2017)

64 Abdurrahman Faik, "Genç Mektepli", *Yeni Mecmua*, 1 Temmuz 1928, Yıl 1, S. 4, sayfa 1-3; Bir ailenin mutluluğu ve neslinin devamını tehdit eden zührevi hastalıkların 1930'lu yıllarda dünya genelinde sosyal bir afet olarak nitelendirilmiştir, müteakip yıllarda "*Men'i Fuhuş Nizamnamesi*" Kasım 1933'te yayınlanmıştır. Turan Akkoyun, *Cumhuriyet'in Başlarında Nüfus Siyaseti ve Bekârlık Vergisi Teşebbüsleri*, Kümbet Yayınları, Afyonkarahisar 2013, s.64-67.

Avrupa’da sıtmanın en tehlikeli türlerine karşı mücadele edildiğini ve bu mücadeleler sonucunda hastalıktan eser kalmadığını ileri sürmüştür⁶⁵. Bu ülkelerin medeni teşkilatlarında nüfus siyasetine çok önem verildiğini, memleketimizde de bu derecede önem verilmesine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Sıtmaya karşı alınacak tedbirlerden en etkilisinin sivrisineklerin yok edilmesi olduğunu altını çizmiştir. Bu uygulamanın hayata geçirilmesinde ilk şart olarak gölün kurutulmasını öne sürmüş aynı zamanda her şeyi devletten beklemezsin halkı “kinin⁶⁶” almaya teşvik etmenin ve hatta zorlamanın önemli faydalar sağlayacağını yazmıştır. Ayrıca gölün kurutulmasıyla birlikte ekonomik hayata yapacağı katkılardan da bahsetmiştir⁶⁷.

Melek, 1 Ekim 1928 tarihinde “*Şükrü Beye Mektup*” adlı siyasi içerikli bir yazı kaleme almıştır. *Yeni Mecmua* gazetesi sahibi Şükrü Balcı’ya İstanbul’dan Dr. Abdurrahman Melek tarafından gönderilmiş olan bu mektubun tarihi, Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içerisinde Harf İnkılabının gerçekleşmesinden öncedir. Melek’in, harf inkılabı öncesi İstanbul’da sosyal hayatta karşılaştığı örnekleri okuyucularla paylaştığı mektup, yeni harflerin öğretilmesi faaliyetlerini kapsamaktadır⁶⁸. Halkın büyük bir şevk ve istekle bu konudaki çabasını aktarmıştır. Melek, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde zaman zaman İstanbul’da ikamet etmesi münasebetiyle, dönemi karşılaştırma şansına sahip olmuştur. Bu değerlendirmeyi yaparken de her kesimden vatandaşın inkılaplara ve günlük hayata bakışını ve medeniyet mefkûresini benimseyen bir zihniyetin yerleştiğini anlatmaya çalışmıştır. Öyle ki batı medeniyetinin etkileri ve değişim süresini inanılmaz bulduğunu ifade etmiştir. İnkılaplar silsilesinin hızlı, köklü ve kapsamlı bir şekilde gerçekleşmesini Türk’ün ruh ve imanından doğan Anadolu hareketine atfeden Melek, bir müjde olarak “*yeni Türk harflerini*” haber vermiştir. Bu değerlendirmeyi yaparken de “*Bu harf*

65 İnsanlık tarihi kadar eski olduğu bilinen sıtma hastalığı, tarım yapılan hemen her yerde kendini göstermiştir. Yazıya konu olan bu hastalık Anadolu coğrafyasında da toplumsal yaşamı olumsuz etkilemiştir. Sağlıklı nesiller yetiştirmek amacıyla, Türkiye Cumhuriyeti devleti henüz Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bu hastalıkla mücadeleye başlamıştır. Yapılan çalışmalarla ilgili ayrıntılı bilgi için; Fatih Tuğluoğlu, “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)” *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, C. 32 (4), 2008, s. 351.

66 Kinin: Kınakına ağacından elde edilen ve sıtmanın tedavisinde kullanılan beyaz alkaloid. *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Haluk Akalın... v.d., 10. bsk, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2009, s. 1184.

67 Abdurrahman Faik, “Göl Kenarında”, *Yeni Mecmua*, 15 Temmuz 1928, Yıl 1, S. 5, s. 1-2; Bu çabaların neticesi 1931 yılında bir Fransız şirketi 25 yıllığına Amik Gölü’nün kurutulması için imtiyaz talebinde bulunmuştur. *Yenigün*, 24 Birinci kanun 1931, S. 195, s.1.

68 Latin harflerinin öğretilmesi faaliyetinin İstanbul’dan başka, taşra kentlerde hatta bugünkü Hatay ili ve çevresinde de eş zamanlı olarak başladığı görülmektedir. Ayrıntılı örnekler için; Sadık Sarısan, “Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 3 (Atatürk Özel Sayısı) / Aralık 2006, s. 101-106; Hüsamettin Yıldırım, “Vahdet Gazetesi’nin Harf İnkılabını Hatay Türkleri’ne Yansıması” *Misak-ı Milli’nin 80. Yıldönümünde İskenderun ve Çevresi Paneli*, Yay. Haz. N. Birgül Gündüz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2001, ss. 56-76.

inkılabıyla da, diğer inkılapların fevkinde müsbet ve pek mesut bir netice elde edileceğine asla şüphe edilmesin”⁶⁹ sözleriyle okuyuculara güven ve azim aşlamayı ihmal etmemiştir.

Gazetede başyazı olarak yer alan bu mektubun tamamının Arap harfleriyle basılmış olması da dikkat çekicidir. Mektubun yalnızca küçük bir bölümü yazının sonunda Latin harfleriyle verilmiştir.

Yeni Mecmua gazetesinin 15 Kasım 1928 tarihli nüshasında, Latin harfleri kullanılarak “*Türkçe*” hakkında kaleme alınan “*Türk Yazısı*” başlıklı makalede öncelikle “*Yeni Türk harflerinin, bütün Türk muhitlerde olduğu gibi, Antakya ve havalisinde de büyük ve samimi bir alaka ile öğrenildiğini memnuniyetle görüyoruz*”⁷⁰ ifadesi yer almıştır.

Yazıda yeni harflerin öğrenilmesinin iki açıdan önemli olduğuna işaret edilmiştir. Birincisi öğrenilmesindeki kolaylık, bu nedenle halk okuma yazmaya heves etmektedir. İkincisi ise lisan meselesidir. Yazıda Millî ruh fikriyatını tatmin edebilecek tek irfan ve kültür kaynağının Türk dili ve Türk kültürü olduğundan şüphe edilmemesini gerektiği üzerinde durulmuştur. “*Yakında eski yazıları tarihe terk edecek olan Türk dili ve Türk ilmi-irfanı yalnız yeni harflerle büyüüp gelişecektir*” ifadesine yer vermiştir⁷¹.

Melek’e göre lisan milli varlığın timsalidir⁷². Milli mevcudiyetlerini daima muhafaza etmek isteyen İskenderun Sancağı Türklerinin yeni harflerle meşgul olması doğal ve hayati bir ihtiyaçtır⁷³.

Görüldüğü üzere sancağın kendi içindeki bağımsızlığı kadar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin gerçekleştirdiği inkılaplar çerçevesinde meydana gelen gelişmelerden de haberdar olması hatta eş zamanlı hareket edilmesinin önemine vurgu yapmış ve bölgede meydana gelebilecek siyasi gelişmeler için esaslı hazırlıklar öngörmüştür.

69 Abdurrahman Faik, “Şükrü Beye Mektup”, *Yeni Mecmua*, 1 Teşrin Evvel 1928, Yıl 1, S. 10, s.1.

70 Antakya’da, eğitimde ve resmi dairelerde yeni harflere nasıl geçildiği konusunda daha ayrıntılı bilgiler için bakınız; Volkan Payaslı, “Hatay’da Harf İnkılâbı’nın Kabulü ve Yeni Alfabenin Uygulanması (1928-1938)”, *Turkish Studies*, C. 6/1, Kış 2011, ss. 1697-1712.

71 Abdurrahman Faik, “Türk Yazısı”, *Yeni Mecmua*, 15 Teşrin Sani 1928, Yıl 1, Sayı 13, s. 3.

72 Her fırsatta bağımsızlık ve Milliyetçilik propagandası yapan Melek, bu defa da anadil kavramı üzerinden mesajını paylaşmıştır. “*Nitekim, Dil Milletın Malıdır*”. *Ziya Gökalp, Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. Haz. İbrahim Kutluk, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1976, s.19.

73 Abdurrahman Faik, “Türk Yazısı”, *Yeni Mecmua*, 15 Teşrin Sani 1928, Yıl 1, Sayı 13, s. 3.

Gazetenin 15 Haziran 1928 tarihli üçüncü sayısında “*Muhite Hürmet*” başlıklı makale İnsanın yaşadığı çevrede ideolojileriyle birlikte gelişen ve sosyal kuralları belirleyen etmenlerin coğrafi şartlarla birlikte oluştuğu tezi ile başlamıştır. Melek, ayrıca toplumun herkes tarafından kabul gören birtakım yaşam standartları tarafından kontrol edildiğini de iddia etmiştir. O’na göre tek hücreli varlıklardan ilim adamlarına kadar bütün canlılar, doğa kanunlarına aykırı davranışlar sergileyemez. Bu teoriye göre tabiatın işleyişi ne kadar önemli ise de sosyal bir varlık olan insan, birlikte yaşadığı topluluğun aksine hareket etmemektedir. Bunu, geliştirdiği dimağ sayesinde yapabilmekte ve sosyal kurallar bütünü çerçevesinde ortaya koymaktadır⁷⁴. Diğer taraftan insanoğlu beyin denilen mükemmel bir organa sahip olmasına rağmen her istediğinin gerçekleşmediğini de öğrenmiştir. Topluluğun tamamının düşüncelerini ve gayesini öğrenerek ve bunlara saygı duyarak sosyal hayatın kuralları meydana getirilmelidir⁷⁵. Nihayet, “*Şahsi bir amelin, hasis bir menfaatin, hususi bir gaye-i hayalin tahakkukunu temin için herkesin aynı amelle meşbu’ olmasını, aynı gayeye sarılmasını istemek ve bu nokta-i nazarı müdafaa maksadıyla halkın hissiyatını rencide etmek nasıl tecviz edilebilir?*” sözleriyle yazısını tamamlayan Melek, ortak paydada buluşmayı amaçlayan fertlerin tamamının aynı ideale inanmış olmasının mümkün bulunmadığını savunmuştur⁷⁶.

“*Ümid ve İstiklal*” başlıklı, 1 Eylül 1928 tarihli yazı, siyasi nitelikli olup Halkçılık ile ilgilidir. Abdurrahman Melek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde yaşamış Jean Markoviç adlı bir siyasetçi üzerinden halkçılık düşüncesini dile getirmiştir. Yazısında Dalmaçyalı Jean Markoviç’in hayat hikâyesini ve halkçılık adına verdiği siyasi mücadelesini anlatmıştır⁷⁷. Buna göre Jean Markoviç, Dalmaçya’da yaşayan mütevazı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Viyana’da hukuk alanında doktora yapmış, Paris’e “*Ulûmi Siyasiye ve İçtimaiye*” tahsil etmek için gitmiştir. Paris’te 5 yıl kalmıştır. Burada bulunduğu yıllarda çağdaş demokrasiler ve ekalliyetler hukukuna dair bir tez hazırlamıştır. Bütün bu faaliyetler neticesinde Markoviç’in fikri yapısının temel iki özelliği ön plana çıkmıştır. Bunlar mefkûrecilik ve vatanseverliktir. 32 yaşında memleketine dönerek memuriyet hayatına başlayan

74 Abdurrahman Faik, “Muhite Hürmet”, *Yeni Mecmua*, 15 Haziran 1928, Yıl 1, S.3, s. 1.

75 Günümüz araştırmacıları, sosyal hayatı düzenleyen kuralların, kişi hak ve hürriyetlerine izin verecek biçimde düzenlenmesi ve meydana gelebilecek sosyal ve siyasi değişmeler için adapte olabilecek şekillerle tekrar düzenlenebilmesini öngörmüştür. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Nihan Demirkasımoğlu, “Toplum Yaşamında Kurallar: Birey-Kural İlişkisi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.:13, Sayı:1, Mart 2015, ss. 138-156.

76 Abdurrahman Faik, “Muhite Hürmet”, *Yeni Mecmua*, 15 Haziran 1928, Yıl 1, S.3, s. 1-2.

77 Abdurrahman Faik, “Ümid ve İstiklal”, *Yeni Mecmua*, 1 Eylül 1928, Yıl 1, S 8, s.1.

Markoviç her sene üstlerinden takdir ve taltif görmesine rağmen memuriyetten hoşlanmamıştır. Fikirlerini yaymanın en önemli yolu olarak gazeteciliği görmüştür. Memuriyetten ayrılarak, *Cumhuriyet* adında bir gazete yayınlamaya başlamıştır. Bu gazetede halkçılık fikrini konu alan makaleler yazmış, halkın ve kamuoyunun ihmal edilmesi, aldatılması suretiyle siyasetçilerin oynayabilecekleri oyunları okuyucularına anlatmaya çalışmıştır. Bu şekilde elde edilen başarıların devamlı olamayacağını, halkın hatasını er geç idrak ederek süratle düzelterek kabiliyette bulunduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır⁷⁸.

Halkçılıkla ilgili⁷⁹ bu yazıları bir gün arkadaşlarından İktisat Doktoru Paul Marks'ın şiddetli tenkidine uğramıştır. Paul Marks vilayet merkezinde varlıklı ve nüfuzlu bir ailenin çocuğu idi. O, halk denilen kitlenin, anlayış seviyesinin düşük ve derinlikten uzak olduğunu iddia etmiştir. O'na göre halk servet ve nüfuz sayesinde tahakkümle şuurlu veya şuursuz bir şekilde sevk ve idare edilebilir. Paul Marks "*bu kitleye tahayyül ettiğiniz kıymet ve ehemmiyeti atfetmek doğru değildir*" demiştir. Paul Marks'ın bu eleştirileri Jean Markoviç'in ilmî esaslara dayanan cevaplarıyla tamamen çürütülmüş ve Markoviç'e daha çok taraftar kazandırmıştır. Markoviç, halkçılık anlayışını daha güçlü bir şekilde savunmaya devam etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı neticesinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanınca onun ekalliyetler hukuku üzerinde yaptığı ihtisas önem arz etmiştir. Nitekim yeni kurulan Yugoslavya'da ilk millet meclisi seçimlerinde aday olmuş ve büyük miktarda oy alarak milletvekili seçilmiştir. Dâhil oldukları siyasi toplulukta ırk ve dil itibarıyla azınlık teşkil eden halkının hukukunu savunmak üzere millet meclisinde söz sahibi olmuştur.

Diğer taraftan geçmişte halkçılık konusunda gazete sütunlarında kendisi ile tartışan arkadaşı Paul Markus da parası sayesinde milletvekili olmuştu. Markoviç, Paul Markus ile meclise gitmeden önce bir görüşme imkânı buldu. O'na kamuoyunun son eğilimlerini öğrenmek için halkla temas etmesini tavsiye etti. Ancak, Markus halkın dikkate alınması gereken bir güç olmadığını söyleyerek buna gerek duymamıştır. O, "*Eğer o kuvvet, hakikaten mevcut olsaydı benim yazılarımdan müteessir olması icap*

78 Abdurrahman Faik, "Ümid ve İstiklal", *Yeni Mecmua*, 1 Eylül 1928, Yıl 1, S 8, s.2.

79 Bu sırada Türkiye'de halkçılık uygulamaları arasında en önemlilerinden sayılan aşar vergisi 1925 yılında kaldırılmıştır. *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Haz. Mete Tuncay vd. Cem Yayınevi, Ankara, 1989, s. 284-285. Fransız ihtilali sonrası ve feodal yönetim anlayışının yıkılmasıyla ortaya çıkan milliyetçilik akımını besleyen en önemli fikirlerden biri de halkçılık olmuştur.

etmez miydi? Ve bugün beni halk timsali bir mebus olarak göremezdiniz. Yahut ben o muhayyel kuvveti istediğim gibi aldatabilmişim. Yarın da aldatırım. Şimdi neden kendimi üzerek bununla meşgul olayım?!”⁸⁰ demiştir. Buna karşılık Jean Markoviç halkçıların o meşhur düsturunu söyleyerek cevap vermiştir: “Bütün halkı bir müddet veyahut bir kısım halkı her zaman aldatabilirsiniz. Fakat bütün halkı her zaman aldatamazsınız”⁸¹.

Jean Markoviç mecliste seçim bölgesinin sorunlarını ve taleplerini dile getirmiş, bu husustaki her tartışmaya katılmış, halkçılık anlayışı merkezinde çözümler üretmiştir. Bu sebeple fikrine katılan ya da karşı çıkan bütün gazeteler kendisinden bahsetmeye başlamıştır. Bütün bunlar yaşanırken Paul Markus bu sorunlara kayıtsız kalarak meclis görüşmelerinde fikir dahi beyan etmemiştir. Bu şartlarla geçen birinci dönem sona ermiş, millet meclisinin ikinci dönem seçimlerine geçilmiştir. Bu seçimlerde de hem Markoviç, hem de Markus yeniden aday olmuşlardır. Paul Markus ilk seçimlerde olduğu gibi para ile oy satın almaya çalışmasına rağmen bu defa milletvekili seçilememiştir. Bu duruma karşılık Jean Markoviç seçim kampanyasında çok çalışmamasına rağmen halkın coşkun tezahüratı arasında oyların tamamına yakınına olarak ikinci defa milletvekili seçilmiştir.

Bu defa meclisin yapısı Jean Markoviç için daha müsait hale gelmiştir. Bir gün seçim bölgesinin bağımsızlık lehindeki haklı ve yasal olan taleplerini ateşli bir konuşma ile meclis genel kurulunda açıklama fırsatı yakalamıştır. Meclisin çoğunluğu da bu görüşe taraftar görünmüş ve olumlu karşılamıştır. O bu durum üzerine büyük bir ümit ve neşe ile meclisten çıkarken kapıcı kendisine bir telgraf vermiş. Hanımının ikiz oğlan doğurduğunu öğrenmiş ve çocuklarına “*Ümit ve İstiklâl*” isimlerini vermiştir⁸².

“*Medeniyet Nasıl Başlar*” adını taşıyan yazı 1 Ocak 1929⁸³ günü yayınlanmıştır. Yazıda tarihin kaydettiği medeniyetlerin en olgunu ve en başarılısının batı medeniyeti olduğu, bunun en önemli gerekçesinin üstün vasıflarının ilmi esaslara dayanması ve evrensel olması üzerinde durulmuştur.

80 Abdurrahman Faik, “Ümit ve İstiklâl”, s.2.

81 Bu sözü ilk söyleyen Phineas Barnum’dur. Bilahare Amerika Birleşik Devletleri’nin 16. başkanı olan Abraham Lincoln tarafından halk kelimesi ilave edilerek tekrar edilmiştir. En çok bilineni de Lincoln tarafından söylendiği yönündedir. Phineas Barnum’un söylediği sözün aslı şu şekildedir “*Bazılarını hep aldatabilirsiniz. Bazen de herkesi... Ne var ki, herkesi her zaman aldatamazdınız*”. *Hayata Yön Veren Öyküler*, derleyen Akın Alıcı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.100.

82 Abdurrahman Faik, “Ümit ve İstiklâl”, *Yeni Mecmua*, 1 Eylül 1928, Yıl 1, S 8, s.1-3.

83 İkinci Kanun (Ocak) ayı ile birlikte yeni yılın başlaması dolayısıyla 1929 senesi olması gerekmektedir. Gazetede bu tarih sehven 1928 olarak verilmiştir.

Abdurrahman Melek'e göre, eski medeniyetler kendi siyasi sınırları içerisinde devam etmiş, bir memlekette diğerine ancak istila kuvvetleriyle beraber geçebilmiş, orada da bu kuvvetlerin siyasi gücüne itaat ederek yaşamıştır. Hâlbuki bugünkü garp medeniyeti, aynı zamanda bir fikir hareketi olarak dünyanın her tarafına yayılmaktadır. İstila kuvvetlerinin geçmediği yerlere dahi nüfuz ediyor ve geçtiği memleketlerden çıkmıyordu.

Batı medeniyetinin sınırı olan Yakınoğu, eski Osmanlı İmparatorluğu'nun batı sınır çizgisindeyken, son Türk inkılabıyla Anadolu'nun doğu sınırlarına dayanmıştır. Uzakdoğu'da ise Japonya, yarım asır süren sancılı bir yenileşme hareketi sonucunda batı medeniyetinin sınırlarına dâhil olmuştur. Şimdi bu kuvvet Afganistan gibi Orta Asya memleketlerinde ve İran'da faaliyete başlamıştır. Görüldüğü üzere batı medeniyeti Asya kıtasında yer edinmeye başlamış ve buralara kadar yayılmıştır.

Yaşayan gerçek medeniyetin sınırıyla artık iç içeyiz. Çünkü milli ve dini değerlerle yaşarken, donanım ve kişilikleriyle medeniyet timsali olan Fransızlar da bu coğrafyada yaşamaya başlamışlardır. Dolayısıyla içimizde parlayan medeniyetin cazip ve büyümlü güzelliklerine, kudretine insanlarımız nasıl ilgisiz kalabilir ve kendini kaptırmadan yaşayabilir? Ruh, güzelliğın veya mükemmelliğın aşığı değil midir?

Bugün için İskenderun Sancağı dâhilinde şapka giymek, Latin harfleriyle Türkçe yazmak şeklinde gelişen medeniyet adımları siyasi ve milli bir hareket olarak düşünülmemelidir. Bütün bu gelişmeler uluslararası medeniyetin başlangıcı gereğidir. O medeniyet ki hayatın her türlü ihtiyacına karşı mükemmel ve müşterek birtakım şekiller ve kurallar koymuştur. Şapka ve Latin harfleri gibi kaideler de buna dâhildir.

Bilinen odur ki medeniyet, bir memlekete gelirken çeşitli alanlardan girer, kıymetli bir hatibin dediğı gibi “gümrüklerde tasfiyeye uğrayarak gelmez”. Şartlar böyle iken “medeni olalım fakat şunu bunu kabul etmeyelim” demek doğru olamaz. Medeniyeti, bütün esasları, kuralları ve şekliyle kabul etmelidir. Aksini iddia etmek birtakım yanlış zihniyetleri korumaya yönelik faydasız bir çabadır, yükselmek fikriyle uyuşmaz.

Herhangi bir memlekette medenileşme ülküsüyle yapılan bireysel ya da toplumsal hareketlerden bütün medeni ve erdemli insanlar memnuniyet hissederler.

Bilhassa Fransızlar gibi medeniyet yolunda birçok milletlere önderlik etmiş milletlerin mutlu olması beklenir⁸⁴.

Görüldüğü üzere Melek bu yazısında Fransızları övücü bir yaklaşım göstermiştir. Bunun en önemli nedeni İskenderun sancağının Fransız mandası altında bulunuyor olmasıdır. Bu dönemde Fransızları rahatsız edici tutum ve davranışlardan uzak durmak gerekiyordu⁸⁵.

Abdurrahman Melek'in sosyal alandaki ilk yazısı “*Hasta Kadın*” başlıklı olup 1 Haziran 1928 tarihinde yayınlanmıştır. Yazının İlk bölümünde hasta bir kadın ve doktoru arasında muayene sırasında geçen konuşmalar aktarılmıştır. Makalenin kalan bölümlerinde ise İskenderun bölgesindeki fakirlikten bahsedilmiş, gelişmişlik açısından Avrupa ile bölge kıyaslanmıştır.

Belirtildiğine göre; genç kadın, muayene olduktan birkaç gün sonra şikâyetlerinin devam etmesi üzerine muayenehaneye tekrar gelerek tavsiye edilen perhiz programına uyamadığını söylemiştir. Tedavinin başarısız olduğunu öğrenen doktor hastasına kızmıştır. Bu tepki üzerine hasta kadın, parası olmadığı hâlde evdeki yorganı satıp muayene ücretini ödediğini, perhiz için çaresiz olduğunu ve komşuların yardımlarıyla yemek yiyebildiğini anlatmıştır. Hatta iki çocuğuyla beraber yaşadığını ve kimsenin kendisine iş vermediğini söylemiştir. Doktor, her gün fakirliğin ve zaruretin birçok örneğini gördüğü muhite alışkın olmasına rağmen kadının anlattıklarından etkilenmiştir.

Melek, memleketin sosyal ve ekonomik hayatında buna benzer örneklerin toplumsal yara oluşturduğunu görmüş, çözüm noktasında ise kimsesizler ve özellikle kadınlar için ücretsiz tedavi olabilecekleri bir hastane yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Bununla birlikte muhtelif hayır kurumlarının medeni memleketler seviyesinde çoğalmasını ve mahrumiyet içinde kıvranan insanların zaaflarından faydalanmak isteyenlere karşı önlem alabilecek teşkilatlar kurulmasını önermiştir⁸⁶.

O dönemin şartlarında bunun gibi temenniler hayalden öteye geçmemektedir. Bu durum insanları ümitsizliğe sevk etse de kurulacak sosyal müesseseler ile medeni

84 Abdurrahman Faik, “Medeniyet Nasıl Başlar”, *Yeni Mecmua*, 1 İkinci Kanun (Ocak) 1929, Yıl 1, S 16, s.1.

85 Duman, gazetenin manda yönetimi tarafından kapatılma korkusu ile Fransızları övücü bir yayın politikası yürüttüğünü ifade etmiştir. Gazetenin yayın politikası hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Olcay Özkaya Duman. *Sancak'tan Devlet'e Hatay Basını (1921-1939)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2013, s. 46-57.

86 Abdurrahman Faik, “Hasta Kadın”, *Yeni Mecmua*, 1 Haziran 1928, Yıl 1, S.2, s. 1.

şartları elde etmek mümkün olabilir⁸⁷. Bunu gerçekleştirebilmek için ise memleket kaygısı ile ülkü sahibi ve medeni yaşam gayesi olan azimli insanlara ihtiyaç vardır.

Abdurrahman Melek, “Biz mecmua sütunlarında hiç olmazsa tarih huzurunda vicdani mesuliyetlerden kurtulmak için her gün bir derde, bir ihtiyaca işaret edeceğiz. Sözlerimizin ameli kıymeti haiz olmasını tercihen ve herkesten önce biz arayacağız.” diyerek bu tip yazıların devamının geleceğine işaret etmiştir. Zaman zaman gündeme gelen Avrupa’nın ekonomi ve sanayi alanında “*yedi yüz sene ileride oldukları*” görüşü eksik değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır. Sadece ekonomik değil sosyal ve kültürel şartlar değerlendirildikten sonra yapılacak kıyaslamalar daha gerçekçi olacaktır demiştir⁸⁸.

Abdurrahman Melek 1 Ağustos 1928 tarihinde baş makale olarak yayınlanan “*Altıncı İzdivaç*” isimli yazısında toplum hayatının kanayan bir yarasına işaret etmek istemiştir. Yazar, Bayraktar namıyla meşhur olmuş ve muhitinde herkes tarafından tanınan ve saygı duyulan bir kişiden bahsetmektedir. Adı geçen kişinin en belirgin özelliği çok konuşmak, yeni nesli beğenmemek ve eleştirmektir. Bu kişi 75 yaşına gelene kadar 5 defa evlenmiş ve ayrılmıştır⁸⁹. Her seferinde de çocuğunun olmaması boşanmaların tek gerekçesidir. Nihayet 6. izdivaca karar vermiştir.

Bu sırada, kendisi için çok kıymetli olan yeğeni, tatil izni için İstanbul’dan dönmüş ve amcasının yeniden evlenme kararını öğrenmiştir. Yeğenin ilk tepkisi şimdiye kadar çocuğunuz olmadı diye beş kere evlendiniz, hâlbuki kadın ve erkeğin çocuk yapabilme kabiliyeti ilmi olarak kesinlikle tespit edilebiliyor şeklinde olmuştur. Amcasına “*Acaba aldığınız ve boşadığınız bu kadınların hepsi de bu kabiliyetten mahrum mu idiler? Yoksa asıl mahrum olan siz misiniz? Niçin bir doktora müracaatla bunu halletmek istemiyorsunuz?*” diyerek doktora gitmeye ikna etmiştir. Tıp bilimindeki gelişmeler karşısında hayret eden ihtiyar, nihayet mikroskobik tetkik sonucunda çocuk sahibi olabilme kabiliyetinden mahrum olduğunu öğrenmiştir.

87 Özellikle II. Meşrutiyet sonrası şahıslar ve vakıflar etrafında oluşmuş sosyal yardım anlayışına son verilerek kurumsallaşmaya gidildiği, Hilal-i Ahmer, Eytam Sandıkları, Himaye-i Etfal, Rehber-i Teâvün Cemiyet-i Hayriyesi, Osmanlı ve Türk Hanımları Esirgeme Derneği ve Osmanlı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi gibi yardım kuruluşlarının çoğalması yazarın görüşünü desteklemektedir. Sadık Sarısan, “Eyüp Sultan Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi”, *Tarihi, Kültür ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu*, Eyüp Belediyesi, İstanbul 2005, s. 72.

88 Abdurrahman Faik, “Hasta Kadın”, s. 1-3.

89 Günümüz şartlarında da çocuk sahibi olamamak boşanma gerekçeleri arasında yer almaktadır. Özgül AKTAŞ, *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s.81; Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014, Editör Mustafa Turğut, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara, Y.y, 2014, s. 56.

Melek, “Elli seneden beri çocuk yapmak sevdasıyla dul, müseyyeye (tembel), bakire olarak aldığı beş kadının hayatını zehirlemiş olmaktan mütevellit derin bir azap, talihsiz ihtiyarı pek çok düşündürdü. Ve bedbaht adam şimdiye kadar yanlış itikatlar, yanlış hükümlerle bu kadınların günahlarını aldığından cenab-ı haktan af ve mağfiret diledi.”⁹⁰ sözleriyle cehalet karşısında ilim ve fennin galibiyetine vurgu yapmış ve genç nesillerin üzerine düşen vazifelere işaret etmiştir.

“Terakki Yolları”⁹¹ başlıklı yazıda Abdurrahman Melek, toplum hayatını ferdi hayatın sonucu olarak değerlendirmiştir. İlerleme ve medeniyete giden yolun, toplumun tamamı tarafından kavranması gerektiği üzerinde durmuştur.

Yazıda öncelikle ferdiyetçilerin⁹² görüşüne yer vermiştir. Buna göre ferdiyetçiler toplumu birtakım organlara ve fertleri de o organları meydana getiren hücrelere benzetmişlerdir. Onlara göre toplumsal grupların sağlığı enerjik ve güçlü bireyler ile mümkün olabilir. Bundan dolayı sosyal hayatın gelişmesi öncelikle ferdi hayatların olgunlaşması ile mümkündür. Diğer bir ifade ile “ferçtiler” ilerleme ve tekâmülü fertlerin ayrı ayrı yükselmesinde ararlar.

Melek, yakın zamandaki gelişmelerin ise bu teorinin aksini gösterdiğini iddia etmiştir. Çünkü sosyal hayatın gelişmesine bağlı olarak bir ülkenin ya da topluluğun ilerleme ve yükselmesi için fertlerin aynı seviyeye ulaşmasını beklemek yanlıştır. Zira bunun için çok zaman gereklidir. Bu durumu tersine çevirmek için, birkaç fikir adamının sevk ve idaresi ile topluluklar kısa zamanda en gelişmiş medeniyetleri kabul edebilmektedirler⁹³. İlerleyen zamanda, o topluluğun fertleri söz konusu medeniyetin gereklerini tecrübe ile benimsemekte, böylece mensubu oldukları toplum, topyekün ilerlemektedir. Melek, tecrübe ile fertlerin geliştirilmesine “hadisecilik ruhu”⁹⁴ adını vermiştir. Toplumun yaşayarak öğrenmesi, tecrübe etmesi esasını açıklamaya çalışmıştır.

Melek, inkılapçı bir görüşü benimsemiş, telkin ve yayınlarla toplumu ilerletmenin mümkün olamayacağını, zorlayıcı bir kuvvete ihtiyaç duyulacağını iddia etmiştir. Mecmua sütunlarında şimdiye kadar toplumsal problemlerin birçok defalar dile

90 Abdurrahman Faik, “Altıncı İzdivaç”, Yeni Mecmua, 1 Ağustos 1928, Yıl 1, S. 6, s.1-2.

91 Bu kelimenin aslı Terakki olmalıdır. Sehven Terekki olarak yazılmıştır.

92 Ferdiyetçilik (İng. individualism), Rönesansın sonuçları arasında ortaya çıkmıştır. Kişi hak ve hürriyetlerini düzenin temeli sayan bir doktrindir. <https://www.iktisatsozluugu.com/> Erişim: 18.11.2017.

93 Bu cümlede, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde gerçekleştirilen inkılaplara işaret etmektedir.

94 Olaycılık (ing. Phenomenism, Osm. hadisiye, hadisecilik) “Olaylardan başka hiç bir gerçek tanımayan, bilgi kaynağının yalnızca olaylar olabileceğini ileri süren öğreti”. <http://www.sozce.com/nedir/240899-olaycilik> (Erişim: 18.11.2017).

getirildiğini, ilerleme ve yenileşme adına sözler söylendiğini, artık halkın çözüm beklediğini ifade etmiştir. Yazısına “*Gönül ister ki bu gibi inkişafa ve terakkiye ait işleri fertçilik nazariyesine havale etmeyerek hami, hâkim ve mücbir bir kuvvet sevk ve idare etsin*” temennisi ile son vermiştir⁹⁵.

15 Şubat 1929 tarihli “*Medeni Teşkilat ve Kulüpler*” adlı başyazısında medeniyet seviyesinin sadece muazzam binalar, geniş ve muntazam caddeler ile güzel parklarla ölçülemeyeceğine değinmiştir. Eğitim kurumları, hastaneler, ulaşım araçları, iktisadi ve sosyal kurumlarını da medenileşmenin işaretlerinden saymıştır. Dolayısıyla kulüpler, yani sivil toplum kuruluşları da medenileşmenin ölçüsü olarak değerlendirilmelidir.

Kulüplerin neden ayrıca ele alınması gerektiğini açıklamaya çalışmış, kulüplerde fikir birliği içerisinde hareket edildiğine dikkati çekmiştir. Bu kuruluşların yasalar çerçevesinde ve devlet kontrolünde faaliyetlerini gerçekleştirdiklerini hatırlatmıştır. Oysa terakki ve medeniyet için idarenin kontrolünde topyekûn yenileşme hareketine girişilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Buradan yola çıkarak kulüplerin üyelerini topyekûn harekete geçirerek gerçekleştirilecek inkılaplarda etkin rol oynayacağına işaret etmiştir⁹⁶.

Yazıda Antakya’da kurulan Gençspor⁹⁷ adlı bir futbol kulübüne övgü ifadeleri yer almıştır. Söz konusu kulüp faaliyetleri ve buna benzer amaçlar doğrultusunda halkın teşkilatlanabileceğinin sinyallerini vermeye çalışmıştır. Aslında devlet eliyle gerçekleştirilecek inkılapların sivil toplum kuruluşları tarafından da benimsenmesi ve desteklenmesinin önemine işaret etmiştir, bu yolla inkılapların halk tabakaları tarafından kabulü ve uygulanmasının önünün açılacağı düşüncesindedir. Spor kulübü gibi sağlam vücut ve sağlam beyin yetiştirmeyi hedef edinen kuruluşlara maddi ve manevi olarak herkes tarafından destek olunması gerektiğini ifade etmiştir⁹⁸.

Latin harfleriyle kaleme aldığı 15 Nisan 1929 tarihli “*Neşeli Olmalı*” başlıklı yazısında, neşeli olmanın insan hayatı üzerine olumlu etkilerinden bahsetmiştir. O’na

95 Abdurrahman Faik, “Tereki Yolları”, *Yeni Mecmua*, 1 Birinci Kanun 1928, Yıl 1, S. 14, s.1.

96 Demokrasi idarelerinde sivil toplum kuruluşlarının önemli bir yeri vardır. Hatta bütün dünyada toplum kuruluşları, finans kuruluşları, çok uluslu şirketler ve medya ile beraber en önemli güç kaynaklarından biri haline gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için; Mustafa TALAS, “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar*, s.388.

97 Ağustos 1926’da Antakya’da, Şükrü Fehmi’nin (Balcı) öncülüğünde Gençspor adıyla ilk Türk spor kulübü açılmıştır. Kulüp hakkında ayrıntılı bilgi için; Mehmet Tekin, “Gençspor Kulübü”, *Güneyde Kültür*, Sayı 16, (Haziran 1990) ss.15-21.

98 Abdurrahman Faik, “Medeni Teşkilat ve Kulüpler”, *Yeni Mecmua*, 15 Şubat 1929, Yıl 1, S. 19, s. 1.

göre neşeli insan ümit doludur. Neşe kişiyi azim ile ayakta tutan büyük bir manevi güçtür. Neşeli insanlar hayatın inişli çıkışlı şartlarında daha az üzülmüşler.

Melek'in sıkça dile getirdiği muhit ve terbiye kavramları bu metinde “*Neşe, kısmen yaratılışın, fakat daha çok muhit ve terbiyenin mahsulüdür*” cümlesiyle anlam bulmuştur. Bu yazısında çevresel etkilerin maddi ve manevi şartlarına göre neşeli olunabileceğini iddia etmiştir. O'na göre Batı ve Doğuyu ayıran belirgin özelliklerinden birisi de Garplıların daha neşeli olmasıdır⁹⁹. Melek genç nesillere ulaştırmak istediği mesajın anlaşılması için şark gelenekçiliğinden sıyrılarak batıcılığın benimsenmesini hatta tamamen özümsemesinin gerektiğini önemle vurgulamıştır¹⁰⁰.

Yeni Mecmua'nın birinci yılını tamamlaması nedeniyle “*Birinci Yıl*” başlıklı bir yazı kaleme alan Abdurrahman Melek, burada gazetenin genel yayın politikası ve hedeflerinden bahsetmiştir. Birinci yılını tamamlayan gazetenin ikinci senesine ait programının da hazırlandığına işaret etmiştir. Gazetenin amacının geçen yıl olduğu gibi muhitin ilmi, sosyal, iktisadi ihtiyaçlarını düşünmek, gençliğin derin bir aşk ve imanla sarılmış olduğu yenileşme fikrini güçlendirmek ve geliştirmek olduğunu belirtmiştir.

Melek'e göre gazete gücünü bu fikri yaymak üzere bir seneden beri kendisine gösterilen alakadan, aydınların samimi ve kıymetli takdirlerinden ve gençlerin hararetli duygularından almaktadır. Bu manevi hazineler sayesinde günden güne daha olgunlaşmakta ve amaçlarını gerçekleştirme yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

Gazete yepyeni ve mükemmel bir eser iddiasında bulunmamakla birlikte batının bilinen temel prensiplerini naklederek yayınlayacağını ilk nüshasında ilan etmiş idi. Bu yayın yılında gerçekleşecek yenilik ise batı dillerinden çevrilmiş yazılar olacaktır.

Melek'e göre gazetenin okuyucularının ilmi, zevk ve ihtiyaçlarını tatmin edebilecek derecede mükemmel olduğunu kimse iddia edemez. Millete hiçbir faydası olmadığını da hiç kimse söyleyemez. Çünkü henüz birinci yaşında elde ettiği başarıları meydandadır.

99 Görüldüğü üzere Abdurrahman Melek mutluluğu Batılılaşmak ile eş değer tutmuştur. Bu gün de doğulu mu yoksa batılı mı daha mutludur? Sorusunu yönelten araştırmalar mevcuttur. Örneğin Sebahattin Küçük sınırsız özgürlük ve hak iddiası ile yola çıkan bütün özgürlükleri fertte toplamaya çalışan batılı anlayışı mutsuzluk kaynağı olarak takdim etmiştir. O'na göre batılının benimsediği özgürlük, olumsuzluk ifade ettiği için insanı kendi kendisine tutsak ederek mutsuzlaştırmıştır. “*Oysa Doğu düşünce sistemlerinde ve İslam dininde ise, sonsuz özgürlük iradesi Allah'a aittir. Birey O'na teslimiyetle gerçek özgürlüğü yaşar*”. Bu özgürlüğü yaşayan ve yaşatan kimseler, çevrelerine iyilik ve mutluluk sağlarlar. Sabahattin Küçük, “Batı ve Doğu Düşünce Sistemlerinde İnsan Anlayışı ve Sömürgeci Zihniyet”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C. V, Sayı 2, s.183.

100 Abdurrahman Faik, “Neşeli Olmalı”, *Yeni Mecmua*, 15 Nisan 1929, Yıl 1, S. 23, s. 6.

Gazete, Ahmet Sırrı, Ziya Tevfik, Emin Asım gibi henüz pek genç şairleri, Aysel ve Şükrü Fehmi gibi kuvvetli hikâyeci ve edipleri tanıtmış, bunlarla “*memleketçilere*” ümit ve gurur kaynağı olmuştur¹⁰¹.

Bu dönemde “*Mekteb-i Sultani*”¹⁰² sıralarında parlak bir istikbale doğru ilerleyen bazı genç şairlere kendilerini tanıtmaya fırsatı veren ve gelecekte meşhur olacaklarını haberdar eden yine mecmuadır diyerek sözlerine devam eden Melek, bir yılda beş usta kalemi edebiyat dünyasına tanıtan mecmua, ileride kim bilir daha kaç zekâ, irfan ve sanat adamları tanıtacaktır. Bunlar ise bir milletin yaşamak hakkı, bir memleketin yükselmek kabiliyetini ispat eden canlı örneklerdir. Melek ayrıca böyle kıymetli yayın organları ve bunları takdir eden aydınların mevcudiyetinin önemine dikkati çekmiştir. *Yeni Mecmua* bir gün kapansa bile onu yaratan maksat ve fikrin yaşamaya devam edeceğini iddia etmiştir¹⁰³.

Yeni Mecmua kültür ve edebiyat ağırlıklı yayın yapmaktaydı. Bu suretle Türk kültürüne hizmet ediyordu. Fakat dergi muhtelif Arap gazetelerinin Türklere yönelttikleri siyasi hücumlara mevzuat gereği cevap veremiyordu. Bu yüzden mecmuanın gazeteye çevrilmesine karar verildi. Gazetenin yazarları ve binası aynı kalmak kaydıyla 1930 yılında Yenigün gazetesine dönüşmüş, siyasi yazılar yayınlanmaya başlamıştır¹⁰⁴.

Abdurrahman Melek uzun bir aradan sonra gazetenin 7. yıl dönümü münasebetiyle “*Yenigün*”cüler’e adlı başmakale kaleme almıştır. Yazısında basın gücü ve bölgeye yaptığı etkilerin sonuçlarından bahsetmiştir. Gazetenin gücünü geleceğe emin adımlarla hep birlikte yürümeyle ülkü edinmiş okuyucularından aldığı dikkat çekmiştir. Dil birliği ve Anavatan’a özlemi her fırsatta dile getirmiştir.

Melek “*Altı yıl evvel; Sizinle elbirliğiyle Yeni Mecmua’da çalıştığımız günleri unutmadım. Yüreğimizdeki tasayı gönlümüzdeki bitmez tükenmez sevgiyi bilmeyenlere öğretmek istiyorduk. Emeklerimizin boşa çıkmadığını görmekte sevinmekteyim*” diyerek geçmişe gönderme yapmıştır. O’na göre Yeni Mecmua, “*Yenigün*” olduktan sonra daha da ileri gitmiş, birçok yararlılıklar göstermiştir. Ana dille yayın yapan bir gazetenin

101 Abdurrahman Faik, “Birinci Yıl”, *Yeni Mecmua*, 1 Mayıs 1929, Yıl 1, S. 24, s. 1.

102 Bu okul bugünkü Antakya Anadolu Lisesi’dir. 1883 yılında Rüştiye olarak açılmış, 1913-1914 eğitim öğretim yılında İdadiye dönüştürülmüştür. 1921 yılında ise Antakya Sultanisi adıyla eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Rengin Galioğlu, *Hatay Kültür Tarihinde*, s.31.

103 Abdurrahman Faik, “Birinci Yıl”, s. 1-3.

104 Olcay Özkaya Duman. A.g.t., s. 56.

mevcudiyeti son derece önemlidir¹⁰⁵. Dağ, dere, tepe, bayır, bucak öz dili ifade ederken aydınların daha ilerisini düşünmeleri gerekir. Dil, birliğe ve birlik de varlığa katkı sağlar. Yurt kaygısı çekenler bundan vazgeçemezler demiştir. Melek: *“Onun için umarım ki aramızda okuyucuların çoğalması, yakınlarda uzaklarda olup biten işleri günü gününe öğrenmek istek ve alışkanlığının artması, altı yılı arkada bırakan Yenigün, altmış yıllık bir geleceğe erdirir”* temennisinde bulunmuştur. Yeni yetişen gençlere ise kanı erdem kaynayan yüce bir milletin evlatları olduklarını unutmamaları, ülkü sahibi olmaları öğüdünü paylaşmıştır¹⁰⁶.

1929 yılına kadar düzenli olarak gazetede yazılar yayınlayan, 1932 yılından itibaren ailevi gerekçelerle sık sık İstanbul’a seyahat eden Melek, 1934 yılında çocuklarının eğitimi için İstanbul’a taşınmıştır. Bu süreç, gerek siyasi gerekçelerle gerekse memleketine olan uzaklığından dolayı gazeteye yazı vermemesini etkilemiş olmalıdır.

Türkiye’de yaşanan Dil Devrimi İskenderun Sancağını da etkilemiştir. Abdurrahman Melek bu konuda iki yeni yazı kaleme almıştır. Bunlardan ilki *“Özdil”* başlıklıdır. Bu yazıda öz Türkçenin önemi anlatılmıştır. Melek yazıyı herkesin okuyabilmesi için eski harflerle kaleme aldığını belirtmiştir. *“Atatürk’ün yüce buyruğuyla öz dilimizin derlenmesi, yeniden yaşaması için ana yurttan açılan savaş, bizde de büyük bir sevgi uyandırdı”* diyerek dil devriminin yöredeki yansımalarına dikkati çekmiştir. Halkın ve özellikle köylülerin yabancı kelimeleri benimsememiş olduğundan övgüyle söz etmiştir. Amanoslar, Bayır Bucak Dağları ve Kızıl Dağ arasında kalan yeşil ovada yaşayan insanların sözlüklerde aranan Öztürkçe kelimeleri öteden beri kullandıklarını hatırlatmıştır. Geçmişte öz Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsça kelimelerin tercih edilmesi için aile büyüklerinden baskı gördüklerini belirtmiştir. Melek’e göre eski dil, eski yazı ölmüştür. Dil değişimine karşı çıkanlar eninde sonunda bu devrimin de yerinde olduğuna inanacaklar ve boyun eğmekten kurtulamayacaklardır. Melek yeni nesillerin ağır Osmanlıca ifadeler ve tamlamalar içeren *“Servet-i Fünun”* edebiyatı yerine öz Türkçe dil kullanımını özendirilmeleri gerektiğini belirtmiştir.

105 1920’li yılların başından 1939 yılı sonuna kadar farklı yıllarda, Hatay ve çevresinde 25 kadar gazete ve mecmua yayın hayatında faaliyet göstermiştir. Bunlardan 14’ü Milli şura destek veren politikalar gütmüştür. Ayrıntılı liste için; Olcay Özkaya Duman, A.g.t., s. 328-329.

106 Abdurrahman Faik, *“Yeniğüncülere”*, *Yenigün*, 8 Birinci Teşrin 1934, Yıl 7, S. 980, s.1.

Melek, yazısında Öztürkçe kelimelerden bazılarının Türkçe, Osmanlıca ve kullanım şekillerini anlatan bir çizelge sunmuştur. Tabloda yer alan kelimelerden bazıları şunlardır: “*Yordam, Özge, Temlis, Yöndem, Yön, Sav, Şıppadak, Oymak, Horanta ve Alaz*”...

O’na göre bu örneklerin yüzlercesi, binlercesi bulunabilir. Bu konudaki hassasiyetini şu şekilde aktarmıştır; Gönlüm ister ki okullarımızda uğraşılsın. Eski dil, eski yazı ölmüştür. Bu günden çok yarına yetişen genç yolcularımızı, kılavuzları bu ölünün başucunda durdurup “*Servet-i Fünun*” “*seranatlari*” söyletmesin. Dil değişiminde de aykırı düşünenler, bu işin de yerinde olduğuna “*inan getirerek*” boyun eğmekten kurtulamayacaklardır¹⁰⁷.

Abdurrahman Melek’in tespit edilebilen son yazısı “*Antakya – İskenderun’da öz Türkçe, Köylü Konuşmalarından Örnekler*” başlıklıdır. Yazısında 4 farklı olayda, bölgede kullanılan Öztürkçe kelimelere örnekler vermiştir. Birinci hikâyede yaralı bir çocuğun doktora götürülmesi ve sonrası anlatılmıştır. Anlatım sırasında diyaloglarda geçen yöreye ait eğrek, tengirmeç, zıllımak ve çenkirdemek kelimeleri üzerinde durulmuştur. İkinci hikâyede ise yüzme bilmediği için Asi Nehri’nde boğulan bir gencin hikâyesi aktarılmıştır. Bu paragrafta çimmek, zıypak, aklan ve burgaç gibi yerel ağızda kullanılan kelimelere yer vermeye çalışmıştır. Bir diğer hikâyede ise üçüncü bir şahıs için yapılan tanımlamalar ve yakıştırmalara yer vermiştir. Bu anlatımda tevir tevir ve cor cor gibi kelimelerle oluşturulmuş tamlamalar kullanmıştır. Son hikâyede de karı koca arasında geçen konuşma kaleme alınmış ve seğirmek, cıncık, ve seğ gibi kelimeler örneklenmeye çalışılmıştır. Hikâyelerden sonra küçük bir sözlük eklemiştir. Anlatımlarda geçen öz Türkçe kelimelerin anlamlarını da vermiştir¹⁰⁸.

Bu yazı örneklerinin Melek tarafından ele alınması iki açıdan önemlidir. Öncelikle gazetenin yayın politikasına uygun hareket edildiği anlaşılmıştır. Diğer yandan bu tip yazı örneklerini 1928 yılında harf inkılabına atfen Yeni Mecmua sütunlarında kaleme almıştır. 1935’li yıllara gelinmiş olmasına rağmen, bilgilendirme amaçlı yazı örneklerinin birinci sayfada yer alması dikkat çekmiştir. Başka bir açıdan edebiyatçılarla birlikte Antakyalı bir doktorun da Türkiye Cumhuriyeti’ndeki inkılapları destekleyici yayınlara devam etmesi değerli bulunmuştur.

107 *Yenigün*, 31 Kanun Evvel (Aralık) 1934, s. 1.

108 *Yenigün*, 4 Mart 1935, s. 1.

Yeni Mecmua, Antakya ve çevresi için sahip olduğu misyonu gereği, halkın sosyal ve siyasi eğilimi hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir. Dolayısı ile gazetenin bu milli yayın politikası ile bölgede yeterince taraftar bulduğu ve ileride başlayacak olan Hatay mücadelesi için önemli bir güç oluşturduğu düşünülebilir. Buna rağmen Melek'in doğrudan Sancak meselesi ile ilgili yazı yazmamış olması ilginçtir.

Siyasi konularda yazılan köşe yazılarında doğrudan Sancak meselesinden bahsedilmemiş olsa da gelecekte yaşanabilecek siyasi gelişmeler ve sosyal inkılapların doğuracağı sonuçlara hazırlıklı olunması gerektiğini sık sık vurgulamıştır. Olası siyasi gelişmeler için bireyin ırki yetilerinin ve karakterinin önem arz ettiğine dikkati çekmiştir. Onun fikir ve sosyal hayat benzerliği olan insanların birliktelikleri sayesinde organize olabilecekleri ve bu şekilde harekete geçebilecekleri mesajları dikkat çekmiştir. Yazılarında Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından gerçekleştirilen inkılapların savunuculuğunu yapmıştır. Ancak Fransa'yı da rahatsız edebilecek ifadelerden kaçınmıştır. Bu yüzden zaman zaman daha ihtiyatlı ve itinalı üslup kullanmıştır. O, batı zihniyeti ile hareket eden toplumların başarılı olduklarını savunmuştur.

4. ANTAKYA'DA KURULAN CEMİYETLERDE DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN FAALİYETLERİ

4.1. ABDURRAHMAN MELEK VE ANTAKYA TÜRK OCAĞI

XIX. yy sonlarında dünyada ve Avrupa'da meydana gelen değişim ve dönüşümün Osmanlı Devleti'nde yansımaları sancılı olmuştur. Özellikle Fransa'dan başlayarak yayılan milliyetçilik akımı, adem-i merkeziyet ya da ümmet sistemine dayalı prensiple sürdürülen yönetim anlayışında karşılık bulmamıştır. Milliyetçilik kavramı vatandaş gurupları arasında yönetimde söz sahibi olma amacıyla kullanılmaya başlamıştır. Bu durum Türkler ve diğer milletlerin vatandaşları arasında tepkilere yol açmış ve halk arasında farklı platformlarda karşıt görüşlerin doğmasına neden olmuştur.

Türk Ocakları'nın kuruluş zeminini hazırlayan en uygun ortam Askerî Tıbbiye öğrencileri arasında oluşmuştur. Çeşitli gurup ve yayınlardan etkilenecek milliyet esasına dayalı bir cemiyet kurma hazırlıklarına başlanmış ve bu çerçevede programlar hazırlanmıştır. Hazırlanan program dahilinde 11 Mayıs 1911 tarihli "*190 Tıbbiyeli Türk*

Evladi” adına beyanname yayınlanmış ve dağıtılmıştır¹⁰⁹. Fiili kuruluşu 20 Haziran 1911 tarihinde gerçekleşen Türk Ocakları, yaklaşık 9 ay süren bir dizi toplantı yapmıştır. Bu toplantılarda genellikle nizamname hazırlama çalışmaları sürdürülmüştür. İlk yönetim kurulu üyeleri başkan Ahmet Ferit (Tek), ikinci başkan Yusuf Akçura, genel sekreter Mehmet Ali Tevfik olmuştur. Türk Ocağı 25 Mart 1912 tarihinde resmen kurulmuştur¹¹⁰.

Antakya’da Türk Ocağı’nın kuruluşu, Abdurrahman Melek’in Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye’sine devam ettiği, üniversite öğrenciliğinin ilk yıllarında¹¹¹ gerçekleşmiştir. Melek, anılarında Türk Ocağı’nın açılışını şu şekilde ifade etmiştir; “1914 senesinde yüksek tahsilde bulunan 3 arkadaşımınla Antakya’da Türk Ocağı’nu açmıştık”¹¹². “Muhitte milliyet fikirleri uyanmamış olduğundan birçok güçlükte bunu yaymaya çalıştık. Ocağı oldukça kuvvetli bir teşekkül haline getirebilmiştik. Oradaki İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin ilk zamanlarda çok yardımını gördük. Fakat bir müddet sonra Ocağı teşkil eden gençlerin bazıları seferberlik dolayısıyla askere veya tahsil için başka yerlere gittiler, bu yüzden Ocak kapatıldı. Bununla beraber azanın çoğunda milliyetçilik hisleri yerleşmişti. Gerek Türk Ocağı; gerekse İttihat ve Terakki Cemiyeti, muhitte, ileride üzerinde yürünebilecek milli bir zemin hazırlamış bulunuyordu”¹¹³.

Türk Ocağı, Antakya’nın kozmopolit bir demografik yapıya sahip olmasından dolayı birbiriyle kaynaşmış ve bireyler arasında fark gözetmeyen düşünceye sahip olmaya çalışmıştır. Öyle ki, Alevî (Nusayrî¹¹⁴) Cemaati’nden gençleri de faaliyetlerine davet etmiştir¹¹⁵.

109 Yusuf Sarınoy, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931, 3.bs, Ötügen, İstanbul 2005, s. 134-138.

110 A.g.e., s.141

111 Umut Uzer, Turkish Foreign Policy between Kemalist State Identity and State Interests: The Cyprus and Karabagh Cases, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Virginia, 2006, s.147

112 Hıfzı Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, 10. Bs., Remzi Kitabevi, İstanbul 2015, s. 148.

113 Abdurrahman Melek, A.g.e., s. 17; Seda ALTUĞ. A.g.t., s 33.

114 Nusayrîlik III (H) - IX(M.) yüzyılda muhtemelen Basra’da doğmuştur. Kûfe ve Sâmerâ’da yaşamış olan Ebû Şuayb Muhammed b. Nusayr en-Nemîrî (ö. 270/883) tarafından kurulmuş, adını da buradan almıştır. Kendilerini Müslüman olarak tanımlayan Nusayrîler, inanç Kur’an ve ibadet şekillerini geleneğe göre biçimlendirmiş, ferdî ve toplu biçimde yerine getirilebilen kendine has ibadet anlayışı getirmişlerdir. I. Dünya savaşı sonrası Fransızlar’la Suriyeli yetkililer anlaşarak Lazkiye bölgesinde 1920’de “Alevî toprağı” adı altında idarî bir birim kurulmuş, adı, 1922’de Alevîler Devleti olarak değiştirilmiştir. 1936’da Suriye Devleti’nin bir vilâyeti kabul edilmiş, 1939’da Fransa Lazkiye bölgesine müstakil bir statü vermiş, 1942 yılında Lazkiye idaresi Suriye’ye katılmıştır. Günümüzde Nusayrîler Suriye’de Lazkiye başta olmak üzere Türkiye’de Hatay, İskenderun, Adana, Mersin ve Lübnan’da ise küçük bir grup olarak yaşamaktadır. İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nusayrîlik> (30.08.2018).

115 Mehmet Tekin, Antakya’da Türk Ocağı’nın Kuruluşu ve Etkileri, *Türk Yurdu*, Yıl 88, S. 139-141, Mart-Nisan-Mayıs 1999, ss. 241-242; Mehmet Tekin, *Hatay Tarihi*, ATAM, Ankara 2000, s.169.

4.2 SELAMET-İ BELDE CEMİYETİ

Milli Mücadele sadece cephede değil sosyal ve ekonomik hayatta da gösterilen çabalarla kazanılmıştır. Bu süreçte Misak-ı Milli sınırları dışında bırakılmak zorunda kalınan Hatay - İskenderun çevresinde de bazı faaliyetler gerçekleştirilmiştir. 1921 yılında yapılan Ankara Antlaşması sonucunda İskenderun Sancağı Misak-ı Milli sınırları dışında kalmasına rağmen özel bir statü kazanmıştır. Buna rağmen Sancak idaresinde yetkili olan Fransız idareciler bölgede etnik ve dini yönden ikilik çıkaracak durumlardan istifade etmeye çalışmışlardır. Ancak bunu kamufle edebilmek için çeşitli etnik grupların yer aldığı “*sözde iktisadi ve içtimai maksatla*” bir gençlik teşekkülü kurmayı da ihmal etmemişlerdir. Bu gençlik teşkilatının adı Selamet-i Belde Cemiyeti’dir¹¹⁶.

Selamet-i Belde Cemiyeti’nin kuruluş tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Nuri Aydın Konuralp, hatıralarında Sakarya Muharebelerinden hemen önce Selamet-i Belde Cemiyeti yöneticilerinin Kusyer (Altınözü) bölgesinde yer alan Şeyh Köyü’nde bulunan Türk çete mensuplarına “*şalvar, çorap, yemeni, don, gömlek*” gibi giyim eşyaları gönderdiklerini yazmıştır¹¹⁷. Buna karşılık Melek, “*Ankara İtilafnamesi’nin henüz mürekkebi kurumamışken*” Fransız idarecilerin önyak olduğu gösterişli bir açılış töreni yapıldığından bahsetmiştir¹¹⁸.

Cemiyetin kurucuları içerisinde Masaracızade Samih Azmi Ezer (Başkan), Hacerzade Hafız Mustafa Efendi, Sipahizade Muharrem Efendi yer almıştır. Cemiyet, Sancak yönetiminden destek ve taahhütler alarak ticari ve sosyal faaliyetler sürdürmüştür. Cemiyet içerisindeki Türk üyelerden bazıları kendi aralarında teşkilatlanarak vatanın işgaline karşı direnişi ve çete faaliyetlerini desteklemiştir¹¹⁹. Remzi Siliöz’ün ifadesine göre, Fransızlar Antakya’da Türk Ocağı kurulması talebine olumsuz cevap verdikleri için cemiyette yer alan Türkler burayı Türk Ocağı gibi kullanmaya çalışmışlardır¹²⁰.

116 Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s.7; Ergünöz Akçora. “Hatay’ın Anavatan’a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, S. 32, Temmuz 1995, s.388.

117 Nuri Aydın Konuralp. *Hatay Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi*, Hatay Postası Gazete ve Basımevi, İskenderun 1970, s. 137-138.

118 Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s.7

119; Nuri Aydın Konuralp, s. 137; Mehmet Tekin. “İşgal yıllarında Hatay Cemiyetleri I, Selamet-i Belde, Elektrik Şirketi, Hilal-i Ahmer”, *Güneyde Kültür*, C.1, S. 5, 1989, s. 2.

120 Remzi Siliöz, a.g.e., s. 70; Volkan Payaslı, Sancak’tan Vilayet’e Hatay (1921-1960) (Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle), ATAM, Ankara, 2017, s. 162.

Nuri Aydın Konuralp, Selamet-i Belde'nin iki yüzü olduğunu belirtmektedir. “Dış yüzü”nde Fransızlarla uyumlu bir yönetim, “iç yüzü”nde ise yurtsever direnişçilerin gizli faaliyet yürüttükleri bir yapı olarak görüldüğünü dile getirmiştir¹²¹.

Abdurrahman Melek'in bu cemiyetin üyeleri arasında yer aldığına dair herhangi bir belge mevcut değildir. Ancak cemiyetin kurduğu “*Nehri Asi'den Elektrik İstihali Şirketi*”nin önde gelenleri içerisinde Melek de yer almıştır. Bu durum onun kuvvetle cemiyet üyesi olabileceğini düşündürmektedir. Mehmet Tekin ise Abdurrahman Melek'in kesinlikle Selamet-i Belde Cemiyeti üyesi olduğunu yazmıştır¹²².

Selamet-i Belde Cemiyeti'nin bünyesinden doğmuş olan “*Nehri Asi'den Elektrik İstihali Şirketi*”nin yönetim kurulu Ankara Antlaşması'nı takiben feshedilmiştir. Bu durum aynı zamanda adı geçen Cemiyetin de sonu olmuştur¹²³.

4.3. HATAY ERGİNLİK CEMİYETİ

Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlık vermesi üzerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti “*Sancak Meselesi*”ni milli bir davaya dönüştürmek üzere harekete geçmiştir. Konuyu toprak meselesi şeklinde değil, Sancak Bölgesi için bağımsızlık olarak kamuoyuna aktarmıştır. Türk Hükümeti, Fransa'nın Suriye ve Lübnan'la yaptığı gibi Sancak ile de bir antlaşma yapmasını istemiştir. Bu gelişmeler Türk basınında geniş yer bulmakla beraber, henüz “*Hatay*” adının kullanılmadığı görülmektedir¹²⁴. Bu sıralarda Atatürk, 1 Kasım 1936 tarihinde TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmada “...milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun-Antakya ve havalisinin mukadderatıdır”¹²⁵ diyerek Sancak sorununu uluslararası gündeme taşımıştır. 2 Kasım 1936'da da Tayfur Sökmen ile görüşerek bu meseleyi çözüme kavuşturmak amacıyla, Antakya ve İskenderun havalisine “*Hatay*” adını vermiştir. Atatürk, İstanbul'da kurulmuş olan, “*İskenderun-Antakya ve Havalisi Müdaafa-i Hukuk Cemiyeti*”nin adını Hatay Erginlik Cemiyeti olarak değiştirmiştir¹²⁶.

121 Nuri Aydın Konuralp, s. 137; Müslüm Kabadayı. “Kitap Üstüne Kitap Koyanlardan: Hoca Bekir Efendi”, *Ekinsanat*, S.75, Mayıs 2012, s. 27.

122 Mehmet Tekin. İşgal yıllarında Hatay Cemiyetleri I, s.4.

123 a.g.e., s. 5.

124 Resul Yavuz, “Hatay Sorununun Uluslararası Platforma Taşınması ve Türk Basınındaki Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi/Journal of International Relations and Diplomacy*, C. 1, S.1, Ekim/October 2018, s. 4.

125 Konuşmanın tam metni için TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 5, C.13, 1 Kasım 1936, s. 4-7.

126 Tayfur Sökmen, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, 2. Bs., Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992, s. 95; Resul Yavuz, *Hatay Sorunu ve Basın*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2004, s.55; Tayfur Sökmen,

Hatay adının geçtiği ilk cemiyet “*Hatay Erginlik Cemiyeti*”dir. Atatürk’ün bölgeye Hatay adını vermesinde; Türk aydınları, dil ve tarih tezlerinin de etkisi ile yörenin Hitit Türklerinden itibaren Anavatan’ın parçası olduğunu, Antakya’nın tarihinin 3600 yıl öncesine dayandığını, Hatay isminin de ta Orta Asya’dan geldiğini ortaya koymaya çalışan faaliyetler etkili olmuştur¹²⁷.

Bu cemiyet Hatay Devleti’nin kuruluş sürecinde en çok faaliyet gösteren örgütlerden biri olmuştur¹²⁸. Hatay Devleti’nin idari kadrolarında da adı geçen cemiyetin üyeleri ön planda yer almıştır. Cemiyetin adı “Egemenlik” ve “Erkinlik” Cemiyeti olarak da kullanılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Dört Yol ilçesinde de aynı cemiyetin bir şubesini açtırarak “*Hatay Heyeti*” merkezinin oluşturulmasını da sağlamıştır¹²⁹. Merkezin Dört Yol seçilme nedenlerinden biri İskenderun - Antakya Bölgesi’yle Dört Yol arasındaki iletişimi sağlamak, diğeri de Dört Yol’un sınırın Türkiye tarafındaki en yakın ve güvenli yerleşim birimi olmasıdır.

Cemiyetin kuruluş temelleri ise; 1922 yılı ortalarında Adana’da “*Antakya, İskenderun ve Havalisi Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti*”nin kuruluşuna kadar gitmektedir. O yıllarda Karamürselzâde Tayfur Bey’in (Sökmen) kuruluşunda rol aldığı cemiyet, birtakım anlaşmazlıklar yüzünden uzun süre faaliyette kalamamıştır¹³⁰. Adı geçen cemiyetin devamı olarak düşünülen “*Antakya İskenderun ve Havalisi Yardımlaşma Birliği*” ise İstanbul’da 1933 yılının Nisan ayında, Antakya ve İskenderunlu gençler tarafından kurulmuştur. İlk toplantısını İstanbul Halkevinde yapmıştır. Bu toplantının sonucuna göre; başkanlığa Doktor Ziver Bey, katipliklere de Edip ve Reşid beyler seçilmiştir. Aynı gün birliğin nizamnamesi de kabul edilmiştir. Cemiyetin kuruluşuyla ilgili gazete haberinde “*Dünkü posta ile gelen İstanbul gazetelerinde okuduğumuza göre; İstanbul’da tahsilde bulunan Antakya ve İskenderunlu gençleri Antakya İskenderun ve Havalisi Yardımlaşma Birliği adlı bir cemiyet teşkil-teşekkül etmişlerdir*”

127 Yusuf Sarıay, “Atatürk’ün Hatay Politikası I (1936-1938)”, *ATAM*, Cilt 12, Sayı 34, Mart 1996, s. 14.

128 Diğer örgütlere örnek olarak Hatay Halk Partisi ve Halkevleri verilmiştir. Serhan Ada, *Türk-Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2013, s. 151-152.

129 Süleyman Hatipoğlu. *Milli Mücadele ve Anavatan Katılım Sürecinde Hatay*, PEGEM Akademi, Ankara 2012, s. 89.

130 İskenderun ve Havalisi Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti hakkında Mehmet Tekin’in ifadesine göre bu cemiyetin kuvvetle muhtemel “*Antakya-İskenderun ve Havalisi Türkleri Yardım Birliği*” olduğu beyan etmiştir. Mehmet Tekin. “Devlet Kuran Cemiyet: Antakya ve İskenderun Havalisi Türkleri Yardım Birliği yahut “Hatay Erkinlik Cemiyeti””, *Güneyde Kültür Aylık Fikir Ve Sanat Dergisi* Yıl 6, sayı: 67, Eylül 1994, s. 2.

ifadesi kullanılmıştır¹³¹. Antakya’da cemiyetin İstanbul’daki kuruluş hazırlıklarına ve gelişmelere dair herhangi bir malumatın olmadığı anlaşılmaktadır.

Hatay Erginlik Cemiyeti’nin kuruluşunda cemiyetin genel başkanı Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’dır¹³². Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Genel Müdürlüğü görevini yürüten Şükrü Sökmensüer de cemiyetin genel sekreterlik görevini üstlenmiştir. Antakya’nın ileri gelenlerinden, Abdurrahman Melek, Abdulgani Türkmen¹³³, Selim Çelenk, Abdullah Mürseloğlu, Vedi Karabay, Azmi Ezer ve Mehmet Tecirli gibi isimler cemiyetin idari görev alanları ve farklı şehirlerde açılan şubeler için seçilen idarecileri arasında yer almışlardır¹³⁴.

Atatürk, bakanlık düzeyinde gerçekleşen cemiyet başkanlığı ataması ve Emniyet Genel Müdürü’nün görevlendirmesiyle Hatay meselesinin önemini vurgulamıştır. Antakya ve İskenderun bölgesinden seçilen idareciler şehrin nüfuzlu kişilerin ve geçmişte muhtelif örgütlerde faaliyet göstermiş olmalarından dolayı tercih edilmişlerdir.

1936 yılında kurulan Hatay Erginlik Cemiyeti’nin fahri başkanı ve insiyatif sahibi Tayfur Sökmen’in¹³⁵ yönetiminde 2 Şubat 1936 tarihinde İstanbul Eminönü Halkevi’nde kongre gerçekleştirilmiştir. Dr. Vedi Bilgin başkanlığa seçilmiştir. Abdurrahman Melek ise 4 kişilik yönetim kurulunda yer almıştır. Bir ay kadar sonra Vedi Bilgin idari görevinden dolayı başkanlıktan istifa etmiştir¹³⁶. 17 Aralık 1936 tarihinde açılan Dört Yol Şubesinin başkanlığına Abdurrahman Melek getirilmiştir¹³⁷. 28 Mart 1937 tarihinde yapılan genel kurulda Merkez İdare Heyeti başkanlığına cemiyetin genel başkanı olarak Abdurrahman Melek seçilmiştir. Nitekim Atatürk, 30 Ekim 1937 tarihinde Abdurrahman Melek’e “*Hatay Erkinlik Cemiyeti Genel Merkezi Başkanı,*”

131 *Yeniğün*, 27 Nisan 1933, Y.5, S.541, s.1.

132 Mustafa Solak, Atatürk’ün Bakanı Şükrü Kaya (Uluslaşma, Laiklik, Toprak Reformu), 2. Basım, Kaynak Yay., İstanbul, 2013, s. 387.

133 Abdulgani Türkmen, 1298 (1882) yılında Antakya’da doğdu. Baba adı İzzet, anne adı Cemile’dir. Ortaokul mezunudur. Çiftçilikle meşgul oldu. 1936’dan Hatay Devleti’nin kurulduğu 2 Eylül 1938 tarihine kadar Hatay Halk Partisi Başkanı, bu tarihten 23 Haziran 1939’a kadar ise Hatay Millet Meclis Reisi olarak görev yaptı. VI. dönem ara seçimlerinde, VII ve VIII. dönemlerde CHP listesinden Hatay milletvekili olarak seçildi. 11 Kasım 1946 tarihinde TBMM Tarım Komisyonu üyeliğine seçildi. 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. Arapça bilen, Münire Hanım’la evlenen, Samiye, Suade ve Sönmez adlarında 3 çocuk babası olan Türkmen, 30 Mayıs 1958 tarihinde vefat etti. Cenazesi Antakya Şehir Mezarlığı’nda toprağa verildi. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, C. III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012, s. 490.

134 Süleyman Hatipoğlu. *a.g.e.* s. 90.

135 Yusuf Sarıncay, *A.g.m.*, s. 27.

136 İsmet Melek, *Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek Zor Yılların Kahraman Aydını*, Hatay Valiliği, Hatay 2016, s. 279.

137 Mehmet Tekin, “Devlet Kuran Cemiyet...”, s. 6;

hitabıyla telgraf çekmiştir¹³⁸. Diğer yandan Melek de, “*Hatay Erkinlik Cemiyeti Genel Merkezi Başkanı ünvanıyla*”, 29 Kasım 1937 tarihinde Cumhurbaşkanı Atatürk’e telgraf çekmiştir. Eminönü PTT şubesinde çekilen telgraf, cemiyet merkezinde yapıldığı bildirilen toplantı hakkında bilgi vermektedir¹³⁹.

Hatay meselesinin her aşamasında Sökmen ve Melek arasında lider statüsünde kalma mücadelesi Cemiyet başkanlığı konusunda bile kendini hissettirmiştir. Sökmen ve Melek hatıralarında bu durumu açıkça ifade etmiş ve Cemiyet başkanlığını her iki tarafın da sahiplendiği izlenimi edinilmiştir.

4.4. ABDURRAHMAN MELEK VE TURİZM CEMİYETİ FAALİYETLERİ

Antakya Turizm Komitesi; Antakya ve İskenderun bölgesi kültür ve arkeoloji turizmi açısından son derece önemlidir. Abdurrahman Melek bu değeri fark ederek bir Turizm Cemiyeti kurmuştur. Manda yönetiminin de bu cemiyeti desteklediği düşünülebilir. Nitekim 1930’lu yıllarda Laskiye, Antakya ve İskenderun’da Turizm komitelerinin faaliyet gösterdiği bilinmektedir.

Söz konusu cemiyet bölgede turizmi canlandırmak, turisti bölgeye çekmek ve onlara rehberlik hizmeti verme çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Bölgesel olarak tanıtıcı bülten ve broşürlerin yayınlamıştır. Paul Jaquat’ın ifadesiyle, “*Başkan Dr. Abdurrahman’ın nezareti, turisti baştan çıkaracak*”tır¹⁴⁰. Cemiyet faaliyetleri hakkında veriye ulaşılamamıştır.

4.5. ABDURRAHMAN MELEK VE CEMİYET-İ HAYRİYE-İ İSLÂMİYE

Savaş yıllarından henüz sıyrılmış bir coğrafyada yeniden yapılanan bir milletin en önemli dayanaklarından birisi günümüz deyimiiyle sivil toplum örgütleri olmuştur. Tarihi süreç içerisinde Osmanlı vakıf müesseseleri bu vazifeyi fazlasıyla üstlenmiştir. Meşrutiyet yıllarına gelindiğinde Osmanlı toprakları dâhilinde konu ile alakalı çeşitli tedbirlerin alındığı görülmüştür. Osmanlı Devleti tarafından 16 Ağustos 1909 tarihinde Fransız Cemiyetler Kanunu örnek alınarak, “*Cemiyetler Kanunu*” çıkarılmıştır¹⁴¹. Bu

138 Atatürk’ün Abdurrahman Melek’e Hatay bayrağının şeklen tespit edilmesi ve Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle çektiği kutlama telgrafi. Abdurrahman Melek, *a.g.e.* s. 5-7; “*Hatay Erginlik Cemiyeti Genel Merkezi Başkanı Dr. Abdurrahman Melek*”, Olcay Özkaya Duman. *A.g.t.* s. 50.

139 T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi EBİS sıra no: 01016771, ek no 266, belge kayıt no 637319, s.1. Her iki telgrafta da “*Erkinlik*” kelimesi kullanılmıştır.

140 Paul Jaquot, *Antioche Centre de Tourisme I*, Imp. Catholique, Beyrut 1931, s. 17.

141 Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye ansiklopedisi c.1, 206-207.

kanun dâhilinde Antakya'da faaliyet gösterecek olan Cemiyet-i Hayriye-i İslâmiye kurulmuştur. Dönemin basınına yansıyan haberlere göre cemiyetin kurulmasının epey zaman aldığı anlaşılmıştır¹⁴².

27 Ekim 1931 günü yapılan ilk idare heyeti toplantısında idare heyeti başkanlığında Kuseyrizade Reşit Ağa, genel sekreterlik (katib-i umumî) görevinde de “Dr. Abdurrahman Faik” (Melek) bulunmaktadır¹⁴³. 13 Kasım 1931 tarihinde cemiyetin 25 madde olarak hazırlanan nizamnamenin idare heyeti ile ilgili şartlar, bir yıllığına seçilen başkan, genel sekreter (Abdurrahman Melek), sandık emini ve dokuz üyeden oluştuğu şekliyle tespit edilmiştir. Ayrıca doğal üye olan müftü, genel kurula ve kongrelere başkanlık edecekti¹⁴⁴. Antakya'da yaşayan 18 yaşını doldurmuş her Müslüman 1 Suriye Lirası vererek bu oluşuma üye olabilecekti. Ayrıca nizamname bastırılarak 5 kuruştan satılmasıyla gelir elde edilmesi düşünülmüştür. Nakdi ve aynı yardımlar için teberru ve hayırseverleri ziyaret yoluyla temin edileceği planlanmıştır. 1932 yılının Ocak ayında başlayan Ramazan ayı münasebetiyle, Yenigün Gazetesi'nde yayınlanan ilanlarda “Zekat ve Fitrelerinizi Cemiyet-i Hayriyeye Veriniz” şeklinde ifadeler yer almıştır. Hatta camilerde Türkçe verilen vaazlarda cemiyet lehine konuşmalar gerçekleştirilip yardım talep edilmiştir. 1928 yılından itibaren böyle bir cemiyetin kuruluş haberleri basına yansımalarına rağmen Cemiyet nihayet 1932 yılında faaliyete geçmiştir¹⁴⁵.

Cemiyet, ilk olarak 1932 yılı Nisan ayında Kurban Bayramı münasebetiyle bağış deri ve bağırsak toplama kampanyasına girişmiş ve başarılı olmuştur. Bu gelişmenin hemen ardından Temmuz 1932'de ücretsiz sağlık hizmeti planlaması yaparak yerel gazeteye ilan vermiştir. Bu ilanda; Pazartesi Dr. Vahid Bey, Salı Dr. Mithat Bey, Çarşamba Dr. Ali Gandor Bey, Perşembe Dr. Abdurrahman Bey (Melek) ve Cuma günü de Dr. Sıtkı Bey'in ücretsiz muayene yapacakları belirtilmiştir¹⁴⁶. Yaz mevsimi boyunca 444 hastanın muayene ve tedavisi gerçekleştirilmiştir. Doktorlar tedavisi yapılamayan birçok hastayı da Halep'e göndermiştir. Cemiyetin yukarıda ifade edilen faaliyetlerden

142 Ayrıntı bilgi için Bkz. Mehmet Tekin, “Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye: İşgal Yıllarında Hatay Cemiyetleri 4”, *Güneyde Kültür Dergisi*, Eylül 1990, C. 2, sayı 19, ss.2-10.

143 *Yenigün*, 28.10.1931

144 Tekin, *a.g.m.*, s.4.

145 Tekin, *a.g.m.*, s. 5.

146 *Yenigün*, 18 Temmuz 1932, s.3.

başka, bir arsa temin edilmesi ve üzerine dükkan yapılmasına karar verilmiştir. Bu dükkan günümüz ıraklık eğitim merkezine benzer bir faaliyet sürdürmüřtür¹⁴⁷.

147 Tekin, *a.g.m.* s.5.

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY'IN ANAVATANA KATILIMINDAN ÖNCEKİ DÖNEMDE DR. ABDURRAHMAN MELEK'İN SİYASİ FAALİYETLERİ

1. İSKENDERUN İDARE MECLİSİ ÜYELİĞİ

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmiş ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Mütareke'nin 2. maddesine dayanılarak İskenderun ve çevresi Kasım 1918'de işgal edilmiştir¹⁴⁸.

Fransa'nın İskenderun limanı ve çevresindeki hakimiyetini sağlamlaştırmak amacıyla 27 Kasım 1918'de yayınladığı kararname ile İskenderun Sancağı kurulmuştur. Beyrut'taki Fransız Yüksek Komiserliği tarafından, İskenderun şehri Sancak merkezi olarak belirlenmiştir¹⁴⁹.

Milletler Cemiyeti Misakının 22. maddesinin 4. fıkrası Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkelerin manda yönetimine alınması ile ilgilidir¹⁵⁰. 1 Kasım 1919 tarihinden itibaren İngiliz işgal kuvvetleri Suriye ile birlikte, İskenderun Sancağı ve Çukurova bölgesindeki işgal ettikleri yerleri Fransızlara devretmişlerdir¹⁵¹. Fransızlar 1920 yılında Lübnan Devleti, ardından Halep ve Şam vilayetleri kurulduğunu ilan etmiştir. Fransa, Ankara Antlaşması'ndan hemen önce İskenderun'daki nüfus yapısını dikkate alarak özel bir uygulama başlatmıştır. Ankara Hükûmeti, bölgedeki Türk varlığının devamına gösterdiği hassasiyetin sonucunda imzalanan Ankara Antlaşması'yla da bu özerkliğin pekiştiği görülmüştür. Ankara Antlaşması'nın¹⁵² 7. maddesi gereğince İskenderun ve havalisi için özel bir rejim kabul edilmişti. Buna istinaden Şam'da bulunan Meclise temsilciler gönderilmeye başlanmıştır. Aynı madde ile teyid edilen bazı haklar Lozan Anlaşması'nda da yinelenmiştir¹⁵³. Buna göre

148 Utkan Kocatürk'e göre 9 Kasım 1918 tarihinde, Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, 3. Bs., TTK, Ankara 2000, s.6.; Serhan Ada'ya göre ise 3 Kasım'da işgal edilmiştir. Serhan Ada, s. 21.

149 Hatay Devleti 2 Eylül 1938-29 Haziran 1939, Haz. İsmet Melek, Hatay Valiliği, Hatay 2011, s.47.

150 Oğuz AYTEPE, "Milli Mücadele'de Manda Sorunu ve Mustafa Kemal'in Yaklaşımı", *A.Ü. T.İ.T.E. Atatürk Yolu Dergisi*, S.24, Kas 1999-2003, s. 475.

151 Ömer Erden, *Fransa-Suriye Kıskaçında Hatay 1937-1939*, Gece Kitaplığı, Ankara 2015, s. 3.

152 İsmail Soysal, Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. C. (1920-1945), 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000 s. 48-60; a.g.e 387-398; a.g.e 539-589; Antlaşma öncesinde güney cephesi ve Türk-Fransız ilişkileri açısından gelişmeler için ayrıca bakınız: Refik Turan vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, 17. Bs., Okutman Yayıncılık, Ankara, 2010, s.132-135.

153 Mehmet Gönlübol, Cem Sar. *a.g.e.*, s. 94.

bölgenin Türk soyundan gelen halk, kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk Dili resmi dil olarak kabul edilecektir¹⁵⁴.

8 Ağustos 1921’de Fransız Yüksek Komiserliği’nin kontrolünde 12 üyeli “*Sancak İdare Meclisi*” kurulmuştur. 1926 yılına gelindiğinde ise Sancakta, seçimle atanacak olan 12 üyeli “*Millet Meclisi*”nin kurulması kararı alınmıştır¹⁵⁵.

1925 yılında Suriye’de bazı güçlüklerle karşılaşan Fransız Hükûmeti M. De Jouvenel’i yüksek komiser olarak tayin etmiştir. Yüksek komiser tarafından yürütülmeye çalışılan liberal politikaya istinaden Suriye ve İskenderun halkları arasında muhtariyet verilmesi umudu yeşertmiştir. Bu doğrultuda Ocak 1926’da İskenderun Sancağı’nın Suriye meclisindeki temsilcileri, sancağın Suriye’den ayrılıp doğrudan Fransız Yüksek Komiserliğine bağlanmasını talep etmişlerdir¹⁵⁶. Bu düşüncedeki öncelikli amaç Arapların hükümlerinden kurtulup, bir sonraki aşamada ise dünyada gelişen siyasi konjonktürü ustalıkla Türk tarafı lehine sonuçlandırmaktır. Melek de bu görüşü savunanlardadır.

Bilahare bu çerçevede İskenderun sancağı temsilcilerinden oluşan ayrı bir meclis kurulması hazırlıkları başlatılmıştır. İlk olarak Mart 1926’da Anayasa hazırlanmış ve İskenderun Sancağı bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu duruma derhal itiraz eden Suriye resmi makamları İskenderun’da, sancak temsilcileriyle Fransızların da müdahil olduğu bir dizi görüşme yapmışlardır. Bu görüşmeler sonucunda 12 Haziran 1926 tarihinde Sancak Meclisi bağımsızlık kararından dönerek, Suriye Devleti içinde muhtar bir bölge olarak kalmaya karar vermiştir¹⁵⁷.

İskenderun Sancağı’nda yaşayan Türkler, 1931 yılında Şam’daki meclis seçimlerine temsilci göndermek üzere seçimlere katılma kararı almıştır. Bu gerekçeyle 1931 yılında Şam Meclisi’ne milletvekili ve müstakil İskenderun İdare Meclisi için üye

154 Soysal, *a.g.e.*, s. 51; Dönemin siyasi atmosferi için bakınız Yusuf Hikmet Bayur, *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti*, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s. 90-111.

155 Serhan Ada, *a.g.e.* s.84-85; Fransız askeri yönetimi, Milletler Cemiyeti tarafından Fransa’dan talep edilen bir yükümlülük olan “*kendi kendini idare*” yönünde adımlar atmaya başlamıştır. 1927’de Fransızlar, Şam’daki değişik milliyetçi grup ittifakına “*Vatan Kitleleri/el-Kitle el-Vataniyye / National Block*” izin vermişlerdir. Milliyetçi ittifakın başında İbrahim Hannanu ve Haşim el-Atasi bulunmaktaydı. Aynı yıl Suriye parlamentosunun kurucu meclisi için yapılan seçimler de Vatan Kitleleri’ni iktidara taşınmış ve Hannanu bir anayasa yazma işine girişmişti. Hazırlanan anayasa Suriye’nin bütünleşmesini öngörmekle beraber Fransız otoritesini yok saymıştır. Fransız Yüksek Komiseri, anayasaya doğrudan Manda yönetimine atıf yapan bir maddenin konulmasını hatta doğrudan Manda yönetiminin işleyişini hedef alan maddelerin çıkarılmasını istemiştir. Bu talep reddedilince manda yönetimi meclis çalışmalarını süresiz tatil etmiştir. Fransızlar, Suriye parlamentosunu benzer sebepler yüzünden 1933 yılı Kasım ayında bir kez daha kapatmıştır. Mehmet Akif Okur, “Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası”, *Bilig*, Kış 2009, S. 48, s. 148.

156 Mehmet Gönlübol, Cem Sar. *a.g.e.*, s. 94.

157 Mehmet Gönlübol, Cem Sar. *a.g.e.*, s. 95.

seçimi hazırlıkları başlamıştır. Bu süreç sırasında Fransız delege Durieux, Abdurrahman Melek'e bizzat gelmiş, “*Türk menfaatlerinin korunması amacıyla*” İskenderun Meclisi'ne Türkler adına kendisini ve Abdulgani Türkmen'i aday göstermek istediklerini söylemiştir. Her iki isim de bölgede sosyal, siyasi hayatta ve cemiyet hayatında aktif rol oynayan önemli kişilerdir. Melek, bu gelişmeyi Abdulgani Türkmen ve diğer aday olan arkadaşlarıyla istişare etmiştir. Önerilen iki kişi için İskenderun İdare Meclisi seçimlerine katılma kararı alınmıştır¹⁵⁸.

Suriye Hükûmeti'nin Şam ve İskenderun meclislerine seçtiği hatta seçim öncesi teklif götürdüğü milletvekillerinden aleyhte faaliyette bulunma ihtimaline karşılık olarak sözleşme imzalatırılmıştır. Melek, hatıralarında bu gelişmenin ayrıntılarından bahsetmiştir. Buna göre hükûmet sözcüsü, seçimden hemen önce, kendisine ve Abdulgani Türkmen'e Suriye Anayasasına muhalif bir harekette bulunulmayacaklarına ve yabancı bir devlet hesabına çalışılmayacaklarına dair taahhütname imzalatmıştır. Melek bu süreci “*Ancak şimdilik istediğimiz istiklalin Suriye Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda zeyl olarak kabul edilmiş olmasını, yabancı bir devletten maksat Türkiye ise bunun; bizim için yabancı olmayacağını düşünerek taahhütnameyi imza ettik*” diyerek açıklamaya çalışmıştır¹⁵⁹.

İskenderun Sancağı seçim bölgesinden Şam'daki meclise temsilci göndermek üzere İskenderun İdare Meclisi'ne, Antakya nüfusuna oranla ilk turda seçilen 12 üyenin cemaatlere göre dağılımı şöyledir; 2 Türk, 2 Sünni Arap ile 1 Ortodoks ve 2 Alevi, Kırıkhan'dan 1 Türk ve 1 Ermeni, İskenderun'dan da 1 Türk, 1 Alevi ve 1 Ortodoks¹⁶⁰. 6 Ocak 1932 tarihinde gerçekleşen ikinci tur seçimlere göre, seçilen 10 kişinin isimleri ise şu şekildedir; Dr. Abdurrahman Melek, Abdulgani Türkmen, Yahyazade Hacı Mehmet Efendi (Adalı) Kuseyrizade Mustafa Ağa, Sadık Maruf Bey, Moses der Kalostyan, Şihlüzade Halil Ağa, Muhammed Cereb, Yahyazade Nafi Bey, Şekib Bey (Nakip)¹⁶¹.

Abdurrahman Melek, Sancak İdare Meclisi üyeliği görevini sürdürürken Amik Gölü ve çevresindeki bataklıkların kurutulması için çaba göstermiştir. Bu konuda Meclise sunulan bir teklif hakkında söz almıştır.

158 Abdurrahman. Melek, *a.g.e.*, s. 18.

159 *a.g.e.* s. 18.

160 Yusuf Duran. *İskenderun Sancağı'nda Fransız Mandası*, Alter Yayıncılık, Ankara 2010, s. 105-106; Abdulgani Türkmen Bütçe Komisyonu Başkanı olarak görev almıştır. Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları...*, s.193.

161 Hatay Devleti 2 Eylül 1938 – 29 Haziran 1939, s. 71-72.

Proje teklifi hakkında hazırlanan dosyaya göre, Antakya yakınlarında bulunan Amik Gölü, zamanla kurumaya ve yer yer bataklık halini almaya başlamıştır. Bu durumun etkileri öncelikle sağlık açısından olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Dönemin şartlarında gerek ekonomik gerekse insan hayatı bakımından ciddi zararlara yol açmıştır. Devletler sıtma ile mücadele ederken aynı zamanda bu hastalığa yol açan etkenleri de ortadan kaldırmayı amaçlayan politikalar sürdürmeye çalışmıştır. Bu gerekçelerle İskenderun Sancağı İdare Meclisinde Amik Gölü'nün kurutulması amacıyla bir proje teklifi sunulmuş ise de ekonomik gerekçelerle reddedilmiştir. Bu konu hakkında söz alan Melek *“Teklifim ...(okunamadı) evvelada hükûmetin icraa-yı işlerine meclisin de iştirakı fikrini veriyorsa ve hükûmet ba...(okunamadı) Hasan Bey tarafından sorulan sual bu maksadla yapılıyorsa şunu arz ederim ki, meclis, ilk teşkilinden beri hiçbir zaman hükûmetin icraa-yı vazifelerine karışmayı aklına bile getirmemiştir. Ancak asırlardan beri (okunamadı) ve birçok kurbanlara sebep olan gölün sağlık ve iktisadi münafaatı temine çalışmak hususunda meclis mesuliyetli bir işe girişmiş bulunuyor. Bu işde on iki seneden beri [zaaf-ı hayati derece] malum bir mesai var ki o da hükûmete aittir. Demek ki yapılacak işte hükûmet ve meclis birtakım mesuliyetler yüklenmiş oluyor. Meclisimiz her vesilede hükûmete karşı gösterdiği itimadını son encümenin kararlarında da göstermiştir. Mütekabil itimad ve hüsn-ü niyet esasına müstenid olarak yapılacak işlerde bilahare hükûmetle meclis arasında geniş itilaf-ı nazarlara meydan bırakmamak için meclis namına encümenin temas halinde bulunmasını münasip görüyorum. Ve bu maksadla teklifi ileri sürdüm. Aksi takdirde yani hükûmetin yalnız başına bu işte çalışacağını kabul edersek bile hazırlayacağı projelerin meclis tarafından reddedilmesi ve mesai şeklinin yeniden değiştirilmesi suretiyle vakit kaybedilmesi hatıra gelir.”* Selim Huri Efendi, Abdurrahman Melek'in konuşmasında geçen teklifin oya sunulmasını istemiştir. Oylama sonucunda Melek'in teklifi reddedilmiştir¹⁶².

Melek'in hatıralarındaki ifadesine göre Sancak İdare Meclisi'nin müzakereleri halka açık olarak gerçekleşmiştir. Melek, mecliste yaptığı konuşmalardan birinde, Suriye Hükûmeti'nin İskenderun Sancağı'na müdahaleleri hakkında sert açıklamalarda bulunmuştur. Sancak hakkında yürütülmeye çalışılan idari ve mali faaliyetleri tenkit etmiştir. O'na göre bu açıklamalar neticesinde İskenderun Meclisi'nde yetkili bir ağızdan resmen Şam'a bağlı kalmak istemediğimiz, İskenderun mıntıkasının Ankara

162 Yenigün, 30 Mayıs 1933, s.3

Anlaşmasıyla özel bir statüye kavuştuğu, Türk kültürüne, Türk hukukuna riayet edilmesi gerektiği dünyaya ilan edilmiştir. Bir taraftan da Türkler arasında seçimler sırasında yaşanan tartışmaların birlik ve beraberliğe verdiği zararlar fark edilmiştir. Bundan sonra öncelikle Türk birliğinin göz önünde tutulması gerektiği anlaşılmıştır. Nitekim seçimler sırasında meydana gelen husumetler ortadan kalkmış ve Türkler yeniden birlik halinde hareket etmeye başlamışlardır¹⁶³. Melek, anılarında, yaptığı konuşmalarının İskenderun basınına “*halkın takdiri*” anlamında yansıdığını da belirtmiştir¹⁶⁴.

Abdurrahman Melek, meclisin yetkilerinin kısıtlanmak istenmesini protesto etmek amacıyla, meclisi geçici süre terk etmişse de daha sonra oturumlara katılmıştır. Fakat Sancak İdare Meclisi yönetimi bu davranışa ilk fırsatta tepki göstermiş ve “*yenileme*” adı altında gerçekleştirilen isim kurası sonunda Abdurrahman Melek ile Abdulgani Türkmen’in üyeliklerine son vermiştir¹⁶⁵. Dolayısıyla, dört yıl süreyle seçilmiş olmalarına rağmen süre dolmadan bu önemli iki isim meclisten uzaklaştırılmıştır¹⁶⁶.

Melek, İskenderun İdare Meclis üyeliği sona erdikten sonra 1934 yılında çocuklarının eğitimi için İstanbul’a gitmiş, üniversite yıllarında yaşadığı Moda semtine yerleşmiştir¹⁶⁷.

2. İSKENDERUN SANCAĞI VALİSİ DR. ABDURRAHMAN MELEK

Abdurrahman Melek, 1934 yılına kadar yaklaşık onbeş yıl boyunca Antakya’da ikamet etmiştir. Bu süreçte sancak yönetimi ve şehrin ileri gelenleri ile ikili ilişkilerini güçlü tutmaya devam etmiştir. Yanı sıra İskenderun’daki dış ülkelerin temsilcileriyle¹⁶⁸ görüşmüş, onlarla birlikte balolara ve sosyal aktivitelere katılarak gündemi takip etmiş, ilişkileri sıcak tutmuştur¹⁶⁹.

Abdurrahman Melek, İstanbul’a taşınmış olmasına rağmen Fransız yetkililerle diyalogunu sürdürmüş ve Antakya eşrafının önde gelen isimlerinden olmaya devam

163 Abdurrahman Melek, *a.g.e.* s. 18.

164 Abdurrahman Melek, *a.g.e.* s.19.

165 Mehmet Tekin, *a.g.e.* s.193.

166 Abdurrahman Melek, *a.g.e.* s.19.

167 Gökçen Erner. Ağustos 2015.

168 Limana yakın konumu ve ulaşım imkânları gerekçesiyle konsolosluk, elçilik ve gümrük irtibat ofisleri İskenderun şehrinde bulunmaktaydı.

169 Melek’in, İskenderun’daki dış temsilciler tarafından verilen balolara her fırsatta icabet etmiştir. Gökçen Erner ile yapılan röportaj, Ağustos 2015.

etmiştir. Öyle ki, Nisan 1938’de Fransızlar tarafından Antakya Hükûmet Konağına davet edilerek kendisini “*İskenderun Sancağı Sıhhiye Reisliği*” görevi teklif edilmiştir. Durieux’un¹⁷⁰ selamıyla iletilen bu teklifi Melek reddetmiştir¹⁷¹.

İlerleyen zamanda Sancak Valisi belirleme sürecinde adı gündeme gelmiştir. İskenderun Sancağı Valiliği’ne bir Türk’ün atanması meselesi, Fransa’nın Suriye mandasını terk etme arzusunu ilan etmesiyle başlamıştır. Fransa 1936 yılı Eylül ayında Suriye’ye bağımsızlık verdiğini açıklamıştır. Bu gelişme üzerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İskenderun Sancağı’nın Suriye’ye bırakılmasına razı olmadığını bildiren 9 Ekim 1936 tarihli notayı Fransa’ya göndererek İskenderun Sancağına da bağımsızlık verilmesini talep etmiştir. Fransa Hükûmeti bu notaya karşılık olarak 10 Kasım 1936 tarihinde verdiği cevapta Sancak’ın bağımsızlığının Suriye’nin parçalanması anlamına geldiğini, ayrıca mandater devlet olarak buna yetkisinin bulunmadığını bildirmiştir. Fransa’nın girişimleriyle mesele Milletler Cemiyeti’ne taşınmıştır. Milletler Cemiyeti ise 14 Aralık 1936’dan itibaren konuyu ele almaya başlamıştır. Özellikle İngiltere’nin de ara buluculuğu¹⁷² ile Konsey, 27 Ocak 1937’de Sancak için ayrı bir statü kabul etmiştir¹⁷³. Bu olay Türk basınında da “*28 İkinci Kanun 1937 Konsey Sancak Mukavelesini Tasdik etti. Hatay meselesi, hayli çetin müzakerelerden ve buhranlı safhalardan sonra, nihayet halledildi ve Türkiye, yeni bir siyasi zafer kazandı*” şeklinde yer bulmuştur¹⁷⁴.

Bu gelişmelerden sonra yaşanan siyasi süreçte Milletler Cemiyeti Konseyi, 20 Şubat 1937 tarihindeki toplantıda Sancak Statüsü ve Anayasası’nı hazırlamak üzere, Melek’in de aralarında müşahit olarak bulunduğu¹⁷⁵ beş kişilik bir uzmanlar komitesi

170 Fransa’nın İskenderun birinci konsolosudur. Aynı zamanda müstakil İskenderun sancağı nezdinde yüce komiserlik delege muavinidir. İlkim Buke Okyar, “Kimlik Çatışmalarında İskenderun Sancağı: Tarık Mümtaz ve Karagöz, Monografik Bir Çalışma”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.16, S. 44, 2019, s.87.

171 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 24.

172 Yonca Anzerlioğlu, “İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Türkiye (1939-1941)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 15, s.180.

173 Bu gelişmenin ardından Türk Hükümeti yetkilileri tebrik telgrafları yayınlamışlardır. CBCA, Fon no: 30.10, Kutu no 222, Dosya no 501, Sıra no 5, s. 1, 2, 3; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, 19. Bs., Timaş Yay., İstanbul 2014, s. 314. Bu gelişmeler üzerine. Abdurrahman Melek, Heyet-i Temsiliye sıfatı ile Ankara’dan Antakya’ya “*Milli Davamız zafer kazandı Bila-tefrik cins ve mezhep bütün Hataylıları tebrik ve tebşir ederiz*” şeklinde telgraf çekmiştir. Mehmet Mursaloğlu, *Sancak, Devlet, Millet Hatay (1938-1939)*, Y.y., İskenderun 2012, s. 80.

174 *Cumhuriyet*, 28 Ocak 1937, s.1.

175 Türk heyeti, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Hasan Rıza Soyak, Numan Menemencioğlu ve Necmettin Sadak’tan oluşmaktadır. Heyette müşavir olarak Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer ile Dr. Abdurrahman Melek’de bulunmaktadır. Veysel Aydoğdu, *1918-1939 Yılları Arasında Türkiye Fransa ve Suriye Açısından Hatay Sorunu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2005, s. 69-70; Hasan Rıza Soyak, *Atatürk’ten Hatıralar*, 7. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s. 547; Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s.38.

kurulmasını kararlaştırmıştır. Cenevre’de 25 Şubat’ta kurulan komite daha önceden Sancak’a gönderilmiş bulunan gözlemci heyet ile birlikte çalışmalarına başlamıştır. Uzmanlar komitesi, Sandler Raporu olarak bilinen esaslar çerçevesinde 15 Mayıs 1937’de Sancak’ın Statü, Anayasa ve sınırlarını kapsayan bir rapor hazırlamıştır.¹⁷⁶ Bu raporla birlikte 29 Mayıs 1937’de Milletler Cemiyeti Konseyi’nde Sancak’ın “*ayrı bir varlık*” olduğu hukuken kabul edilmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken Türkiye ile Fransa arasında da görüşmeler devam etmiş, nihayet Sancak’ın toprak bütünlüğünü ve Türkiye-Suriye sınırlarını teminat altına alan bir antlaşma imzalanmıştır. Antlaşma 14 Haziran 1937’de TBMM de onaylanmış ve 25 Haziran’da *Resmi Gazete*’de yayınlanmıştır.¹⁷⁷

Melek’in valiliğe atanma sürecindeki en önemli gelişme sancak genelinde gerçekleşen seçimlerdir. Seçmenlerin belirlenmesi aşamasında yaralanma boyutuna ulaşan kavgalar yaşanmıştır. Başlangıçta bu olaylar İskenderun, Antakya ve Reyhanlı’da ortaya çıkmıştır¹⁷⁸. Sancakta faaliyet gösteren “*Türk Halk Partisi*”ne karşılık olarak Araplar da kendi aralarına bir teşkilatlanmaya giderek “*Usbetü’l-Ameli’l-Kavmi*¹⁷⁹” ve “*Vahdetü’l-Arabiyye*” isimli gurupları oluşturmuştur. Her iki taraf arasında zaman zaman sözlü, taşlı, sopalı bazen de silahlı saldırılar gerçekleşmiştir. Asayişsizliklerin çoğalması yüzünden seçim büroları çalışamaz hale gelmiştir¹⁸⁰.

Bu arada Hatay doğumlu olup da sancak dışında ikamet eden seçmenler oy vermek için Antakya merkezine geldiklerinde Fransız kolluk kuvvetleri tarafından silah aramak amacıyla sıklıkla taciz edilmişlerdir¹⁸¹.

Bu sırada emniyet ve asayiş sağlamla sorumlu olan kolluk kuvvetleri ve idari birimlerin Türkler aleyhine çalıştığına şahit olunuyordu¹⁸². Örneğin Antakya’da Hükümet Caddesi’nde bulunan garaj civarında taşkınlık yapan Suriye taraftarlarıyla Türkler arasında tartışma çıkmıştı. Türklerle karşı gerçekleşen aleyhte faaliyetler arasında Delege Garreaux’un Reyhanlı’da meydana gelen bir olayı bizzat komuta ederek Halkevini basması, seçim komisyonu üyeleriyle sıkı temasları bulunan bazı Hıristiyan ve Alevi vatandaşları taşkınlığa sevk etmesi de gösterilebilir.

176 Mehmet Mursaloğlu, *a.g.e.*, s.99.

177 Antlaşma metni için bkz. *Düstur*, Tertip:3, C.18, s. 1419-1436, İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 567-568.

178 Erdoğan Aslıyüce, *İlk İşgal Son Kurtuluş*, Togan Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 263.

179 Yine Fransız istihbaratının çalışması sonucu Suriye yanlısı Usbetü’l Ameli-i Kavmi partisiyle (Usbeciler) yine Suriye yanlısı İttihadi Vatani Partisi birleşerek “*Cephe-i Müttehide-i Vataniye*” adıyla faaliyete geçmiştir. Adil Dağıstan, Adnan Sofuoğlu, “Belgeler Işığında Bağımsız Hatay Devleti’nin Kuruluşu ve Türkiye”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXI, Sayı: 62, Temmuz 2005, s.441.

180 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları*, s. 338-339.

181 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, 40.

182 Volkan Payaslı, *Sancak’tan Vilayet’e*, s.49.

Olayların devam etmesi üzerine şehir tel örgüler ve barikatlarla ikiye ayrılmıştır. Bu şartlarda çoğu zaman resmi daireler ve çarşılar kapalı tutulmuştur¹⁸³. Türk mahallelerini olası tehlikelerden korumak için eski ihtiyat subayları ve Halk Fırkası Polis Teşkilatı mensuplarından gece devriyeleri oluşturulmaya başlamıştır. Köşe başlarına nöbetçiler dikilmiştir. Barikatların gerisinde ve bazı semtlerde Cezayirli Fransız askerleri de nöbet tutmuşlardır. Bütün bu tedbirlere rağmen kavga ve çatışmalar önlenememiştir. Bir gece Dörtayak mahallesinde Fransız ordusunda bulunan bir Ermeni mülâzımın kumandasındaki jandarmalarla Türkler arasında yaşanan silahlı çatışma neticesinde iki Fransız jandarma ölmüştür. Ayrıca resmi otomobili ile bölgeyi gezen Türk Başkonsolosu iki defa saldırıya uğramıştır. Bu olayı protesto amacıyla Konsoloshane önünde toplanan Türkler büyük bir miting düzenlemiştir¹⁸⁴.

Hatay'daki karışıklıklar devam ederken İskenderun'da bulunan Fransız yetkili De Mingue, "Türk-Fransız dostluğunun tarihi günler geçirmekte olduğunu, Hatay'da intihap işlerinin her iki devlet içinde iyi netice vermeyeceğini, en doğru siyasetin, Milletler Cemiyeti'ni karıştırmaksızın Hatay davasını Türkiye ve Fransa'nın dostça halletmeleri olacağı" yönündeki şahsi görüşlerini Abdurrahman Melek ile paylaşmıştır¹⁸⁵.

Bu arada Kumandan Albay Collet, Hatay ve çevresindeki asayişsizlik olaylarını gerekçe göstererek beraberindeki bir kısım kuvvetle Şam'dan Antakya'ya geldi. Collet, Suriye'de isyanları şiddetle bastırmak için kullandığı metodlarla tanınmış bir kişiydi ve gelmesi Türkler arasında olumsuz yorumlara yol açmıştır. Ancak, Türk Başkonsolosu Karasapan, Collet'nin Türklere karşı ılımlı olduğunu, delege Garreaux ile halledilemeyen meselelere aracılık edeceğini söylemiştir. Nitekim Collet, Celal Karasapan'a "*Benden bir şey istediğiniz zaman kışlaya telefonla bildirecek yerde mektup yazın, çünkü telefon muhaveresini delege Garreaux kontrol ettiriyor*" demiştir. Bu ifade Türklere karşı ılımlı yaklaşımının göstergesi olmuştur. Bilahare onun gelişini takiben olaylar yatışmıştır. Ardından Halk Partisi binasında seçim faaliyetlerine yeniden başlanmıştır.

Bununla birlikte Avrupa'da özellikle Almanya'nın savaş tehdidi ve Fransa'daki seçimler yüzünden yaşanan gerginlik sebebiyle Fransa, Hatay meselesinde daha ılımlı

183 Ömer Erden, *a.g.e.*, 19-20.

184 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, 46.

185 Abdurrahman Melek, *a.g.e.*, s. 45.

bir politika gütmeğe başlamıştır. Fransız Dışişleri Bakanı Bone, “*Suriye Fevkalade Komiserine gerginliğin halli için emir verdi*” başlıklı haberde bölgede atılacak adımlar hakkında bilgiler verilmiştir¹⁸⁶. Gerçekleştirilen somut adımların başında Delege Garreaux’un geri çekilmesi olmuştur¹⁸⁷.

Bu gelişmeden birkaç gün önce Halk Partisi Heyet-i Faale Reisliği¹⁸⁸ görevinde bulunan Melek’in, 2 Haziran 1938 günü “Sancak Umum Valisi” sıfatıyla atanması kararlaştırılmıştır¹⁸⁹. Valilik görevi için Ankara’dan da onay alınmıştır. Fakat muhtemelen delege Garreau’nun olumsuz yaklaşımları yüzünden aynı gün atama kararnamesi çıkmamıştır. Türk aleyhtarı bir tavır ve gösterdiği sert yönetim tarzı gerekçeleriyle vali ile geçinemeyeceği anlaşılan delege, Fransız hükûmetinin iyi niyet göstergesi olarak görevden alınmıştır¹⁹⁰. Roger Garreau’nun görevden alınmasını takiben delegeliğe, Sancak’taki Fransız askeri birliklerinin kumandanı olan Albay Collet getirildi¹⁹¹. İlk icraatlarından biri de Sancak’ta Türk hakimiyetine dayalı idarenin kurulabilmesinin yolunu açan, Melek’in Valilik görevine atanmasını sağlamak olmuştur¹⁹². 5 Haziran 1938 tarihinde valiliği onaylanan Melek¹⁹³, 6 Haziran 1938 tarihinde makamına oturmuştur¹⁹⁴.

Atama kararnamesine göre vali, özellikle idari kademelere yapılacak atamalar konusunda mutasarrıf ya da muhafıza göre daha geniş yetkilere sahip olacaktı. Diğer bir ifade ile vali, Suriye Devleti’nin herhangi bir bakanlığına bağlı olarak iş görmeyecekti¹⁹⁵. Melek, 4 Eylül 1938 tarihinde Hatay Devleti Başbakanlığına atanana değin bu görevini sürdürmüştür¹⁹⁶.

186 *Ulus*, 3 Haziran 1938, s.1.

187 Armaoğlu, *a.g.e.*, s.315.

188 Melek hatıralarında bu görev için “Ankara’dan gelen talimatnamede Heyet-i Faale Reisi’nin göstereceği herhangi bir vazifenin tereddütsüz kabul edileceğine dair hususi bir madde vardı. Bu, benim için büyük bir kuvvet kaynağı oluyordu” ifadesini kullanmıştır. Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s.41.

189 Atayolu Gazetesi 2 Haziran 1938 Perşembe günkü ilk sayfasına “*Hatay Umumî Valisi D. Abdurrahman Melek Bugün İşe Başlıyor*” manşetini atmıştır. Bkz. Ek.;T.C’de yayınlana ulusal bir gazetede Melek’in atanacağı haberi yayımlanmıştır. *Ulus*, 3 Haziran 1938, s. 8; Erdoğan Aslıyüce, *a.g.e.*, s.266.

190 “*Delege Garo vazifeden çıkarıldı yerine binbaşı Kole getirildi*” *Ulus*, 4 Haziran 1938, s.1

191 Adnan Sofuoğlu, Adil Dağıstan, “Hatay’ın (Sancak) Bağımsızlığı ve Türkiye’ye Katılımı”, *Türk Yurdu*, Yıl 100, Sayı 290, Ekim 2011, s. 291-292.

192 Mehmet TEKİN, *Hatay İşgal Yılları*, s. 349-350.

193 Figen Atabey, “Hatay’ın Anavatana Katılma Süreci”, *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C.4, Sayı 7, Temmuz 2015, s.197. Abdurrahman Melek bugünü hatıralarında şöyle nakletmiştir; “*5 Haziran sabahı Karasapan bana Collet’ye gidip görüşmemi ve vazifeye başlamamı tebliğ etti.*” Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 48; Hasan Rıza Soyak, *a.g.e.*, s. 614.

194 Adnan Sofuoğlu, Adil Dağıstan, *İşgalden Katılıma Hatay*, Phoenix Yay., Ankara 2008, s.84.

195 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları*, s.144.

196 Umud Uzer, *A.g.t.*, s. 152.

Diğer taraftan Abdurrahman Melek'in Sancak Valisi olarak atanması öncesinde Hatay Erginlik Cemiyeti Fahri Başkanı ve Antalya Milletvekili olan Tayfur Sökmen'in itirazı söz konusu olmuştur. Sökmen'in hatıralarına göre Hatay Egemenlik Cemiyeti Antakya Başkanı Abdulgani Türkmen, Melek'e Fransızların idaresinde görev almasının uygun olmayacağını, dolayısıyla valilik görevini kabul etmemesini söylemiştir. Türkmen bilahare Melek'in valilik görevini almada ısrarcı davranması üzerine Tayfur Sökmen'e yazdığı bir mektupla durumu izah etmiştir. Tayfur Sökmen, söz konusu mektubu Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya göndermiştir. Sökmen'e gelen cevaba göre bakan, "*Değil Doktor Abdurrahman Melek'in, herhangi bir Türk'ün Fransız idaresinde vazife kabul etmemesi lazımdır*" demiştir. Bakanın cevabı Hatay Erginlik Cemiyeti'nin Antakya Merkezi'ne özel kurye ile gönderilerek Abdurrahman Melek'e tebliğ edilmesi sağlanmıştır.

Bu arada Melek, kendisinin valilik görevine gelmesine Tayfur Sökmen'in engel olmaya çalıştığı iddiasıyla Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu¹⁹⁷,na müracaat ederek şikayetçi olmuştur. Menemencioğlu bu haber üzerine, Başbakan Celâl Bayar'a müracaat etmiştir. Konunun ilk gündeme geldiği sıralarda Başbakan Bayar ile görüşen Sökmen, önce Başbakanı ikna etmişse de Menemencioğlu'nun, Bayar'a "*Melek'in valiliğinin Türkiye'nin lehine olmasına rağmen Tayfur Sökmen'in buna mani olmaya çalıştığını*" söylemesi üzerine Menemencioğlu, Bayar'ın fikrini değiştirmiştir. Ardından Başbakan Bayar, Tayfur Sökmen'e "*Nasıl olur da hissine mağlup olarak Doktor Abdurrahman Melek'in, vali olmasına mani olursun. Bu tayin bize fayda sağlayacakmış*" uyarısında bulunmuştur. Buna karşılık Sökmen cevap olarak Abdulgani Türkmen'in Melek'in vali olmaması hakkındaki yazısını ve İçişleri Bakanının görüşlerini aktarmıştır. Bu gelişmelere rağmen Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Melek'in valiliği yönünde karar almıştır¹⁹⁸.

Diğer taraftan Abdurrahman Melek, Başkonsolos Celal Karasapan'la valilik meselesini istişare etmiş ve Hatay Valiliği'ni kabul etmiştir¹⁹⁹. Mehmet Tekin'in ifadesine göre Hasan Rıza Soyak, Şükrü Sökmenşüer ve hatta Başbakan Celal Bayar

197 Ayrıntılı biyografi için Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı http://www.mfa.gov.tr/sayin-numan-menemencioğlu_nun-ozgecmisi.tr.mfa

198 Tayfur. SÖKMEN, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, s. 101-103.

199 A.g.e., s.102.

dahi Sökmen'den yana tavır koymuşlardır. Buna karşılık Tefvik Rüşti Aras ve Numan Menemencioğlu'nun destekledikleri Melek, Valiliğe atanmıştır²⁰⁰.

2.1 VALİLİK DÖNEMİ İCRAATLARI

Melek'in Sancak Valisi olarak göreve başlaması sonrası ilk icraatlarından biri mülki idare amirleri ve yetkilileri değiştirmek olmuştur²⁰¹. Antakya Belediye Başkanlığına Ethem Civelek'in yerine Vedi Münir Karabay'ı ve Antakya Kaymakamlığına da Kuseyriyade Selahaddin'in yerine Süreyya Halef'i atamıştır²⁰². Diğer bir icraatı Türkiye'yi temsilen 12 Haziran 1938 tarihinde Hatay'a gelen Orgeneral Asım Gündüz başkanlığındaki heyetle görüşmek olmuştur²⁰³. Görüşmeler süresince heyetin konaklaması için Antakya Lisesi karşısında bulunan, Süreyya Halef'in (Pusatlı)²⁰⁴ evini tahsis etmiştir. Bu evin tahsis edilmesinin nedeni merkezi bir yerde bulunması ve güvenli olmasıdır. Melek görüşmelerin Antakya Lisesi'nde yapılmasına karar vermiştir²⁰⁵.

Vali Melek, halk sağlığı ile ilgili çalışmalarda da bulunmuştur. Bunun en çarpıcı örneği sıtma ile mücadeledir. Nitekim O, daha 1928 yılında *Yeni Mecmua*'da yazdığı yazılarında bu konuya değinmiş, Amik Gölü çevresindeki bataklık alanların kurutulmasını önermiştir²⁰⁶. Abdurrahman Melek, vali olduktan sonra bu konuya hassasiyetle eğilmiştir. Bir gazete haberinde “*Sıtma kaynağı olan Reyhaniye ve Amik ovasında sıtma mücadele teşkilatı yapılması hakkında bir tasavvur vardır. Bu tasavvurun kuvveden fiile çıkması için valimiz Dr Abdurrahman Melek tetkikat*

200 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları...*, s. 349.

201 Melek tam salâhiyeti haiz olarak Sancak hükûmetinin Dahiliye müdürlüğüne tayin edileceği bildirilmiştir. Polis ve jandarmanın kontrolünü elinde bulunduracak olan Melek, idare mekanizmalarında esaslı değişiklikler yapmaya yetkili olacaktır. *Ulus*, 3 Haziran 1938, s.8; Milletler Cemiyetine 20 Ağustos 1938 tarihinde sunulan seçim komisyonu raporuna göre isimleri belirtilmeyen 14 idarecinin görevden alındığı bildirilmiştir. Bunlarda 12si Melek'in göreve gelmesinden hemen sonra gerçekleşmiştir. Değişiklik yapılan kadrolar için *Question of Alexandretta: Report of The Commission for the Organisation and Supervision of the First Elections in the Sanjak*, League of Nations, Geneva August 20th 1938, s. 49-50

202 *Ulus*, 5 Haziran 1938, s.3; Volkan Payaslı, *Sancak'tan Vilayet'e*, s.50; Melek hatıralarında bu olayı, Manda Komiseri Collet “Hangi daireyi işgal edeceğimi sordu. Belediye dairesini tercih ettim. “*Bunu Belediye Reisi Ethem Civelek'ten istemelisiniz*” deyince “*Ben bu isimde Belediye Reisi tanımıyorum, hatta kaymakamınızı dahi*” şeklinde nakletmiştir. Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 49; Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları*, s.350-351.

203 Türk Silahlı Kuvvetleri temsilcisi Albay Fevzi Mengüç, Türk askeri birliklerinin Antakya'ya girmesi münasebetiyle gerçekleştirilen geçit merasimi sonrası Vali Melek'e iadei ziyarette bulunmuştur. Mehmet Mursaloğlu, *Sancak, Devlet...*, s. 96.

204 Halefzade Süreyya Bey (Süreyya Halef (Pusatlı), Ölümü 9 Mayıs 1949. Osmanlı vatandaşı olarak doğmuş, İskenderun Sancağı ve Hatay Devleti dönemlerinde yaşamış ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak ölmüş Türk idarecidir. Antakya Belediye başkanlığı ve Kırıkhan ile Antakya kaymakamlığı yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için, Mehmet Tekin, *Antakya Tarihinden Yapraklar ve Halefzade Süreyya Bey*, Kültür Ofset, Antakya 1993.

205 Mehmet Tekin, *Antakya Tarihinden Yapraklar...*, s.78.

206 Abdurrahman Faik, *Yeni Mecmua*, “Göl Kenarında” 15 Temmuz 1928, Y.1, S.5, s.1-2. Diğer taraftan Amik Gölünün kurutulması için 1931 yılında bir Fransız şirketin 25 yıllığına imtiyaz talebinde bulunmuş, pahalı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. *Yenigün*, 24 Birinci kanun 1931, S. 195, s.1.

yaptırmaktadır. Bu tetkikatın bittamamının Amik ve Reyhaniye’de sıtma mücadele teşkilatı vücuda getirileceği memnuniyetle öğrenilmiştir” denilmiştir²⁰⁷. Bataklıkların kurutulmasının sağlık giderlerinin azaltılmasının yanı sıra yeni ve verimli tarım arazilerinin kazandırılmasına da katkı sağlayacağı düşünülmüştür²⁰⁸. Ancak Melek’in bu projesini zaman ve maddi imkansızlıklar nedeni ile gerçekleştiremediği görülmüştür. Nitekim bölgede bataklıkların kurutulma çalışmalarına ancak 1955 yılında başlanabilmiştir²⁰⁹.

Melek’in icraatlarından birisi de Hatay’da “Jandarma Teşkilatı” oluşturmasıdır. Bu gerekçe ile gazetelerde “Vali Abdurrahman Melek” imzasıyla bir ilan yayınlanmıştır. Türklerden oluşturulmak istenen Jandarma Teşkilatı’na yeterli müracaat gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Daha önce 21 Temmuz 1938 tarihinde yapılan sınavlar sonuçlandırılmamıştır. Bu gelişmeler üzerine Alevi cemaatlerden 30²¹⁰, Ermeni cemaatlerden on dört ve Arap Sünnilerden beş nefer için 18 Ağustos Perşembe günü saat 09.00’da Antakya Lisesi binasında yeniden sınav yapılacağı duyurulmuştur. Buna göre adaylar gerekli evraklarla birlikte bir dilekçe ile şahsen Sancak Jandarma Komutanlığına müracaat edeceklerdir. Başvurularda aranan şartlar şunlardır; İskenderun Sancağı vatandaşı olmak. Sağlam vücutlu, okur-yazar, yaşı 20’den aşağı ve 30’dan yukarı olmamak. Sancak idare meclisinden iyi hal ve sicili temiz belgesi almak²¹¹.

Diğer taraftan Melek, vali sıfatıyla 16 Temmuz 1938 tarihinde Sancak Seçim Komisyonu üyeliğine atanmıştır. Seçim sonuçlanana kadar bu görevini sürdürmüştür²¹². OMelek, valiliği döneminde ve öncesinde Fransız yetkililerle uyumlu çalışmıştır. Kendisi de hatıralarında, Manda komiseri Durieux’in evine akşam saatlerinde misafir

207 Can – Kadioğlu, a.g.m., s. 37.

208 Nitekim yıllarca süren mücadele sonunda Amik gölü kurutulmuş ve yerini verimli Amik Ovası’na bırakmıştır. Bugün aynı arazi üzerinde tarım ve sivil havacılık faaliyetleri yapılmaktadır.

209 Amik Gölü’nün kurutulması 1975 yılında tamamlanmıştır. Hüseyin Korkmaz ve

Mehmet Gürbüz, “Amik Gölü’nün Kültürel Ekolojisi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.17, Ocak 2008, s.9; Vedat Çalışkan, "Amik Ovası ve Amik gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri". *Türk Coğrafya Dergisi*, Ekim 2014, s.101-102.

210 Burada kastedilen gurup Nusayriler olabilir. Çünkü göreve alınacak kişi sayısını Türklerden tamamlayamayan teşkilat, aralarında Türklerin de bulunduğu Alevilerden ayrı tutarak ifade edilen Alevi cemaatinin nüfus oranları birbirine yakın olan Nusayriler olma ihtimalini düşündürmektedir. Bölgedeki nüfus ve dini yapılanma hakkında ayrıntılı bilgi için; Adem Tutar, “Osmanlı Döneminde Antakya’nın Nüfusu ve Dini Yapısı (1860-1921)”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şaban Kuzgun Armağanı*, Sayı 5, Elazığ, 2000, ss.71-79.

211 Mehmet Mursaloğlu, a.g.e., s. 104.

212 Cevat Açıklalın’ın 16 Temmuz 1938 tarihli Dışişleri Bakanlığına Payas’tan yazdığı rapor CBCA Fon no 030-010-000, Kutu no 224, Dosya no 511,Sıra no 9, s.3.; Mehmet Tekin ve M. Mehtap Tekin, a.g.e., s. 83.

olduğunu hatta kendisine “*isterseniz otelde rahat edemeyeceğinizden sizi evimize misafir edelim.*” teklifinin yapıldığını ifade etmiştir²¹³.

2.2. SANCAK MECLİSİ SEÇİMLERİ

29 Mayıs 1937 tarihli “*İskenderun sancağı Ayrı Varlığını Kuran Uluslararası bağitlar*” Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından onaylanmıştır. Bu metindeki, Sancak Anayasası'nın yasama gücünü içeren 5-18. maddelerine dayanılarak, seçim kararı alınmıştır²¹⁴. Milletler Cemiyeti hakemliğinde Türkiye Cumhuriyeti ve Fransa Devleti Mart 1938'de Cenevre'de bir araya gelmişlerdir. Seçim çalışmaları çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu ve Fransız Meslektaşı De Tessen arasında gerçekleşen görüşmede Sancak'ta yapılacak seçimler hakkındaki Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin taleplerini içeren “*Memorandum*” ele alınmıştır. 10 Mart tarihli memoranduma göre Türk tarafının seçim hakkındaki talepleri şunlardır:

1 Türkiye'nin Sancak topraklarını ilhak etmek gibi bir düşüncesi yoktur.

2. “*Sancak Meclisinde 40 sandalyeden 22'si (Hatay) Halk Partisine mensup Türklere verilmelidir*”.

3. Türk Cemaati adayları Halk Partisi tarafından saptanacaktır²¹⁵.

Bu görüşmeler neticesinde 15 Nisan 1938'de Hatay'da seçim süreci başlatılmıştır²¹⁶. Ancak Fransız memurları ve askeri yetkililerin gösterdikleri sert ve yanlı tutumları Hatay ve çevresinde şiddet olaylarının ortaya çıkmasına neden olmuştur²¹⁷. Milletler Cemiyeti Seçim komisyonu da dahil olmak üzere Fransız resmi otoritesi, Türklere her türlü zorluğu çıkarmış, gayri Türk unsurlara ise kolaylıklar göstermiştir. Bazı Fransız yetkililerin seçim bürolarında ve civarında dolaştıkları ve seçmenlere baskı yaptıkları görülmüştür. Fransızlar açıktan, gizli veya hileli yollarla Türk çoğunluğunu azınlığa düşmüş göstermeye çalışmışlardır. Türklerin belirlenmesinde ilke olarak sadece Türk yazılması yeterli iken mezhep belirtir şekilde kaydedilmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Örneğin Kırıkhan kazasının dağ köylerinde,

213 Abdurrahman Melek, Hatay Nasıl Kurtuldu, s.32; Bir başka ifadesinde “*gece saat 12'de Collet ile telefonla konuştum*” demiştir. *a.g.e.*, s.73.

214 Soysal, *a.g.e.*, s. 568-570.

215 Tarafların imzaladığı bir metin bulunmamakla birlikte “*Fransa'nın Türk Memorandumu'nu kabul ettiği*” bilgisini paylaşmıştır. Serhan Ada, *a.g.e.*, s. 158-159.

216 Abdurrahman Melek, Hatay Nasıl Kurtuldu, s. 44.

217 Armaoğlu. *a.g.e.*, s.315.

yüzlerce seneden beri halis Türk olarak yaşayanlar arasında Sünni Müslüman yazılmak isteyenler çıkmıştı. Bu durum onların Türk nüfusu içerisinde kabul edilmelerini engellemektedir.²¹⁸. Bu süreçte Türklüğü pazarlık konusu yapanlar da olmuştur. Melek'in ifadesiyle “*Birkaç kuruş fazla koparmak sevdasıyla bazı bedbaht insanlar kendilerini Türklüğe doğru ileri geri itip çekmekte büyük bir maharet gösteriyorlardı*”²¹⁹.

Seçim süreci tarafsız ve adilane idare edilmediği için Türklerde güvensizlik oluşmuştu. Bu nedenle Halk Fırkası Seçim Komisyonu'na protestolar göndermiş, parti namına Komisyon heyetiyle şifahi temaslar yapılmıştır. Bu çabalardan beklenen netice elde edilemeyince parti Türkiye Cumhuriyeti'ni bilgilendirmek lüzumunu hissetmiştir²²⁰. Antakya ve çevresinde asayiş bozulmuştu. Seçmenlerin sandık başlarına güvenle gitmeleri mümkün olmuyordu. Bundan başka sandık başlarında, özellikle de köylerde kanlı hadiseler de gerçekleşiyordu²²¹. Bölgede bu gelişmeler yaşanırken Atatürk, 19 Mayıs 1938 tarihinde güney illerindeki askeri birlikleri denetleme bahanesiyle Ankara'dan Mersin'e doğru harekete geçmiştir. Burada düzenlenen askeri geçit töreni Fransızları Hatay meselesi konusunda taviz vermeye zorlamıştır²²². Yine bu süreçte Türkiye, Hatay sınırı ve çevresine 30.000 kişilik bir kuvvet yerleştirmiştir²²³.

Diğer taraftan merkez ve ilçe seçim bölgelerinde meydana gelen kanlı olaylar ve sokak çatışmaları seçimi çıkmaza sokmuştur. 1938 yılının Mayıs ayında seçmen listeleri hazırlanmışsa da dönemin Fransız askeri yetkilisi olağanüstü hal ilan ederek seçimi ertelemiştir. Ardından 1938 yılı Haziran ayında Fransızlar Hatay'daki Fransız askeri temsilcisini değiştirmişlerdir. 2 Haziran 1938 tarihinde göreve başlayan Albay Collet, güvenlik zafiyetleri ve asayiş konularında aktif rol almıştır. O, öncelikle hükümet

218 Bu tarihlerde meydana gelen bir gelişme; 6 Ağustos 1938 tarihli İçişleri Bakanlığına ait evrakta “26 Temmuz sabahı Antakya'nın Kuseyir nahiyesinin kayıt mahalli olan Karsu köyü kayıt bürosuna kaydedilmek üzere gelenler Türk listesine kaydedilmekte ve mezkur nahiyenin Cindiye köyünden de kayıt için gelen Rum Ortodokslar hiç bir tehdit ve terkip yapılmadan kendiliklerinden Türk listesine yazılmaktalar iken kayıt mahalline gelen Administratör Abdurrahman Melek Büronun Türk mümessili olan Abdullah Türkmene (Rumların Türk listesine değil Rum Ortodoks listesine yazılmasını) emretmiş de büro heyeti (kendiliklerinden yazılan bu adamları listemize kaydetmemek manasız olur) cevabını vermiş ve kayda devam eylemişlerdir” TC Cumhurbaşkanlığı Arşivi Ebis Sıra no 01013485, ek no 12, belge kayıt no 545454.

219 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 41.

220 “umumî bakımdan Hatay'da karşı tarafın faaliyetine muvazi olarak daha geniş bir plan üzerinde daha canlı bir surette ve daha konkre bir şekilde harekete geçilmedikçe intihabatın lehimize neticelenmeyeceğinden endişe etmekteyiz.” Emniyet Genel Müdürü olarak görev yapmakta olan ve aynı zamanda Hatay Egemenlik Cemiyeti Genel Sekreteri olarak vazife gören Şükrü Sökmenşier tarafından Antalya Bağımsız Milletvekili Tayfur Sökmen'e 26 Kasım 1937 tarihinde gönderdiği mektup. Keskin, *a.g.e.*, s. 6-7.

221 “Köyler yine yağma edildi eşkıyalar masum halkı tethişte devam ediyorlar” *Ulus*, 4 Haziran 1938, s.3; Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 44-45.

222 Ada, *a.g.e.*, s.166.

223 Armaoğlu. *a.g.e.*, s.315; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi – II*, Durmuş Yalçın (-v.d.), 6. Baskı, ATAM, Ankara, 2010, s. 440.

kuvvetleri, Araplar ve Türkler arasında büyüyen olayların kontrol altına alınması için seçimlere beş gün ara vermiştir²²⁴. Melek'in Vali atandıktan sonra Collet'le uyumlu çalışması bölgede sükuneti sağlamıştır.

Cemaatlerin oranlarının belirlenmesi için yapılan seçmen kayıtları sırasında Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu ile Vali Melek karşı karşıya gelmiştir. Çünkü Melek tarafından oluşturulan Türk kolluk kuvvetleri, seçim komisyonunun yanlı uygulamalarına izin vermemiştir²²⁵. Vali Melek bu durumu “*Ben de bunlara muvazi olarak silahşorlerden müteşekkil bir kuvvet topladım ve jandarma sıfat ve selahiyetleriyle istihdamları hakkında bir kararname çıkardım...Bu yeni kuvvet, cansiperane gayretlerle çalıştı ve öteden beri muhiti tedhiş etmiş olan resmi milisleri dahi yıldırıldı*” şeklinde anlatmıştır. Seçim Komisyonu üyeleri Sancak'taki Fransız yetkili Collet'e seçimin seyrini değiştirmeye çalıştığı iddiasıyla Melek'i şikâyet etmişlerdir. Collet ise “*asayişin ve inzibatın temininden vali mesuldür*” diyerek müdahil olmaktan kaçınmıştır²²⁶.

Diğer taraftan listelerin hazırlanması sırasında Fransız, Ermeni, Alevi (Nusayri²²⁷) ve Türk unsurları arasında çıkan husumetler, hileli seçmen listeleri oluşturulmaya çalışılması, gerginliği arttırmıştır. Seçimler dolayısıyla bir Türk'ün Hıristiyan mahallesinde katledilmesi üzerine Türkler Hıristiyan mahallesini basmak istemişler, fakat Vali, Fransız askerlerinden de yardım almak suretiyle olayı sükûnete kavuşturmayı başarmıştır²²⁸.

Bu süreçte yaşanan gelişmeler çerçevesinde Türk aleyhtarı faaliyetleri iddiasıyla protesto edilen Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu 26 Haziran 1938 tarihinde Sancak'taki faaliyetlerini durdurmuştur. Y erine 16 Temmuz'da yeni komisyon

224 Sofuoğlu - Dağıstan, *a.g.m.*, s. 291.

225 Baskı, tethiş ve diğer malum sebeplerden dolayı seçime iştirak edemeyen 1500 kadar Türkün, yeniden açılacak bürolarda kaydolması sağlanacaktır. Son zamanlarda Hatay dışından getirilen ermeni ve bedeviler sıkı bir kontrole tabi tutulacak ve geri çevrileceklerdir. Bazı yerlerdeki bürolar tethişe müsait olmayan mıntıklara nakledilecek ve bazı yerlerde de yeniden bürolar açılması sağlanacaktır. *Ulus*, 3 Haziran 1938, s. 8.

226 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 51-52.

227 Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nusayrilik>.

228 Melek hatıralarında Türk'ün Hıristiyan mahallesinde katledilmesini: “13-14 Haziran akşamı saat 8'de Antakya'da Hıristiyan mahallesinde, garajda çalışan Osman isiminde zavallı bir Türk sebepsiz yere boğazlanmıştı. Vaka şayi olunca birden heyecanlanan binlerce Türk sopalarla, tabancalarla Hıristiyan mahallesine hücum etmek üzere toplanmışlardı. Hücumu mani olmak için sokak başlarını tutturarak heyecanı teskine çalıştım. Collet de geldi; vakaya pek sinirlendiğini söylemekle beraber, mütecasirlerin (saldırganların) ele geçirilmesi hususunda müstacel tedbirler almak icap ettiğine dair teklifimi soğukkanlılıkla karşıladı. “Eğer kışladaki askeri kuvvetlerinize bana yardım edip mütecasirlerin hemen yakalanmasına taraftar olmazsanız şu anda istifamı verir, kalabalığı da serbest bırakırım” diye ısrar ettim. Bunun üzerine kışlaya emir verdi; zırhlı otomobillerle askerler Hıristiyan mahallesinin etrafını sardılar. İnzibat kuvvetlerimizi içeriye saldıran Collet'in verdiği liste mucibince muhaliflilerden bazılarını tevkif ettiler” şeklinde nakletmiştir. Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s. 52.

kurulmuştur. Üyeleri ise; Fransız temsilci olarak Albay Collet, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Fevkalade Temsilcisi Cevat Açıkalın, Hatay Halk Partisi Genel Başkanı Abdulgani Türkmen ve Sancak Valisi Abdurrahman Melek'tir²²⁹. Komisyon, Collet'in isteği üzerine 22 Temmuz 1938 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır²³⁰.

Hazırlanan anayasaya göre, Hatay parlamentosu iki dereceli seçim yolu ile 40 milletvekilinden oluşacaktı. Devlet Başkanı, meclis tarafından seçilecek, meclis dışından bir başbakana da kabineyi kurma görevi verilecekti. Başbakan, bakanları da meclis dışından atayacaktı²³¹.

Şükrü Sökmensüer, Abdurrahman Melek, Tayfur Sökmen, Cevat Açıkalın ve İskenderun Başkonsolosu Fethi Denli'nin bulunduğu bir kurul, 10 Ağustos 1938'de Dörtüol'da yapılan toplantıda Hatay Devleti yöneticilerinin belirlenmesini gerçekleştirmiştir. Toplantıda devlet başkanı olarak Tayfur Sökmen adı öne çıkmış, Meclis Başkanlığına Abdulgani Türkmen'in getirilmesi kararlaştırılmıştı. Abdurrahman Melek ise başbakanlığa uygun görülmüştü. Toplantıda, Hatay Devleti'nin bakanlar kurulu listesi de belirlenmişti. Aynı kurul 22 kişilik milletvekili listesini iki farklı grup olarak belirlemiş ve toplam 44 kişilik iki liste hazırlamıştı. Her iki listenin Şükrü Sökmensüer aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri tarafından değerlendirilmesinin ardından Hatay Halk Partisi'nin de görüşü alındıktan sonra isimler onaylanmış olacaktı. Türk olmayan diğer milletvekili adaylarının belirlenmesi için Abdurrahman Melek yetkilendirilmiştir. Toplantıdaki konulardan biri de; Tayfur Sökmen ile Abdurrahman Melek arasında uzun süreden beri devam eden gerginliğin sona erdirilmesidir. Bu durum ortak mutabakatın oluşmasını oldukça kolaylaştırmıştı²³².

Bu kararlar alınırken Hatay Millet Meclisine seçilmesi düşünülen kişiler hakkında Antakya'daki Türk istihbarat elemanları tarafından hazırlanan raporlar da etkili olmuştur. Hakkında rapor hazırlananlardan birisi de Abdurrahman Melek'tir. Raporunda “*Devlet ve Hükümet Erkanı olarak namzetlikleri tespit olunanlar*” başlığı altında 4. sırada Abdurrahman Melek yer almıştır. O'nun hakkında hem olumlu hem de

229 CBCA Fon no 30-0-010-000-000, Kutu no 224, Dosya no 511, Sıra no 9; Mehmet Tekin, Mehtap Tekin, *a.g.e.*, s.72, 83; Mursaloğlu, *a.g.e.*, s. 99; Seçim bürolarındaki görevliler de çoğunlukla Türklerden oluşmaktaydı. Avedis K. Sanjian, *The Sanjak Of Alexandretta (Hatay). A Study in Franco-Turco-Syrian Relations*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Michigan, 1956, s. 180.

230 CBCA Fon no 30-10, Kutu no 224, Dosya no 511, Sıra no 10.

231 Hamdi Selçuk. *Bütün Yönleriyle Hatay'ın O günleri*, 2. Baskı, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul 1972, s.90; *Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları*, Haz. Mehmet Tekin, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009, s. 15. Bu eser bundan sonra “*HDMMZ*” kısaltmasıyla kullanılacaktır.

232 Ömer Ali Keskin, *a.g.e.*, s. 585.

olumsuz ifadeler kullanıldığı görülmüştür. Rapora göre Melek, tanınmış bir aileye mensup olup baştan beri Hatay meselesinin içindedir. Türkler arasında batı tipi yaşam tarzına uyum sağlamış olan nadir kişilerdendir. Münevver Türklerden olup cemiyet hayatına ziyadesiyle uyum sağlamıştır. Hitabeti ve kalemi iyidir. Yerli Hristiyanlar üzerinde olumlu etki bırakmıştır. Türklüğü samimidir. Namuslu ve temiz bir geçmişe sahiptir. Fransızlarla daima iyi geçinmiştir²³³. Collet tarafından Hatay'da Vali olarak görevlendirilmiştir. Rapordaki olumsuz ifadeler ise şöyledir: “*Fazla sinirli ve bu yönden kararsız bir şahsiyet olup... Sempatisti olmadığı için halk tarafından pek sevilmemiştir...Korkaklığı ile maruftur*”²³⁴. Bu raporda milletvekili adaylarının isimleri de bulunmaktadır²³⁵.

Bununla birlikte Sancak'ta, 20 yaşını doldurmuş erkeklerin cemaatlere göre birinci derece seçmenlerin belirlenmesi işlemleri 22 Temmuz - 1 Ağustos 1938 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu işlemler Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Buna göre cemaatlerin birinci derece seçmen oranları: Türk cemaati 35.847 (%63), Alevi (Nusayri) cemaati 11.319 (%19.8), Ermeni cemaati 5,504 (%9.7), Arap cemaati 1,845(%3.2), Ortodoks cemaati 2.098(3.7) ve sair cemaatler 359 (%0.6) şeklindedir²³⁶. Yukarıda belirtilen oranlara göre seçilecek milletvekili sayısı belirlenmiştir²³⁷.

Seçim protokolüne göre her 100 seçmen için 1 kişilik ikinci seçmen (müntehib-i sani) seçilmesi gerekiyordu²³⁸. Ancak, Sancak seçim komisyonu 16 Ağustos 1938 tarihinde ikinci seçmenlerin belirlenmesi işlemine gerek olmadığına karar verdi. Komisyon, cemaatlerin kendilerine düşen milletvekili sayısınınca aday bildirmelerini istedi²³⁹. Ardından cemaatlerden gelen listeleri 20 Ağustos günü, kesinleşen milletvekili aday listesi olarak ilan etti. Zira önerilen aday sayıları seçim nizamnamesinin 52. Maddesi hükmü ve komisyonun 19 sayılı kararına uygun idi. Bu gerekçeyle ilan edilen

233 Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CBCA) 030.10.224.512.40, s 19.

234 Hatay Millet Meclisine ve Hatay Hükûmetine Seçilmesi Uygun Görülenler İlişkin Bilgilerin Verildiği Liste. Çiğdem Duman, *a.g.e.*, Ek VIII, s.20; BCA. 030.10.224.512.40, s 20.

235 Hatay Millet Meclisine ve Hatay Hükûmetine Seçilmesi Uygun Görülenler İlişkin Bilgilerin Verildiği Liste. Çiğdem Duman, *Hatay Millet Meclisi (2 Eylül 1938–29 Haziran 1939)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniv. SBE, Mersin 2008, Ek VIII.

236 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları...* s.371.

237 Yusuf Sarnay, “Atatürk’ün Hatay Politikası II, 1938-1939”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII, Sayı 35, 1996, s. 412-415; Adnan Sofuoğlu, Adil Dağıstan, *a.g.e.*, s. 90.

238 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları*, s. 371.

239 Mursaloğlu. *a.g.e.*, s.108-110.

adayların seçilmiş sayılacağı duyuruldu²⁴⁰. Böylece ikinci tur seçim yapılmaksızın 22 Türk, 9 Alevi, 5 Arap, 2 Ermeni ve 2 Rum Cemaati adayı milletvekili seçilmiştir²⁴¹.

Hatay Devleti Millet Meclisi'ne seçilen vekiller şunlardır:

Antakya; Abdulgani Türkmen, Mehmet Sait Tüleyli, Dr. Vedi Bilgin, Hasan Ali Davud, Samih Azmi (Ezer), Süleyman Tuhani, Suphi Bereket, Mehmet Kösediyap, Vedi Münir Karabay, Zeynelabidin Cilli, Dr. İbrahim İnal, Selim Mahmut, A. Hikmet Celal (Erbayır), Salih Güzel, İzzet Zekeriya (Güçlü), İsa Kazancıyan, Bekir Sıtkı Kunt, Agop Davıdyan, Ali Mısırlı, Dr. Basil Huri, Nuri Aydın (Konuralp), Hacı Razzuk (Baksanuslu), Mehmet Adalı, Mustafa Fansa (Hacıpaşalı), Mehmet Kâmil (Karsulu).

Kırıkhan; Seydi Oğuz, Abdurrahman Mursal, Arif Hikmet Süral, Abdullah Mursal, Bahri Bahadırlı, Haçadur Karabacakyan, Cevat Abalı.

İskenderun; Bostan Mercan, Ahmet Celal Abdulhamit, Abbas Ülkü, Marsel Balit, Hamdi Selçuk, Mihran Keşişyan, Davud Şeyh Mehmet Reyhani, Kamil Zireyk.

3. HATAY DEVLETİ BAŞBAKANLIĞI

Söz konusu meclisin açılışı 2 Eylül 1938 tarihinde gerçekleşmiştir.²⁴² İlk oturumda Melek, Vali sıfatıyla toplantıyı izlemiştir.²⁴³ Anayasaya göre Cumhurbaşkanı, meclis tarafından milletvekili olmayanlar arasından seçilecekti²⁴⁴. Dolayısıyla meclis ilk oturumda Cumhurbaşkanı seçme kararı almış ve Tayfur Sökmen'i oy birliği ile Cumhurbaşkanı seçmiştir²⁴⁵.

Hatay Devleti Millet Meclisi açıldığı gün milletvekilleri Türkçe yemin etmiştir²⁴⁶. Anayasaya göre meclis dışından biri olarak kararlaştırılan Abdulgani Türkmen, Meclis Başkanlığına getirilmiştir. Devletin adı İskenderun Sancağı yerine Hatay Devleti olarak değiştirilmiş, bayrağın şeklide aynı gün kanunlaşmıştır²⁴⁷. Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen, Devlet Reisi sıfatıyla Abdurrahman Melek'e resmi

240 Mursaloğlu. *a.g.e.*, s. 114-115.

241 Yusuf Sarımay, "Atatürk'ün Hatay Politikası II, 1938-1939", s. 412-415; Adnan Sofuoğlu, Adil Dağıstan, *a.g.e.*, s. 90.

242 Sarımay, *a.g.m.*, s.415.

243 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları...*, s.518.

244 *HDMMZ*, s. 15.

245 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları...*, s.379.

246 Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Sancak Anayasasının 1. Maddesine atfen "Mütehassıslar Komitesi"nin hazırladığı raporun 12. Maddesine göre Sancakta kullanılan ikinci dil Arapçadır. Buna göre Mecliste her iki resmi dil de kullanılabilir. *HDMMZ*, s. 18-19.

247 Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları...*, s.379-381.

yazı ile Hatay Kabinesini kurma görevini vermiştir²⁴⁸. Yazıda Abdurrahman Melek'e hitaben “*Beş zattan terekkiüp edecek olan Hatay Kabinesinin teşkiline zatı alilerini memur ettim. Allah tevfikân ihsan buyursun.*” ifadesi yer almıştır²⁴⁹. Nihayet 5 Eylül 1938'de Melek Hükûmeti kurulmuştur²⁵⁰. 6 Eylül 1938'de kabul edilen anayasaya göre Hatay Devleti Türk çoğunluğuna dayanan bir cumhuriyetti²⁵¹.

Abdurrahman Melek, Başbakan olarak kurduğu kabinede İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarını da sürdürmüştür. Bakanlar Kurulu üyeleri, Cemil Yurtman Adalet, Cemal Baki Maliye ve Gümrük, Faik Türkmen Eğitim ve Sağlık, Kemal Alpar ise Bayındırlık ve Tarım Bakanı olarak görevlendirilmişlerdir²⁵². Bu atamalar gerçekleşikten hemen sonra Bakanlıklar için görevlendirilecek müsteşarlar, Savunma Müsteşarı İnyet Mursaloğlu, Dışişleri için Besim Tecer, Adalet Bakanlığı Müsteşarı Feyzi Atahan, Bayındırlık Müsteşarı Mühendis Kişişyan, Tarım Bakanlığı Müsteşarı Mahmud Kavvas, Maliye Müsteşarı Huri Rad, İktisat için Celal Akkuş, Eğitim Müsteşarı Mardiros ve Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Dr. Sıtkı Osman olarak tespit edilmiştir²⁵³.

Hatay Devleti Meclisi'nin üçüncü celsesinde Meclis Başkanı tarafından kürsüye davet edilen Başbakan Abdurrahman Melek, saat 10.20'den itibaren şiddetli alkışlar arasında hükûmet programını okumuştur. “*Milli Meclisin Hükûmet Reisi*” sıfatıyla kürsüye geldiği için mutluluğunu dile getiren Melek, Devlet Başkanının, kendisine duyduğu güvene teşekkür etmiştir. Ayrıca milletvekillerine hitaben, yıllardır sürdürülen mücadeleden sonra kavuşulan istiklal sayesinde huzur ve refaha erişmek ve her alanda kalkınmak için verilen sorumluluğun güçlüğünden bahsetmiştir. Karşılaşılabacak güçlükleri yenebilmeyi “*Canla başla bağlı olduğumuz Ulu Şefimiz Atatürk'ün nur ve iman saçan ilham ve eserleri, Türk'ün ruhunda mevcut olan azim ve fedakarlık*” yoluyla çözeceklerini ifade etmiştir.

Başbakan Melek, Hükûmet Programının temel prensiplerinin hareket noktasını Kemalizm rejimine bağlamıştır. Hatay hakkında verilen uluslararası kararlara uymak ve bunların uygulanmasını sağlamak görevini üstlendiklerini bildirmiştir. Ülke içinde emniyeti sağlamak için de “*Milli İnzibat Teşkilatı*”nın kurulmasının ilk işleri arasında

248 Avedis K. Sanjian, *a.g.e.*, s. 185.

249 Mursaloğlu, *a.g.e.*, s. 139.

250 Ömer Erden, *a.g.e.*, s.90.

251 Uzer, *A.g.t.*, s.157.

252 Ada, *a.g.e.*, s.186; Soysal, *a.g.e.*, s. 548.

253 *Akşam*, 6 Eylül 1938, s.4.

olduğunu söylemiştir. Irk ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün vatandaşların eşitliği prensibiyle hareket edileceğini belirtmiştir. Komşu devletlerle iyi ilişkiler kurmak ve sürdürmek arzusu ile ekonomik şartların iyileştirilmesi için ticari anlaşmalar yapmak, sanayi ve tarım ürünlerinin korunarak geliştirilmesi için gerekli her türlü tedbirlerin alınacağını açıklamıştır²⁵⁴.

Sağlık alanında teknolojik yenilikler ve yasal düzenlemelerle nüfusun çoğaltılacağını ifade etmiştir. Bayındırlık işlerine önem vereceklerini, şehirler ve köylerin imarının gerçekleştirileceğini söylemiştir. Bataklıkların kurutulmasının²⁵⁵ tarım ve sağlık açısından çok önemli artılar sağlayacağını ve bu konularda çalışmalar yapacaklarını açıklamıştır.

Sosyal ve kültürel hayatın yenileşme ruhuna uygun olarak ilerlemesi için, millî terbiye ve eğitim prensipleri uyarınca akılcı yöntemlerin kabul edileceği ve uygulanacağını vurgulamıştır. Diğer yandan adliye teşkilatını medeni ülkelerin hak ve adalet prensiplerine uygun hale getirileceğini ifade etmiştir.

Çalışan işçi ve ameleyi koruyacak tedbirlerin hükümet programına alındığını hatırlatmıştır. Kısıtlı bir bütçe ile az masraf ve çok iş temel prensibi çerçevesinde, sanayi ürünleri üreticileri ve ticaretle uğraşanların gelirlerini arttıracak tedbirlerin alınacağını, bununla birlikte nakliyecilik sektörünün de dikkate alınacağını müjdelemiştir.

Tarım teknolojileri kullanarak toprak ve toprak altındaki madenler için en iyisini yapmaya gayret edeceklerini açıklamıştır. Yerüstü kaynakların bir diğer çeşidi olan doğal güzelliklerin esirgenmediği bölgenin turizm merkezi haline getirilmesi ve arkeolojik eserlerin günışığına çıkarılmasının öneminden bahsetmiştir.

Ulaşım konusunda mevcut yolların iyileştirilmesi ve yeni yolların yapılmasıyla şehirler ve köyler arasında iletişimin sağlanmasını hedeflediklerini belirtmiştir. Ayrıca İskenderun Limanını Akdeniz limanları arasında hakettiği noktaya taşımayı vaad etmiştir.

Hükümet programının okunmasının ardından, Meclis oy birliği ile hükümet programını ve kabineyi onaylamıştır. Güvenoyunu alan ve tekrar kürsüye gelen

254 Sanjian, *a.g.e.*, s.185.

255 Amik Gölü ve çevresindeki bataklık alanın kurutulması için girişimler tekrarlanmıştır. Bu süreçte 1942 yılında bir ihale yapılmış ayrıca 1946 yılında da yer yer devam etmiştir. Şemsettin Çelik, "Bir Gezginin Gözünden 1950'lerin Başında Hatay", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Eylül 2018, s.644.

Abdurrahman Melek, milletvekillerine teşekkür etmiştir. Okunan programın en geniş anlamda ve hızla hayata geçirileceğini bildirmiştir²⁵⁶.

6 Eylül 1938 tarihli meclis oturumunda Hükûmet merkezinin Başkent olarak kabul edilen Antakya'ya alınması kararlaştırılmıştır. Aynı gün İskenderun mebusları bu karara itiraz etmiştir. Yapılan itirazda, İskenderun Limanı ve ticari hayatın hareketliliği, devlet kurumları için yeterli binaların mevcudiyeti gibi gerekçeleri öne sürerek, hiç olmazsa hükûmet faaliyetlerinin bir kısmının İskenderun'da gerçekleştirilmesi teklif edilmiştir. Bu durum karşısında Başbakan Melek, teklifi getiren milletvekillerine teşekkür etmiş ve gösterilen hassasiyeti hükûmete bağlılık sembolü olarak değerlendirmiştir. Başbakan, milletvekillerinin İskenderun'un gelişmesi açısından endişeye düşmemeleri gerektiğini bu hususta tedbirlerin alınacağını ifade etmiştir. Açıklanan hükûmet programında İskenderun Limanı'nın Akdeniz limanları arasındaki önemini koruyacağını ve gelişeceğini vaat edildiğini beyan etmiştir. Ekonomik hareketliliği çeşitlendirerek geliştireceklerini de ifadelerine eklemiştir. Diğer yandan hükûmet birimlerinin iki şehre bölünmesinin icraatları yürütmek açısından güçlük oluşturacağını iddia etmiştir. Ayrıca Melek, zaten bina yetersizliği nedeni ile geçici olarak hükûmet faaliyetlerinin İskenderun'da sürdürülmesi zorunluluğunun bulunduğunu hatırlatmıştır. İmkanlar çoğaldıkça hükûmet merkezinin İskenderun'dan Antakya'ya nakledileceğini belirtmiştir²⁵⁷.

Devletlerin bağımsızlık alametlerinden birisi de hiç şüphesiz milli marşlardır. Hatay Devleti de bağımsızlığını vurgulamak için Milli Marşla ilgili olarak 7 Eylül 1938 tarihli celsede gündeme gelmiştir. Antakya Milletvekili Suphi Bereket, Türkiye Cumhuriyeti Milli Marşı'nın Hatay Devletinin de marşı olması gerektiğini teklif etmiştir. Söz konusu teklif Hatay Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Başbakan Abdurrahman Melek, teklifin oy birliği ile kabul edildiğini ve İstiklal Marşı'nın Hatay Devleti'nin de milli marşı olduğunu söylemiştir²⁵⁸.

Egemenlik göstergesi olarak değerlendirilen posta pulları mevzusu da aynı tarihte gündeme gelmiştir. Mebuslar Hatay Devleti'nin kendi pullarını bastırmasını gündeme taşıyan bir takrir vermişlerdir. Bu hususta söz alan Başbakan Abdurrahman Melek uluslararası sözleşmelere işaret etmiştir. Elde bulunan posta pullarının

256 *HDMMZ*, s. 43-45.

257 *a.g.e.*, s. 55-56.

258 Hatay Devleti Millet Meclisi Tutanakları, 5.Celse, 07.09.1938, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/hatay/HD_01_05_11.pdf. Erişim 20 Ekim 2019.

kullanılmasına devam edileceğini, Hatay Devleti uluslararası posta birliğine girene kadar kendi namına posta pulu bastıramayacağını, aceleci davranılmaması gerektiğini, Uluslararası posta birliğine katılır katılmaz posta pulları basılacaklarını beyan etmiştir²⁵⁹. Abdurrahman Melek yıllar sonra yazdığı hatıralarda Hatay'da mevcut posta pulunun kalmadığını, hatta Suriye hükûmetinin Hatay'a pul göndermez olduğunu belirtmiştir. Hatay posta idaresi tarafından postanelerde pul kalmadığı gerekçesiyle mektupların Payas'a gönderildiğini, orada Türk pulları yapıştırılmak suretiyle posta işlerinin aksatılmamaya çalışıldığını söylemiştir. Konunun uluslararası boyutu açısından İsviçre'de Milletlerarası Posta Birliği Bürosu'na, Hatay devletinin postalarını tescil ettirme konusuna değinmiştir. Milletler Cemiyeti'nin Hatay statüsüne göre harici temsili olmaması sebebiyle Hatay Hükûmeti'nin doğrudan doğruya milletlerarası büroya müracaat edemediğini belirtmiştir. Bu teşkilata Fransız Hükûmeti vasıtasıyla müracaat edilmesinin uygun görüldüğünü, kısa bir süre sonra Milletlerarası Hatay Postalarının kurulduğunu hatırlatmıştır. Böylece Hatay pullarının çıkarılmaya başlandığını bildirmiştir²⁶⁰.

Başbakan Abdurrahman Melek meclisin tatile gireceği gerekçesiyle Hükûmete kanun hazırlama yetkisinin verilmesini istemiştir. Bu yetki ile ihtiyaç duyulan kanunların hazırlanacağını ve tatil bittiğinde meclisin onayına sunulacağını vurgulanmıştır. Bu talep meclis tarafından kabul edilmiştir²⁶¹. Bu yetki ile Bakanlar Kurulu tatil günleri haricinde de toplanarak kanun hazırlamıştır.

Melek, 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Celal Bayar'a kutlama telgrafı çekmiştir. Atatürk'ün sağlık durumunu da sorarak, iyi temennilerde bulunmuştur. Bayar'ın cevap telgrafında şu cümlelere yer vermiştir: *"Telgrafınızı aldım. Müşterek Bayramımızı bilmukabele tebrik ederim. Atatürk hakkındaki hissiyatınızı ilk fırsatta arzedeceğim. Cumhuriyet hükûmeti erkanı telgrafınızdan mütehassis olmuşlardır. Teşekkür ederim. Baş Vekil Celal Bayar"*²⁶².

Bu tarihlerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına katılmak üzere giden, Hatay Devleti Meclis Başkanı Abdulgani Türkmen ve beraberindeki heyet dönüşte İskenderun garında törenle karşılanmıştır. Başbakan Abdurrahman Melek başta olmak üzere, vekiller ve kalabalık bir halk topluluğu

259 HDMMZ, s. 65.

260 Melek, a.g.e., s. 68-69.

261 HDMMZ, s. 65.

262 Yenigün, 4 Kasım 1938, s.3.

karşılımda hazır bulunmuştur. Heyet, polis ve jandarma birlikleri tarafından selâmlandıktan sonra İskenderun Halkevine gidilmiştir. Burada samimi bir hava içinde ana vatana yapılan seyahat hakkında konuşmalar gerçekleştirilmiştir²⁶³.

Hatay Meclisi faaliyetlerinin tatil edilmesinden sonra oturumların tekrar başladığı 1 Kasım 1938²⁶⁴ tarihinde Bakanlar Kurulunun tatil sırasında hazırladığı kanun teklifleri listesi Başbakan tarafından Meclise arz edilmiştir. Teklif edilen 24 geçici kanun arasında Ordu²⁶⁵ Nahiyesinin İlçe Olması, Başbakanlık Kadrosuna Yeni Kadroların Eklenmesi Teklifi, Af ve Tecil Muvakkat Kanunu, Mahkemelerin Teşkilatına Dair Kanun, İttihâm Muamelesinin İlgası Hakkındaki Kanun²⁶⁶, Mahkemeler Teşkilatı Kanunu Hakkında Yeniden Düzenlenen Muvakkat Kanun, İskenderun İlçe Teşkilatına Dair Bir Kanun ile Ziraat Vekâletine bir Ziraat Genel Müdürü Kadrosu Verilmesi, 3 Sayılı Bütçe Kanununa Ek Muvakkat Kanunu, Memurin Muvakkat Kanunu, “*Ehliyet Ve Liyakatları Tebeyyün Eden Adliye Memurlarının Hakim Sınıfına Alınabileceğine Dair 238 Numaralı Tanzimat-ı Adliye Kararnamesine Müzeyyel Muvakkat Kanun*”, Teşkil-ı Mehakim Kanununun 19’uncu Maddesine Bazı Fıkralar İlavesine Dair Muvakkat Kanun, Hatay Vatandaşlığına Dair Muvakkat Kanun, Maliye Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında ve Hatay Gümrük Teşkilatı Hakkında Kanun²⁶⁷, İçişleri Kadrosuna Yeniden 52 Jandarma İlavesi Hakkında Kanun²⁶⁸ teklifleri sunulmuştur.

Bunlardan başka; Reyhaniye²⁶⁹ Nahiyesi’nin İlçeye Dönüştürülmesi Kanunu²⁷⁰, Hatay’la Lübnan ve Suriye Arasında Gümrük İhdası Hakkında Kanun²⁷¹, Hatay Gümrük Bayrağı Hakkında Kanun²⁷², Hakimler Kanunu, Müellifler Hukuku Namıyla Alınmakta Olan Paranın Alınmayacağına Dair Kanun teklifleri birer tezkere ile ait oldukları komisyonlara havale edilmiştir²⁷³.

263 *Ulus Gazetesi*, 16 Kasım 1938, s.3.

264 Aynı gün Cevat Açıklan, Turizm Otelinde Melek ve Devlet Erkanı’nın katıldığı bir çay ziyafeti vermiştir. *Yeniğün*, 1 Kasım 1938, s. 3.

265 Bugünkü adı Hassa olan ilçe. <http://hassa.gov.tr/ilcemizin-tarihcesi> Erişim: 26.07.2018.

266 *HDMMZ*, s.165.

267 *a.g.e.*, s.76.

268 *a.g.e.*, s.134.

269 Bugünkü adıyla Reyhanlı ilçesi. <https://www.reyhanli.bel.tr/reyhanli-tarihi> Erişim: 26.07.2018.

270 *HDMMZ*, s. 128

271 *a.g.e.*, s.76.

272 Hatay Gümrük bayrağı, Hatay bayrağının aynısıdır. Ancak bu bayrak kenarlarını iç içe muvazi bir şekilde çevreleyen, zemini bayrağın zemini renginde biri kırmızı, diğeri yeşil renkte iki çerçeveyi ihtiva eder. Hatay Devleti Meclis Tutanakları, Tarih: 06.01.1939, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/hatay/HD_01_21_04.pdf. Erişim 22.Ocak 2019; *HDMMZ*, s. 124; Ashyüce, *a.g.e.*, s. 289-290.

273 *HDMMZ*, s.76-77.

8 Aralık 1938 tarihli Meclis oturumunda “*Türkiye’den İthal Edilecek Eşyadan Gümrük Alınmaması*” ile ilgili ekonomik ve siyasi açıdan önemli bir kanunun görüşmeleri gerçekleşmiştir. Bu sırada söz alan İskenderun Milletvekili Abbas Ülkü, “*Türkiye’de ecnebi malları da vardır*” diyerek bu noktaya dikkat çekmek istemiştir. Buna göre, Türkiye’de üretilmiş olan mı, yoksa Türkiye’den gelen her türlü eşya mı sorusunu sormuştur. Teklifte “*Türkiye menşeli olacak*” denilmişse de Meclis Başkanı bu konuda “*Türkiye’den gelen her şeyden gümrük alınmayacaktır*” diyerek konuya açıklık getirmiştir. Başbakan Melek bu konuda söz almış ve kanunda geçen “*eşya*” kelimesi için; canlı mahlûkatın eşyadan sayılmayacağını iddia etmiştir. “*eşya*” kelimesi yerine “*emvâl*” tabirinin daha kapsamlı olacağını ifade etmiştir. Bu suretle canlı hayvan ticaretine de izin verilebileceğini açıklamıştır. Kanun teklifi hakkında söz alan İskenderun Milletvekili Hamdi Selçuk, “*eşya ve emval*” kelimelerinin birlikte kullanılmasını istemiştir. Selçuk’a göre uluslararası ticaret veya gümrük tarifelerinde “*eşya*” tabiri kullanılmıştır. Sonuç olarak “*Hatay’a giren eşya ve emvalden gümrük resmi alınmaz*” ifadesi kullanılarak hazırlanan kanun genel kurul oylamasında oy birliğiyle kabul edilmiştir²⁷⁴.

19 Aralık 1938 tarihli oturumda Aşarın ilgası hakkında verilen taktire dair Maliye komisyonunun mütalâasının okunması sırasında Başbakan Melek milletvekillerine hitaben; hükûmetin plan ve icraatlarının Meclisin düşünceleriyle uyumlu olduğundan bahsetmiştir. Nitekim aşar vergisi ile doğrudan ilintili olan çiftçinin üzerindeki bazı vergilerin kaldırılmasını düşünüyoruz demiştir. Gelecek yıl için aşarın kaldırılmasını istediğini, bunun için de bir kanun projesi sunarak en kısa sürede sonuçlandıracağını beyan etmiştir²⁷⁵. Konunun uzmanları tarafından yapılacak çalışmalarla memlekete büyük bir hizmet sunulacağını altını çizmiştir²⁷⁶.

26 Aralık 1938 tarihli oturumda, Antakya İlçesi Türk Cemaati Milletvekili İbrahim İnal, Belediye teşkilatına dair bir taktir sunmuştur. Buna göre belediye kanunlarının, teşkilat yapılanmasının ve bütçeleri ile ilgili hususların yeniden düzenlenmesini istemiştir. Belediyelerin İçişleri Bakanlığına bağlı olması gerekçesiyle Başbakan Melek söz alarak, mevcut şekliyle belediye teşkilatının devamlılığının zor

274 a.g.e., s. 126-127.

275 Başbakan Melek, konu meclis gündemine taşınmadan önce “*Aşar vergisi kati suretle ilga edilecektir*” şeklinde gazete beyanını vermiştir. *Yeniğün*, 10 Ocak (İkincikanun) 1939, Yıl 11, sayı 2075, s.1; Ayrıca “*İpek Öşürünün İlgası Hakkındaki Kanun Projesi*” de 13 Nisan 1939 tarihinde Başbakan tarafından tezkere şeklinde Meclise teklif edilmiş ve aynı gün kabul edilmiştir.

276 HDMMZC, s. 176-177.

olacağını, yakında “*Asri Belediye Kanunu Projesi*” hazırlayarak Meclise sunulacağını bildirmiştir. Ayrıca, eski belediye reisleri ve idarecilerinin de tecrübelerinden faydalanmak amaçlı bir komisyon kurulduğundan bahsetmiştir. Proje hayata geçene kadar sistemin bu şekilde sürdürülmesini istemiş ve kanunun teklifinin meclise sunulacağını beyan etmiştir²⁷⁷.

Hatay Zabıtası Vazife ve Salâhiyet Kanunu, 24 Aralık 1938 gün ve 919-1 numaralı Başbakanlık tezkeresi ile meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen kanun teklifi tetkik ve müzakereler neticesinde Meclis genel kuruluna sunulmuştur. Buna göre Hatay Zabıtası Vazife ve Salâhiyet Kanunu’na ait esbab-ı mucibe layihası, 2 Ocak 1939 tarihli oturumda Başbakan tarafından okunmuştur. Hatay zabıtasının vazife ve salâhiyetlerini tayin ve tespit etmenin zorunluluğu sebebiyle hazırlandığı belirtilmiştir. 33 maddelik kanunun kabulü aynı günkü celsede gerçekleşmiştir²⁷⁸.

Hatay Meclisinin en dikkat çekici kanun teklifi 16 Şubat 1939 tarihli oturumunda gündeme gelmiştir. “*Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının Hatay Kanunları Olarak Kabulü Hakkında Kanun*”, Hatay Devleti’nin stratejik ve hukuki açıdan geleceğine dair önemli bir yasal düzenlemedir. Bu kanun layihası Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanarak Meclis Başkanlığı’na sunulmuştur. Meclis Başkanlığı teklifi Adliye komisyonuna havale etmiştir. Encümen kanun teklifi hakkındaki çalışmalarını tamamlayarak hazırladığı gerekçeli kararı meclise sunmuştur. Encümen, Hükûmetin hazırladığı teklif metnindeki bazı ifadeleri hukuka uygun bir dile dönüştürmüş, ikinci maddeye “*ta’dilin kanunla olacağı*” hükmünü ilâve etmiştir. Encümen mazbatasında belirtildiğine göre kanun teklifi üyeler tarafından “*şâyân-ı şükran ahkâmı*” sebebiyle memnuniyetle karşılanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nde yürürlükte olan kanunların Hatay’da uygulanmaya başlanmasıyla halkın bir anda medeni kanunlara kavuşmasını sağlayacağı ayrıca Hatay için güzel sonuçlar ortaya koyacağı belirtilerek şu görüşlere yer verilmiştir: “*Encümenimiz, Hükûmetin serdettiği mûcip sebepleri tamamiyle vârid görmüştür. Encümenimizin tetkikinde derin bir saadet hissi duyduğu bu kanun bir*

277 a.g.e., s. 226-227.

278 HDMMZ, s. 242-251; Bu kanun yürürlüğe girdikten sonra gazetede “*Polis ve Jandarma Kayd ve kabul şartları*” başlıklı ilan verilmiştir. *Yenigün*, 10 Ocak 1939, s.4.

anahtardır ki, bununla hazineleri açmaktayız. Filhakika bu kanun Hatay'ın saadet ve refahına, selâmet ve teâlisine bahşedilmiş büyük ve tükenmez bir servettir”²⁷⁹.

Teklifin müzakereleri sırasında milletvekillerinden bazıları kanunun tamamı hakkında söz almak istediklerini bildirmişlerdir. Buna göre, kürsüye gelen İskenderun Milletvekili Abbas Ülkü, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kemalist rejimine dayanan kanunlarla idare edilmeğe başladığı günden beri Türk Milletinin ne kadar kuvvetli, mütesanid bir hale geldiğini, Türk vatanının az zamanda büyük ilerleme ve gelişme gösterdiğine herkesin şahit olduğunu beyan etmiştir. Antakya Milletvekili Vedi Bilgin ise bir coğrafya, tarih; milliyet, ırk, âdet cihetiyle Türkiye'ye bağlı olduklarını bildirmiştir. Rum cemaati adına İskenderun Milletvekili olan Kamil Zireyk Anavatan kanunlarını kabul ettiklerini, bu kanunların bütün Hatay'ı saadete kavuşturacağını belirterek *“Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti”* diyerek coşkusunu dile getirmiştir²⁸⁰.

Bu konuşmaları takiben *“Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının Hatay Kanunu Olarak Kabulüne Dair Kanun”* meclisin oyuna sunulmuştur. Evvela tek tek maddeler oylanmıştır. Kanunun tamamı oybirliğiyle kabul edilmiştir. Kanunun maddeleri şu şekildedir:

“Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti Kanunları Hatay Kanunları olarak kabul edilmiştir.

Madde 2- Bu kanunların mer'iyete vaz' tarihleri ile mahallî icaplara uygun olmayanların tamamen veya kısmen tatbik edilip edilmemesine İcra Meclisi salâhiyettardır. Ta'dil, kanunla olur.

Madde 3- Mer'iyete giren her kanun, ona müteallik kanunla ahkâmı ilga eder.

Madde 4- Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'îdir.

Madde 5- Bu kanunun icrasına İcra Meclisi memurdur”²⁸¹.

Kanunun kabulünden sonra Başbakan Abdurrahman Melek teşekkür mahiyetinde bir konuşma yapmıştır. Melek çok önemli bir işin başarılmış olmasından duyduğu memnuniyeti şu şekilde dile getirmiştir:

“Sayın Mebuslar, daima büyük bir hassasiyetle memleket ihtiyaçlarını düşünen siz milletvekilleri şimdiye kadar yaptığımız güzel işler arasında Hatay'ın ilelebet minnet

279 HDMMZ, s.302.

280 a.g.e., s.305.

281 a.g.e., s.302.

ve şükranını bâdî olacak bu kanunla büyük bir eser vücuda getiriyorsunuz. Bu eserle hepimiz şimdi bir tarihi şerefi taşıırken, hükûmete yaptığınız ilham ve kanunu telif etmek suretiyle bu şereften heyet-i vekile de hissedar olmuştur. Ben ve arkadaşlarım yüksek meclisinize ilelebet müteşekkir olacağız. Anavatan kanunlarının tekmili hakkında söz söyleyen arkadaşlarımız, bu kanunların Hatay'ın sür'atle inkişaf ve terakkisine imkân vereceğini tebarüz ettirdiklerinden, bu hususta fazla söz söylemeyi zaid buluyorum. Yalnız bize verilen itimat sâyesinde bu kanunların tatbiki için bilhassa yüksek itimadınıza mazhar olan Hükûmet bunları sıralayarak hemen tatbiki geçmek azminindedir. Bu fasıldan olarak şimdiden âşarın ilgası, toprak, icra ve iflâs kanunlarının ihzarıyla, müteakip celselerde yüksek meclisinize arz edileceğini beyan eder ve her birinizin yüksek şahsiyetlerini ve nihayet bütün Hatay halkının ve onun Yüksek Meclisinde eğilmekle şereflenirim”²⁸².

Başbakan Melek, Zabıta Teşkilatı mensuplarına ayrıcalık tanıyan bir kanun teklifi hazırlamıştır. Meclise sunulan “*Hatay Zabıta Teşkilatına Girecek Olanlardan Noterlik Vergisi Alınmayacağına Dair Kanun*” teklifi 23 Şubat 1939 tarihinde kabul etmiştir²⁸³.

Bilindiği üzere para, egemenlik hakkının önemli sembollerinden biridir. Para konusu, Hatay Meclisi'nin ilk açıldığı günlerde gündeme gelmiştir. Başbakan Melek, bu konuda uluslararası kurallar çerçevesinde hareket edileceğini vurgulamıştır. Şimdilik sadece Suriye parasını kullanacaklarını, zamanla Hatay Devleti parasının hazırlanacağını söylemiştir²⁸⁴. Ancak böyle bir teşebbüse gerek kalmaksızın Türk parasının kullanımına geçilmiştir. Bakanlar kurulu, 10 Mart'ta “*Türk Parasının Resmî Para Olarak Kabulüne Dair Kanun*” tasarısını Meclise sunmuştur. Kanun hakkındaki gerekçeli karara göre, Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının Hatay Devleti için kabul edildiği ve bu durumda Hatay'da Türk parasının resmi para olarak kullanılacağı ilan edilmiştir. Kanunun yayınlandığı tarihe kadar Suriye parası üzerinden olan her türlü vergi, resim, harç ve para cezalarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca kabul edilen kur üzerinden Türk parasına çevrilerek tahsil edilmesine karar verilmiştir. Aynı zamanda genel ve özel bütçelerin gelir ve gider cetvellerindeki rakamlar, maaş, ücret, tahsisat, tazminat, tayinat, yem bedeli ve buna benzer hakkeşlerin Türk parası olarak işlem göreceği kararlaştırılmıştır. 13 Mart 1939 Pazartesi günü gerçekleşen oturumda

282 a.g.e., s.308-309.

283 a.g.e., s.317

284 Melek, a.g.e., s. 78; HDMMZC, s. 65.

“Hatay’da Para Esasının Tevhidi” kanunu tezkeresi görüşülmüştür. Tasarı, Meclisin onay vermesiyle kabul edilmiştir.

Kanunun kabulünden sonra söz alan bazı milletvekilleri, bir millet ve devletin dünya politikasında sağlam yer tutabilmesi için sadece siyasi ve askeri açılardan güçlülüğün yetmediğini, uluslararası platformlarda esasen toprak davasından ziyade ekonomik kontrol ve üstünlük olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca askeri hâkimiyetle birlikte ekonomisi güçlü olan milletlerin değerlerine sahip çıkabileceklerini hatırlatmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti’yle Hatay Devleti’nin fikir, kültür, millet ve düşünce birliği neticesinde para birliğinin de kaçınılmaz olduğu, dolayısıyla Anayurdun parası olan Türk parasının kabul edildiği hatırlatılmıştır. Türk devlet erkânına ve Hatay Hükûmetine teşekkür edilmiştir. Son olarak Başbakan Melek de birbiriyle bu derece ilişkideki memleketlerin kanunlarının ve parasının ayrı olmasının yanlışlığına dikkat çekmiştir²⁸⁵.

Aynı oturumda “Kaza İdareleri Kanunu”na dair tezkere de görüşülmüştür. Başbakan Melek teklif edilen Kaza İdareleri Kanunu’nun iadesini istemiştir. Türkiye kanunlarının Hatay Devleti kanunu olarak kabul edilmesi nedeni ile Anavatanda yürürlükte olan aynı adlı kanunun Hatay’da da uygulanabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine kanun teklifi iade edilerek Türkiye Cumhuriyeti “Kaza İdareleri Kanunu” kabul edilmiştir. Ardından Melek, teşekkür amacıyla yaptığı konuşmasında “Yıllardan beri her gün bin bir hadise ile bizim ve bütün dünyanın şahit olduğu bir hakikat vardır ki, Hatay; ırkan, hissen, aslen ayrılık kabul etmeyen anavatanın bir parçasıdır... Bu bir kanun tab’iyyet meselesidir.” diyerek meclisin verdiği şerefli kararlardan dolayı milletvekillerini ve Hatay halkını tebrik etmiştir²⁸⁶.

Öte yandan Türk parasının Hatay Devleti parası olarak kabul edilmesinden bir hafta sonra ticari faaliyetlerde sıkıntılar yaşanmaya başladığı iddiasıyla, Antakya Milletvekili Bekir Sıtkı Kunt meclis genel kuruluna bir tahrir vermiştir. Kunt, Türk parasının kabulünden sonra tüccar ve esnafın stokçuluğa başladığını iddia etmiştir. Suriye’den gelen eşyaya gümrük vergisi konulmasının pahalılığa yol açtığını söylemiştir. Tespit edilen kur oranına göre hayatın %40 kadar ucuzlaması gerekirken tüccar ve esnafın stokçuluğu nedeni ile %50’den %100’e kadar pahalılaştığını dile getirmiştir. Bu durumun kötü niyetle açıklanabileceğini, dolayısıyla Türkiye

285 HDMMZC, s.343-346.

286 a.g.e., s. 346-347.

Cumhuriyeti'nin Men-i İhtikâr Kanunu'nun derhal uygulanmasını ve stokçuluğun hükûmet tarafından aydınlatılmasını teklif etmiştir²⁸⁷. Bu iddialara karşılık Başbakan Abdurrahman Melek verdiği cevapta, gümrük tarifesinde yanlışlık olmadığını fakat Türk parasının Hatay parası olarak kabulünden sonra bazı fırsatçıların ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu konuda stokçu ve vurgunculara karşı tedbirlerin alınacağından bahsetmiştir. Meclisten de kuvvet alarak Anavatanda yürürlükte olan Men-i İhtikâr Kanunu'nun aynı şekilde uygulanacağını sözlerine eklemiştir²⁸⁸.

Bu çerçevede Başbakan Melek, 23 Mart 1939 tarihli celsede meclise bir tezkere sunmuştur. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının Hatay Kanunu olarak kabulü gerekçesiyle ve 23 Şubat 1939 gün ve 45 sayılı kanunla yürütme kuruluna verilen yetkiye dayanarak; Ziraat Bankası Kanunu, Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu, Gümrük Kanunu, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu'nun Hatay'da uygulanmasını teklif etmiştir. Meclis bu kanunları onaylamıştır. Ayrıca konuyla bağlantılı olarak Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ceza Kanununun “*Mevkî Mer'iyete Vaz'ına Dair*” Kanunu, İcra ve İflâs Kanunu, Borç için Gayrimenkul Satışına Dair Kanun ve Orman Kanunu 1 Nisan 1939'dan itibaren kabul edilmiştir²⁸⁹.

Melek'in başbakanlığı döneminde Hatay Devleti sınırları içerisinde yeni idari yapılanmalara da gidilmiştir. İlk olarak Ordu ilçesinde Bezge isimli nahiye kurulması hakkında bir kanun çıkarılmıştır²⁹⁰, Yine Bakanlar kurulunun 30 Mart tarihli toplantısında Sınır güvenliği gerekçesiyle “*Hamam*²⁹¹’da Nahiye Teşkilâtı Yapılmasına Dair Kanun” Meclise sunulmuştur. Başbakan Melek tarafından okunan teklife göre “*Hamam*”ın Hatay-Suriye sınırında bulunması ve Reyhaniye ilçe merkezine uzak olması sebebiyle Nahiye teşkilatının kurulması istenmiştir. Meclis Genel Kurulu aynı oturumda kanunu kabul etmiştir²⁹². Bu gelişmeler yaşanırken Başbakan Melek, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 6. dönem Gaziantep Milletvekili olarak seçilmiştir²⁹³. And içme merasimi için Ankara'ya giden²⁹⁴ Melek, bilahare Antakya'ya dönmüştür.

287 *a.g.e.*, s. 351.

288 *a.g.e.*, s. 357.

289 Hatay Devleti Millet Meclisi Tutanakları, 23.03.1939, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/hatay/HD_01_37_03.pdf. Erişim: 05 Ağustos 2018.

290 *HDMMZ*, s.234.

291 Bugünkü Hatay İli'ne bağlı Kumlu ilçesi. Tahir Sezen, *Osmanlı yer adları (alfabetik sırayla)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006, s.218.

292 *HDMMZC*, s. 367-369.

293 Sanjian., *a.g.e.*, s. 190.

294 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C.1, 17 Nisan 1939, s.39; *Yenigün*, 16 Nisan 1939, s.1.

Antakya Milletvekili Selim Mahmut ve arkadaşları tarafından, Milli Mücadelede yahut “*Hatay Davasına*” hizmet ederken yaralanma suretiyle mağduriyete uğrayanlar için takdir verilmiştir. 1 Haziran 1939 tarihli celsede sunulan takrirden Milli davalarda çalışan ve uzvunu kaybeden bir şahıs için Hükûmet tarafından yardım edilmesi talep edilmiştir. Kırıkhan Milletvekili Bahri Bahadırlı, bu konular için oluşturulan bir komisyon olduğunu ve oraya havale edilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Başbakan Melek ise, buna benzer hizmetler için kullanılmak üzere bütçeye ek ödenek isteğinde bulunulduğunu belirtmiştir. Talep olduğu takdirde yardım bedellerinin makbuz karşılığında ihtiyaç sahiplerine verildiğini bildirmiştir²⁹⁵.

Diğer taraftan 23 Haziran 1939 Fransa ile Türkiye arasında Hatay meselesi görüşmeleri yeniden başlamıştır. “*Türkiye ile Suriye Arasında Toprak Meselesinin Kesinlikle Çözümüne İlişkin Anlaşma*” 30 Haziran 1939 tarihinde imzalanmıştır²⁹⁶. Anlaşmanın imzalandığı haberinin Hatay’a ulaşmasının ardından resmi dairelerden Hatay bayrakları indirilmiş, yerine Türk Bayrağı çekilmiştir. Şehirler Türk Bayrakları ile süslenmiştir. Bu anlaşma ile Hatay’ın Türkiye’ye katılması kesinleşmiş olmasına rağmen Hatay Millet Meclisi, son işlemler tamamlanıncaya kadar olağan çalışmasını sürdürmüştür²⁹⁷.

27 Haziran tarihli Yenigün gazetesinde “*Başvekilin Ziyafeti*” başlığıyla çıkan haberde, Gaziantep Milletvekili olan Başbakan Abdurrahman Melek’in İskenderun’un Soğukoluk mevkiinde Gaziantep’ten gelen elli kişilik gurup şerefine öğle yemeği verdiği bilgisi yer almıştır. Samimi ve neşeli bir ortamda geçen toplantının saat 15’e kadar sürdüğü aktarılmıştır²⁹⁸.

Hatay Devleti’nin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne katılma kararıyla birlikte 29 Haziran 1939²⁹⁹ perşembe günü yapılan olağanüstü toplantıda meclis feshedilmiştir. Gerçekleşen coşku dolu konuşmaların sonunda son söz olarak Başbakan Melek “*Biz susalım tarih konuşsun*” demiştir. Tayfur Sökmen ve Melek 4 Temmuz 1939 tarihinde

295 HDMMZ, s.438-439.

296 Türkiye Cumhuriyeti *Resmî Gazete*, 4 Temmuz 1939, Kanun No: 3658 Kabul tarihi: 30 Haziran 1939 sayı 4249, s. 12108.

297 HDMMZ, s.475.

298 *Yenigün*, 27 Haziran 1939, s. 2.

299 Aynı gün Bakanlar Kurulunda Hatay’ın, Türkiye Cumhuriyeti’nin ili olması kararı imzalanmıştır. CBCA Fon no 30-18-01-02, Kutu no 87, Dosya no 62, Sıra no 1.

Toros Ekspresiyle Ankara'ya hareket etmişlerdir. Ankara'da Şükrü Sökmensüer başkanlığındaki bir heyet tarafından karşılanmışlardır³⁰⁰.

Melek, 1940 yılı başlarında İstanbul'dan Ankara'ya taşınmış emekliliğinden sonra da burada ikamet etmeye devam etmiştir. İlk olarak Kızılay'daki Maltepe Caddesi üzerinde bir ev tutmuş kısa süre sonra da Bahçelievler semtinde İsmet İnönü ile aynı sokakta komşuluk yaptıkları muhite taşınmıştır ardından ise Kızılay İnkılap sokaktaki evine taşınmıştır³⁰¹.

300 *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1939, s. 3.

301 Gökçen Erner ile yapılan görüşme. 8 Ağustos 2015.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİ SİYASİ FAALİYETLERİ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti uluslararası platformlarda ve ülke içinde Hatay Meselesi konusunda yoğun çaba sarfetmiştir. Bu konuda elde edilen başarıda en büyük pay, Misak-ı Milli'nin en başından beri konuyu takip eden Mustafa Kemal Atatürk'e aittir. O, Hatay ve çevresinde faaliyet gösteren cemiyetlere kadar müdahil olmuş ve gazetelerde kendisinin kaleme aldığı propaganda yazıları yayınlamıştır³⁰².

Hatay halkı, bir yandan Fransız mandası diğer yandan Arap ve Ermeni çetecilerle mücadelesini sürdürmüştür. “*Hatay Savaşı*” olarak da nitelendirilen mücadelenin sonunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ilhak kararı alan Hatay Meclisinin ve halkın çabaları boşa çıkmamıştır. Hatay Devleti anavatana ilhak ettikten sonra devlet kademeleri ve milletvekillerinin bazıları siyasi faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bunlar arasında Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek de vardır. Melek, Başbakanlık görevini sürdürürken 1939 yılında TBMM'nin 6. dönem Antep Milletvekilliğine seçilmiştir. Milletvekili olabilmesi için seçim Kanunu gereğince Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerekiyordu³⁰³. Oysa 1939 yılı başlangıcı itibarıyla Melek Suriye vatandaşı idi. Bu yüzden önce Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmesi gerekiyordu. Melek ve ailesinin, çocuklarının vatandaşlığa geçişini onaylayan Bakanlar Kurulu Kararnamesi 13 Mart 1939 tarihli³⁰⁴. 1939 seçimleri için ikinci seçmen listeleri 13 Mart'ta ilan edilmiş olup, ikinci seçmen seçimleri ise 15-21 Mart tarihleri arasında yapılmıştır³⁰⁵.

302 *Kurun Gazetesi'nde* 23-27 Ocak 1937 tarihleri arasında Asım Us adıyla yayınlanan fakat gerçekte Atatürk tarafından kaleme alınan bir dizi yazıda, Hatay davasında Türkiye'nin haklı olduğunu vurgulamakta ve Fransa'ya üstü örtülü bir şekilde gözdağı vermiştir. Kurun, 23 İkincikanun (Ocak) 1937-27 İkincikanun (Ocak)1937; Ercan Karakoç, “Atatürk'ün Hatay Davası” *Bilig*, Yaz 2009, S. 50, s.105.

303 1924 Anayasası Kabul Tarihi: 20 Nisan 1340 (M 1924), Madde 12 “*Yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler milletvekili seçilemezler*”.

304 CBCA, 030_18_01_02_86_21_5

305 Kenan Olgun, “Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları”, *ATAM*, C. XXVII, S. 79, 2011, s. 19.

1. VI. DÖNEM GAZİANTEP MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ

Abdurrahman Melek 6. dönemde 641 ikinci seçmenin oyu ile Gaziantep Milletvekili seçilmiştir. Onun mazbatası 26 Mart 1939 tarihli dir. Mazbatada dikkat çeken en önemli ayrıntı Melek'in mesleği için "*Hatay Devleti Başbakanı*" ibaresinin kullanılmış olmasıdır³⁰⁶.

Aradan geçen 15 günün sonunda Melek'in 6. dönem Milletvekili seçim mazbatasını TBMM'de onaylanmıştır³⁰⁷. Abdurrahman Melek 17 Nisan 1939 tarihinde and içerek milletvekilliği görevine başlamıştır³⁰⁸.

1.1. OYLAMALAR

Dr. Abdurrahman Melek, katıldığı 6. dönem oylamalarında 353 defa evet oyu kullanmıştır. Bu duruma karşılık hayır oyu kullanmamış olması dikkat çekmiştir. Diğer yandan Melek, bu dönemde 90 oylamaya katılmamıştır. Katılmadığı oylamalar için herhangi bir izin ya da hastalık gibi mazeretler beyan edilmemiştir.

Melek'in TBMM çatısı altında katıldığı ilk oylama olma özelliğini taşıyan "*TBMM 1938 Mali Yılı Bütçesinde Münakale Yapılmasına Dair Olan Kanun*"a evet oyu kullanmıştır³⁰⁹. Bu oylamadan sonra Hatay Devletinin Anavatana ilhakı kararı sonrasında Meclisin kendisini feshettiği 5 Temmuz'a kadarki oylamalara katılmamıştır. Nitekim bu sürecin sonunda katıldığı ilk oylama "*Millî Müdafaa Vekâleti Kara Kısmı 1939 Malî Yılı Bütçesinde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun*" içindir ve Melek evet oyu kullanmıştır³¹⁰.

Hatay Devleti Başbakanlığı görevinin devam ettiği sırada yapılan Refik Saydam Hükûmeti güven oylamasına katılmamıştır³¹¹. Ancak 12 Temmuz 1940 tarihinde Dr. Refik Saydam Hükûmeti için yeniden gerçekleştirilen güven oylamasında ise evet oyu kullanmıştır³¹².

Hatay ile ilgili katıldığı üç adet kanun oylaması tespit edilmiştir. Bunlar, Hatay Devleti Başbakanı iken TBMM çatısı altına Gaziantep Milletvekili olarak giren

306 TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 150, No: 1058.

307 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 1, 10 Nisan 1939, s. 15.

308 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 1, 17 Nisan 1939, s. 39.

309 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 1, 17 Nisan 1939, s. 41.

310 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 4, 5 Temmuz 1939, s. 43.

311 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 1, 10 Nisan 1939, s. 28.

312 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 13, 12 Temmuz 1940, s. 68.

Abdurrahman Melek, Hatay Vilâyeti Kurulmasına Dair Kanun³¹³, Hatay Vilâyeti Teşkiline Dair Olan 3771 Sayılı Kanuna Ek Kanun³¹⁴ ve Hatay Ziraat Bankasının Tasfiyesinde İpotekli ve Müteselsil Kefaletli Zirai Alacaklarının Taksitlendirilmesine Dair Kanun³¹⁵ oylamalarına katılmış ve evet oyu kullanmıştır.

Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek'in bu dönemde en fazla kamu bütçeleri hakkında yapılan oylamalara katıldığı görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yaptığı uluslararası antlaşmaların Meclis genel kurulunda yapılan oylamalarının tamamında evet oyu kullanmıştır. Bu anlaşmalardan bazıları şunlardır; Türkiye-Finlandiya Ticaret Anlaşması³¹⁶, Türkiye-İtalya Ticaret ve Seyrisefain Muahedesi³¹⁷, Türkiye-İsveç Ticaret Antlaşması ve Protokolü³¹⁸, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan kliring anlaşması ek protokolü³¹⁹, Türk - Romen Ticaret Anlaşması'na ek anlaşma³²⁰, Türkiye Cumhuriyet ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Arasında Hudut, Hâdise Ve İhtilâflarının Sureti Tasdiki ve Halline Mûteallik Mukavelename Hakkındaki Kanun³²¹ ve Almanya'ya 5.050.000 Liraya Kadar İhraç Edilecek Mallar Ve Halen Gümrüklerimizde Bulunan Alman Mallarının Kâffesinin Memleketimize İthal Olunması Hakkındaki Kanun³²².

Melek, ülke menfaatleri doğrultusunda Türk ordusu için silah alınmasını konu alan “*Ecnebi Devletlerden Temin Edilen ve Edilecek Kredilere Mahsuben Celb Olunacak Harb Teçhizat ve Levazımının Gümrük Resimlerinden İstisnası*” hakkındaki kanuna da evet oyu kullanmıştır³²³.

Melek, mazlum ve yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yapılan her türlü girişime olumlu yaklaşmıştır. En belirgin örnek olarak “*Göçmenlerle Nakledilenlere ve Muhtaç Çiftçilere Tohumluk ve Yemeklik Dağıtılması Hakkındaki 3242 Sayılı Kanuna Ek Kanun*”a destek olması gösterilebilir³²⁴. Bir diğeri ise, Erzincan'da ve Erzincan Yer Sarsıntısından Zarar Görenlere Yapılacak Yardım

313 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 4, 7 Temmuz 1939, s. 200.

314 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 4, 16 Ekim 1939, s. 63.

315 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 4 Temmuz 1941, s. 49.

316 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 4, 5 Temmuz 1939, s. 45.

317 a.g.e., s. 49.

318 a.g.e., s. 55.

319 a.g.e., s. 62.

320 a.g.e., s. 65.

321 a.g.e., s. 72.

322 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 11, 22 Mayıs 1940, s. 207.

323 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 4, 9 Ekim 1939, s. 47.

324 a.g.e., s. 51.

Hakkındaki Kanun İçin Ek Kanun'a evet oyu vermiş olmasıdır³²⁵. Ayrıca Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkındaki Kanun'a da evet oyu kullanmıştır³²⁶. Bu dönemin son oylamasında da “*Tokad, Çorum ve Balıkesir Vilâyetlerindeki Yer Sarsıntısından Müteessir Olan Mıntikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yardım Hakkındaki Kanun*” için evet oyu kullanmıştır³²⁷.

Türkiye’de kırsal nüfusun yoğun olduğu bir dönemde köy çocuklarının eğitim öğretimi son derece önemlidir³²⁸. Köy Enstitüleri projesine destek olmuştur. Köy Enstitüleri Kanunu oylamasında evet oyu kullanmıştır³²⁹.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik krizin etkilerini bertaraf edebilmek ve savaş zengini tabir edilen bir kesimden vergi alabilmek, ayrıca devlet harcamalarının bütçede açık vermeksizin enflasyonun önüne geçerek piyasada mevcut para miktarının azaltılmayı amaçlayan³³⁰ Varlık Vergisi Kanunu³³¹ için de evet oyu kullanmıştır³³².

1.2. KOMİSYONLAR

Hatay Devleti başbakanlığı görevi nedeni ile 6. Dönemin birinci yasama yılında komisyon seçimlerine katılmadığı için herhangi bir komisyon üyeliği söz konusu olmamıştır. Ancak, ikinci yasama yılında 281 oyla Bayındırlık Komisyonu’na (Nafia Encümenine) seçilmiştir³³³. Bir sonraki yasama yılında 287 oyla bu defa İçişleri Komisyonu (Dahiliye Encümeni)³³⁴. Dördüncü³³⁵ ve beşinci yasama yıllarında da içişleri Komisyonu üyeliği söz konusudur. Dördüncü yasama yılı için 275 ve beşinci yasama için 293 oy almıştır³³⁶.

Abdurrahman Melek bu dönemde dört farklı komisyonda görev yapmış olup toplam 75 adet mazbatanın hazırlanmasına katkı sağlamıştır. Bu mazbatalardan 9 adedi

325 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 19, 23 Haziran 1941, s. 159.

326 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 11 Ağustos 1941, s. 131.

327 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 15 Ocak 1943, s. 295.

328 3803 numaralı Köy Enstitüleri Kanunu 22 Nisan 1940 tarihinde *Resmi Gazetede* yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti *Resmi Gazete*, 22 Nisan 1940, s.13682; Köy Enstitüleri hakkında ayrıntılı bilgiler için, Necdet AYSAL, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 35-36, Mayıs-Kasım 2005, s. 267-282

329 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 10, 17 Nisan 1940, s.100.

330 Ayrıntılı bilgi için, Hakan Baş, *Varlık vergisinin Türk siyasal yaşamına yansımaları(1942-1957)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmit 2006.

331 *Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete*, 12 Aralık 1942, sayı 5255, Kanun no 4305

332 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 28, 11 Kasım 1942, s. 34.

333 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 6, 6 Kasım 1939, s. 13.

334 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 14, 8 Kasım 1940, s. 14.

335 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 21, 7 Kasım 1941, s. 14.

336 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 28, 1 Kasım 1942, s. 10.

Bayındırlık Komisyonuna, 61 adedi İçişleri Komisyonuna, 3 adedi Muvakkat (geçici) komisyona, ve 2 adedi de Karma Komisyona aittir. Bu görevlerinden sadece “Ankara Şehri Kanalizasyonu Hakkında Kanun Layihası” hakkında toplanan İçişleri Komisyonunda muhalif olmuş ve şerh notu koymuştur . Diğer 74 mazbatada olumlu oy kullanmıştır.

Bayındırlık Komisyonu Faaliyetleri

1. Sivas–Erzurum Hattı’nın Uzunahmedler İstasyonu’na Kadar Uzatılmasına Dair Kanun Tasarısı

Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan Sivas–Erzurum Hattı’nın Uzunahmedler İstasyonu’na Kadar Uzatılmasına Dair Kanun tasarısını 27 Kasım 1939 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulmuştur.

Layihaya 1 Aralık 1939 tarihinde incelenmiştir. Bölgedeki diğer illere, işletilen madenlere ve verimli arazilere ulaşabilmek amacına yönelik teklif aynen kabul edilmiştir³³⁷. Melek, 13 Aralık 1939 tarihinde Meclis Genel Kurulunda gerçekleşen oylamada Sivas–Erzurum Hattı’nın Uzunahmedler istasyonuna kadar uzatılmasına dair kanuna evet oyu vermiştir³³⁸.

2. Ankara Hukuk Fakültesinin İnşaatının İkmali İçin 1940 ve 1941 Senelerine Geçici Taahhüde Girişilmesi Hakkında Kanun Layihası

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun layihası, 19 Aralık 1939 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Bayındırlık Komisyonuna havale edilen dosya içeriği, Dr. Abdurrahman Melek’in de aralarında bulunduğu komisyon üyeleri tarafından oy birliğiyle aynen kabul edilmiştir. 29 Aralık 1939 tarihinde hazırlanan mazbata, Bütçe Komisyonuna havale edilmek üzere TBMM Başkanlığına sunulmuştur³³⁹.

3. Türkiye–Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Arasında Münakid Demiryolları Mukavelenamesinin 21. Maddesinin 2. Fıkrasının Tadiline Dair Kanun Tasarısı

337 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 7, 13 Aralık 1939, EK S. Sayısı 14. “S. Sayısı”: Komisyonların karara bağlayıp TBMM Başkanlığına sundukları raporlar ile komisyon görüşmelerine esas teşkil eden tasarı ya da teklifin gerekçesi ile metni, varsa tali komisyon raporları, alt komisyon raporları ile muhalefet şerhlerinin yer aldığı belgeye verilen addır. Bunlar kitapçık hâlinde basılıp milletvekillerine dağıtılır. Meclis araştırması ve soruşturması komisyonlarının raporları da sıra sayısı olarak bastırılır. <https://www.tbmm.gov.tr/psozluk.htm> Erişim 25 Şubat 2018.

338 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 7, 13 Aralık 1939, s. 56.

339 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 9, 29 Mart 1940, EK S. Sayısı 81.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında münakid demiryolları mukavenamesinin 21. Maddesinin 2. Fıkrasının yeniden düzenlenmesi hakkında kanun tasarısı 4 Temmuz 1939 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Bayındırlık Komisyonu 8 Aralık 1939 tarihinde raporunu sunmuştur. Bu raporda Meclis Başkanlığından Dışışleri Komisyonunun bir kez daha kontrol ederek görüş bildirmesi talep edilmiştir. Gerekçe olarak 9 Temmuz 1922 tarihinde Türkiye ve Rusya hükümetleri arasında yapılan demiryolları sözleşmesinin 21. maddesinin tadili hakkında 5 Haziran 1939 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşmanın onayı niteliğinde olduğu öne sürülmüştür. Bu iki anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi amacıyla meclise gönderilmiştir³⁴⁰.

4. Diyarbakır İstasyonu'ndan Irak ve İran Hudutlarına Kadar Yapılacak Demiryolları Hakkındaki 3262 Sayılı Kanun'un 1. Maddesinin Tadiline Dair Kanun Tasarısı

Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan ve 12 Nisan 1940 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan teklif Bayındırlık Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon, Diyarbakır istasyonundan İran ve Irak hudutlarına kadar yapılacak demiryolları hakkındaki 3262 sayılı kanunun birinci maddesinin tadili hakkındaki teklifi aynen ve oybirliğiyle 17 Nisan 1940 tarihli raporla kabul etmiş ve Bütçe Komisyonuna gönderilmek üzere Meclise sunmuştur³⁴¹. Diyarbakır istasyonundan Irak ve İran hudutlarına kadar yapılacak demiryolları hakkındaki 3262 sayılı kanunun birinci maddesinin tadiline dair kanun oylamasında Melek evet oyu kullanmıştır³⁴².

5. Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü Teşkilat Kadrolarına Müteallik Kanun Layihası

Bakanlar Kurulu tarafından, “3656 sayılı Devlet memurları aylıklarının tevhid ve teadülüne dair olan kanunun muvakkat 12. Maddesi” gereğince hazırlanan kanun layihası 1 Kasım 1939 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Bayındırlık Komisyonu'na havale edilen dosya incelenerek 12 Ocak 1940 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Rapor Bütçe Komisyonuna havale edilmiştir³⁴³.

340 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 10, 5 Nisan 1940, EK S. sayısı 87

341 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 11, 6 Mayıs 1940, EK S. sayısı. 113.

342 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 11, 6 Mayıs 1940, s. 26.

343 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 11, 8 Mayıs 1940, EK S. sayısı. 110.

6. Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü Teşkilat Kadrolarına Mütteallik 1/261 ve Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü Teşkilatı Hakkındaki 3424 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair 1/347 Sayılı Kanun Layihaları

Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan, 3656 sayılı Devlet memurları aylıklarının tevhid ve teadülüne dair olan kanunun muvakkat 12. maddesine istinaden hazırlanan adı geçen kanun tasarısı 1 Aralık 1939 tarihinde TBMM'ye gönderilmiştir. Bayındırlık Komisyonu'na havale edildiği anlaşılan kanun teklifi birkaç kelime değişikliği dışında aynen kabul edilerek 1 Nisan 1940 tarihinde hazırlanan mazbata Bütçe Komisyonu'na havale edilmiştir³⁴⁴.

7. Zonguldak ile Kozlu Arasında Bir Demiryolu İnşası ve Gelecek Senelere Sari Taahhüde Girişilmesi Hakkında Kanun Layihası

Bakanlar Kurulu tarafından Zonguldak ile Kozlu arasında bir demiryolu inşası ve gelecek senelere sari taahhüde girişilmesi hakkında hazırlanan kanun tasarısı, 29 Mayıs 1940 tarihinde TBMM'ye gönderilmiştir. Bayındırlık Komisyonu, Zonguldak ile Kozlu mevki arasında şimdilik yaklaşık 4,5 kilometre uzunluğunda normal bir hat inşası zorunlu olduğunu kabul etmiş ve 3 Haziran 1940 tarihinde Meclis Başkanlığı'na sunmuştur³⁴⁵. Melek, Zonguldak-Kozlu demiryolu inşası hakkındaki kanununa evet demiştir³⁴⁶.

8. Erzincan ve Erzincan Yer Sarsıntısından Müteessir Olan Mıntakaya Yardım İçin Yapılan ve Yapılacak Olan Her Nevi Nakliyattan Alınacak Ücretlere Dair Kanun Layihası

Bakanlar Kurulu tarafından 8 Nisan 1940 tarihinde Erzincan'a ve Erzincan yer sarsıntısından etkilenen bölgelere yardım için yapılan ve yapılacak her nevi nakliyattan alınacak ücretlere dair kanun layihası Bayındırlık Komisyonu tarafından ele alınmıştır. Bayındırlık Komisyonu Kızılay tarafından yapılacak her türlü nakliye işleminin indirimli ve de yabancı memleketlerden gelen yardımların ücretsiz olması kararıyla 13 Mayıs 1940 tarihinde mazbatasını hazırlayarak Maliye komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur³⁴⁷.

344 *a.g.e.*, EK S. sayısı. 114.

345 TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, C. 12, 5 Haziran 1940, EK S. Sayısı 190.

346 *a.g.e.*, s. 49.

347 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 13, 3 Temmuz 1940, EK S. Sayısı 207.

9. Muhtelif Su İşleri İçin Sarf Edilecek Paranın Sureti Temini Hakkındaki 3483 Numaralı Kanunun 2. Maddesinin Tadiline Dair Kanun Layihası

Maliye Bakanlığınca Muhtelif su işleri için sarfedilecek paranın sureti temini hakkındaki 3483 numaralı kanunun ikinci maddesinin düzenlenmesine dair kanun tasarısı 19 Mart 1940 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Bayındırlık Komisyonu 27 Mart 1940 tarihinde hazırladığı raporda layihanın aynen kabul edildiğini bildirmiş ve İktisat Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur³⁴⁸.

İçişleri Komisyonu Faaliyetleri

1. Hava Taarruzlarına Karşı Korunma Kanununa Ek Kanun Layihası

Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan “Hazarda pasif korunma tatbikatında ve seferde alelûmum pasif korunma işlerinde istihdam olunacak mutahassis ve yardımcı şahısların hastalık,- maluliyet veya ölümleri halinde yapılacak muameleye dair 3502 sayılı pasif korunma kanununa ek” kanun 16 Eylül 1940 tarihinde TBMM’ye sunulmuştur.

İçişleri Komisyonuna havale edilen kanun teklifinde yer alan Hava taarruzlarında askerlimizin sakat kalmaları, vefat etmeleri ve arkasında yetim çocuk bırakılacağından, askerin vefatından sonra aileye bakılacağı, hastane masraflarının karşılanacağı hakkındaki düzenlemelere ek olarak; kanunun, paraşütçülere karşı müdafaa edenleri de kapsamı, görev sırasında yaralananların askerî ve mülkî hastanelerde de tedavi edilebilmeleri ve uygulamanın kadın-erkek ayrımı yapmamasına dair değişiklik teklifi ile Milli Müdafa Komisyonuna da havale edilmek üzere hazırlanmış raporunu 15 Kasım 1940 tarihinde Meclise sunmuştur³⁴⁹.

2. Emniyet Teşkilat Kanunu’nun 49. Maddesine Bir Fıkra İlavesine Dair Kanun Layihası

İçişleri Bakanlığı adı geçen layihayı 22 Temmuz 1940 tarihinde TBMM’ye sunmuştur. İçişleri Komisyonu 6 Aralık 1940 tarihli mazbatası ile kanun teklifini aynen kabul etmiştir³⁵⁰.

3. Belediyeler İmar Heyetinin Fen İşleri Teşkilatına Dair 3042 Sayılı Kanuna Bir Madde İlavesi Hakkında Kanun Layihası

348 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 13, 24 Temmuz 1940, EK S. Sayısı. 221.

349 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 15, 9 Aralık 1940, EK S. Sayısı 20.

350 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 15, 11 Aralık 1940, EK S. Sayısı 24.

İçişleri Bakanlığı tarafından Belediyeler imar heyetinin fen işleri teşkilatına ait 3042 sayılı kanuna bir madde ilavesi hakkındaki kanun tasarısı 1 Ekim 1940 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriği, İçişleri Bakanının da bulunduğu toplantıda görüşülmüştür. Belediye bünyesinde hizmet birimi olan Fen İşleri Teşkilatı'nın bütçe ve harcama düzeninin yeniden yapılandırılmasına dair teklif hakkında küçük değişiklikler önerilerek 11 Aralık 1940 tarihli mazbatayla kabul edilmiştir³⁵¹.

4. Denizli Mebusu Emin Aslan Tokat'ın, Belediye Kanunu'nun 23. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun Teklifi

Belediye Teşkilatı'nın hizmet birimleri ile hizmet alan kesim arasında yaşanan olumsuzlukların önüne geçebilmek için Belediye Kanunu'nun 23. maddesine bir fıkra eklenmesi amacıyla Denizli Milletvekili Emin Aslan Tokat, kanun teklifinde bulunmuştur. İçişleri Komisyonu tarafından görüşülerek hazırlanan mazbata, 19 Haziran 1940 tarihinde TBMM genel kurulunda görüşülmüştür. Kanun teklifi hakkında tekrar tahkikat yapılmak üzere komisyona havale edilme kararı alınmıştır.

İçişleri Komisyonu, kanun teklifi sahibinin de bulunduğu bir görüşmede Belediye Başkanının, yurtdışında bulunan yabancı ticari işletmelerde herhangi bir meslek ya da görev yapmaları halinde bu durumun belediye otoritesini sarsacağı görüşünde birleştiklerini ifade etmiştir. Kanun teklifinde istisna tutulan avukat, doktorlar hatta hesap işlerine bakan serbest maliyecilerin belediye başkanlığına mani olmayan meslek gurupları olduğunu mazbataya eklemiştir. 3 Nisan 1941 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Meclis Başkanlığına arz edilmiştir³⁵².

5. Belediye Kanununun 15. Maddesinin Tefsiri Hakkında Başvekalet Tezkeresi

Milli Savunma Bakanlığı tarafından şoförlerin ehliyet sahibi sayılıp sayılmayacağı hakkında 1580 sayılı kanunun 15. maddesinin 8. fıkrası hakkında açıklama isteği ile ilgili tezkere 17 Kasım 1940 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Türk Silahlı kuvvetleri bünyesinde yönetmelikler çerçevesinde imtihanlardan geçerek ehliyet sahibi olmuş askerlerin sivil hayatta bu ehliyetlerinin geçerliliğini ve de meydana gelen ölümlü bir kazada Türk Ceza Kanununun 455 ve 459. maddelerince nasıl bir uygulama yapılacağı hakkında görüş bildirmek üzere İçişleri

351 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 15, 16 Aralık 1940, EK S. Sayısı 29.

352 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 17, 7 Nisan 1941, EK S. Sayısı 110.

Komisyona havale edilmiştir. Komisyon 3 Nisan 1941 tarihinde aldığı kararı, hazırladığı mazbatayla Meclis Başkanlığına arz etmiştir. Buna göre “*Orduya ait motorlu nakil vasıtaları şoförlerinin ehliyetnameleri hangi merciden verileceğinin tesbiti için belediye kanununun 15 nci maddesinin 8 nci fıkrasının tefsiri talep edilmekte ise de; bir kanunun tedvini sırasında derpiş edilmediği muhakkak olan bir hüküm, o kanunun bir maddesini tefsir etmek suretile yeniden tesis edilemeyeceğine ve bu meselenin müstakil bir kanun teklifi suretile halledilmesi lazım geleceğine ittifakla karar verildi.*” denilmiştir³⁵³.

6. Jandarma Eratı Hakkındaki 1861 Sayılı Kanuna Ek Kanun Layihası

İçişleri Bakanlığı tarafından, Jandarma Efrat Kanununa ek olarak hazırlanan kanun teklifi 28 Kasım 1940 tarihinde Meclis’e sunulmuştur. Gerekçeli kararlar dosyasıyla birlikte İçişleri Komisyonuna havale edilen konu, Milli Savunma ve Bütçe Komisyonlarının görüşleri doğrultusunda kabul edilerek 15 Nisan 1941 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Raporla “*Jandarma gedikli erbaşlarının, esas vazifeleri olan karakol komutanlıklarında istihdam edilebilmelerini temin maksadile jandarma toplu birliklerini sevk ve idare için jandarma teşkilatında kıta çavuşlukları ihdasını istihdaf eden kanun Layihası kabul edilmiştir*” ifadesi yer almıştır³⁵⁴.

7. Antakya ve İskenderun Elektrik Müesseselerinin Mahalli Belediyelere Devri Hakkında Kanun Layihası

Bayındırlık Bakanlığı tarafından 14 Aralık 1939 tarihinde hazırlanan kanun teklifi, 20 Aralık 1939 tarihinde TBMM’ye sunulmuştur. Bayındırlık Komisyonu haricinde İçişleri, Gümrük ve Tekel, Maliye ve Bütçe Komisyonlarına da havale edilmiştir. Bayındırlık Bakanı bizzat katıldığı Bayındırlık Komisyon toplantısında Hükûmete devredilen Antakya Elektrik Şirketi’nin belediyeye devri hakkında görüşmelerin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bilahare toplantı sonunda 8 Ocak 1940 tarihli rapor hazırlanmıştır. Buna göre; özellikle 30 Haziran 1939 tarihinde 3658 sayılı kanunla onaylanan Türk - Fransız anlaşması çerçevesinde 35 milyon Frank karşılığında satın alınmış olmasına dikkat çekilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devletine henüz ilhak etmiş olan şehrin belediyeleri için menfaat sağlayacağı kanaatiyle teklif oybirliğiyle uygun görülmüştür. Buna rağmen kanun teklifinin birinci maddesinde belediyelerin lehine olacak şekilde bir düzenlemeye gidilmiştir. Gerekçeli karar dosyasında

353 a.g.e., EK S. Sayısı 111.

354 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 17, 18 Nisan 1941, EK S. Sayısı 136.

bahsedilen sadece adı geçen belediyelere değil Hatay genelindeki bütün belediyelere fayda sağlaması ve gelir imkanı doğuracak şekilde bedelsiz olarak devrine imkan sağlanması öngörülmüştür. Ayrıca bu işletmelerin malvarlığı ve kıymetlerinin kesin olarak bilinmemesi gerekçesiyle belediyelerin ödeme güçlerinin dikkate alınarak ödeme miktarı ve süresinin tespit edilmesi istenmiştir. Son olarak ödeme bedellerinin tespit edilebilmesi için İçişleri, Maliye ve Bayındırlık Bakanlıkları tarafından ortaklaşa karar verilmesi teklif edilmiştir³⁵⁵.

8. Memurların Tahsil Müesseselerinde Talebe Olamayacaklarına Dair Kanun Layihası

İçişleri, Milli Savunma ve Eğitim Bakanlıkları tarafından ortaklaşa hazırlanan kanun teklifi 14 Mart 1941 tarihinde meclise gönderilmiştir. İçişleri Komisyonu tarafından yapılan inceleme sonucunda 2 Nisan 1941 tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Buna göre; Günde sekiz saat çalışmakla mükellef bulunan memurların mesai saatlerinde lisans ve lisansüstü eğitim amaçlı okullara izin verilmesiyle birlikte resmi dairedeki işlerinin gerektiği şekilde yürütülemeyeceği öngörülmüştür. Dolayısıyla hem amme hizmeti görmek ve hem eğitim öğretim faaliyetleriyle meşgul olduğu takdirde her iki vazifenin de çok kere yarım kaldığı görüşünde birleşilmiş ve kanun teklifi esas itibariyle kabul edilmiştir. Ancak birinci maddede geçen “*Devlet daire ve müesseselerinde memur olanları*” kanununun kapsamı halinde belediyelerde çalışanlar ile devlet dairelerinde maaşlı olmayıp ücretli çalışanların bu kapsama girmediği anlamı çıkarılmıştır. Genel ve mülhak bütçeler ile özel idare ve belediye bütçelerinden maaş ve ücret alanlar olarak tanımlanmasının açık ve anlaşılır olacağı düşüncesiyle yeniden düzenlenmiştir.

İkinci maddede, doktora eğitimi alanların asistanlık yapmalarında çalışma saat ve tarzlarına göre bir mahzur bulunmadığının metne ilave edilmesi kararlaştırılmıştır. Raporun ayrıca Maarif Komisyonuna da havale edilmesi uygun görülerek Meclis Başkanlığına arz edilmiştir³⁵⁶.

9. “*Vilayet İdaresi Kanununun 2. ve 71. Maddelerini Değiştiren 3001 Sayılı Kanunun Birinci Maddesini Tadil Eden 3451 sayılı kanunun 1. Maddesinin E Fıkrasındaki (Belediye Kanununun 7. Maddesinde Yazılı Usule Riayet Edilmek Üzere) Kaydının Tefsiri Hakkında Başvekalet Tezkeresi*”

355 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 17, 21 Nisan 1941, EK S. Sayısı 139.
356 a.g.e., EK S. Sayısı 152.

3451 sayılı kanunun birinci maddesinin E fıkrasındaki kaydının tefsiri hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tezkere 16 Aralık 1940 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. Dosya içeriği İçişleri Komisyonuna havale edilerek görüş bildirmesi istenmiştir. Komisyon tarafından 29 Nisan 1941 tarihinde rapor hazırlanmıştır. Kanun maddelerinin ayrı ayrı incelenmesi sonucunda Belediye Kanunu'nun 7. Maddesini değiştiren 3001³⁵⁷ sayılı kanun ve 3451³⁵⁸ numaralı kanunun ilgili fıkralarında birleştirme ve düzenlemeye gidilerek; nahiye ve köy adlarının değiştirilmesi, yeni köy kurulması, ilçe ve mahalle sınırlarının yeniden düzenlenmesi, köylerin başka ilçelere bağlanması gibi konularda Belediye ve İçişleri Bakanlığının koordinasyonunu daha uyumlu hale getirecek ve herhangi bir itilafa sebep bırakmayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir³⁵⁹.

10. Dahiliye Memurlarından Bir Kısımının Tahdidi Sinlerine Dair Olan 2169 Sayılı Kanunun³⁶⁰ 2. Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Layihası

Kanun teklifi, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 3 Nisan 1941 tarihinde meclise gönderilmiştir. Dosya, İçişleri Komisyonu tarafından incelenerek 8 Mayıs 1941 tarihinde mazbatasını hazırlanmıştır. Adı geçen komisyon tarafından hazırlanan rapora göre; 2169 numaralı emeklilik yaşı hakkındaki kanun, İçişleri Bakanlığı personelinin kaymakam ve emniyet müdürlerinin yaş sınırlarını belirlerken yapılan düzenleme sonrasında derece kademe ilerlemesinde problem olduğu ortaya çıkmış ve mağduriyet söz konusu olduğu iddia edilmiştir. Bu durumu düzeltmek amacıyla yapılan düzenleme teklifin esas itibarıyla kabulü kararlaştırılmıştır³⁶¹.

11. İzmir Vilayeti Hususi İdaresince Yapılacak İstikraza Hazinesinin Kefaletine Dair Kanun Layihası

İzmir özel idare kurumunun borçları hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 28 Ocak 1941 tarihinde meclise gönderilen kanun teklifi İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Bakanının katılımıyla gerçekleşen komisyon toplantısına ait mazbata 5 Mayıs 1941 tarihinde hazırlanmıştır. Rapora göre; gerekçeli kararlar dosyasından yola çıkarak hazırlanan yazıda İzmir ilinde 1940 bütçesinde

357 *Resmi Gazete*, 16 Haziran 1936, sayı 3331 s. 1.

358 *Resmi Gazete*, 28 Haziran 1938, sayı 3945 s. 10110.

359 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 18, 5 Mayıs 1941, S. Sayısı 167.

360 İçişleri Bakanlığı personelinin emeklilik yaş sınırı hakkında kanun. *Resmi Gazete*, 14 Mayıs 1933, sayı 2400, s. 1.

361 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 18, 12 Mayıs 1941, S. Sayısı 175.

emanet hesabına alınmış 712 000 liradan başka 306 000 lira açık vardır. Bu bütçe açığının sebebi, vilayetin elde olmayan sebeplerle genişleyen teşkilatı ve artan hizmetler olarak ifade edilmiştir. Bazı illerde buna benzer bütçe açıklarının özel idare hizmetlerinden kesilerek karşılanabildiği ifade edilse de; İzmir yollarının askeri ve iktisadi güvenliği ve halkının sıhhi durumu bu hizmetlerin kısıtlanmasına müsait olmadığı görüşünde birleşmiştir. İzmir ili için borç almak yerine ilin 1940 yılı gelirlerinden elde ettiği beyan edilen fazlalığın borcun ödenmesine tahsis edilmiş bulunmasına rağmen yetmediği gerekçesiyle İzmir özel idare bütçesine her sene taksit ve faizlere ait ödenek konması şartıyla kanun layihası kabul edilmiştir. Layiha için Bütçe komisyonu tarafından yapılan düzenlemelerin de kabulüne karar verilmiştir³⁶². Melek, TBMM genel kurulunda yapılan oylamada, İzmir Vilayeti Hususi İdaresince Yapılacak İstikraza Hazinenin Kefaletine Dair Kanun'a evet oyu kullanmıştır³⁶³.

12. Pasaport Kanununun 10. Maddesinin Tadili Hakkında Kanun Layihası

Dışişleri bakanlığı tarafından hazırlanan Pasaport Kanununun 10. Maddesinde yapılacak değişiklikler hakkındaki kanun teklifi 28 Mayıs 1941 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Teklif, İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Dosya içeriği hakkında hazırlanan mazbataya göre, teklif edilen layiha hakkında iki adet düzeltme yapılmıştır.

İlkinde olağanüstü halin gerçekleşmesi durumunda pasaport alabilecek olanlar diğer hallerde de diplomatik pasaport verilebilecek personel hakkında görüş beyan edilmiştir. İkinci olarak, Temyiz mahkemesi, Devlet Şurası ve Divan Başkanları, Orgeneraller, Maliye, Eğitim, Matbuat Ataşeleri ve Hükûmeti temsilen uluslararası oturumlara murahhas olarak görevlendirilenlere de diplomatik pasaport verilmesinin sağlanması teklif edilmiştir. Rapor, Dışişleri Komisyonuna havale edilmek üzere 23 Mayıs 1941 tarihinde Meclise arz edilmiştir³⁶⁴.

13. Erzincan'da ve Erzincan Yer Sarsıntısından Müteessir Olan Mıntıkada Zarar Görenlere Yapılacak Yardım Hakkındaki 3773 Sayılı Kanuna Ek Kanun Teklifi

Maliye Bakanlığı tarafından Erzincan ve çevresindeki yer sarsıntısından zarar gören kişilere ait hazine alacakları gerekçesiyle hazırlanan kanun teklifi 16 Ekim 1940 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen kanun

362 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 18, 9 Mayıs 1941, S. Sayısı 173.

363 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 18, 14 Mayıs 1941, s. 93.

364 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 19, 4 Haziran 1941, EK S. Sayısı 210.

teklifi hakkında 27 Mart 1941 tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Buna göre; Erzincan yer sarsıntısında zarar görenlerin, Hazineye ait gayrimenkul bedellerinden dolayı Hazineye olan borçlarının zararlarının derecesine göre tamamen silinmesi, indirimine gidilmesi yahut ertelenmesi amacıyla hazırlanan teklif aynen kabul edilmiştir. Teklife ek olarak bazı sürelerin daha uzun tutulması ve zarar miktarları tespit edilirken hakkaniyet sağlayabilmek amacıyla bu işin bir komisyon tarafından yapılması ve bu komisyon kararlarının son olarak ikinci bir kontrole daha tabi tutulması ifade edilmiştir³⁶⁵.

14. Belediyelerle Bunlara Bağlı Müesseseler ve Belediyeler Bankası Memurları Tekaüt Sandığı Teşkilî Hakkında Kanun Layihası

İçleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Belediyelerle bunlara bağlı müesseseler ve belediyeler bankası memurları için emekli sandığı kurulması hakkındaki tasarı, 13 Haziran 1940 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen teklif, bazı maddelerde yazım hataları gibi küçük değişiklikler yapıldıktan sonra 13 Temmuz 1940 tarihinde aynen kabul edilmiştir³⁶⁶.

15. Haliç Vapurları İşletme İnhisarına Dair Kanun Layihası

Ulaştırma ve İçişleri Bakanlıkları tarafından hazırlanan kanun teklifi, 15 Mayıs 1941 tarihinde meclise gönderilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya hakkında İçişleri ve Ulaştırma Bakanlarının hazır bulunduğu komisyon toplanmış ve 9 Haziran 1941 tarihinde rapor hazırlanmıştır. Rapora göre; Haliç vapurları Türk anonim şirketi ile gerçekleştirilen imtiyaz mukavelesi, Hükûmet tarafından 1935 yılında feshedilerek Belediye Kanunu'nun 19. maddesi hükmüne göre İstanbul Belediyesine devredilmiştir. İstanbul Belediyesi, eksiklikleriyle verilmiş olan Haliç vapurlarını sürekli zararla işlemekte iken Devlet Denizyolları işletme idaresine devredilmesini amaçlayan kanun teklifine ittifak eden komisyon üyeleri teklifi aynen kabul etmiştir³⁶⁷.

16. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkındaki 3656 Sayılı Kanun'a Ek 3888 Sayılı Kanun'un İkinci Maddesine Bağlı 3 Numaralı Cetvelin Değiştirilmesine ve 3907 Sayılı Kanun'un Birinci Maddesinin Lağvına Dair Kanun Layihası

365 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 19, 18 Haziran 1941, EK S. Sayısı 215.

366 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 217.

367 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 2 Temmuz 1941, S. Sayısı 239.

İçişleri bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 19 Haziran 1941 tarihli yazıyla Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Komisyonu, kaymakamların kadro eksikliği gerekçesiyle terfi ilerleme sorununu çözmek ve kaymakamlıktan valiliğe geçebilme yolunu açmak üzere hazırlanan teklifin aynen kabulünü uygun görmüştür. 1 Temmuz 1941 tarihinde hazırlanan mazbatayı TBMM'ye sunmuştur³⁶⁸.

17. Devlet Demiryolları ve Limanları Genel İdaresinin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanuna Müzeyyel 1667 Sayılı Kanuna Ek Kanun Layihası

Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan nakil ücretleriyle buna müteferri her nevi masrafların ve nakliyat vergisinin tahsilinde her işlemde 25 kuruşa kadar olan tahsilatın aranmaması hakkında 1667 Sayılı Kanun'a ek olarak 25 Nisan 1940 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Bayındırlık Komisyonu, gerekçeli karar dosyasında bahsedilen hususları dikkate alarak 11 Mayıs 1940 tarihinde kanun teklifini aynen kabul ettiğini bildiren mazbatasını hazırlamıştır³⁶⁹.

18. Hatay'ın Ana Vatana İltihakından Önce Orada Öğretmenlik Yapanlar Hakkında Kanun Layihası

Millî Eğitim Bakanlığı 21 Mart 1941 tarihinde, adı geçen kanun teklifini gerekçeli karar dosyası ile birlikte TBMM Başkanlığına arz etmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya, Millî Eğitim Bakanının da bulunduğu bir toplantıda görüşülmüştür. Teklif edilen kanunda geçen öğretmenlerin, menşelerine bakılmaksızın mensup oldukları ilk ya da ortaokul zümresine göre atanmalarının aynen kabul edildiği 2 Nisan 1941 tarihli mazbatayla tespit edilmiştir³⁷⁰.

19. Dahiliye Memurları Kanununun 2. ve 3. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Layihası

1700 sayılı Dahiliye memurları kanununun ikinci ve üçüncü maddesinin değiştirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 19 Haziran 1941 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Bakanı'nın bizzat katıldığı İçişleri Komisyonu toplantısında görüşülen dosya içeriği hakkında önemli bir

368 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 4 Temmuz 1941, EK S. Sayısı 241.

369 a.g.e., EK S. Sayısı 243.

370 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 4 Temmuz 1941, EK S. Sayısı 244.

değişikliğe gidilmeyerek kabulü hakkında 2 Temmuz 1941 tarihinde mazbatanın hazırlandığı tespit edilmiştir³⁷¹.

20. Mardin Milletvekili Edip Ergin'in, Memurinî Muhakemat Kanunu Hükümlerine Nazaran Hangi Vazife Sahiplerinin Memurin Muhakematı Hükümlerine Tabi Tutulacaklarının Tefsiri Hakkında Takriri

Mardin Milletvekili Edip Ergin tarafından 12 Aralık 1941³⁷² tarihinde TBMM Başkanlığına verilen takrir, Adalet ve İçişleri Komisyonlarına havale edilmiştir. Adalet Komisyonu 16 Mayıs 1941 ve İçişleri Komisyonu 4 Ağustos 1941 tarihlerinde mazbatalarını hazırlamışlardır. İçişleri Komisyonu üyelerinin, oy birliğiyle “*Memurin muhakemat kanunu hükümlerinin tatbik olunması, mevcut kanuni mevzuat ve tefsiri mukarrerat hükümleri icabından bulunduğundan bu hususta yeni bir tefsire mahal olmadığına*” karar verdiğini ifade eden raporu Genel Kurula havale edilmiştir³⁷³.

21. Ankara Şehri Kanalizasyonu Hakkında Kanun Layihası

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 4 maddelik gerekçeli karar dosyasıyla birlikte, 2 Haziran 1941 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriği, İçişleri Bakanı ve Bayındırlık Bakanının katıldığı bir toplantıda görüşülmüştür. Mazbata 5 Ağustos 1941 tarihinde hazırlanmıştır. Kanun teklifi kabul edilmekle beraber, dosyada bahsi geçen “*Hususi binalara ait lağımaların geneli mecraya raptı işi*” hakkındaki bölümü için; Ankara Milletvekili Ekrem Ergün ve Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek muhalif olduklarını açıklamışlardır. Gerekçelerinde; “*Bina sahiplerinin rıza ve muvafakati olmadan Nafia vekaletinin bu binalara ait mecraları doğrudan doğruya yaptırmayı keyfiyeti şahıs hukukunun mahfuziyeti noktai nazarından muvafık değildir. Nafia vekaletinin tayin ve tesbit edeceği şekilde hususi bina sahipleri muayyen bir müddet zarfında binaları kanallarını geneli mecraya rapta mecbur tutulabilirler. Bu mecburiyete riayet etmeyenler hakkında cezai hükümler koymak kabildir. Aksi takdirde bu iş Nafia vekaleti tarafından yapılarak masrafları bina sahiplerinden kanunen tayin edilecek eşkal dairesinde tahsil edilebilir. Bu maksadı istihdaf eden ve Maliye encümeni tarafından tesbit edilen maddenin aynen ipkası reyindeyiz*” ifadesi komisyon raporunda

371 a.g.e., EK S. Sayısı 246.

372 Adalet Komisyonu 16 Mayıs 1941 ve İçişleri Komisyonu 4 Ağustos 1941 tarihlerinde mazbatalarını hazırladıkları anlaşılmalı olup buradaki tarihin sehven yanlış yazıldığı düşünülmüştür.

373 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 8 Ağustos 1941, S. Sayısı 253.

yer almıştır³⁷⁴. Melek, kişi hak ve hürriyetini zedeleyici yahut hak mahrumiyetine sebep olacak durumları açıklama yoluna giderek muhalif olduğunu beyan etmiştir.

22. Örfî İdare Kanununun Bazı Maddelerinin Tadili Hakkında Kanun Layihası

Örfî İdare Kanununun 9. Maddesi olan Askeri Mahkemelerde Askeri Muhakeme Usulü Kanununun³⁷⁵ bazı maddelerinde yeniden düzenleme yapılması hakkında Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun değişikliği teklifi 21 Mart 1941 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İlk olarak Milli Savunma Komisyonu tarafından hazırlanan mazbata ile birlikte dosya içeriği İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon 2 Mayıs 1941 tarihinde hazırladığı raporda Milli Savunma Komisyonunun raporunu aynen kabul ettiğini beyan etmiş ve dosyanın Adliye Komisyonuna da havale edilmesi isteğiyle Meclis Başkanlığına sunmuştur³⁷⁶.

23. Vakıflar Genel Müdürlüğünün Üsküdar-Kadıköy Halk Tramvayları Şirketindeki Hissesinin İstanbul Belediyesine Devri Hakkında Kanun Layihası

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan kanun teklifi, Bakanlar Kurulu kararıyla 16 Eylül 1940 tarihinde TBMM Başkanlığına “*esbab-ı mucibe*” dosyası ile birlikte sunulmuştur. Meclis, konuyu Maliye, Bütçe ve İçişleri Komisyonlarında görüşülmek üzere havale etmiştir. İçişleri Komisyonu 9 Ağustos 1941 tarihinde hazırladığı raporunda; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Üsküdar-Kadıköy halk tramvayları şirketindeki hisse senetlerinin belediyeye satılmasının yeni bir kanunla izin verilerek gerçekleştirilmesini lüzumlu görmüştür. Daha önce hazırlanan Bütçe Komisyonu raporu da aynen onaylanmıştır³⁷⁷.

24. Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun 27. Maddesinin I. Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Layihası

İlgili kanun gereği, kayıt altına alınmış nakliye araçlarını satan veyahut herhangi bir gerekçeyle elden çıkaranların köylerde ihtiyar meclisine kasabalarda Milli Müdafaa mükellefiyeti komisyonlarına bildirmeye mecbur oldukları belirtilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı tarafından, yasada ne kadar süre içerisinde bildirmeye mecbur olduklarına

374 a.g.e., Ek S. sayısı 254; Aynı gün “*Siyasal bilgiler okulu hakkındaki 2777 sayılı kanuna ek kanun lâyihası*” hakkında hazırlanan mazbata da Melek'in adının bulunmadığı, tespit edilmiştir. İmza sirkülerinde, oylamaya katılmayanların durumu belirtilmekte iken isminin hiç yazılmadığı tespit edilmiştir.

375 *Resmî Gazete*, 25 Mayıs 1940, sayı 4518, s.1.

376 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 11 Ağustos 1941, EK S. Sayısı 263.

377 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 15 Eylül 1941, EK S. Sayısı 275.

dair boşluk olduğu ifade edilmiştir. Bu gerekçeyle Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 14 Ağustos 1941 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir.

İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriği incelenerek 17 Eylül 1941 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Buna göre; teklif edilen kanun değişikliği uygun görülmüş ve satış sonrası bildirme süresinin tespiti amacıyla gereği ve havalesi için Milli Savunma Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir³⁷⁸.

25. Köy Kanunu'nun 78. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Layihası

İçişleri Bakanlığı tarafından 442 sayılı Köy Kanunu'nun 78. Maddesinin değiştirilmesi hakkında hazırlanan gerekçe dosyası ve kanun teklifi 14 Ağustos 1941 tarihinde Meclise sunulmuştur. Gerekçe dosyasına göre; Köy korucularının kıyafetleri ve silahlarının şekli ve cinsi hakkında düzenlemeye gidilmesinin nedenleri açıklanmıştır. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya, İçişleri Bakanının da katıldığı toplantıda incelenerek 20 Eylül 1941 tarihinde raporu hazırlanmıştır. Buna göre; Korucu kıyafetlerinin ve silahlarının Bakanlar Kurulu tarafından tespiti aynen kabul edilmiş olup, elbise bedeli ve miadı, korucu levha ve cüzdanı hakkında mevcut kanunun aynen kalması yönünde teklif edilmiştir. Mazbata, genel kurulda görüşülmek üzere Meclise havale edilmiştir³⁷⁹.

26. Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 3.300.000 Lira İkrasına Dair Kanun Layihası

Erzincan şehrinde 1940 yılında meydana gelen deprem sonrası mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla borç verilmesi teklif edilmiş, ayrıca Erzurum ilinin de uzun yıllardan beri kapsamlı bir imar görmediği için mesken ve yol inşaatlarında kullanılmak üzere borç verilmesi amacıyla Maliye Bakanlığı tarafından kanun teklifi hazırlanmıştır. 19 Eylül 1941 tarihinde Başbakan imzasıyla Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Bakanının da hazır bulunduğu İçişleri Komisyon toplantısında görüşülen dosya içeriği her iki şehrin de imarı bakımından faydalı olacağı kanaatiyle aynen kabulü ittifakla gerçekleştirilmiştir. 20 Eylül 1941 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Bütçe Komisyonuna da havale edilmek üzere TBMM Başkanlığına arz edilmiştir³⁸⁰.

378 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 22 Eylül 1941, EK S. Sayısı 279.

379 a.g.e., EK S. Sayısı 284.

380 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 20, 22 Eylül 1941, EK S. Sayısı 285.

27. Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun 68. Maddesine Bir Fıkra İlavesine Dair Kanun Layihası

3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun 68. maddesine bir fıkra ilavesi hakkında Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun layihası 15 Mayıs 1941 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonu, layihanın değiştirilmiş halini içeren mazbatasını 17 Haziran 1941 tarihinde hazırlayarak Adliye Komisyonu ve Meclise havale etmiştir. Buna göre Savunma bakanlığının teklifi “*Seferberlikte ve fevkalade hallerde motorlu nakil vasıtalarının durumlarını bozanlar ve yedek alat veya parçalarını saklayarak komisyonlara noksan teslim edenler, beş seneden aşağı olmamak üzere hapis ve harp halinde sekiz seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılırlar*” şeklinde görülmüştür. Bu teklife karşılık olarak Komisyon, “*Fevkalade hallerde orduca talep vukuundan sonra veya seferberlik ilanında motorlu nakil vasıtalarının durumlarını kasden istifade edilemez bir hale getirmek suretile bozdukları veya bazı aksamı değiştirdikleri veyahut yedek alat veya parçalarını kasden saklıyarak komisyonlara noksan teslim ettikleri hükmen sabit olanlar beş liradan yüz liraya kadar ağır para cezasile birlikte üç aydan bir seneye kadar hapis cezasile cezalandırılır*” ifadesiyle değişiklik teklifini sunmuştur. Bakanlar kurulunun bu değişikliği uygun bulunduğu anlaşılmıştır³⁸¹.

28. Çiçekdağı Kazası Merkezinin Yerköy'e Kaldırılarak Yozgat'a Bağlanmasına Dair Kanun Layihası

Çiçekdağı Kazası merkezinin Yerköy'e kaldırılarak Yozgat'a bağlanması hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi, 9 Ocak 1939 tarihinde Meclise sunulmuştur. Layihanın 1. maddesi İçişleri müsteşarının katılımıyla gerçekleştirilen İçişleri Komisyonu toplantısında değiştirilerek; “*Kırşehir vilayetine bağlı Çiçekdağı kazasının merkezi Boyalık köyünden kaldırılarak Yozgadın Yerköyüne götürülmüş ve kaza, ilişik cetvelde yazılı köylerle beraber, Yozgad vilayetine bağlanmış ve Yozgad merkez kazasının Kızıлкоça, Yerköy ve Salmanlı nahiyeleri bu kazaya verilmiştir.*” Bu haliyle yeniden düzenlenen mazbata 18 Kasım 1941 tarihinde meclise gönderilmiştir³⁸².

29. Yozgat Mebusu Sırrı İçöz'ün Ağıllar Hakkındaki Kanunun Birinci Maddesindeki Müddetin Uzatılmasına Dair Kanun Teklifi

381 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 21, 21 Kasım 1941, EK S. Sayısı 3.

382 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 21, 28 Kasım 1941, EK S. sayısı 5.

Sırrı İçöz, Ağıllar kanununun birinci maddesinde bildirilen süre ile ilgili olarak bir kaç defa uzatıldığını fakat yeterli olmadığı, sürü sahiplerine gösterilen izin çerçevesinde ağıllar inşa edildiği ancak halen malzeme ve zaman yetersizliği gerekçesiyle ağıl inşa edemeyen sürü sahipleri olduğundan bahsederek kanunun uygulanma süresinin yeniden uzatılması için kanun teklifinde bulunduğunu ifade etmiştir. Teklif, 11 Kasım 1941 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri komisyonuna havale edilen teklif hakkında görüşmeler tamamlanarak 24 Kasım 1941 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Komisyon tarafından kabul edildiği bildirilen mazbata meclise ve Ziraat Komisyonuna havale edilmiştir³⁸³.

30. Tabiiyet Muamalatından Alınacak Harçlara Dair Olan 1260 Sayılı Kanunun 8. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Layihası

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan, Tabiiyet muamalatından alınacak harçlara dair 1260 sayılı kanunun 8. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi gerekçeli karar dosyası ile birlikte 27 Mart 1941 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen layihanın İçişleri Bakanlığı temsilcisi ve İskân Genel Müdürü ile birlikte incelenmiş olup aynen kabul edilerek Maliye komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Komisyonu mazbatası 20 Mayıs 1941 tarihinde hazırlanarak Meclise sunulmuştur³⁸⁴. Tabiiyet muamalatından alınacak harçlara dair 1260 sayılı kanunun 8. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun 15 Aralık 1941 tarihinde Meclis genel kurulunda oylanarak kabul edilmiştir³⁸⁵.

31. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifelerine Dair Olan 3127 Sayılı Kanuna Ek Kanun Layihası

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü teşkilat ve vazifelerine dair olan 3127 sayılı kanuna ek olarak inzibat komisyonu teşkili hakkında adı geçen genel müdürlük tarafından hazırlanan ve Bakanlar kurulunun 20 Ağustos 1941 tarihinde Meclise gönderdiği kanun layihası, Meclis tarafından İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon toplantısında Meteoroloji Genel Müdürü de olduğu hâlde görüşmeler tamamlanmış, 24 Kasım 1941 tarihinde hazırlanan mazbata ile kabul

383 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 22, 8 Aralık 1941, EK S. sayısı 25.

384 *a.g.e.*, EK S. sayısı 27.

385 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 22, 15 Aralık 1941, s. 81.

edildiği Meclise bildirilmiştir. Ayrıca Bütçe komisyonuna da havalesi uygun görüldüğü anlaşılmıştır³⁸⁶.

32. Manisa Mebusu Refik İnce'nin, Bazı Ay Adlarının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Layihası

Manisa Mebusu Refik İnce tarafından 5 Ocak 1942 tarihinde “*Teşrini evvel, Teşrini sani, Kanunu evvel ve Kanunu sani*” olarak ifade edilen ayların isimlerinin yerine yeni isim tespit edilmesi hakkında Meclis Başkanlığına kanun teklifi verdiği tespit edilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen teklif esas bakımından kabul edilmiş, Dil Komisyonundan alınan görüş neticesinde teşrinievvel ayına teşrin, teşrinisaniye kasım, kanunuevvel ocak ve kanunusaniye de ilk ay olarak değiştirilmesi, teklif sahibi Refik İnce'nin de katılımıyla oybirliğiyle kabul edilmiştir. 25 Mart 1942 tarihinde hazırlanan mazbata Meclise sunulmuştur³⁸⁷. Ancak kanun hakkında Genel Kurulda herhangi bir gündem maddesine rastlanılmamıştır. Bilahare “*Bazı ay adlarının değiştirilmesi hakkında*” olan 4696 numaralı kanunla 10 Ocak 1945 tarihinde “*Teşrinievvel ayı Ekim, Teşrinisani ayı Kasım, Kânunuevvel ayı Aralık ve Kânunusani ayı da Ocak olarak*” şdeğiştirilmiştir³⁸⁸.

33. Memurların Tahsil Müesseselerinde Talebe Olamayacaklarına Dair Olan 4007 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadiline Dair Kanun Layihası

Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan söz konusu kanun layihası 27 Şubat 1942 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen kanun değişiklik teklifi, komisyonda Milli Savunma ve Millî Eğitim Bakanlıklarının temsilcileri huzurunda görüşülerek, 25 Mart 1942 tarihli mazbata ile aynen kabul edilerek Meclis Başkanlığına bildirilmiştir³⁸⁹.

34. Taşkın ve Su Hücumlarına Karşı Korunma Hakkında Kanun Layihası

Bayındırlık ve İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı ve 14 maddelik gerekçeli kararlar dosyası 14 Nisan 1941 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri komisyonuna havale edilen kanun teklifinin yaklaşık 1 yıl sonra İçişleri Komisyonu tarafından incelendiği tespit edilmiştir. Komisyonun 24 Mart 1942 tarihli mazbatasından anlaşılacağı üzere kanun teklifinin bütününe değiştirecek bir müdahale

386 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 23, 21 Ocak 1942, EK S. Sayısı 63.

387 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 24, 30 Mart 1942, EK S. sayısı 95.

388 *Resmî Gazete*, 15 Ocak 1945, s.8181.

389 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 24, 13 Nisan 1942, EK S. sayısı 110.

yapılmamış olup ifade ve yorum değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Adalet, Bayındırlık ve İçişleri Komisyon raporlarının birlikte mecliste tekrar müzakereleri için gönderildiği tespit edilmiştir³⁹⁰.

35. Maadin Nizamnamesinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Nizamnameye Yeniden Bazı Maddeler İlavesine Dair Kanun Layihası

Madenler hakkındaki nizamnamenin bazı maddelerini değiştiren ve yeni maddeler ekleyen kanun teklifi, İktisat Bakanlığı tarafından hazırlanarak 29 Kasım 1940 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Adliye, Maliye, Bütçe ve İktisat Komisyonları tarafından hazırlanan mazbataların Meclis Genel Kurulunda bir kez de İçişleri Komisyonu tarafından incelenmesi uygun görülmüştür. İktisat Bakanı ile İçişleri Bakanı temsilcisinin katılımıyla kanun teklifinin görüşüldüğü anlaşılmıştır. Teklif edilen Nizamnamenin özellikle Köy Kanununu ilgilendiren, uygulamada çakışan maddeler ile hak mahrumiyeti yaşanmaması adına devlet ve işletme sahiplerinin çıkarlarını ortak noktada buluşturmayı hedefleyen değişiklikler öngörülmüştür. Nihayet 14 Nisan 1942 tarihli İçişleri Komisyonu mazbatasına göre değişiklik teklifleri bazı kelime değişiklikleri ile birlikte aynen kabul edilmiştir³⁹¹.

36. Örfi İdare Kanununun 7. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Layihası

3832 sayılı Örfi İdare Kanunu'nun yedinci maddesinin değiştirilmesi hakkında Milli Savunma, Adliye ve İçişleri Bakanlıkları tarafından hazırlanan kanun teklifi 8 Nisan 1942 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonu'na havale edilen dosya, komisyon toplantısında hazırlanan 17 Nisan 1942 tarihli mazbataya göre, “*Örfi idare komutanlığınca kanunun verdiği salahiyyete dayanarak örfi idare mıntakası sınırları dışına çıkarılan bazı şahısların bu mıntaka haricinde istedikleri mahâlde oturmakta serbest bulunmalarından dolayı bazen örfi idare mıntakası civarında kalarak oradan fırsat buldukça kolaylıkla tekrar menedildikleri mıntakaya girmekte oldukları*” gerekçesiyle kanun teklifi aynen kabul edilmiştir. Hazırlanan bu raporun ayrıca Adliye Komisyonuna da havale edilmesi kararıyla Meclis Başkanlığına arz edilmiştir³⁹².

37. Emniyet Genel Müdürlüğü İle Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Teşkilatı Hakkındaki Kanunlara Bağlı Kadrolara Dahil Maaşlı ve Daimi Ücretli Memurlara Bir Er Tayını İstihkakı Verilmesine Dair Kanun Layihası

390 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 24, 15 Nisan 1942, EK S. sayısı 93.

391 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 24, 20 Nisan 1942, EK S. sayısı 79'a ek dosya.

392 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 24, 29 Nisan 1942, EK S. sayısı 123.

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan, Emniyet Genel müdürlüğü ile gümrük muhafaza ve muamele sınıfı teşkilatı hakkındaki kanunlara bağlı kadrolarda maaşlı memurlara “*Bir er tayını istihkakı verilmesi*” hakkındaki kanun teklifi 1 Nisan 1942 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen kanun teklifi, İçişleri Bakanı ile birlikte incelenerek uygun bulunmuş, hatta gerekli olduğu vurgusu yapılmıştır. Ayrıca kanun teklifi incelemeleri amacıyla Gümrük ve Tekel Komisyonuna havale edilmiştir³⁹³.

38. Nahiye Teşkil Ve İdaresi Hakkında 1/743 ve Nahiye Müdürlerinin İntihap ve İstihdam Usullerine Dair 1/744 Sayılı Kanun Layihaları

“*Nahiye teşkil ve idaresi*” hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi, gerekçeli karar dosyasıyla birlikte TBMM Başkanlığına 12 Ocak 1942 tarihinde gönderilmiştir. Aynı gün hazırlanan Nahiye Müdürlerinin Seçimi, Atanma Usulleri Hakkındaki diğer kanun teklifinin de Meclise gönderildiği tespit edilmiştir. “*Nahiye teşkil ve idaresi*” ile “*Nahiye müdürlerinin intihap ve istihdam usulleri hakkında*” İçişleri Bakanlığı tarafından Meclise sunulan iki kanun Layihası İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Bakanının da katıldığı komisyon toplantısında, her iki layihanın birleştirilerek görüşülmesine karar verilmiştir. Daha önce hazırlanan Bütçe Komisyonu rapor metni görüşmenin esasını oluşturmuştur. Nahiye Kanunu’nun, Hükûmet ile köylüyü yaklaştırdığı düşüncesiyle İdare teşkilat kademesinde önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmiştir. Kanun teklifinin geneli üzerinde olumlu görüş beyan edilmiştir. 50 maddelik değerlendirme, öneri ve değişiklik tavsiyeleri içeren İçişleri Komisyonu mazbatasını, 27 Nisan 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur³⁹⁴.

39. Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç’ın, Belediye Yapı ve Yollar Kanunu’nun 10. Maddesine Ek Kanun Teklifi

21 Haziran 1933 tarih ve 2290 numaralı Yapı ve Yollar Kanunu’nun 10. maddesine ek kanun teklifi, 14 Nisan 1942 tarihinde İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Bakanı Fayik Öztrak’ın katılımıyla yapılan görüşmede, yapı sahiplerinin her türlü inşaat ve tamirat için belediyeden ruhsatname isteyebileceğinin kanunda yer aldığı belirtilmiştir. Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu’nun 17. maddesinde “*Yazılı haller dışında kalan tamirler için yapı sahiplerini ruhsat almaya mecbur kılamaz*” ifadesinden yola çıkarak teklif edilen kanunun 10. maddesine bir fıkra

393 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 25, 4 Mayıs 1942, EK S. sayısı 124.
394 A.g.e., EK S. Sayısı 128.

ilavesine gerek görülmemiştir. Bu konuda İçişleri Bakanlığı tarafından belediyelere bilgi verilmesi belirtilerek mazbata Meclis Başkanlığına havale edilmiştir³⁹⁵.

40. Sinema Filmlerinin Gümrük Resimlerinin İndirilmesi Hakkında Kanun Layihası

Sinema filmlerinin gümrük vergilerinin indirilmesi hakkında Gümrük ve Tekel Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi, 13 Eylül 1938 tarihinde Mecliste görüşülmek üzere gönderilmiştir. 27 Mart 1941 tarihinde hazırlanan İçişleri Komisyonu raporuna göre; Bakanlar Kurulunun yetkisine dayanarak sinema filmlerinden alınan gümrük vergisinin indirilmesi hakkındaki kanun teklifinin kabulüne ittifakla karar verilmiş ve metin üzerinde bazı küçük ifade değişiklikleri yapılmıştır. Mazbatanın ayrıca Maliye Komisyonuna da havalesi uygun görülmüştür³⁹⁶.

41. Memurlarla Askeri Mensuplardan Fevkalade Hallerde Mal İktisap Edenler Hakkında Kanun Layihası

İkinci Dünya Savaşı sebebiyle meydana gelen olağanüstü hâlden istifade eden bazı ahlak düşkünlerinin, şahsi menfaatleri için Devlet ve Millet aleyhinde bir takım suiistimaller yapmaya başladıkları ve gayrimeşru kazançlar elde ettikleri tespit edilmiştir. Bu gerekçeyle Bakanlar Kurulu tarafından “*Memurlarla Askeri Mensuplarının Fevkalade Hallerde Mal İktisap Edenler Hakkında Hazırlanan*” kanun teklifi 19 Ocak 1942 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonu üyeleri, Adliye ve Milli Savunma Bakanlarıyla birlikte toplanarak 30 Ocak 1942 tarihinde konuyla ilgili mazbatayı hazırlamışlardır. Buna göre, kişi hak ve hürriyetleri ile kamu çıkarlarını göz önünde tutarak kanun teklifi hakkında düzenlemeler talep edilmiştir. Ancak mazbatanın oy çokluğuyla kabul edildiği anlaşılmıştır³⁹⁷.

42. Jandarma Erat Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 3155 Sayılı Kanunun 14. Maddesinin Tadili Hakkında Kanun Layihası

1861 sayılı “*Jandarma Efradı Kanunu*” kanununun³⁹⁸ 3155 sayılı kanunla değiştirilen 14. maddesinin düzenlenmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun değişikliği teklifi 13 Mayıs 1942 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. “*Esbab-ı mucibe*” dosyasında, hayat pahalılığının artması yüzünden

395 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 25, 8 Mayıs 1942, EK S. Sayısı 131.

396 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 25, 18 Mayıs 1942, EK S. Sayısı 129.

397 a.g.e., EK S. Sayısı 135.

398 *Resmî Gazete*, 30 Temmuz 1931, sayı 1860.

jandarmanın maktu bedel üzerinden işlerinin sağlanmasında zorluklar yaşandığı ve bu sebeple yeterince beslenemeyen jandarmaların sıhhatlerinde ve vazifelerinde birtakım sıkıntıların yaşanmaya başladığından söz edilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen kanun değişikliği teklifi, Jandarma Genel Komutanının da katılımıyla gerçekleşen bir toplantıda ele alınarak 22 Mayıs 1942 tarihinde komisyon tarafından mazbatası hazırlanmıştır. Kanun Layihası esas bakımından ve kelime değişiklikleriyle birlikte kabul edilmiştir³⁹⁹.

43. Cemiyetler Kanununun 38. Maddesine İki Fıkra İlavesi Hakkında Kanun Layihası

28 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 3512 numaralı⁴⁰⁰ Cemiyetler Kanununun 38. Maddesine 2 fıkra eklenmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 3 Ekim 1939 tarihinde Meclise sunulan teklif, gerekçeli kararlarıyla birlikte Adalet ve İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Komisyonu tarafından hazırlanan 4 Haziran 1942 tarihli mazbataya göre Adliye Komisyonu tarafından yapılan değişiklikler dahil olmak üzere teklif edilen düzenlemenin kabul edildiği anlaşılmıştır⁴⁰¹.

44. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkındaki 3656 Sayılı Kanuna Ek 3888 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Layihası

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 13 Mayıs 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit Ve Teadülü Hakkındaki 3656 Sayılı Kanuna Ek 3888 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun teklifi, Jandarma Genel Komutanının da hazır bulunduğu İçişleri Komisyonunun toplantısında görüşülmüştür. 22 Mayıs 1942 tarihli komisyon mazbatasında teklif uygun bulunmakla beraber “*yazılan zaruretler kanun Layihasının müstacelen müzakeresini istilzam eder mahiyette görüldüğü* gerekçesiyle Bütçe Komisyonuna da havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁴⁰².”

45. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Ek 3888 Sayılı Kanuna Bağlı 3 Numaralı Cetvelin Tadili Hakkındaki 4088 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Layihası

399 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 26, 3 Haziran 1942, EK S. sayısı 176.

400 *Resmi Gazete*, 30 Temmuz 1931, sayı 3959.

401 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 26, 8 Haziran 1942, EK S. sayısı 190.

402 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 26, 12 Haziran 1942, EK S. sayısı s. 178.

Kaza ve nahiye nüfus memurlarından bir kısmının maaşlarının tezyidi (arttırılması) ve bir kısmının memuriyet unvanlarının değiştirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan, 3656 sayılı kanuna ek 3888 sayılı kanunun ikinci maddesine bağlı 3 numaralı cetvelin yeniden düzenlenmesi hakkındaki kanun teklifi 18 Mayıs 1942 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonu toplantısında görüşülen değişiklik teklifi için 15 Mayıs 1942 tarihinde hazırlanan mazbata ile Meclise ve Bütçe Komisyonuna gönderilmiştir. Hazırlanan mazbatada, kadroları değişenlerin mağdur olmamaları ve yapılan değişikliklerde kamu hizmetlerinin aksamaması lehinde görüş bildirildiği ve çoğu maddenin aynen kabul edildiği belirtilmiştir⁴⁰³.

46. Tokat Milletvekili Galib Pekel'in Köy Kanunu'na Ek Kanun Teklifi

Şehir, Kasaba Ve Köylerde İkamet Edenlere Sayfiyelik Yapan Belediye ve Köy Sınırları Dışındaki Yaylalarda Köy İdaresi Kurulmasına ve Köy Kanunu'nun Tatbik Edilmesine Dair Köy Kanunu'na Ek Bir Kanun teklifi 21 Nisan 1942 tarihinde Tokat Milletvekili Galib Pekel tarafından Meclis Başkanlığı'na sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen ek kanun teklifi, Vilayetler İdaresi Kanunu ve Köy Kanunu maddeleriyle çeliştiği gerekçesiyle eleştiri almıştır. Komisyon üyelerinden üç tanesi gerekçelerini beyan ederek teklife muhalif olduklarını belirtmişlerdir. Komisyon tarafından yapılan değişikliklerin Meclis'te tekrar görüşülmek üzere Meclis Başkanlığına gönderildiği anlaşılmıştır⁴⁰⁴.

47. Mebus Seçimi Hakkında Kanun Teklifi

Milletvekili seçimi hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi, gerekçeli karar dosyası ile birlikte 6 Ağustos 1942 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Bilahare kanun teklifi İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyonda, 20 Eylül 1324(R) (3 Ekim 1908M.) tarihli “*İntihabı Mebusan Kanunu*” ile ilgili olarak birkaç defa düzenleme yapıldığı, hükümleri kalmayan maddelerinin çıkartılması veya birleştirilmesi amacıyla gönderilen kanun layihası esasları bakımından uygun görülmüştür. Teklifin birkaç kelime düzeltilmesi ile kabul edildiği ve Meclis Genel Kuruluna gönderildiği anlaşılmıştır⁴⁰⁵.

48. Ankara Elektrik ve Havagazı ve Adana Elektrik Müesseselerinin İdare ve İşletilmeleri Hakkında Kanun Layihası

403 a.g.e., EK S. sayısı s. 181.

404 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 26, 12 Haziran 1942, EK S. sayısı s. 196.

405 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 2 Aralık 1942, EK S. Sayısı 12.

3688 Sayılı Kanunla⁴⁰⁶ satın alınması onaylanan ve ilgili belediyelere devredilen Ankara Elektrik ve Havagazı ve Adana Elektrik Türk Anonim şirketleri hakkında, Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 21 Nisan 1941 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. TBMM Genel Kurulunda İçişleri Komisyonuna havale edilen layiha, daha önceden hazırlanan Maliye, Bütçe ve Bayındırlık Komisyonlarının mazbatalarını da dosyaya ekleyerek, İçişleri ve Bayındırlık Bakanlarının bizzat katılımıyla incelenmiştir. Bütçe, Maliye ve Bayındırlık Komisyonlarının raporlarında yer alan görüşlerle birlikte kanun teklifinin tamamının Mecliste tekrar görüşülmesi amacıyla TBMM Başkanlığına havale edilmiştir⁴⁰⁷.

49. Zonguldak Mebusu Rıfat Vardar'ın, *“Yirmi Dokuz Yaşına Girdikleri Hâlde Maiyet Memurluğu Hakkını Kaybetmemeleri İcabeden Yüksek Mektep Mezunları”* Hakkında Kanun Teklifi

Yüksek tahsilini bitirenlerin askerlik vazifesini yerine getirmek veya başkaca geçerli mazeretinden dolayı 29 yaşını geçirmiş bulunanların *“maiyet memurluklarına”* tayin hakkını kaybetmeyeceklerine dair Zonguldak Milletvekili Rıfat Vardar tarafından 4 Aralık 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan kanun teklifi İçişleri Komisyonunda teklif sahibi de hazır olduğu hâlde görüşülmüştür. Kanun teklifi, esas itibariyle dikkate alınmaya layık görülmüş ve yalnız yaş haddinin aşılmasının askerlikten başka sebepleri kapsamayı uygun görülmemiştir⁴⁰⁸.

50. Tunceli Vilayetinin İdaresi Hakkındaki 2884 Sayılı Kanun Hükümlerinin İki Yıl Daha Uzatılmasına Dair Kanun Layihası

2884 sayılı Tunceli Vilayetinin İdaresi Hakkında Kanunu⁴⁰⁹, uygulama alanında emniyet ve asayiş hatta imar bakımlarından alınan sonuçların memnun edici olmasından dolayı tekrar uzatılması amacıyla, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 27 Kasım 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. İçişleri Komisyonunda, İçişleri Bakanının da katılımıyla gerçekleşen toplantı sonucunda teklifin aynen kabul edildiği anlaşılmıştır. Mazbata 3 Aralık 1942 tarihinde Meclise gönderilmiştir⁴¹⁰.

406 “Ankara Elektrik, Ankara Havagazı ve Adana Elektrik Türk Anonim Şirketleri Hisse Senedleriyle Hak ve Vecibelerinin Satın Alınmasına Dair Mukavelelerin Tasdikına ve Bu Şirketlerin Muvakkat İşletmelerile Satın Alma Bedellerinin Tesviye Tarzına Dair Kanun”. Resmi Gazete, 12 Temmuz 1939, sayı 4256.

407 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 14 Aralık 1942, EK S. Sayısı 32.

408 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 16 Aralık 1942, EK S. Sayısı 33.

409 Resmi Gazete, 2 Ocak 1936, sayı 3195.

410 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 16 Aralık 1942, EK S. Sayısı 41.

51. Jandarma Subaylığından Mütakait Yüzbaşı ve Üsteğmenlerin Kaza Jandarma Komutanlıklarında Mütakaiden İstihdam Edilecekleri Hakkındaki 3922 Sayılı Kanun Hükmünün Uzatılmasına Dair Kanun Layihası

Jandarma subaylarının mevcut kadro ihtiyacına yetmediğinden, yaş haddine uğramış veya uğrayacak olan yüzbaşı ve üsteğmenlerden dosyaları uygun olanlar arasından seçilerek ilçe jandarma komutanlıklarında istihdamlarını sağlamak amacıyla, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 3922 sayılı kanun hükmünün uzatılmasını içeren kanun layihası, 27 Kasım 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriği Jandarma Genel Komutanının katılımıyla incelenmiştir. Buna göre 1942 yılı sonunda sona erecek olan 3922 sayılı kanun süresinin 1945 yılı sonuna kadar uzatılması uygun görülmüş ve kabul edilmiştir. 16 Aralık 1942 tarihinde hazırlanan mazbata, Milli Savunma Komisyonuna da havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁴¹¹.

52. Bingöl Mebusu Feridun Fikri Düşünsel ile Zonguldak Mebusu Rifat Vardar'ın, Arzuhal Encümeninin 3 Ağustos 1942 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 4358 Sayılı Kararın Meclis Genel Kurulunda Müzakeresine Dair Takriri

Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olduktan sonra askerde yedek subay okulundan normal süresinde terhis edilmeyip bir de 29 yaşını geçenlerin memuriyete atanmalarında yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla kendilerine kaymakamlıktan başkaca memuriyetler verileceği tebliğ edilmiş olmasına rağmen gelen şikayetler üzerine yeniden meclise havale edilen dosya, İçişleri Komisyonunda görüşülmüştür. İçişleri Komisyonu tarafından 31 Aralık 1942 tarihinde hazırlanan mazbata içeriğine göre, Siyasal Bilgiler Okulu ile Hukuk Fakültesi mezunlarından bu kanunun yayınından önce 29 yaşını askerlik vazifeleri sırasında geçirenler kaymakam olmak üzere maiyet memurluklarına tayinlerine imkan sağlandığı gerekçesi kabul edilmiştir⁴¹².

53. Hazine ile İstanbul Belediyesinin Bir Kısım Alacaklarının Karşılıklı Olarak İbra ve Terkini Hakkında Kanun Layihası

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan, İstanbul Belediyesi ve Hazinesinin bazı alacaklarının karşılıklı olarak anlaşmaya varılması hakkındaki kanun teklifi ve gerekçeli

411 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 28 Aralık 1942, EK S. Sayısı 57.

412 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 6 Ocak 1943, EK S. Sayısı 17'ye Ek.

karar dosyası, 27 Nisan 1942 tarihinde TBMM'ye arz edilmiştir. Hazinesin, İstanbul Belediyesinden istediği üç buçuk milyon lira ile aynı zamanda İstanbul Belediyesinin karşılık olarak hazineden istediği sekiz yüz bin lira civarındaki bedel hakkında hazırlanan dosya İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyona göre mucip sebepler dosyasındaki durumların faydasız bir şekilde itilafları uzatacağı öngörülmüştür. Bu duruma son vermek amacıyla layiha, esasları bakımından kabul edilerek 15 Mayıs 1942 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Maliye Komisyonuna da gönderilmesi talep edilen dosya Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁴¹³. Melek, Hazine ile İstanbul Belediyesinin bir kısım alacaklarının karşılıklı olarak ibrası hakkındaki kanun oylamasında evet oyu kullanmıştır⁴¹⁴.

54. Nahiye Teşkil ve İdaresi Hakkında 1/743 ve Nahiye Müdürlerinin İntihap ve İstihdam Usullerine Dair 1/744 Sayılı Kanun Layihaları

Nahiye kanunu teklifinin Meclis Genel Kurulunda müzakeresi sırasında, Tokat Milletvekili Galib Pekel ve Kastamonu Milletvekili Abidin Binkaya tarafından 6 ve 11 Mayıs 1942 tarihlerinde yazılı olarak teklif edilen bazı maddelerin değiştirilmesi hakkındaki dilekçeleri İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon, İçişleri Bakanı Recep Peker'in de katılımıyla 4 Ocak 1943 tarihinde hazırladığı mazbatasında, Genel Kurulun kararlarına uyarak kanunun 19. Maddesinin başına "*Nahiye meclislerinin hukuk işlerinde Köy kanunu hükmü dışında kalan*" kaydı ilave etmiş ve başka bir değişikliğe lüzum görmemiştir. Adalet Komisyonuna havale etmek üzere Meclise gönderilmiştir⁴¹⁵.

55. İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına, Hususi İdarelerden Alacaklarına, Mesken Bedellerine, Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına Dair Kanun Layihası

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, özel idareden alacaklarına, lojman bedellerine, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için oluşturulması düşünülen sağlık ve sosyal yardım sandığı ile yapı sandığı hakkındaki dosya, 27 Kasım 1942 tarihinde hazırlanarak TBMM'ye gerekçesiyle birlikte gönderilmiştir. Meclis tarafından İçişleri Komisyonuna havale

413 a.g.e., EK S. Sayısı 61.

414 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 13 Ocak 1943, s. 207.

415 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 6 Ocak 1943, EK S. Sayısı 128'e ikinci ek

edilen kanun teklifi, Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç Beylerin katılımıyla görüşülerek 12 Aralık 1942 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Rapora göre, dosya içeriğinde yapılan olumlu değişikliklerden başka müdahale edilmeyen maddelerin de aynen kabul edildiği belirtilmiştir. Bütçe Komisyonuna da havale edilen dosyanın yeniden düzenlenmiş halinin görüşülmesi için Meclis Başkanlığına gönderdiği tespit edilmiştir⁴¹⁶.

56. Jandarma Erat Kanununun 4248 Sayılı Kanunla Değiştirilen 14. Maddesinin Tadili Hakkında Kanun Layihası

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan, Jandarma erat kanununun 4248 sayılı kanunla değiştirilen 14. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi, 10 Aralık 1942 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. Dağınık hâlde bulunan Tayinat ve Yem Kanununa Göre Kazandan İaşeleri Mümkün Olamayan Jandarma Birlik ve Müesseseleri İçin 25 Lira İaşe Bedeli Verilmesi Hakkında Hazırlanan Kanun teklifi İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Bakanı Recep Peker'in de katılımıyla gerçekleşen komisyon toplantısında teklif bazı kelime değişiklikleri dışında aynen kabul edilmiştir. Bütçe komisyonuna da havalesi istenerek 4 Ocak 1943 tarihinde hazırlanan mazbata Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁴¹⁷.

57. Ordu Mensuplarıyla Emniyet İşleri Genel Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Kadrolarında Çalışanlara Birer Er Tayını Verilmesi Hakkında Kanun Layihası

78 numaralı kanun teklifine ek olarak hazırlanan layiha için Bütçe ve Milli Savunma Komisyonlarınca hazırlanan mazbataların yanı sıra İçişleri Komisyonuna da havale edilen teklif, İçişleri Bakanı Recep Peker'in de katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda görüşülerek aynen kabul edilmiştir. Komisyonun 13 Ocak 1943 tarihinde hazırladığı mazbatasını Meclis Başkanlığına havale edilmiştir⁴¹⁸.

58. Belediye Sınırları İçinde İşleyen Muayyen Tarifeli Nakil Vasıtalarıyla Elektrik, Havagazı ve Telefon Ücretlerine Belediye Hisseleri Zammı Hakkında Kanun Layihası

416 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 13 Ocak 1943, EK S. Sayısı 80.

417 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 14 Ocak 1943, EK S. Sayısı 74.

418 a.g.e., EK S. Sayısı 78'e EK.

İçişleri Bakanlığı tarafından, 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 numaralı Belediye Kanunu'nun güncel şartlarda gereğince uygulanamadığı iddiasıyla hazırlanan kanun değişikliği teklifi 6 Ocak 1943 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir.

İçişleri Bakanı Recep Peker ve Mahalli İdareler Genel Müdürünün de katılımıyla gerçekleşen İçişleri Komisyon toplantısında; değişen ekonomik ve doğal şartlar sebebiyle belediye gelirlerinde bir azalma meydana geldiği görüşünde birleşilmiştir. Layiha önerisinde belirtilen gerekçeler uygun bulunmuş ve ivedilikle Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi kararlaştırılmıştır. 11 Ocak 1943 tarihinde hazırlanan mazbata Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁴¹⁹.

59. Taşkın ve Su Hücumlarına Karşı Korunma Hakkında Kanun Layihası

Bayındırlık ve İçişleri Bakanlıkları tarafından ortaklaşa hazırlanan ve 14 Nisan 1941 tarihinde Meclise sunulan Taşkın ve Sel Felaketine Karşı Korunma Hakkında Kanun teklifi, bu tip afetler karşısında mağdur olan kurum-kuruluş ve kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi ve tekrarının yaşanmaması için alınacak önlemleri içermektedir. İçişleri Komisyonu tarafından hazırlanan 24 Mart 1942 tarihli mazbataya göre; kanun layihasının kabul görmüş olmasına rağmen birtakım değişiklik ve genişletilmiş yeni önerilerle birlikte Genel Kurulda tekrar müzakere edilmesi teklif edilmiştir⁴²⁰.

60. Barut, Patlayıcı Maddeler, Silah ve Teferruatı İnhisarı Hakkında Kanun Layihası

Gümrük ve Tekel Müdürlüğünce hazırlanan barut, patlayıcı maddeler, silah ve teferruatı inhisarı hakkında kanun teklifi, yürürlükteki barut nizamnamesinin günümüz şartlarına göre güncellenmesi amacıyla, 27 Mart 1941 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya, hakkında daha önceden hazırlanan Maliye ve Milli Savunma Komisyonları raporları da dikkate alınarak incelenmiştir. Diğer raporların küçük değişiklik ve eklemeye kabul edildiği görülmektedir. Adalet Komisyonuna da havale edilmek üzere 8 Haziran 1942 tarihinde hazırlanan mazbatanın Meclis Başkanlığına gönderildiği anlaşılmıştır⁴²¹.

419 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 85.

420 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 88.

421 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 90.

61. Memurin Kanunu'nun 4. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Layihası

Milli Savunma, Millî Eğitim ve İçişleri Bakanlıklarının ortaklaşa hazırladıkları 788 sayılı Memurin Kanununun 4. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında kanun layihası, 21 Mart 1941 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. İçişleri Bakanı Recep Peker'in de katıldığı İçişleri Komisyonu toplantısında müzakere edilen kanun layihası için, Milli Savunma, Maliye ve Bütçe komisyonlarınca hazırlanan mazbataların da incelenmesi sonucunda, rapor hazırlanmıştır. Buna göre 13 Ocak 1943 tarihinde hazırlanan mazbatada Meclis Genel Kurulunda acil olarak görüşülmek üzere değişikliklerin Meclis Başkanlığına gönderildiği anlaşılmıştır⁴²².

Geçici Komisyonlar

1. Başvekalete bağlı Matbuat Genel Müdürlüğü Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun Layihası

Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanarak 14 Mayıs 1940 tarihinde meclise sunulan layiha, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Muvakkat Encümene (Geçici Komisyon) havale edilmiştir. Başbakanlık müsteşarının katılımıyla gerçekleşen komisyon toplantısında önerilen kanun teklifi kabul edilmiştir 20 Mayıs 1940 tarihinde tarafından hazırlanan mazbata Meclis Başkanlığına sunulmuştur.⁴²³.

2. Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilatlandırma Kanunu Layihası

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulu kararıyla 8 Nisan 1942 tarihinde TBMM'ye arzedilen kanun teklifi, gerekçeli kararlar dosyası ile birlikte aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Muvakkat Komisyona havale edilmiştir. Kanun teklifinin içeriğine göre; köylü çocuklarının, ilköğretim sürecini daha hızlı tamamlamaları için yetiştirilen öğretmenlerin çalışacakları ilkokul çeşitleri tespit edilmiştir. Teklifte öğretmenlerin, köy enstitüleriyle çalışacakları okullar arasındaki ilişkiyi nasıl düzenleyecekleri açıklanmıştır.

Komisyon, Millî Eğitim Bakanı ve İlköğretim Genel Müdürünün katılımıyla toplanmış ve 18 Mayıs 1942 tarihinde mazbatasını sunmuştur. Hazırlanan mazbata,

422 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 92.

423 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 11, 22 Mayıs 1940, EK S. sayısı 159.

değişiklik teklifi yapılan 39 madde ve 4 sayfalık düzeltme metniyle birlikte Meclis Genel Kuruluna gönderilmiştir⁴²⁴.

Bu konuda hazırlanan kanun teklifleri için İçişleri Komisyonu tarafından hazırlanan ikinci bir ek Muvakkat Encümeni mazbatası hazırlanmıştır. Köy okulları ve enstitülerini teşkilatlandırma kanunu layihasının 25 ve 26. maddeleri hakkındaki bu ek rapor, 17 Haziran 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁴²⁵.

3. Tokat, Çorum ve Balıkesir Vilayetlerindeki Depremden Müteessir Olan Mıntikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yardım Hakkında Kanun Layihası

1942 yılı Aralık ayında, Kuzey Anadolu’da meydana gelen depremden etkilenen Tokat, Çorum ve Balıkesir illeriyle buralara bağlı ilçe ve köylerde zarar görenlere yardım için Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan kanun teklifi, 12 Ocak 1943 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.

Bu konuda oluşturulan, aralarında Abdurrahman Melek’in de bulunduğu Geçici Komisyon, dosya içeriğini inceleyerek yapılacak yardımların arttırılmasına karar vermiştir. Bu doğrultuda Bakanlar Kurulu önerisi olan depremde zarar görmüş memur ve hizmetlilerin maaşlarının 2 katına çıkartılması teklifi yetersiz bulunmuştur. Komisyon söz konusu memur ve müstahdeminin maaşlarının 3 katına çıkarılmasını teklif etmiştir. Bu şartlarda hazırlanan mazbata; acilen müzakere edilmesi için 14 Ocak 1948 tarihinde Meclis Başkanlığı’na gönderilmiştir⁴²⁶.

Karma Komisyon

1. Devlet Şûrası Birinci Daire Reisliğine Seçim Yapılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi

Başbakan Şükrü Saracoğlu tarafından, Danıştay üyelerinden Şefik Yürekli’nin yaş haddinden emekli olması gerekçesiyle Danıştay 1. Daire başkanlığı için Başbakanlık tarafından önerilen aday listelerinin, 4 Aralık 1942 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulduğu anlaşılmıştır. Adalet ve İçişleri Komisyonu üyelerinden oluşturulan, aralarında Abdurrahman Melek’in de bulunduğu karma komisyona havale edilen dosya, Adalet ve İçişleri Bakanlarının da katılımıyla görüşülmüş ve 3 adayın aldıkları oy sayıları ile birlikte isimleri bildirilmiştir. Buna göre hazırlanan “*Muhtelit*

424 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 26, 3 Haziran 1942, EK S. sayısı 150.

425 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 26, 17 Haziran 1942, EK S. Sayısı 150 ye ikinci ek

426 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 30, 14 Ocak 1943, EK S. Sayısı 95.

Encümen Mazbatası” 15 Aralık 1942 tarihinde TBMM Başkanlığına, teklif edilen adaylardan birinin Danıştay Birinci Daire Başkanlığına seçilmesi isteğiyle gönderilmiştir⁴²⁷.

2. Devlet Şûrası İkinci Daire Reisliği İle İki Azalığa Seçim Yapılması Hakkında Başvekalet Tezkeresi

Başbakan Şükrü Saracoğlu tarafından, halen açık bulunan Danıştay İkinci Daire Başkanlığı ve iki üye kadrosu için seçim yapılmak üzere 5 Aralık 1942 tarihinde TBMM başkanlığına gönderilen listenin gereği arz edilmiştir. Adalet ve İçişleri Komisyonu üyelerinden oluşturulan, aralarında Abdurrahman Melek’in de bulunduğu karma komisyonda görüşülen dosyanın mazbatası 15 Aralık 1942 tarihinde hazırlanmıştır. Adalet ve İçişleri Bakanlarının da katıldığı komisyon toplantısında, daire başkanlığı için en çok oy alan 3 kişi, boş olan 2 üyelik için de en çok oyu alan 6 kişinin arasından seçim yapılmak üzere Meclis Genel Kuruluna havale edilmiştir⁴²⁸.

1.3. GENEL KURUL KONUŞMALARI

1940 yılı Adalet Bakanlığı Bütçe Görüşmeleri, 25 Mayıs 1940.

Abdurrahman Melek, 1940 yılı Adalet Bakanlığı bütçesi görüşülürken söz alarak kaçakçılık suçlarını konu alan bir konuşma yapmıştır. Kaçakçılık suçlarının çoğaldığını belirterek alınması gereken tedbirlerden bahsetmiştir. Seçim bölgesi olan Gaziantep’te halktan ve kamu görevlilerinden bu konuyla ilgili şikayetler geldiğini ifade etmiştir.

Melek, konuşmasında kaçakçılıkla mücadelede gümrük ve sınır muhafaza teşkilâtının önemli olduğunu hatırlatmıştır. Sınır ve sınır hattı üzerinde görevlendirilen kolluk kuvvetlerinin buralarda çalışmak yerine mesailerini memleket içinde kaçakçı takibine harcadıkları eleştirisini getirmiştir. Bu durumu bir mikrobun bünyeye dağıldıktan sonra yok edilmesi için harcanan çabaya benzetmiştir. Sınırlarda kontrol sağlanamadığı için ülke içerisinde kaçakçılık olaylarının arttığını, küçük gruplar halinde gerçekleştirilen kaçakçılığın çoğaldığını ileri sürmüştür.

Diğer taraftan Kaçakçıların yoğun bir şekilde ülke içerisine girebilmeleri nedeniyle devlet görevlileri ile vatandaşlar arasında sıkıntılar yaşandığını, bir takım şüphelere istinaden gerçekleşen müdahalelerin halkı tedirgin ettiğine de dikkat

427 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 23 Aralık 1942, EK S. Sayısı 47.

428 a.g.e., EK S. Sayısı 48.

çekmiştir. Bu yüzden de kaçak takip ve yakalama işinde görevli memurlarla “mahallî diğer otoritelerin” arasında anlaşmazlıkların yaşandığını hatırlatmıştır.

Adalet Bakanı ve Bolu milletvekili Fethi Okyar cevaben söz almış, Melek’in “muhafaza teşkilâtının görevini sınır bölgesinde değil de içerlerde yapmaya çalıştığı” ifadesini doğru bulmadığını belirtmiştir. Gümrük Muhafaza teşkilâtının Adalet Bakanlığına bağlı olmadığını, dolayısıyla kaçakçılık oranlarındaki artış nedeni ile kendilerinin sorumlu tutulamayacağını iddia etmiştir. Bakanlığının kaçakçılıkla ilgili görevinin suçluların mahkeme edilmesinden ibaret olduğunu hatırlatmıştır.

Bilahare söz alan Gümrük ve Tekel Bakanı ve Trabzon Milletvekili Raif Karadeniz, bazı süvari müfrezeleri ile küçük birliklerin sınırın gerisinde konuşlandırıldıklarını kabul etmiştir. Ancak, sınırda güvenlik tertibatı ile ilgili her türlü tedbirin alındığını, hatta Genelkurmay tarafından sınır muhafaza kıtalarına süvari müfrezelerinin ilave edildiğini vurgulamıştır. Bu sayede de ciddi başarılar elde ettiklerini söylemiştir. Raif Karadeniz’e göre kaçakçılık olaylarının artmasıyla ilgili olarak öne sürülen iddialar doğru değildir. Silahlı muhafaza memurları ve askerler içeride kaçakçılara yönelik görevlerini yerine getirirken sınırı boş bırakmamışlardır. Zira, ülke içerisinde kaçakçılıkla mücadele etme görevi zabıta teşkilâtının sorumluluk alanındadır. Kanunun vermiş olduğu yetki ve görev çerçevesinde bütün kurumlar uyum içerisinde çalışmaktadır.

Gümrük ve Tekel Bakanı’na göre kafaları karıştıran Hatay’ın ana vatana ilhaki sırasında gümrüksüz olarak stoklanmış Suriye malları meselesidir. Bu durum otoriteler arasındaki ihtilafın sebebidir. Bakan Hatay’daki mağazalarda mevcut malların gümrük vergisine tabi tutulmadığını, bu yüzden Suriye’den kaçak suretle sonradan gelen mallar yakalandığında sahiplerinin bu malların Hatay’ın ilhakından evvel mağazalarda mevcut olduğunu iddia ettiklerini belirtmiştir. Abdurrahman Melek ise cevaben otorite çatışmalarının seçim bölgesi olan Gaziantep’te yaşandığını, Hatay’daki gelişmelerden haberdar olmadığını ifade etmiştir⁴²⁹.

429 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C.11, 25 Mayıs 1940, s.314-318

4081 sayılı Çiftçiyi Koruma Kanununun Görüşülmesi Sırasında İlgili Kanunun 34. Maddesi Hakkında Konuşma, 25 Haziran 1941.

Abdurrahman Melek, Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun⁴³⁰ teklifinin görüşülmesi sırasında 34. madde hakkında söz almıştır. Önerilen 34. maddede “*Toplu olarak 100 hektar ve daha fazla arazi işleyenler hususî bekçi kullandıkları takdirde korunma parası vermeyecekleri gibi koruma sandığından da hiç bir tazminat alamazlar. Şehir ve kasaba civarındaki sebze bahçelerinin hususî bekçi tutmak şartı ile koruma parasını vermek mecburiyetinden istisnasına karar vermeğe koruma meclisi salâhiyetlidir. Alâkalılar on gün zarfında bu karara karşı murakabe heyetine itiraz edebilirler. Bu gibiler koruma sandığından hiç bir tazminat alamazlar. Hususî bekçiler bu kanundaki bekçilere verilen salâhiyeti haiz değildirler*”⁴³¹ denilmiştir.

Melek, bahsi geçen kanun maddesindeki ifadelere göre yüz hektar ve daha fazla arazi işleyenlerden özel bekçi bulduranların koruma parasından muaf tutulduklarını hatırlatmıştır. Aynı zamanda şehirler ve kasabalar civarındaki sebze bahçelerine bekçi tahsis edenlerin koruma parasından muaf olacaklarını söylemiştir. “*şehir ve kasaba civarındaki sebze bahçeleri*” ibaresindeki “*civarındaki*” kelimesine açıklık getirilmesini istemiştir. «*civarındaki*» kelimesinden kastedilenin belediye sınırları dahili olup olmadığını sormuştur. Belediye sınırları dışında kalan alan kastedilmiş ise bunun kaç kilometreye kadar olduğunun açıkça belirtilmesinin elzem olduğunun altını çizmiştir.

Abdurrahman Melek bu madde hakkında bir öneride daha bulunmuştur. Şehir ve kasabaların uzağında bulunan ancak, bir kaç dönümlük bahçe içinde evi olan köy ahalisinin de koruma bedelinden muaf tutulmasını teklif etmiştir. Melek’e göre bu tip köylerde yaşayan vatandaşlar aynı zamanda kendi bahçesinin bekçiliğini de yapmaktadır. Buna benzer yerleşim alanlarında sebze ve meyve bahçeleri ifadesiyle sınırlama getirilmemesini talep etmiştir.

Abdurrahman Melek, sebze-meyve bahsinden yola çıkarak dut bahçelerinin durumunu da tartışmaya açmıştır. Dut ağacının ne sebze ne de meyve olarak nitelendirilemeyeceğini ifade ederek sadece ipek böceği yetiştirme maksadıyla kullanılan bir bitki olduğunu iddia etmiştir. İki üç dönümlük bir dut bahçesinde dahi

430 2 Temmuz 1941 tarihinde 4081 kanun numarası ile kabul edilmiştir. 41 maddeden oluşmuştur. Diğer maddeler için Bkz. *Resmî Gazete*, 10 Temmuz 1941, s.1309; *Düster*, Tertip:3, C.22, s. 505.

431 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, C. 19, 25 Haziran 1941, s.186.

ikamet eden bir bekçi bulunabileceğine dikkat çekerek dut bahçesi sahiplerinin de koruma bedelinden muaf tutulmasını teklif etmiştir”

Kanun tasarısı hakkında Geçici Komisyon adına Manisa Milletvekili Yaşar Özey de söz almıştır. Sebze bahçeleri ile meyve bahçelerinin muhafaza açısından aynı özelliklere sahip olmadıklarını hatırlatan Özey, meyve bahçelerinin yalnızca hasat zamanında, sebze bahçelerinin ise yılın çeşitli aylarında korunması gerektiğini ifade etmiştir. Meyve bahçesi sahiplerinin bekçiye para vermemek için “*benim adamım vardır*” diyerek koruma ücretinden kurtulmak isteyebileceklerini öne sürmüştür. Hatta Komisyona göre yılın belirli zamanlarında bir defa ürün veren bahçelere bekçi gerekmediği, buna karşılık sebze bahçeleri için özel bekçi tutulduğunu söylemiştir. Özey’e göre Koruma Meclisleri’nin alacağı karar çerçevesinde bu gibi yerlerde özel bekçi statüsü kabul edilebilir. Dutluklar için de aynı durum söz konusudur diyerek görüşünü beyan etmiştir.

Bu konuşmalar üzerine yeniden söz alan Melek, sebze bahçelerinde sürekli bekçi bulunması hususunda Komisyonla fikir birliği içerisinde olduğunu bildirmiştir. Buna karşılık, meyve ve dut bahçelerinde bekçi sıfatıyla ikamet eden ailelerin olduğunu, onların yaz, kış, gece, gündüz orada yaşadıklarını, bahçe içerisindeki ağaçları, zirai araç gereçleri korumakla görevli bulduklarını hatırlatmıştır. Melek’e göre bunlar kanun teklifinde bahsedilen, bekçi özelliği taşıyan kişilerdir. O, sebze bahçeleri için istisnai uygulamalar talep etmediğini, Koruma Meclislerinin meyve ve dut bahçeleri hakkında da karar alabilecek şekilde yetkilendirilmesini talep etmiştir.

Abdurrahman Melek bu madde hakkında bir de tahrir vermiştir. Buna göre; “*Şifahen Arzettiğim Sebeplerden Dolayı Maddenin İkinci Fıkrasının Şehir ve Kasaba Civarındaki ve Köylerdeki Sebze, Meyve ve Dut Bahçelerinin Sureti ile Tadilini Teklif Ederim*” şeklindeki tahrir meclis başkanı tarafından oylamaya konularak, ilgili komisyona havale edilmiştir. Komisyon tarafından aynı gün görüşülen bu tahrir meclis genel kuruluna geri gönderilmiş ve kanunun 34. maddesinde yer almıştır⁴³².

2 Temmuz 1941 tarihinde 4081 kanun numarası ile kabul edilen kanunun, 10 Temmuz 1941 tarihli *Resmi Gazete*’de yayınlanan, 34. maddesi şu şekildedir; “*Toplu olarak 100 hektar ve daha fazla arazi işletenler hususî bekçi kullandıkları takdirde koruma parası vermeyecekleri gibi koruma sandığından da hiç bir tazminat alamazlar.*

432 TBMM zabıt Ceridesi, Devre: 6, C. 19, 25 Haziran 1941, s.186-192.

*Şehir ve kasaba civarındaki ve köylerdeki sebze, çiçek, meyve ve dut bahçeler ile fidanlıklarının hususi bekçi tutmak şartıyla koruma parasını vermek mecburiyetinden istisnasına karar vermeğe koruma ve ya ihtiyar meclisleri salâhiyetlidir. Alâkalılar on gün zarfında bu karara karşı murakabe heyetine itiraz edebilirler. Bu gibiler koruma sandığından hiç bir tazminat alamazlar. Hususî bekçiler bu kanundaki bekçilere verilen salâhiyeti haiz değildirlir*⁴³³.

Şûrayı Devlet (Danıştay) Üyelerinin Seçimi Hakkında Konuşma, 23 Aralık 1942.

Boş bulunan Danıştay üyelikleri için 23 Aralık 1942 tarihinde meclis genel kurulunda seçimler yapılmıştır. İkinci Daire Başkanı seçiminde adaylardan Hazmi Töregün 109 oy almıştı. Ancak bazı milletvekilleri bu oylamada mecliste çoğunluğun katılımının sağlanamadığını ileri sürerek seçimin yenilenmesini istemişlerdir.

Bunun üzerine Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek, Adliye ve Dahiliye Komisyonlarından oluşturulan Muhtelit Encümen Üyesi sıfatıyla söz almıştır. Anayasanın 51. Maddesinin Danıştay üyeleri seçimi hakkında olduğunu hatırlatmıştır. Melek ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün 143. Maddesinde oylama usullerinden bahsedildiğini belirtmiştir. Bütün bunlar dikkate alındığında Danıştay üyelerinin seçimi için “*ekserite-ı mutlaka*” şartının geçerli olmadığını öne sürmüştür. Yapılan oylamanın usul ve yönetmeliğe uygunluğunu iddia eden Abdurrahman Melek, “*Burada mutlaka mevcudun nisfından (yarıdan) bir fazlasını almak gibi bir kayıt yoktur*” diyerek adaylardan en fazla oyu alanın seçilebileceğini öne sürmüştür. Dolayısıyla Hazmi Töregün hakkında yapılan seçimin sonucunun geçerli olduğunu söylemiştir.

Buna karşılık Yozgat milletvekili Sırrı İçöz, Meclis iç tüzüğü'nün 144. maddesinde “*Açık reyde nisap olmazsa ikinci celseye bırakılır*” hükmünün yer aldığını, bu sebeple seçimin yenilenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Meclis Başkan Vekili de bu görüşü kabul ederek yeniden yapılacak seçimi bir sonraki birleşime bırakmıştır. Dolayısıyla Melek'in oylama hakkındaki görüşleri reddedilmiştir⁴³⁴.

433 *Resmî Gazete*, 10 Temmuz 1941, s. 1309; *Düstur*, Tertip:3, C.22, s. 505.

434 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 29, 23 Aralık 1942, s. 161.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün Millî Eğitim Bakanlığına Bağlanması Hakkında Yapılan Konuşma, 29 Mayıs 1942.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün⁴³⁵, Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması hakkında kanun tasarısı 29 Mayıs 1942 tarihinde Meclis Genel Kurulunda ele alınmıştır. Tasarının birinci maddesi “3530 sayılı kanunun birinci maddesi hükmüne göre Başvekâlete bağlı bulunan Beden terbiyesi umum müdürlüğü, kanununda Başvekâleti alâkadar eden vazife ve salâhiyetlerle birlikte Maarif vekilliğine bağlanmıştır.” şeklindedir. Bu maddenin görüşüldüğü sırada söz alan milletvekillerinden Tokat milletvekili Nazım Poroy, “Başvekâleti alâkadar eden vazife ve salâhiyetlerle” ifadesinin “Başvekâlete ait olan vazife ve salâhiyetlerle” olarak değiştirilmesinin daha geniş uygulama alanı bulabileceğini iddia etmiştir. Muğla milletvekili ve Bütçe Komisyonu sözcüsü Hüsnü Kitabcı bu ifade değişikliğini uygun bulduğunu ve Encümen'in de bu görüşü dikkate alınacağını söylemiştir. Hemen akabinde İstanbul milletvekili ve Eğitim Komisyonu sözcüsü İbrahim Alâettin Gövsa da Maarif Encümeni adına söz alarak değişiklik teklifinin komisyonca kabul edildiğini bildirmiştir. Gerçekleşen teklifin komisyonlarca uygun bulunması üzerine Meclis Başkanı bu değişikliğin oylamaya sunulmasını istemiştir.

Bu esnada söz alan Gaziantep milletvekili Abdurrahman Melek, yapılması istenilen söz konusu değişikliğe itiraz etmiştir. O'na göre maddenin mevcut yazılış şekli daha uygundur. Değişiklik teklifinde yer alan “aynı salâhiyetlerle devredilmiştir” cümlesinin ileride Millî Eğitim Bakanlığının yeni bir oluşuma gitmek istemesi durumunda sorun teşkil edeceği yönünde tereddüdünü dile getirmiştir. Bakanlığın yetkisinin sınırlandırılmasının doğru olmayacağını ifade etmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının yetkilerinin geniş olabilmesi için birinci maddede değişiklik yapılmaması gerektiğini söylemiştir. Gelecekte Millî Eğitim Bakanlığının daha da büyüyeceği ve yeni kadrolar devreye girdiği takdirde geniş ve esnek yetkilere ihtiyaç duyacağını önemli olduğunu vurgulamıştır.

435 Bu kuruluşun tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için Güner Ekenci - M. Zahit Serarşlan, "Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* C. 2, S. 3, ss.72-81; ayrıca bakınız, Kurulun temeli 14 Temmuz 1922'de 16 kulübün birleşerek, sporu disipline etmek amacıyla "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı"nı (TİCİ) kurmalarıyla atıldı. İlk başkanlığını Ali Sami Yen yaptı. 1936 yılında Türk Spor Kurumu kuruldu. 29 Haziran 1938 tarihinde 3530 sayılı yasayla bugünkü Spor Genel Müdürlüğü'ne dönüşerek Başbakanlığa bağlı bir "Devlet Kuruluşu" statüsüne kavuştu. 1942'de 4235 sayılı yasayla kuruluş yasası değiştirildi ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/112/105/Tarihce>. Erişim 02 Kasım 2018

Abdurrahman Melek, kanun maddesinde içeriğin değiştirilmesine itiraz etmemekle beraber kullanılan ifadenin uygulamada doğurabileceği yetki karmaşasına dikkat çekmeye çalışmıştır. Buna rağmen birinci madde, yeniden düzenlenmiş haliyle “3530 sayılı kanunun birinci maddesi hükmüne göre Başvekâlete bağlı bulunan Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü, kanununda Başvekâlete ait olan vazife ve salâhiyetlerle birlikte Maarif Vekilliğine bağlanmıştır⁴³⁶” kabul edilmiştir⁴³⁷.

2. VII. DÖNEM GAZİANTEP MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ

Abdurrahman Melek 7. Dönem Gaziantep Milletvekilliği adayı olarak 4320 sayılı Milletvekili seçimi kanununa göre yapılan seçimlerin sonucunda 644 oy alarak mebus seçilmiştir. Milletvekili seçildiğini gösterir mazbatası 23 Şubat 1943 tarihlidir⁴³⁸. Melek 7. Dönemde ilk defa 8 Mart 1943 tarihinde meclis genel kurulu toplantısına katılmış ve aynı gün ant içmiştir⁴³⁹. Mazbatası ise 15 Mart 1943 tarihli Genel Kurulda tasdik edilmiştir⁴⁴⁰.

2.1. OYLAMALAR

Melek 7. dönem milletvekilliği sırasında bir ay süre ile hastalığına binaen izin almıştır. Melek’in bir ay izinli sayılması hakkında başkanlık divanı kararı 9 Temmuz 1945 tarihinde Meclis Genel Kurulunun onayına sunularak kabul edilmiştir⁴⁴¹. 14 Temmuz 1943 tarihinden itibaren ilk defa 27 Aralık 1943 tarihinde Meclis Genel Kurulunda oy kullanmıştır. Bu sürenin bir buçuk aylık bölümünde meclis tatildedir. Geri kalan yaklaşık dört aylık sürede niçin meclis oturumlarına katılmadığı anlaşılamamıştır⁴⁴².

7. Dönem Genel Kurul oylamalarında Melek hayır oyu kullanmamıştır. Katıldığı 217 oylamanın tamamında evet oyu vermiş. Ancak 85 oylamaya katılmamıştır. Bunlarda sadece on yedi oylamaya hasta olduğu gerekçesiyle “*mazeret*” veyahut “*hasta*” şerhi düşülmüştür.

436 *Resmi Gazete*, 3 HAZİRAN 1942, Kanun No: 423, s. 3042.

437 TBMM Zabıt ceridesi, Dönem 6, C. 25, 29 Mayıs 1942, s.443.

438 Bkz. Ekler 7. Dönem Gaziantep Milletvekilliği mazbatası, TBMM Arşivi.

439 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 8 Mart 1943, s.5.

440 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 15 Mart 1943, s.13.

441 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 19, 9 Temmuz 1945, s.63.

442 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 6, 27 Aralık 1943, s.80.

Melek'in oylamasına katılmadığı kanunlar arasında Varlık Vergisi Hakkındaki 4305 Sayılı Kanuna Ek Kanun⁴⁴³ ve Varlık Vergisi Bakayasının Terki Hakkındaki Kanun'dur⁴⁴⁴. 1943 Mali Yılı Muvazenei Genelîye Kanununa Bağlı A İşaretli Cetvelin Milli Savunma Bakanlığı Kısımına Fevkalade Tahsisat Verilmesi Hakkındaki 4424 Sayılı Kanuna Ek Kanun oylamasına da katılmamıştır⁴⁴⁵.

Melek'in evet oyu kullandığı yasalar ise çeşitlidir. İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu ve 222 arkadaşının, Anayasa değişiklik teklifi ve Teşkilatı Esasiye Encümeni mazbatasını hakkında yapılan görüşmeler sonucunda gerçekleşen anayasa değişikliği oylaması⁴⁴⁶, Atatürk için Anıt-Kabir inşası hakkındaki kanun teklifi⁴⁴⁷ ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu Hükûmeti için 17 Mart 1943 tarihli güven oylamasına evet oyu vermiştir⁴⁴⁸.

Abdurrahman Melek İkinci Dünya Savaşı şartlarında hükûmet politikalarını destekleyen bir yaklaşım göstermiştir. Japonya ile siyasi ve iktisadi münasebetlerimizin 6 Ocak 1945 Cumartesi Pazara bağlayan gecenin yarısından itibaren kesilmesi teklifinin kabulüne dair olan taktir için yapılan oylamada kabul oyu vermiştir⁴⁴⁹. Yine Almanya'ya ve Japonya'ya harp ilanına ve 1 Ocak 1942 tarihli Birleşik Milletler Beyannamesine Türkiye'nin de katılmasına dair olan Hükûmet teklifinin onaylanması hakkındaki taktire Melek de evet oyu kullanmıştır⁴⁵⁰.

Dönemin şartları güvenlik giderlerinin artmasına yol açmıştır. Bütçe açığını kapatabilmek için hükûmet vergilere zam yapmak istemiştir. Hükûmet, Meclise vergi artışına dair kanun teklifleri getirmiştir. Bu çerçevede olağanüstü hal gerekçesiyle bazı vergi ve resimlere zam uygulaması hakkında olan 3828, 4040 ve 4226 sayılı kanunlarla tapu harçları hakkındaki 1451 sayılı kanunun bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki kanuna evet oyu kullanmıştır⁴⁵¹.

Bu dönemde en fazla oylama bütçe konusunda olmuştur. Bütçe kanunlarından bir kısmı Milli Savunma giderleri ile ilgilidir. 4424 Sayılı Kanun çerçevesinde Milli

443 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 5, 17 Eylül 1943, s. 61.

444 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 8, 15 Mart 1944, s.49.

445 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 5, 15 Eylül 1943, s. 23.

446 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 10 Ocak 1945, s.57.

447 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 14, 22 Kasım 1944, s.39.

448 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 17 Mart 1943, s.17; TBMM resmi sitesinde Saraçoğlu Hükûmeti Bakanlar Kurulu'nun 09.03.1943 tarihinde kurulduğu ifade edilmiştir <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HB14.htm> Erişim: 10 Mart 2017.

449 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 3 Ocak 1945, s.16.

450 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 23 Şubat 1945, s.133. (olağanüstü celse)

451 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 2, 17 Mayıs 1943, s.113; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 3, 7 Haziran 1943, s.73

Savunma Bakanlığı Bütçesine Yeniden Olağanüstü Ödenek Verilmesi Hakkında Ek Kanun oylaması 27 Aralık 1943 tarihinde gerçekleşmiş olup Melek, bu oylamada evet oyu kullanmıştır⁴⁵².

Melek'in kabul oyu kullandığı belli başlı bazı bütçe kanunları ise şunlardır; Riyaset-i Cumhuriyet 1942 Mali Yılı Bütçesine Ek Olarak 50.000 Lira Tahsisat Verilmesi⁴⁵³, Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü 1940 Mali Yılı Hesabı Kati Kanunu⁴⁵⁴, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü ile İnhisarlar (Tekel) Genel Müdürlüğünün 1942 Mali Yılı Bütçesinde Değişiklik⁴⁵⁵, İnhisarlar (Tekel) Genel Müdürlüğü 1943 Mali Yılı Bütçesinin Onaylanması⁴⁵⁶. Bir önceki mali yıla ait özellikle ulaştırma alanında hizmet veren genel müdürlük bütçelerinde değişiklik yapılması yoluna gidildiği tespit edilmiştir. Bu uygulamanın Devlet Denizyolları İşletme Genel Müdürlüğüne ait 1942 Mali Yılı Bütçesi ve Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1942 Mali Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelinde Değişiklik⁴⁵⁷, Devlet Limanları İşletme Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Genel Müdürlüklerine ait 1942 Mali Yılı Bütçe kanunu (A) İşaretli Cetvelinde Değişiklik Yapılması için yapılan oylamalarda Melek evet oyu kullanmıştır⁴⁵⁸. Bütçe konulu oylamalara birkaç örnek de Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1944 Mali Yılı Bütçe Kanunu⁴⁵⁹, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1944 Mali Yılı Bütçe Kanunu⁴⁶⁰, Devlet Kağıt ve Basım Genel Müdürlüğünün Sermayesi Hakkındaki Kanun⁴⁶¹ ve Orman Genel Müdürlüğü 1944 Mali Yılı Bütçe Kanunu⁴⁶² örnek verilebilir.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesinin ardından yapılan uluslararası ticari anlaşmaların sayısında dikkate değer bir artış gerçekleşmiştir. Savaş öncesi yapılan anlaşmaların da değişen siyasi dengeler ve ekonomik şartlar gerekçesiyle güncellenmesi zorunlu hale gelmiş ve TBMM'de bu çerçevede faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Melek bu anlaşmaların tamamında olumlu oy vermiştir. Bunlara örnek olarak; Türkiye ile Almanya Arasında Münakit Ticari Mübadelelerin Tanzimine Dair Anlaşmaya Bağlı II

452 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 6, 27 Aralık 1943, s.80.

453 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 26 Mart 1943, s.42.

454 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 7 Nisan 1943, s.58.

455 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 14 Nisan 1943, s.90; 93.

456 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 2, 5 Mayıs 1943, s.30.

457 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 2, 12 Mayıs 1943, s.63; 67.

458 *a.g.e.*, s.70; 73.

459 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 5 Mayıs 1944, s.21.

460 *a.g.e.*, s.25.

461 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 29 Mayıs 1946, s.233.

462 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 8 Mayıs 1944, s.45.

Sayıli Listede Gösterilen Balık Kontenjanının Arttırılması⁴⁶³, Türk-Alman Ticaret ve Tediye Anlaşmalarının Temdidi Hususunda Almanya Hükümeti ile Teati Edilen Mektupların Kabul ve Tasdiki⁴⁶⁴, Türkiye’de ekilen afyon bitkisinin ihracatı konusunda Almanya ile yapılan “Türkiye ile Almanya Arasında Münakit Ticari Mübadelelerin Tanzimine Dair Anlaşma Çerçevesi Dahilinde Almanya’dan İdhal Edilecek Prokinin Mukabilinde Almanya’ya Aynı Kıymette Afyon İhracı Hakkındaki” anlaşma⁴⁶⁵, Türkiye ile Almanya Arasında Anlaşmayla Bağlı Olan Keten Kontenjanları Yerine Kenevir Kontenjanları Konulması⁴⁶⁶, Türkiye ile Almanya arasında 31 Aralık 1942 tarihinde imzalanan kredi anlaşması⁴⁶⁷, Tasfiye Halinde Bulunan (A) Hesabı Hakkında Alman Sefaretiyle Teati Olunan Mektuba Bağlı 2 Numaralı Listede Yazılı Kontenjanların Değiştirilmesi Hususundaki Mektuplarla Yapılan Anlaşmanın onaylanması⁴⁶⁸, Hususi Türk - Alman Anlaşmasına Bağlı A ve B Listelerinde Yazılı Darı, Bakla, Nohut, Kepek, Küspe ve Arpa Kontenjanları Bakiyelerinin Yağlı Tohumlarla Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun⁴⁶⁹, Türkiye ile Almanya Arasında Ticari Mübadelelerin Tanzimi Hakkında Ankara’da Akit ve İmza Olunan İki Anlaşma ile Bu Anlaşmalara Bağlı, Protokol ve Mektupların Onaylanması Hakkındaki Kanun⁴⁷⁰, Alman Sanayii Tarafından Türkiye’ye 861.111 Türk Lirası Tutarında 3000 kilo atebrin⁴⁷¹ Verilmesi ve Mukabilinde Almanya’ya Aynı Kıymette Türk Afyonu İhraç Edilmesi Hakkındaki Antlaşma⁴⁷² örnekleri gösterilebilir.

Almanya ile yapılan ticari antlaşmalardan başka; Türkiye-Romanya Ticaret ve Tediye Anlaşmalarının Uzatılması⁴⁷³, Türk - İngiliz Ticaret ve Ödeme ve Akçalı Anlaşmaları Sürelerinin 20 Gün Süreyle Uzatılması⁴⁷⁴, Türkiye-İsviçre Ticaret ve Ödeme Anlaşmasının 3 Ay Süreyle Uzatılması⁴⁷⁵, Türkiye - Çekoslovakya Arasında 22 Haziran 1945 Tarihli Ticaret ve Ödeme Antlaşmaları⁴⁷⁶, Türkiye - Finlandiya arasında 3

463 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 3, 7 Haziran 1943, s.60.

464 a.g.e., s.63.

465 a.g.e., s.66.

466 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 14 Nisan 1943, s.107.

467 a.g.e., s.111.

468 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 8, 29 Mart 1944, s.87.

469 a.g.e., s.91.

470 a.g.e., s.94.

471 Sıtmaya karşı kullanılan kimyasal madde

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=209399

472 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 9, 10 Nisan 1944, s.41.

473 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 14 Nisan 1943, s.97; 100.

474 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 21, 9 Ocak 1946, s. 12.

475 a.g.e., s. 15.

476 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 21, 16 Ocak 1946, s. 57.

Nisan 1943 Tarihinde İmza Edilen Ticaret ve Tediye Antlaşmasının onanması⁴⁷⁷, Türkiye - Macaristan Arasında 24 Şubat 1943 Tarihinde İmzalanan Ticaret Antlaşmasının Onaylanması⁴⁷⁸, Fransız Hükûmeti ile Gemi Satın Alınmasına Dair Yapılan Anlaşma⁴⁷⁹, Türkiye ile İsviçre Arasında Mevcut 28 Mart 1942 tarihli Ticari Anlaşmanın 31 Temmuz 1943 Tarihine Kadar Uzatılması⁴⁸⁰. Türkiye ile İsviçre Arasında 4 Ağustos 1943 tarihinde Bern'de İmza Olunan Ticari Mübadelelerin ve Tedielerin Tanzimine Ait Anlaşma ile Merbut Protokol ve Mektupların Onanması⁴⁸¹, Türkiye Finlandiya Ticaret ve Tediye Antlaşmasının Uzatılması Hakkındaki Kanun⁴⁸², Türkiye ile Macaristan Arasında İmza Edilen Ticaret ve Tediye Anlaşmalarıyla İlgili Bağlıtlarının Onaylanması Hakkındaki Kanuna⁴⁸³, Türkiye ile Romanya Arasında Mevcut Ticaret ve Tediye Anlaşmalarıyla Bağlıtlarının Uzatılması Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanması⁴⁸⁴, Türkiye-İsviçre Ticaret ve Tediye Antlaşmasının Üç Ay Müddetle Uzatılması Hakkındaki Kanun⁴⁸⁵, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Hava Ulaştırma Dair Olan Anlaşmanın Onarması Hakkındaki Kanun⁴⁸⁶, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle Birleşik Krallık Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırma Dair Olan Anlaşmanın onanması⁴⁸⁷, Türk-Yunan Ticaret ve Ödeme Antlaşmasının Üç Ay Uzatılması Hakkındaki Kanuna⁴⁸⁸, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesinin Onanmasına Dair Kanun⁴⁸⁹ ve Avrupa Kömür Kurulunun Teşkiline Dair Londra'da İmzalanan Anlaşmanın Onanması Kanuna evet oyu kullanmıştır⁴⁹⁰.

Pazarcık Kazasının Maraş Vilayetine Bağlanması Hakkında Kanun Teklifi hakkında İçişleri Komisyonu mazbatasını hazırladığı sırada teklifin tamamına muhalif olduğunu bildiren 4 maddelik itirazını dile getirmiştir. Fakat Genel Kurul'da ilgili kanun teklifi ve mazbataların görüşülmesi sırasında söz aldığı hâlde bu itirazını

477 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 4, 7 Temmuz 1943, s. 69.

478 *a.g.e.*, s. 73.

479 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 5, 15 Eylül 1943, s. 26.

480 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 9, 10 Nisan 1944, s.45.

481 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 11, 12 Haziran 1944, s.49.

482 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 13, 4 Ağustos 1944, s.124.

483 *a.g.e.*, s.127.

484 *a.g.e.*, s.131

485 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 8 Ocak 1945, s.35.

486 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 13 Mayıs 1946, s.52.

487 *a.g.e.*, s.55.

488 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 20 Mayıs 1946, s.138.

489 *a.g.e.*, s.141.

490 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 27 Mayıs 1946, s.210.

gündeme getirmemiştir. Kanun, genel kurulda oylanarak yürürlüğe girmiştir⁴⁹¹. Melek'in hangi yönde oy kullandığı tespit edilememiştir.

2.2. ÖNERGELER

Abdurrahman Melek'in bu dönem boyunca 1 adet önerge verdiği tespit edilmiştir. "*Fevkalâde Vaziyet Dolayısıyla Bazı Vergi ve Resimlere Zam İcrasına Dair Olan 3828, 4040, 4226 ve 4437 Sayılı Kanunlara Ek Kanun Teklifi*" görüşmeleri sırasında Melek, layihadaki D fıkrasını oluşturan "*Kışlık ikamet yerini bırakmaksızın ayrıca yazlık ikamet yerlerinde oturanlar için her iki yerin ödenen kira bedeli ve bina mükellefin malı ise gayrisafi iradi*" hükmünün tamamen kaldırılmasını sözlü olarak ifade ettikten sonra Meclis Başkanlığına "*(D) fıkrasının tayıını arz ve teklif ederim*" şeklindeki takririni sunmuştur. Ancak genel kurul oylamasında "*nazar-ı itibara*" alınmamıştır⁴⁹².

2.3. KOMİSYONLAR

Melek, bu dönemin birinci yılında 396 oyla Dahiliye Encümenine (İçişleri Komisyonu) seçilmiştir⁴⁹³. İkinci yasama yılında da 334 oyla tekrar İçişleri Komisyonuna seçilmiştir⁴⁹⁴. 3. Yasama yılı için 8 Kasım 1944 tarihinde⁴⁹⁵ ve son yasama yılında 5 Kasım 1945 tarihinde 330 oyla İçişleri Komisyonuna yeniden seçilmiştir⁴⁹⁶.

İçişleri Komisyonu Görevleri

1. Eskişehir Milletvekili İzzet Arukan'ın, Şose ve Köprüler Kanununun Bazı Maddelerinin Tadili Hakkındaki 1882 Sayılı Kanuna Ek Kanun Teklifi

Yol yapımında kullanılan inşaat malzemelerinin fiyatı ve iş gücü bedelinin artmasına rağmen yol vergisinin aynı miktarda kalmış olması gerekçesiyle, Eskişehir Milletvekili İzzet Arukan tarafından Şose ve Köprüler Kanununun bazı maddelerini düzenleyen 1882 numaralı kanunda değişiklik hakkında kanun teklifi yapılmıştır. 17 Nisan 1943 tarihli teklif, İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyonun 17 Mayıs 1943 tarihli mazbatasında, tüm İl Genel Meclisleri'nin son oturumunda, vergi

491 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 7, 24 Ocak 1944, s. 115-117.

492 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 17 Mayıs 1944, s. 103-118.

493 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 15 Mart 1943, s.17.

494 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 6, 8 Kasım 1943, s.10.

495 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 14, 1 Kasım 1944, s.14.

496 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 20, 5 Kasım 1945, s.17.

sınırlarının tespit edilerek, gelecek yılki yol yapım maliyeti ödeneğinin hesaplanabilmesi için yetki verilmesi önerilmiştir. Ayrıca toplanan vergilerin yol yapımında kullanılmayacaksa gelecek yıllara aktarılması şerhi düşülmüştür⁴⁹⁷. Melek, Şose ve Köprüler Kanununa Ek Kanun'un meclis genel kurulundaki oylamasında evet oyu kullanmıştır⁴⁹⁸.

2. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkili Hakkında Kanun Teklifi (Birinci Mazbata)

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Oluşturulması Hakkındaki Kanun teklifi, 16 Mart 1943 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. İçişleri Komisyonu tarafından incelenen teklif için 14 Mayıs 1943 tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Rapor içeriğine göre; on yıldır yeniden düzenlenerek uygulanmakta olan Belediye Kanunu'nun Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Oluşturulması hükümlerinden beklenen faydanın sağlanamadığı ve muhtarlık teşkilâtının ilgasıyla bürokratik işlemler ve devlet otoritesinde boşluk yaşandığı gerekçeleriyle *“bu ihtiyacın karşılanması ve halk işlerinin kolaylaştırılması için muhtarlık teşkilâtının tekrar kurulması”* için teklif edilen lâyiha, esas bakımından aynen kabul edilmiştir⁴⁹⁹.

3. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkili Hakkında Kanun Teklifi (İkinci Mazbata)

İçişleri Bakanlığı'nın Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkili Hakkında Kanun Teklifi hakkında yukarıda sunulan komisyon raporunun tekrar İçişleri Komisyonuna havale edildiği tespit edilmiştir. Komisyon 23 Haziran 1943 tarihinde yeniden rapor düzenlemiştir. Raporda tekrar edilen bilgiye göre, mahalle muhtarlıklarının 30 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu'nun kabulüne bağlı olarak 10 Haziran 1933 tarihli kanun ile lağvedildiği, 10 yıldır uygulanmaya çalışılan nizamnamenin gerekli faydayı sağlamadığı gibi muhtarlık teşkilâtının kaldırılmasının sonucu olarak halk idaresinde meydana gelen boşluğun da doldurulamadığı gerekçeleriyle yeniden aynen kabul edilmesi teklif edilmişti⁵⁰⁰.

4. Bigadiç Kazası'nın Teşkili Hakkındaki Kanun Teklifi

497 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 1, 21 Nisan 1943, EK S. Sayısı 20.

498 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 2, 31 Mayıs 1943, s.350

499 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 2, 21 Mayıs 1943, EK, S. Sayısı 48.

500 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 3, 28 Haziran 1943, EK S. sayısını 48'e Ek.

İçişleri Bakanlığı tarafından, Bigadiç Kazası'nın Mülki ve İdari Yapılanması Çerçevesinde hazırlanan kanun teklifi 15 Mayıs 1943 tarihinde Meclise sunulmuştur. Kanun teklifi gerekçesinde, 1942 yılında yaşanan deprem sonrasında ilçedeki imar ve idari işlerin kolaylaştırması amaçlanmıştır. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya incelenerek 1 Haziran 1943 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. İl merkezine 80 km uzakta bulunan yerleşim biriminin mağduriyetinin giderilmesi gerekçesiyle, teklif ittifakla kabul edilmiştir⁵⁰¹.

5. İçişleri Bakanlığı ve Görevleri Hakkındaki 1624 Sayılı Kanun ile Bu Kanunu Tadil Eden 2531, 3046 ve 3571 Numaralı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına ve 1624 Sayılı Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi

İçişleri Bakanlığı tarafından, hazırlanan adı geçen kanun teklifi, 11 Mayıs 1943 tarihinde Meclis'e göndermiştir. 1 Haziran 1943 tarihinde İçişleri Bakanının bizzat katıldığı toplantı sonunda İçişleri Komisyonu tarafından teklif hakkında rapor hazırlanmıştır. Rapora göre, İçişleri Bakanlığı Merkez teşkilatının bugünkü şartlara göre yeniden düzenlenmesi teklifi gerekçeleriyle birlikte kabul edilmiştir. Komisyon üyesi Tokat Milletvekili Ali Galip Pekel'in, teşkilat şemasında yer alan Kültür Şubesinin Nüfus Genel Müdürlüğü bünyesine taşınmasına muhalif olduğu görülmüştür⁵⁰².

6. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülü Hakkındaki 3656 ve Buna Ek olarak çıkan 3888 Sayılı Kanunlara Bağlı Cetvellerin İçişleri Bakanlığı Kısmında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi

Adı geçen kanun teklifi İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 12 Mayıs 1943 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Bakanının da hazır bulunduğu bir toplantıda İçişleri Komisyonu tarafından incelenen teklif kabul edilmiştir. Ancak valilerin terfilerine açıklık getirmek amacı iddia edilerek birinci ve ikinci sınıf valilerin birer derece yükseltilmesi, üçüncü ve dördüncü derece valilerin de birer derece düşürülmesi teklif edilmiştir. 3 komisyon üyesi tarafından "*Vali muavinlerine, dördüncü sınıf valilerden fazla maaş verilmemelidir*" gerekçesinin not düşüldüğü rapor 1 Haziran 1943 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁵⁰³.

501 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 3, 21 Haziran 1943, EK S sayısı.75; 1942 yılındaki deprem sonrasında afetin izlerini azaltmak amacıyla 1943 yılında ilçe merkezi yapılmıştır. İbrahim Aydın - Sevil Yılmazoğlu, "Bigadiç Şehri'nin (Balıkesir) Mekansal Gelişimi", *Marmara Coğrafya Dergisi* Sayı: 27, Ocak 2013, s. 597.

502 A.g.e., EK S. sayısı 76.

503 A.g.e., EK S. sayısı 77.

7. Pasaport Kanunu'nun 10. Maddesinin Yeniden Düzenlenmesi Hakkındaki 4061 Numaralı Kanun'a Ek Kanun Lâyihası

Dışişleri Bakanlığı'nca hazırlanan Pasaport Kanunu'nun onuncu maddesinin yeniden düzenlenmesi hakkındaki 4061 numaralı kanuna eklenmek üzere ek kanun teklifi 28 Haziran 1943 tarihinde Meclise sunulmuştur. Olağanüstü hallerde ve savaş zamanında Bakanlar Kurulu tarafından diplomatik pasaport verilmesi hakkında 4 Haziran 1941 tarihi ile 1 Haziran 1943 tarihi arasında yürürlükte olan kanunun 1945 yılı sonuna kadar uzatılmasının teklif edilmiştir. Söz konusu kanun teklifi İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Komisyonu, 29 Haziran 1943 tarihli mazbata ile kanun teklifini aynen kabul etmiş ve Meclise sunmuştur⁵⁰⁴.

8. Nahiye Müdürlerinin Devir Masraflarına Dair Olan 3635 Sayılı Kanun'un Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan, Nahiye Müdürlerinin Devir Masraflarına Dair Olan 3635 Sayılı Kanun'un⁵⁰⁵ değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi 21 Nisan 1943 tarihinde TBMM Başkanlığı'na gönderilmiştir. Kanunda "*devir ve teftiş masraflarını karşılamak üzere her ay maaşları ile birlikte 10 lira verilir*" ifadesi yer almaktadır. Yeni düzenlemede bu rakamın yetersizliği üzerinde durulmuştur. Önerilen değişiklik İçişleri Komisyonu'na havale edilmiştir. İçişleri ve Maliye Bakanlarının da katıldığı toplantıda ilgili kanunun tek maddesini değiştirilmektense yerine kalıcı ve güncel şartlarda uygulanabilecek şekilde mevcut kanunların bir araya getirilmesi teklif edilmiştir. Bu çerçevede hazırlanan komisyon mazbatası 13 Mayıs 1943 tarihinde Genel Kurula gönderilmiştir⁵⁰⁶.

9. Jandarma Erat Kanunu'nun 10. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

Söz konusu kanuna ait değişiklik teklifi, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 27 Eylül 1943 tarihinde Meclise havale edilmiştir. İlgili maddede yer alan muvazzaf onbaşı veya kıta erbaşlarından muvazzaflık hizmetini henüz bitirmeden talepleri üzerine Gedikli Erbaş Okuluna gönderilenlerden, okulda iken muvazzaflık veya evvelce taahhüt ettikleri devam süresini yerine getirmeyerek veya kasten başarısız olarak terhislerini isteyenlerin, durumuna müdahale edebilmek için düzenlenen yasa

504 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 4, 5 Temmuz 1943, EK S. sayısı 96.

505 Resmi Gazete, 19 Haziran 1939, s. 11999.

506 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 4, 14 Temmuz 1943, EK S. sayısı 108.

teklifi İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Kanun Teklifine ait rapor, İçişleri Komisyonu tarafından 17 Ocak 1944 tarihinde hazırlanmıştır. Komisyon, içeriğin amacına uygun bir şekilde hazırlandığını ifade ederek, kanun teklifini aynen kabul etmiştir⁵⁰⁷.

10. Mardin Mebusu Edib Ergin'in Belediye Kanunu'nun 27. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

Mardin Mebusu Edib Ergin, 1580 numaralı Belediye Kanununun 27. maddesinin yeniden düzenlenmesi hakkındaki layihayı 20 Aralık 1943 tarihinde Meclis Başkanlığına sunmuştur. İçişleri Komisyonu, mevcut kanundaki kardeşlerin aynı mecliste yer alamayacağına dair ifadenin “*Gerek neseben ve gerek sebeben kardeşlerin bir mecliste birleşemeyeceği*” hükmünü taşıdığını, fakat hukuken kardeşlerin “civar hısımlığının” birinci derece tasavvur edilemeyeceği gerekçesiyle teklif edilen değişikliğin uygun olduğu yönündeki raporunu 17 Ocak 1944 tarihinde hazırlayarak Meclise göndermiştir⁵⁰⁸.

11. Pazarcık Kazasının Maraş Vilayetine Bağlanması Hakkında Kanun Teklifi

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak Meclis Başkanlığına 13 Ocak 1944 tarihinde sunulan Pazarcık Kazası'nın Maraş Vilayetine bağlanması hakkındaki kanun teklifi, İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon tarafından coğrafi, İdarî, iktisadi ve sosyal durumu bakımından Pazarcık Kazası'nın Gaziantep İlinden alınarak Maraş'a bağlanması yerinde görülmüş kanun teklifi aynen kabul edilmiştir. Mazbata, 20 Ocak 1944 tarihinde hazırlanmıştır. Fakat Abdurrahman Melek, layihanın tamamına muhalif olduğunu 4 maddeyle açıklamaya çalışmıştır. Bu maddeler şöyledir,

“1. Pazarcık kazası, tamamen çiftçi bir mıntaka olduğundan bir sanayi ve ticaret merkezi olan altmış bin nüfuslu Gaziantep şehri buranın tabii ve geniş bir pazarı vazifesini görmektedir.

2. Pazarcık kaza merkezi, Maraş'a uzun yıllar merbut kaldığı hâlde görmediği inkişafı, Gaziantep iline bağlı bulunduğu müddet zarfında elde etmiştir.

3. Pazarcık merkezi yeni yapılan yol ile Gaziantep şehrine de Maraş'a olduğu gibi kırk kilometre mesafede kalmıştır. Bu sayede vilayet merkeziyle iktisadi, ticarî ve İdarî münasebetleri daha yakın bir hale girmiş bulunmakla beraber etüdlere ikmal

507 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 7, 21 Ocak 1944, EK S. sayısı 27.

508 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 7, 21 Ocak 1944, EK S. sayısı 28.

edilmiş olduğunu öğrendiğimiz şimendifer hattının güzergahı da Pazarcık'tan doğruca Gaziantep'e bağlanmak suretiyle tespit edildiğinden bu münasebetler bir kat daha sürata ve sühulete mazhar olacaktır.

4. Kaldı ki, umumî İdarî taksimatın yakında değiştirileceğine dair büyük bir proje hazırlanmakta olduğu daha evvelce İçişleri Vekillerinin encümenimizdeki mütaaddit beyanatlarından anlaşılmuş olmakla meselenin bu meyanda nazar-ı tetkika alınması icabederken şimdi bu teklif ile işe bir hususiyet verilmesinde zaruret olduğuna kani değilim”⁵⁰⁹.

Meclis Genel Kurulunda görüşülen ”Pazarcık Kazasının Maraş Vilayetine Bağlanması Hakkında Kanun” teklifi Melek'in itirazına rağmen kabul edilmiştir⁵¹⁰.

12. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkilî Hakkında Kanun Teklifine Ek Kanun Teklifi

İçişleri Komisyonu tarafından 29 Mart 1944 tarihinde, hazırlanan mazbataya göre; Şehir ve kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri oluşturulması hakkındaki kanun teklifinin Meclis genel kurulunda görüşülmesi sırasında birinci maddesinin değiştirildiği, 2. ve 3. maddelerinin de adı geçen komisyona tekrar havale edildiği anlaşılmıştır. İçişleri Bakanının da katıldığı komisyon toplantısında mahalle muhtarları, üyeleri ve bekçilerin seçilmesi, görev yetki ve sorumluluklarının yeniden düzenlenmesi konularını içeren 26 maddelik kanun teklifi ele alınmıştır. Söz konusu mazbata onaylanarak Meclis Genel Kuruluna havale edilmiştir⁵¹¹. Kanun, 7 Mayıs 1947 tarihinde genel kurulda “Şehir ve kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkiline dair olan 4541 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu” adıyla gündeme gelerek kanunlaşmış⁵¹² ve yürürlüğe girmiştir⁵¹³.

13. Bingöl Mebusu Feridun Fikri Düşünsel ve Kocaeli Mebusu Salah Yargı'nın, Tapu Kanunu'nun 6. Maddesinin Tefsirine Dair Takriri

Kocaeli Milletvekili Salah Yargı ve Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel tarafından 2644 Sayılı Tapu Kanunu'nun 6. maddesinde Yazılı Tapuya Tescil

509 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 7, 24 Ocak 1944, EK S. Sayısı 31.

510 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 7, 24 Ocak 1944, sayfa 115-117.

511 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 9, 3 Nisan 1944, EK S. sayısı 23'e Ek.

512 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, c. 5, 7 Mayıs 1947, s.146.

513 Resmi Gazete, 14 Mayıs 1947, s. 12306.

Hakkındaki hükmün, Belediye sınırları içindeki toprakları da kapsayıp kapsamadığının tefsiren halledilmesi teklifi 31 Mart 1944 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Hazine arazilerini işgal edenler hakkındaki uygulamalara açıklık getirmeyi amaçlayan bu teklif İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İçişleri Komisyonu tarafından “Belediye sınırları içindeki toprakları kapsamadığı” yönündeki 2 sayfalık Adliye Komisyonu raporundaki tefsir fıkrası dikkate alınarak hazırlanan 10 Nisan 1944 tarihli mazbata Meclis Genel Kurulu’na iletilmiştir⁵¹⁴.

14. Belediye Kanununun 152. Maddesinin (D) Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 27 Mart 1944 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Meclis dosyayı İçişleri Komisyonuna havale etmiştir. Adı geçen kanunun 149. maddesine uygun olarak İstanbul'da özel idare ile belediyenin birleştirilmiş olması, aynı kanunun 152. maddesinin (D) fıkrası gereğince birleşik idarenin bütçesinin vilayet idareleri hakkındaki hükümler çerçevesinde onaylanması şartı getirilmiştir. Dolayısıyla belediyenin, mülhak bütçe ile idare olunan birimleri arasındaki ilişkiler itibariyle de aynı kurallara tabi tutulması gerektiği hakkındaki değişiklik teklifi, İçişleri Komisyonu tarafından görüşülerek aynen onaylanmış ve 11 Mayıs 1944 tarihinde raporu hazırlanmıştır⁵¹⁵.

15. Sivas Mebusu Abdurrahman Naci Demirağ'ın Belediye İstimlâk Kanunu'nun 9. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

Belediyeler hakkında 3710 sayılı Belediye İstimlak Kanunu'nun 9. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi Sivas Mebusu Abdurrahman Naci Demirağ tarafından 12 Nisan 1944 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. 9. maddeye göre arsanın tamamının istimlak edilmeden önceki bedelinin belirlenmesi esas alınmıştır. Demirağ bu durumun arsa sahibine zarar verdiği gerekçesiyle istimlak sonrası arsanın gerçek değerinin istimlak bedeline yansıtılmasını istemiştir. Bu gerekçelerle hazırlanan kanun teklifi İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Teklife bazı ilaveler yaparak konuya açıklık getirilmiş ve önerilen değişiklik kabul edilmiş ve mazbata 11 Mayıs 1944 tarihinde hazırlanmıştır⁵¹⁶.

514 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 8 Mayıs 1944, EK S. sayısı 109.

515 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 15 Mayıs 1944, EK S. sayısı 118.

516 a.g.e., EK S. sayısı 119.

16. İzmir Suları Türk Anonim Şirketinin Satın Alınması ve Devri Hakkında Hazırlanan Kanun Teklifi

İzmir suları Türk Anonim Şirketinin Satın Alınması ve Devri Hakkında Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 3 Ocak 1944 tarihinde Meclis Başkanlığı'na sunulmuştur. “*İzmir Suları Osmanlı Şirketi*” adlı yabancı sermayeli şirketin şehrin su ihtiyacını layıkıyla temin etmediği ve imtiyaz sözleşmesi maddelerinden bazılarını yerine getirmediği gerekçesiyle tesisatın satın alınarak millileştirilmesi hakkında İçişleri Komisyonundan görüş istenmiştir. Kanun teklifi Bayındırlık Bakanının huzurunda görüşülmüş olup bazı değişiklikler ve tavsiyeleri içeren mazbata 29 Mart 1944 tarihinde kabul edilmiştir. Mazbata bilahare Bütçe Komisyonuna havale edilmiştir⁵¹⁷.

17. Devlete Ait Bazı Liman ve İskelelerin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğüne Devri ve Mezkûr Umum Müdürlükçe İşletilmesi Hakkında Kanun Teklifi

Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan Devlete Ait Bazı Liman ve İskelelerin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğüne Devri ve Mezkûr Umum Müdürlükçe İşletilmesi Hakkında Kanun Teklifi 24 Nisan 1944 tarihinde Meclis'e gönderilmiştir. Genel Kurul tarafından, İçişleri, Ulaştırma ve Bütçe Komisyonlarına havale edilmiştir. İçişleri Komisyonu, Ulaştırma Bakanı'nın da katıldığı bir toplantı sonucunda 12 Haziran 1944 tarihinde mazbatasını hazırlamıştır. Yapılan açıklamada İkinci Dünya Savaşı gerekçesiyle önem arz eden nakliye işinin güvenli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla belediye ve bazı özel idarelerin elinde bulunan Samsun, İzmit, Mudanya, Bandırma, Erdek ve Edremit (Akçay) limanlarındaki iskelelerle yükleme, boşaltma ve aktarma-işlerinin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü tarafından idare olunması hakkındaki gerekçeler aynen kabul edilerek Ulaştırma Komisyonuna havale edilmiştir⁵¹⁸. Hazırlanan mazbata 12 Ocak 1945 tarihli Meclis oturumunda görüşülmüştür. Kanun teklifi Genel Kurulda müzakere edilirken, ihtiyaç sebebiyle İçişleri Komisyonuna yeniden iadesinin istenmiştir. Ancak Komisyon bu defa da istenilen değişikliklerin aynen kabulü yönünde yeni bir mazbata hazırlanmıştır⁵¹⁹.

517 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 31 Mayıs 1944, EK S. sayısı 129.

518 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 12, 10 Temmuz 1944, EK S. Sayısı 194.

519 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 12 Ocak 1945, EK S. sayısı 35.

18. İstanbul Şehiremaneti ile Belediyesinde, Belediye Zabıta Memuru Olarak Çalışmış Olan Memurların Ücretle Geçen Çalışma Müddetlerinin Emeklilik Hesabında Sayılması Hakkında Layiha

Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ tarafından teklif edilen kanun 31 Mart 1943 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen teklif hakkında 14 Mayıs 1943 tarihinde hazırlanan mazbataya göre belediye zabıtası görevini sürdürürken polis memuru olarak iş değişikliği yapanların belediyede ücretli, polis teşkilatında maaşlı olmaları sebebiyle yaşanacak hak mahrumiyetlerinin giderilmesi amacıyla hazırlanan kanun teklifi aynen kabul edilmiştir⁵²⁰.

19. Havadan İndirme ve Denizden Çıkarmalara Karşı Mücadele Hakkında Layiha

Havadan indirme ve denizden çıkarmalara karşı mücadele hakkında, Hükümet tarafından teklif edilen, Milli Savunma ve Bütçe Komisyonları tarafından incelenerek Genel Kurula havale edilen kanun teklifi, İçişleri Komisyonunda da incelenmek üzere gönderilmiştir. Komisyon tarafından 4 Ağustos 1944 tarihinde hazırlanan mazbataya göre layiha üzerinde bazı değişiklikler ve eklemeler yapılarak 1 muhalif oyuyla kabul edilmiş ve meclise sunulmuştur. Kelime değişiklikleri dışında en önemli müdahale Bakanlar Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde hazırlanacak yönetmeliğin yayın ve ilânının, seferberlik gereği olarak halkı ilgilendiren kısımlarının ilân edilmesi faydalı görülmüştür. Diğer yandan kanun hükümlerine karşı koyanlar hakkında yaptırım olmamasının, uygulamada zorluk çıkartacağı iddiasıyla ceza uygulamasının suçüstü suçlarının muhakeme usulüne göre takip edilmesi tavsiyesiyle kanuna bazı maddeler eklenmiştir. Komisyon üyesi Siirt Milletvekili Saffet Tuncay ise, Teşkilatı Esasiye Kanunu hükümlerinin uygulanmasının Bakanlar Kurulu kararına bağlanmasına muhalif olduğunu beyan etmiştir⁵²¹. Meclis Genel Kurulu'nda görüşülen kanun teklifi maddeleri mazbata içeriğine göre oylanarak aynen kabul edilmiştir⁵²².

20. Arazi Vergisi Kanununun 2. Maddesine Bir Fıkra İlâvesine Dair Kanun Lâyihası

Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan 1833 sayılı Arazi Vergisi Kanunu'nun ikinci maddesine bir fıkra ilavesi teklifi 10 Nisan 1944 tarihinde TBMM Başkanlığına

520 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 13, 2 Ağustos 1944, EK S. sayısı:220.

521 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 13, 7 Ağustos 1944, EK S. sayısı 229'a Ek..

522 a.g.e., s. 101-103.

arz edilmiştir. Haralar, merinos çiftlikleri ve karasığır damızlıkhanelerine arazi vergisinden muaf tutulma hakkı tanınması amacıyla hazırlanan dosya Meclis tarafından İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. 13 Mayıs 1944 tarihli İçişleri Komisyonu mazbatasıyla teklif kabul edilmiştir. Dosya, Ziraat ve Maliye Komisyonlarına havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁵²³.

21. 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 54, 119, 120 ve 128. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan adı geçen kanun tasarısı, 2 Mart 1945 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Tasarıya göre 4698 sayılı kanunla bütçe yılının Ocak ayının 1. gününden başlaması 1580 sayılı kanunun Haziran ayından başlayan bütçe yılı esasına göre kabul edilmiş olan hükümlerinde değişiklik yapılması teklif edilmiştir. Tasarı İçişleri Bakanının katıldığı İçişleri Komisyonu toplantısında görüşülerek 16 Mart 1945 tarihli mazbata ile aynen kabul edilmiştir⁵²⁴.

22. İdare-i Umumîye-i Vilayat Kanunu'nun (1913) Özel İdarelere Ait Kısımına Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan tasarısı, 7 Mart 1945 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. 4698 sayılı kanunla bütçe yılı başlangıcı Haziran ayından Ocak ayına alınmış ve 1945 yılı için yedi aylık bütçe yapılması mecburi hale gelmiştir. Bu gerekçeyle hazırlanan dosya içeriği İçişleri Komisyonuna havale edilmiş, İçişleri Bakanının katılımıyla gerçekleşen toplantıda kanun teklifi görüşülmüş, 16 Mart 1945 tarihli mazbata hazırlanmıştır. Mazbata ile teklif aynen kabul edilmiştir.⁵²⁵

23. Genel Nüfus Sayımı Hakkında Kanun Tasarısı

Bakanlar Kurulu tarafından Genel Nüfus Sayımı Hakkındaki Kanun Tasarısı 13 Mart 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. Meclis Başkanlığı da 1945 yılı Genel Nüfus Sayımı Hakkındaki tasarısı komisyonuna havale etmiştir. Komisyon teklifi mevcut şekliyle onaylamıştır. 28 Mart 1945 tarihli İçişleri Komisyonu mazbatasını Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁵²⁶.

523 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 12 Ocak 1945, EK S. sayısı 40.

524 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 21 Mart 1945, EK S. sayısı 53.

525 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 21 Mart 1945, EK S. sayısı 54.

526 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 16, 27 Nisan 1945, EK S. Sayısı 85.

24. “Şikago’da 7 Aralık 1944 Tarihinde Akit ve İmza Edilmiş Olan Milletlerarası Sivil Havacılık Konvansiyonu ile Sivil Havacılık Geçici Anlaşması ve Bunların Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı”

Dışişleri Bakanlığının hazırladığı, adı geçen tasarı dosyası 26 Nisan 1945 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. Meclis Başkanlığı tarafından İçişleri Komisyonunda görüşülmek üzere havale edilen dosya içeriği madde madde incelenerek 4 Mayıs 1945 tarihli mazbatayla kabul edilmiştir. Tavsiye niteliğinde 2 özel husus rapor sonunda belirtilmiştir. Yapılan açıklamada; “Türkiye Cumhuriyeti havalarında taşıt gemilerinin uçuşları hakkında bir kanun hazırlanması ve bu arada 3222 sayılı Telsiz Kanununun Türk havalarına giren veya uçuş alanlarına inen yabancı sivil hava gemileri ve tayyareleri hakkındaki hükümlerinin değiştirilmesinin lüzumlu olduğu” vurgulanmıştır. Bilahare mazbata Dışişleri Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁵²⁷.

25. 1525 sayılı Şose ve Köprüler Kanunuyla Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Tadili Hakkındaki 1882 Sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan 1525 sayılı Şose ve Köprüler kanuniyle bu kanunun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 1882 sayılı kanunda bazı değişiklikler yapılmasına dair kanun tasarısı 16 Mart 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. Tasarı, Bayındırlık Komisyonu mazbatasıyla birlikte İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. 4698 sayılı kanunla bütçe yılının Ocak ayının birinci gününden başlaması kabul edilmiştir. Dolayısıyla 1525 Sayılı Şose Köprüler Kanunu’nun 2. maddesinde gösterilen taksit zamanlarının yeni bütçe yılında karşılığı olan aylara getirilmesi amacıyla hazırlanan teklif 2 Nisan 1945 tarihli İçişleri Komisyonu raporuna göre oy birliğiyle kabul edilmiştir⁵²⁸.

26. Jandarma Erat Kanunu’nun 3. ve 20. Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler İlâvesine Dair Kanun Tasarısı

1861 sayılı Jandarma Erat Kanunu’nun 3. ve 20. maddelerinin değiştirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 28 Haziran 1944 tarihinde Meclise gönderilen tasarı, İçişleri Komisyonu’na havale edilmiştir. Jandarma karakol

527 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 18, 5 Haziran 1945, EK S. sayısı 123.

528 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 18, 6 Haziran 1945, EK S. sayısı 118.

komutanlıklarının ıslahı ve buralarda görev yapanların yetiştirilmesi ve hem de bu işin bir meslek dalı olması şeklinde düzenlenen kanun tasarısı hakkında hazırlanan tezkerenin 2 Ağustos 1944 tarihli raporla aynen kabul edildiği anlaşılmıştır⁵²⁹.

27. Mahalli İdareler İmar Bankası Hakkında Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 11 Kasım 1941 tarihinde Meclise gönderilen Mahalli İdareler İmar Bankası hakkındaki kanun tasarısı ile aynı dosyada “Ek S. sayısı 119” numaralı layiha Belediyeler Bankası Kanununun 5. Maddesinin (A) Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkındaki kanun tasarısıyla birleştirilmiştir. Söz konusu tasarı 29 Temmuz 1944 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. 11 Haziran 1933 tarihinde 2301 sayılı kanunla kurulmuş olan Belediyeler Bankasının, 4759 sayılı kanunla kurulan İller Bankası Genel Müdürlüğüne⁵³⁰ devredilmesi amacıyla hazırlanan dosya İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Dosya içeriği Komisyon tarafından incelenerek 29 Mart 1945 tarihli mazbata hazırlanmıştır. Buna göre komisyon yasada değişiklikler önermiştir. Değişiklik teklifleri içerisinde İmar Bankasının sermaye artırımına gitmesi, bankanın genel kurul toplantısında bütün illerden birer temsilci bulundurması, kanunun yürürlükte bulunduğu tarihlerde ilgili belediye başkanlarıyla muhasiplerinin faiz cezalarının affı yer almıştır. Rapor Bütçe Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁵³¹.

28. Kayseri Milletvekili Muhittin Taner'in Belediyelere Bağlı Elektrik İşletmelerinin Kazanç Vergisiyle Muhasebe-i Umumîye ve Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunlarından Muafiyetine Dair Kanun Teklifi

Kayseri Milletvekili Muhittin Taner Yabancı sermayeli iken Belediyelere devredilen Elektrik müesseselerinin bazılarının birtakım vergi muafiyetine tabi oldukları gerekçesiyle kazanç vergisi ve işletme bakımından haksızlığa uğrayan şirketler için bir kanun teklifi hazırlayarak 17 Kasım 1944 tarihinde Meclis'e sunmuştur. Ancak dosya, bağlantılı olduğu gerekçesiyle Bayındırlık Bakanlığının 14 Temmuz 1944 tarihinde Meclise gönderdiği “*Eskişehir Elektrik Türk Anonim Şirketi imtiyazının kaldırılması hakkındaki kanun*” dosyasıyla birleştirilerek İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir.

529 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 18, 8 Haziran 1945, EK S. sayısı 116.

530 13 Haziran 1945 tarihinde kurulan İller Bankası tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız <https://www.ilbank.gov.tr>. (Erişim: 01 Mayıs 2019)

531 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 18, 8 Haziran 1945, EK S. sayısı 119.

İçişleri Komisyonu, Bayındırlık Bakanının da katıldığı bir toplantı sonunda 15 Aralık 1944 tarihli raporunu hazırlamıştır. Medeni ihtiyaçlar arasında önemli bir yer tutan elektrik işletmelerinin gelişmesi ve halkın daha ucuz elektriğe ulaşabilmesi için Belediyeler tarafından işletilmekte olan elektrik müesseselerinin kazanç vergisinden muaf tutulmaları ve sadece ilgili kanun çerçevesinde %12 nispetindeki vergiyle mükellef sayılmaları kabul edilmiştir. Mazbata, Bütçe Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁵³².

29. Kazanç Vergisi Kanununun 3. Maddesinin 14. Fıkrasının Değiştirilmesine ve Bina Vergisi Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı

2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanunu'nun Üçüncü Maddesi'nin 14. fıkrasının değiştirilmesi ve aynı kanunla 1837 Sayılı Bina Vergisi Kanunu'na Birer Geçici Madde Eklenmesi Hakkındaki Kanun Teklifi Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanarak 14 Haziran 1944 tarihinde Meclis'e arz edilmiştir.

Tasarı, Millî Eğitim Bakanı'nın da katıldığı İçişleri Komisyon toplantısında görüşülmüş, Bina vergisi kanununa göre kazanç vergisinden muaf tutulan okulların henüz tahsil edilmemiş kazanç ve bina vergilerinden sorumlu tutulmaması teklifi 7 Ağustos 1944 tarihinde kabul edilerek Maliye Komisyonu'na havale edilmiştir⁵³³.

30. Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş, Görev ve Memurları Hakkındaki 4475 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Hazırlanan Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığı tarafından 4475 sayılı “*Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilât, Vazife ve Memurları*” hakkındaki kanunun⁵³⁴ bazı maddelerinin değiştirilmesine ve yeni maddeler eklenmesi hakkında teklif hazırlanmıştır. İçişleri Komisyonu tarafından hazırlanan ve Geçici Komisyona havale edilmesi istenen rapor 23 Ocak 1946 tarihinde Meclis Genel Kurulunda görüşülmüştür. Genel Kurul tasarımı İçişleri ve Bütçe Komisyonlarına havale etmiştir⁵³⁵. İçişleri Komisyonu tarafından söz konusu kanun teklifi hakkında yeni bir mazbata hazırlandığına dair her hangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

532 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 18, 25 Haziran 1945, EK S. sayısı 145.

533 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 19, 10 Temmuz 1945, EK S. sayısı 162; Aynı dosya 13 Şubat 1946 tarihli Zabıt Ceridesinde sehven tekrar yayınlanmıştır TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 13 Şubat 1946, EK S. sayısı 85.

534 *Resmî Gazete*, 22 Temmuz 1943, s. 5562-5567.

535 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 21, 23 Ocak 1946, s. 89-90.

31. Siirt Milletvekili Saffet Tuncay ve Üç Arkadaşının Milli Korunma Kanunu'nun 4648 Sayılı Kanunla Değiştirilen 30. Maddesine Ek Kanun Teklifi

Siirt Milletvekili Saffet Tuncay ve üç arkadaşının 4648 sayılı Milli Korunma Kanunu'nun⁵³⁶ 30. maddesi olan “*Fen heyeti reisliğine veya fen heyeti âzalıklarına tâyin edilebilmek için yurttan veya yabancı memleketlerde mühendislik veya mimarlık tahsilini bitirmiş ve kanunlarımıza göre yüksek mühendis veya yüksek mimar unvanını almış olmak lâzımdır*” ifadesinin değiştirilmesi teklifi İçişleri Komisyonu'na havale edilmiştir.

Komisyon mazbatasına göre teklifin Geçici Komisyonunda konuşulması kararlaştırılmış ve Meclis genel kuruluna arz edilmiştir. Ancak Meclis Başkanlığı bu kanun teklifini İçişleri, Ekonomi, Adalet, Maliye, Ticaret ve Bütçe Komisyonlarında ayrı ayrı görüşülmek üzere yeniden havale etmiştir⁵³⁷. İçişleri Komisyonu tarafından söz konusu kanun teklifi hakkında yeni bir mazbata hazırlandığına dair her hangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

32. Tapu Kanunu'nun 6. Maddesinin Yorumlanmasına Dair Tezkeresi

Başbakanlık tarafından hazırlanan Tapu Kanunu'nun 6. Maddesinin Yorumlanmasına Dair Tezkeresi 28 Haziran 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriğine göre; “*Tapu Kanunu 6. Maddesinin hükmü belediye sınırları içindeki toprakları kapsamamaktadır*” ifadesinin hazine arazileri hükmü açısından değerlendirilmesi istenmiştir.

İçişleri Komisyonu tarafından yapılan inceleme sonucuna göre; Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Tapu Kanunu'nun 6. maddesini ortadan kaldırmıştır. 26 Kasım 1945 tarihinde hazırlanan raporda bu sebeple kanunun yorumlanmasına gerek olmadığına karar verilmiştir. Bilahare mazbata Meclis Başkanlığı aracılığıyla Maliye Komisyonuna havale edilmiştir⁵³⁸.

33. Belediye Kamulaştırma Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı

Belediye Kamulaştırma Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkındaki İçişleri Bakanlığı'nca 17 Aralık 1945 tarihinde Meclise gönderilen tasarı İçişleri

536 Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, s. 7461.

537 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 21, 23 Ocak 1946, s. 90.

538 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 4 Şubat 1946, EK S. sayısı 69.

Komisyonu'na havale edilmiştir. Teklif gerekçesi olarak kanunda geçen Belediye tarafından kamulaştırma yapıldıktan sonra 3 yıl içinde inşaat veya tesisat yapılmazsa eski sahibi kamulaştırma bedelini iade ederek arsasını geri alabilir hükmü gösterilmiştir. İkinci Dünya Savaşı şartlarında yatırım yapamayan belediyelerin buna benzer örneklerle mağdur olmamaları için Milli Koruma Kanunu gereğince hareket edilmesi istenmiştir. 21 Ocak 1946 tarihli İçişleri Komisyonu raporunda ise olağanüstü halin bittiği tarihe kadar Kamulaştırma Kanununun ilgili maddesinin uygulanmaması yönünde görüş belirtilmiştir⁵³⁹.

34. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkındaki 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Emniyet Genel Müdürlüğü Kısımında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığı tarafından 26 Aralık 1945 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilen tasarı İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi sonrasında iç ve dış emniyet ile kara, deniz, ve hava yollarının işleminde polise düşecek görevleri karşılamak amacıyla kadro takviyesi ve bazı ilçelere polis teşkilatı kurulmasına yönelik hazırlanan tasarı, İçişleri Komisyonu tarafından oy birliğiyle kabul edilmiştir. 25 Ocak 1946 tarihli mazbata Bütçe Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁵⁴⁰.

35. Emniyet Teşkilat Kanunu'nun 24. Maddesinin 2. Fıkrasıyla 4598 Sayılı Kanunun 4. Maddesinin Yorumlanmasına Dair Olan Başbakanlık Tezkeresi

Başbakanlık tarafından hazırlanan Polis memurluğuna kabul edilenlerin görevde yükselme ve terfi işlemleri hakkındaki tezkere 2 Şubat 1946 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Meclis Başkanlığı dosyayı İçişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon her hangi bir görüş bildirilmeksizin 8 Kasım 1946 tarihinde dosyayı olduğu gibi Bütçe Komisyonuna sevk edilmek üzere Meclis Başkanlığına göndermiştir⁵⁴¹.

36. Yeniden 7 İlçe Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı

Yedi adet yeni ilçe kurulması hakkında İçişleri Bakanlığı'na hazırlanan kanun tasarısı 5 Şubat 1946 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Oğuzeli, Azdavay, Örtülü, Şuhut,

539 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 4 Şubat 1946, EK S. sayısı 71.

540 a.g.e., EK S. sayısı 73.

541 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 13 Şubat 1946, EK S. sayısı 87.

Seben, Doğanşehir ve Tekman ilçelerinin kurulması için hazırlanan dosya İçişleri Komisyonu tarafından tetkik edilerek aynen kabul edilmiştir. Bununla birlikte kuruluş çalışmaları devam eden Sarız, Koçarlı ve Eskipazar ilçelerinin de kanun teklifine eklenmesi istenmiştir. 8 Şubat 1946 tarihli komisyon raporu Bütçe Komisyonu tarafından da incelenmesi amacıyla Meclise gönderilmiştir⁵⁴².

37. Çırağan Sarayının Bina ve Arsasıyla Birlikte İstanbul Belediyesine Parasız Olarak Devri Hakkında Kanun Tasarısı

Çırağan Sarayı arsasının ve büyük bir tarihi değeri bulunan binanın İstanbul şehrinin turistik ihtiyacını karşılayacak bir otel haline getirilmek üzere İstanbul Belediyesine devredilmesi için İstanbul Genel Meclisi'nin verdiği bir karar üzerine Maliye Bakanlığı tarafından 29 Ocak 1946 tarihinde hazırlanan kanun teklifi, TBMM Başkanlığı'na gönderilmiştir. Kanun tasarısı İçişleri Komisyonu tarafından 4 Şubat 1946 tarihinde hazırlanan mazbata ile aynen kabul edilerek Meclise gönderilmiştir⁵⁴³. Aynı gün Çırağan Sarayı'nın İstanbul Belediyesine devir ve temlik hakkındaki kanun oylamasında Melek, evet oyu kullanmıştır⁵⁴⁴.

38. Belediye Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı

1580 sayılı Belediye Kanunu'ndaki belediye seçimlerinin oy verme ve sonuçlandırma süreleri hakkındaki hükümlerinin değiştirilmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi Meclis Başkanlığınca İçişleri Komisyonu'na gönderilmiştir. Komisyon dosya içeriğini oy birliğiyle kabul etmiştir. Ayrıca 1946 yılı Eylül ayında yapılması planlanan belediye seçimlerinin Mayıs ayına alınması hususunda da görüş bildirmiştir. Hazırlanan rapor 29 Nisan 1946 tarihinde Meclise arz edilmiştir⁵⁴⁵.

39. Danıştay Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Fıkra ve Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı

3546 sayılı Devlet Şurası Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddeler eklenmesi hakkında Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan kanun tasarısı 27 Mayıs 1943 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Danıştay'ın biriken iş yükü ve

542 *a.g.e.*, EK S. sayısı 88.

543 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 15 Şubat 1946, EK S. sayısı 90.

544 *a.g.e.*, s. 172.

545 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 29 Nisan 1946, EK S. sayısı 104.

sonuçlandırılması gereken dosyaların bir türlü azalmaması sebebiyle alınması gereken tedbir tavsiyelerinden oluşan tezkere İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir.

Danıştay Başkanının da katıldığı toplantıda İçişleri Komisyonu tarafından hazırlanan rapor 12 Mayıs 1945 tarihinde onaylanarak Adalet Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁵⁴⁶.

40. Siyasal Bilgiler Okulu Hakkındaki 2777 Sayılı Kanunun 2. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı

Siyasal Bilgiler Okulu hakkındaki 2777 sayılı kanunun 2. maddesinin değiştirilmesi için İçişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı 21 Ocak 1946 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriği İçişleri Bakanının da katıldığı toplantıda ele alınmıştır. Tezkerede bahsi geçen Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olan öğrencilerin İçişleri Bakanlığı teşkilatı için ayrılan memur kontenjanına yetmediği, ayrıca Bakanlığın ihtiyaca binaen yeni kadro artırımlarına gideceği gerekçeleriyle öğrenci sayısının artırılması söz konusu edilmiştir. İçişleri Bakanının da hazır bulunduğu İçişleri Komisyonu gerekçeleri haklı bularak tasarıyı oy birliğiyle kabul etmiştir. 6 Mayıs 1946 tarihli rapor Millî Eğitim Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁵⁴⁷.

41. Milletvekilleri Seçimi Hakkında Kanun Tasarısı İle Niğde Milletvekili Hüseyin Ulusoy'un Mebus Seçimi Kanunu'nun Onbirinci Maddesinin Son Fıkrasının Yorumlanmasına Dair Önergesi

Milletvekilleri seçimi hakkında İçişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı 14 Mayıs 1946 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya Seçim dairelerinin kurulacağı merkezler, seçim defterlerinin düzenlenmesi, milletvekili seçilemeyecekler hakkındaki hükümler, seçim komisyonları ve seçmen defterlerine yapılacak itirazlar hakkında hazırlanmıştır. 27 Mayıs 1946 tarihli İçişleri Komisyonu tek dereceli seçim sistemine göre yapılan değişiklik tekliflerini uygun görerek kabul etmiştir. Rapor, Adalet Komisyonuna havale edilmek üzere Meclise gönderilmiştir⁵⁴⁸.

546 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 20 Mayıs 1946, EK S. sayısı 129.

547 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 27 Mayıs 1946, EK S. sayısı 140.

548 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 31 Mayıs 1946, EK S. sayısı 146.

42. İçtimaatı Umumîye Kanununa Müzeyyel 3 Mart 1328 (R) (16 Mart 1912 M.)
Tarihli Kanunun Kaldırılması Hakkında Kanun Tasarısı

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan adı geçen kanunun kaldırılması hakkındaki tasarı, 22 Mayıs 1946 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriğine göre açık alanlarda yapılacak toplantı talebinin reddedilme gerekçelerinin izin verilen şartlarla çeliştiği ve itilafa düştüğü gerekçesiyle teklif edildiği anlaşılmıştır. Komisyon 28 Mayıs 1946 tarihli raporunda teklif edilen tasarımı kabul etmiştir⁵⁴⁹.

43. Belediyeler ve Bunlara Bağlı Müesseseler ve Belediyeler Bankası Memurları Emekli Sandığı Kurulmasına Dair Olan 4085 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı

4085 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesi hakkında İçişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı 9 Şubat 1946 tarihinde Meclise gönderilmiştir. İl Özel İdarelerinde aylıklı memurlar dışındakiler, Ankara ve İstanbul belediye çalışanları, Ankara İmar Müdürlüğünün sürekli ücretli memurları ve İller Bankasında çeşitli pozisyonlarda çalışan personelin emeklilik işlerinin düzenlenmesi hakkındaki tasarı İçişleri Komisyonu tarafından incelenerek kabul edilmiştir. 15 Mayıs 1946 tarihli rapor Maliye Komisyonuna havale edilmek üzere Meclise arz edilmiştir⁵⁵⁰.

44. Cemiyetler Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı

Derneklerin kuruluşunda belgelerin teslim edileceği makam, yapacakları toplantılara katılacak komiserler ve kapatılma sürecinde gerçekleşen süreçte yetkinin ilgili mahkemeye verilmesi hususlarının yer aldığı 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu hakkında hazırlanan tasarı İçişleri Bakanlığı tarafından 17 Aralık 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. Adalet ve İçişleri Bakanlarının hazır bulunduğu toplantıda tasarımı görüşen İçişleri Komisyonu, Anayasanın ikinci maddesine muhalif olan, emniyet ve asayişe aykırı olan, sınıf ya da cins esasına dayanan dernekler hakkında özellikle

549 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 3 Haziran 1946, EK S. sayısı 145.

550 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 3 Haziran 1946, EK S. sayısı 150.

açıklamalar yapılmış ve tasarı genel hatlarıyla 31 Mayıs 1946 tarihli raporla onaylanmıştır⁵⁵¹.

45. Devlet Orman İşletmelerinin Bazı Vergi, Resim ve Harçlardan Muaf Tutulması Hakkında Kanun Tasarısı

İlgili kanun hakkında Tarım Bakanlığınca hazırlanan tasarı, 28 Mart 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. İçişleri Komisyonuna havale edilen tasarıya göre, Orman Genel Müdürlüğü ve buna bağlı Devlet Orman İşletmeleriyle bunlara ait her çeşit malların işlemlerinin ve hasılatın hazineye ait olan vergi, resim ve harçlar hariç diğer her türlü vergi, resim ve harçlardan tamamen muafiyetini istemiştir.

Komisyon belediyelere ait gelir kaynaklarının birçoğunun hizmet karşılığı bulunması ve bunlar üzerinde muafiyetlere gidilmesinin gelir kaybına sebep olacağı gerekçesiyle doğru olamayacağını düşünmüş, belediye vergi, resim ve harçlarını kapsayan muafiyet hükümlerini kaldırmıştır. Bu çerçevede hazırlanan rapor 31 Mayıs 1946 tarihinde hazırlanarak Bütçe komisyonuna havale etmiştir⁵⁵².

46. “İdarei Umumîyei Vilayat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı”

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı 26 Nisan 1946 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Meclis, İçişleri Komisyonuna havale etmiştir. İçişleri Bakanının katıldığı toplantıda tasarı için il özel idarelerinin daha verimli çalışma imkânlarını hazırlayacağı, kuruluş gayelerindeki temel fikirlere uygun olarak mahalli ihtiyaçların daha geniş karşılanabileceği ifade edilmiştir. Hatta idari ve mali sistem ile takviye edilen tasarının yeni seçim sisteminin sağladığı demokratik hüviyetle İl genel Meclislerini kuvvetli hale getirecek ve fayda sağlayacak denilmiştir. Ayrıca İl Genel Meclisi toplanma tarihi eylülün ilk yarısı olarak değiştirilmiştir. Komisyon 4 Haziran 1946 tarihli raporuyla tasarımı kabul etmiştir⁵⁵³.

Tezkere 7 Haziran 1946 tarihli genel kurulda görüşülmüş ve bazı maddelerinin tekrar görüşülmesi için İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Genel kurulun görüşleri dikkate alınarak Genel Meclis üyelerinin, şimdiye kadar olduğu gibi, her ilçe bir seçim çevresi sayılması itibariyle seçilmesi ve seçim döneminin dört yıl olarak kabulüyle

551 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 5 Haziran 1946, EK S. sayısı 152.

552 a.g.e., EK S. sayısı 154.

553 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 7 Haziran 1946, EK S. sayısı 155.

kısmi yenileme şeklinin kaldırılması esasları kabul edilmiştir⁵⁵⁴. Aynı gün TBMM genel kurulunda görüşülen kanun teklifi komisyon raporları doğrultusunda kabul edilmiştir⁵⁵⁵.

47. Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak ve İki Arkadaşının, İnönü Armağanı Başlıklı Kanun Teklifi

Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak ve iki arkadaşının, İnönü Armağanı adıyla hazırladıkları kanun tasarısı 26 Kasım 1943 tarihinde Meclis Başkanlığına verilmiştir. Tasarı için İçişleri Komisyonu Raporu 28 Nisan 1945 tarihinde hazırlanmıştır. Rapora göre; teklifin gerekçe raporunda bu kanunla elde edilmek istenilen amacın değeri ve millete sağlayacağı hizmetin derecesi gereği kadar açıklanmış ve aydınlatılmış olduğu anlaşılmıştır. İçişleri Komisyonu, armağan ile okul çocuklarının tarımsal üretime katkı sağlaması amaçlanmıştır. Ancak “*İnönü Armağanı*” adıyla bahsedilen teşvik fonunun Millî Eğitim Bakanlığında değil Başbakanlıktan idare edilmesinin uygun olacağını rapora eklemiştir. Ödülün her yıl dağıtılmasını hatta bir defa ödül alanın daha büyük bir başarıda tekrar ödül alabilmesinin yolunun açılması gerektiğini eklemiştir. Bu görüşlerden yola çıkarak “*İnönü Armağanı Kanunu*” bütçe komisyonuna havale edilmek üzere kabul edilmiştir⁵⁵⁶.

48. Basın Birliği Kanunu’nun Kaldırılması Hakkında Kanun Tasarısı

Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan Basın Birliği Kanununun kaldırılması hakkında hazırlanan kanun tasarısı 30 Mayıs 1946 tarihinde Meclise sunulmuştur. Meclis Başkanlığı da İçişleri Komisyonuna havale etmiştir.

Komisyon 6 Haziran 1946 tarihinde tasarı hakkındaki raporunu yazmıştır. Rapora göre; 3511 sayılı Cemiyetler Kanunu’nda yapılan değişiklikler sebebiyle 3511 sayılı kanunla 1938 yılında kurulan Türk Basın Birliği’nin devamına gerek kalmadığı anlaşılmıştır. 3511 sayılı kanunun kaldırılmasından sonra Türk Basın Birliğinin borç, alacak ve mevcutlarının Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre tasfiye edileceği belirtilmiştir. Ancak basın mensuplarının haklarının kanunla beraber hemen kalkmasının basın hayatında bazı güçlükler doğurabileceği gerekçesiyle 3511 sayılı kanuna dayanılarak yapılan yeni tüzükte tespit edilen hakların yeni dernekler kuruluncaya kadar saklı kalmasının uygun görüldüğü anlaşılmıştır⁵⁵⁷.

554 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 11 Haziran 1946, EK S. sayısı 155’e EK.

555 a.g.e., s.141-147.

556 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 13 Haziran 1946, EK S. sayısı 164.

557 a.g.e., EK S. sayısı 165.

49. Matbuat Kanunu'nun 50. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı

Matbuat Kanunu'nun 50. maddesinin değiştirilmesi hakkında hazırlanan kanun tasarısı Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanarak 29 Mayıs 1946 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. İçişleri Komisyonuna havale edilen tasarı 4 Haziran 1946 tarihli İçişleri Komisyonu raporuyla Adalet Komisyonuna havale edilmiştir. Rapora göre, 1881 sayılı Matbaa Kanunu'nun 50. maddesi Bakanlar Kuruluna, memleketin genel siyasetine dokunacak yayımlardan dolayı gazete ve dergileri geçici olarak kapatma yetkisi vermiştir. Gerekçe olarak Kurtuluş Savaşı sonrası genel durum ve 2. Dünya Savaşı sırasındaki devlet güvenliği gösterilmiştir. Komisyon, Bakanlar Kuruluna ait bu yetkinin kanundan çıkartılması hakkındaki Hükûmet teklifini kabul etmiştir.

Ancak diğer yandan Türk Ceza Kanunu'na göre devletin emniyetine karşı işlenecek suçların, gazete veya dergiler aracılığıyla gerçekleşmesi durumunda bunu önleyecek kanuni tedbirlere başvurulması komisyon tarafından kabul edilmiştir. Bu görüşe dayanarak devlet güvenliğine karşı işlenen suçlar için Türk Ceza Kanunu'na göre ilgili gazete ve dergilerin kapatılması hatta toplatılması hükmü, komisyon tarafından hazırlanan mazbataya teklif olarak eklenmiştir⁵⁵⁸.

Geçici Komisyonlar

1. Toprak Mahsulleri Vergisi Hakkında Kanun Teklifi

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan Toprak Mahsulleri Vergisi Hakkındaki Kanun Teklifi 21 Mart 1944 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Toprak mahsullerinden vergi alınması amacıyla 4429 sayılı kanun, bir takım mahsulleri ölçüye, bazılarını da tahmine göre vergiye tabi tutmuş ve bunların bir kısmının aynen diğerlerinin de nakden alınması esasını öngörülmiştir. Adliye, Bütçe, İçişleri, İktisat, Maliye, Ticaret ve Ziraat Komisyonlarından seçilen beşer üyeden oluşturulan aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Muvakkat (Geçici) Komisyon, 60 maddelik teklif ve vergiye tabi ürünleri içeren cetveller için bir mazbata hazırlamıştır. 15 Haziran 1944 tarihinde hazırlanan mazbata acil ibaresi ile birlikte Genel Kurula sunulmuştur⁵⁵⁹.

2. Sıtma İle Olağanüstü Savaş Hakkında Kanun Tasarısı

558 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C.24, 13 Haziran 1946, EK S. sayısı 169

559 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 9, 19 Nisan 1944, EK S. sayısı 89.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na hazırlanan Sıtma ile Olağanüstü Savaş Hakkında Kanun teklifi 3 Mart 1945 tarihinde TBMM'ye arz edilmiştir. Meclis tarafından da Adliye, Bütçe, İçişleri, Milli Savunma, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Tarım komisyonlarından seçilen 5'er üyeden kurulan aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Geçici Komisyona havale edilmiştir. Komisyon, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanının katıldığı 16 Mart 1945 tarihli toplantı sonunda mazbatasını hazırlamıştır. Raporda sıtmanın tedavisi, sıtma hastalığını yayan sinekle mücadele ve bu sineğin üremesinin engellenmesi hakkındaki konu başlıkları incelenmiştir. Komisyon raporunun madde madde incelenerek Çeltik Kanunu tasarısının bir an önce sunulması ve “*olağanüstü sıtma savaşı*” yerine “*sıtma ile olağanüstü savaş*” ifadesinin kullanılması gibi birtakım tavsiyelerle onaylandığı anlaşılmıştır⁵⁶⁰. Dr. Abdurrahman Melek, Sıtma ile olağanüstü savaş hakkındaki kanun oylamasında evet oyu kullanmıştır⁵⁶¹.

3. İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı

Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı 26 Kasım 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dosya Adalet, Bütçe, Ekonomi, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Ticaret Komisyonlarından seçilen 4 er üyeden kurulan, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Geçici Komisyon'a havale edilmiştir.

Komisyonun 26 Aralık 1945 tarihli raporuna göre; İşçiye iş ve işe işçi bulmak için Çalışma Bakanlığı'na kurulması teklif edilen İş ve İşçi Bulma Kurumunun Kuruluşu Hakkındaki Kanun tasarısı görüşülmüştür. Kanun, Tokat Milletvekili A. Galip Pekel'in “*Kurumun İş Kanunu kapsamı dışında kalan işlere karışmasına taraflı değilim*” şeklindeki itiraz şerhi düşülerek kabul edilmiştir⁵⁶².

Karma Komisyonlar

1. Devlet Şurasında Açık Bulunan Dördüncü ve Beşinci Daireler Reisliklerine Seçim Yapılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi

Danıştay 4. ve 5. Daireleri Başkanlığı için 3546 numaralı kanun hükmünce Başbakanlık tarafından teklif edilen liste 10 Haziran 1943 tarihinde Meclis onayına

560 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 19 Mart 1945, EK S sayısı 52.

561 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 15, 26 Mart 1945, s.197.

562 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 21, 14 Ocak 1946, EK S. sayısı 46.

sunulmuştur. Adalet ve İçişleri Komisyonlarından oluşan, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Muhtelit (Karma) Komisyona havale edilen liste hakkında 23 Haziran 1943 tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Buna göre Başbakanlık tarafından hazırlanan isim listesi oylanmış ve son kararın Genel Kurul tarafından verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır⁵⁶³.

2. Devlet Şurasında Açık Bulunan Azalık İçin Seçim Yapılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi

Danıştay'da açık bulunan üyelik için 3546 numaralı kanunun üçüncü maddesine dayanarak Başbakanlık tarafından düzenlenen liste 10 Haziran 1943 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Adalet ve İçişleri Komisyonlarından oluşan, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Karma Komisyon üyeleri tarafından, Adalet ve İçişleri Bakanlarının huzurunda liste oylanmıştır. En çok oy alan 3 kişiden birinin seçilmesi için hazırlanan 23 Haziran 1943 tarihli mazbata Meclis Başkanlığına havale edilmiştir⁵⁶⁴.

3. Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılmasına ve Sıhhat ve İctimai Muavenet Bakanlığı Teşkilat ve Memurini Hakkındaki 3017 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından hazırlanan, Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılmasına Ve Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat ve Memurini Hakkındaki 3017 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun teklifi 10 Haziran 1943 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Kanun teklifinin içeriğinde doğum ve çocuk bakım evleri, sıtma ve trahom ile mücadele, hastanelerdeki uzman, eczacı ve hemşireler, köy ebeleri ve bunların maaşları ve köy enstitülerinden mezun olup işe alınacak sağlık personelinin nerelerde çalıştırılacağı gibi konular yer almıştır. İçişleri, Eğitim, Bütçe ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Komisyonlarından beşer üyenin katılımıyla oluşturulan ve aralarında Abdurrahman Melek'in de imzasının bulunduğu Karma Komisyon'a havale edilen dosya için 29 Haziran 1943 tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin Sirer'in "*Köy ebeleriyle sağlık memurlarına merkezleri dışında*

563 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 3, 28 Haziran 1943, EK S. sayısı 83.

564 a.g.e., EK S. sayısı 84.

gececek hizmet günleri için verilecek tazminat” hakkında muhalif olduğu bilgisinin yer aldığı rapor aynen kabul edilmiştir⁵⁶⁵.

4. Devlet Şûrasında Açık Bulunan Azalık İçin Seçim Yapılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi

Danıştay 4. Daire Başkanlığı için Hükûmet tarafından 3546 sayılı kanunun üçüncü maddesine göre düzenlenen aday listesi 13 Nisan 1944 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Adalet ve İçişleri Komisyonlarından seçilen, aralarında Abdurrahman Melek’in de bulunduğu üyelerle oluşturulan Karma Komisyona havale edilen liste, Adalet ve İçişleri Bakanı’nın hazır olduğu toplantıda değerlendirilerek oylama yapılmıştır. Tezkere, oylama sonucuna göre son kararın verilmesi için 15 Haziran 1944 tarihinde Meclis Başkanlığı’na gönderilmiştir. Teklif edilen 4. Daire başkanlığı olmasına rağmen mazbatada sehven 1. Daire Başkanlığı ifadesi kullanılmıştır⁵⁶⁶.

5. Devlet Şûrasında Açık Bulunan Âzalık İçin Seçim Yapılması Hakkında Başvekâlet Tezkeresi

Danıştay 5. Daire Başkanlığı için Hükûmet tarafından 3546 sayılı kanunun üçüncü maddesine göre düzenlenen aday listesi 13 Nisan 1944 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Adalet ve İçişleri Komisyonlarından seçilen üyelerle oluşturulan, aralarında Abdurrahman Melek’in de bulunduğu Karma Komisyona havale edilen liste, Adalet ve İçişleri Bakanı’nın hazır olduğu toplantıda değerlendirilerek oylama yapılmıştır. Oylama sonucuna göre son kararın verilmesi için 15 Haziran 1944 tarihinde Meclis Başkanlığı’na gönderilmiştir Burada da teklif edilen 5. Daire başkanlığı olmasına rağmen raporda sehven 4. Daire başkanlığı için hazırlandığı ifade edilmiştir⁵⁶⁷.

6. Danıştay’da Açık Bulunan Üçüncü Daire Başkanlığı İçin Seçim Yapılmasına Dair Başbakanlık Tezkeresi

Başbakanlık tarafından hazırlanan Danıştay 3. Dairesi başkanlığı aday listesi 4 Nisan 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. Adalet ve İçişleri Komisyonlarınca kurulmuş, aralarında Abdurrahman Melek’in de bulunduğu Karma Komisyona havale

565 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 4, 5 Temmuz 1943, EK S. sayısı 94.

566 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 11, 19 Haziran 1944, EK S. sayısı 161.

567 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 12, 10 Temmuz 1944, EK S sayısı 162.

edilen liste Adalet ve İçişleri Bakanlarının huzurunda oylamaya tabi tutulmuş ve oy sayısına göre tanzim edilen liste 18 Nisan 1946 tarihli rapor ekinde sunulmuştur⁵⁶⁸.

7. İtalya Uyrukluğuna Girdiğinden Dolayı Konya İstiklâl Mahkemesi Kararıyla Milli Hudud Dışına Çıkarılan Suat Ramiz'in Türk Vatandaşlığına Kabulünün Muvafık Olup Olmayacağına Dair Bir Karar Verilmesi Hakkında Başbakanlık Tezkeresi

Hükûmetten izin almaksızın İtalyan uyruğuna girdiği gerekçesiyle Konya İstiklal Mahkemesi tarafından sınır dışına çıkarılmasına karar verilmiş olan Suat Ramiz'in tekrar Türk vatandaşlığına başvurması üzerine vatandaşlığa kabulü hakkındaki tezkere Bakanlar Kurulu tarafından 21 Aralık 1932 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Meclis, dosyayı Adalet ve İçişleri Komisyonu üyelerinden oluşan, aralarında Abdurrahman Melek'in de imzasının bulunduğu karma komisyona havale etmiştir. Komisyon 30 Mayıs 1946 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Buna göre 487 sayılı Genel Af Kanunu hükmünden faydalanabileceği gerekçesiyle Meclisin herhangi bir işlem yapmasına gerek olmadığı bildirilmiştir⁵⁶⁹.

8. Danıştay'da Açık Bulunan Daire Başkanlığı İçin Seçim Yapılmasına Dair Başbakanlık Tezkeresi

Başbakanlık tarafından Danıştay 5. Daire başkanlığı için hazırlanan listeyi içeren tezkere 30 Mayıs 1946 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Liste Adalet ve İçişleri Komisyonlarından kurulmuş, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Karma Komisyona havale edilmiştir. Komisyon, 3546 sayılı kanunun üçüncü maddesi hükmüne göre yapılan oylamada üç adayın kazandıkları oy sayısına göre raporunu tanzim etmiş ve 5 Haziran 1946 tarihinde TBMM Başkanlığına arz etmiştir⁵⁷⁰.

2.4. GENEL KURUL KONUŞMALARI

Pazarcık Kazasının Maraş Vilayetine Bağlanması Hakkındaki Kanun

Pazarcık ilçesinin Maraş iline bağlanması hakkındaki kanun tasarısının görüşmeleri sırasında Gaziantep milletvekili Dr. Abdurrahman Melek söz almıştır. Melek, gündemdeki kanun teklifi hakkında değil de, idarî taksimatın toptan değiştirileceğine dair hazırlanması düşünülen bir kanun teklifi hakkında doğrudan İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a soru sormuştur. Bakan cevaben, eski İçişleri Komisyonu

568 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 22, 24 Nisan 1946, EK S. sayısı 99.

569 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 23, 6 Mayıs 1946, EK S. sayısı 106.

570 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 24, 10 Haziran 1946, EK S. sayısı 159.

Başkanının konuyla ilgili kanun teklifi hazırlama aşamasında olduğunu aktarmıştır. Melek bu gelişmeyi olumlu bulduğunu bildirmiştir. Bakan Uran tekrar söz alarak bugün için böyle bir tasarının gündeme getirilmeyeceğini fakat ileride bir vilayetler teşkilat kanunu teklifinin düşünüldüğünü sözlerine eklemiştir. Gaziantep iline bağlı Pazarcık ilçesinin Kahraman Maraş'a bağlanması kanun teklifi oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir⁵⁷¹.

Fevkalâde Vaziyet Dolayısıyla Bazı Vergi ve Resimlere Zam İcrasına Dair Olan 3828, 4040, 4226 ve 4437 Sayılı Kanunlara Ek Kanun Teklifi Hakkındaki Konuşması, 17 Mayıs 1944.

Olağanüstü hal sebebiyle bazı vergi ve diğer resmi gelirlere zam yapılması hakkındaki 3828, 4040, 4226 ve 4437 sayılı kanunlara ek kanun layihası ile ilgili İktisat, Ticaret, Adliye, Maliye ve Bütçe Komisyonları mazbatalarının görüşülmesi sırasında, Abdurrahman Melek, söz almıştır. Öncelikle sayfiyenin bir ihtiyaç olduğuna dikkati çekmiştir. Sayfiye hayatını Anadolu'nun güney kesiminde aşırı sıcaklar nedeni ile zorunlu görmüştür. Bu sayede küçük çocukların ruh ve beden gelişimi, büyüklerin istirahati ve ruh sağlıkları temin edilmiş olacaktır. Hatta ekonomik gerekçelerle sayfiye hayatı yaşayanlar da vardır. Bunlar kendi bağına, bahçesine veya kirayla tedarik ettiği küçük bir yere giderek şehirdeki masrafından tasarruf amacı gütmektedirler. Sayfiye hayatını teşvik amacıyla sayfiye yerlerinden vergi alınmamasını da önermiştir. Maliyenin bu konudaki vergi ısrarından vazgeçmesini rica etmiştir.

Bilahare söz alan Sivas Milletvekili Nuri Demirağ da Abdurrahman Melek'i desteklemiştir. Demirağ sayfiye yerlerinin sadece lüks yaşam anlamına gelmediğini bildirmiştir. Sağlık ve ekonomik gerekçelerle de insanların sayfiyelere gittiklerini belirtmiştir.

Bu kanun layihası dolayısıyla Melek bir de takrir vermiştir. Layihadaki D Fıkrasını oluşturan "Kışlık ikamet yerini bırakmaksızın ayrıca yazlık ikamet yerlerinde oturanlar için her iki yerin ödenen kira bedeli ve bina mükellefin malı ise "*gayrisafi iradi*" hükmünün tamamen kaldırılmasını teklif etmiştir. Kayseri Milletvekili Ahmet Hilmi Kalaç, Melek'in tavrına katıldığını söylemiştir. Diğer taraftan tavrının aleyhinde söz alan Kocaeli Milletvekili Sedat Pek, söz konusu verginin olağanüstü şartlar nedeniyle gündeme geldiğini hatırlatmıştır. Normal şartlarda bu tip vergilerin

571 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 7, 24 Ocak 1944, s. 115-117.

konusulamayacağını ifade ederek “yalnız sıhhi zaruretle sayfiyeye gidilmez. Parası çok olduğu için fevkalade zamanlarda, fevkalade fırsatlardan istifade ederek sayfiye hayatı yaşıyanlardan, adaya giderek zevku safa içinde yaşıyanlardan vergi almamak muvafık mıdır? Bu itibarla Bütçe Encümeninin de kabul ettiği elli bin nüfus makul bir haddir” demiştir. Konuşmaların ardından Gaziantep Milletvekili Melek’in “(D) fikrasının tayyını arz ve teklif ederim” şeklindeki tavrı oylamaya sunulmuş ve “nazarı itibara” alınmamıştır⁵⁷².

Ankara’da Tıp Fakültesi Kurulması Hakkında, 14 Mayıs 1945.

Abdurrahman Melek “1945 yılı yedi aylık Bütçe Kanunu tasarısı ve Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi” görüşülürken söz almıştır. Bu bütçe kanunu Ankara’da Tıp Fakültesi kurulmasını öngörüyordu. Melek, kendisi de doktor olduğundan dolayı bu meseleye özel bir ilgi göstermiştir. Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine Tıp Fakültesi için 1.600.000 lira konulmasını memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir.

Melek’in bu husustaki en dikkat çekici teklifi Tıp Fakültesindeki eğitim-öğretim süresinin kısaltılması olmuştur. O, eğitim süresinin azaltılmasının avantaj sağlayacağını öne sürmüştür. Eğitim süresinin azaltılmasının doktor ihtiyacının bir an önce karşılanması açısından fayda sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca doktorluk mesleğine, sırf eğitim süresinin uzun olması gerekçesiyle, cesaret edemeyen gençlerin varlığından da bahsetmiştir. Konuyla ilgili Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlığı uzmanlarının bir araya gelerek yapacakları çalışmalar neticesinde bir karara varılmasını önermiştir.

Abdurrahman Melek, konuşmasında Türk eğitim sisteminin genel bir sorununa da dikkati çekmiştir. Okul yıllarında teorik bilgi verildiğini, metot öğretildiğini, pratiğin ise ancak, iş sahasında öğrenilebildiğini dile getirmiştir. Bu durumun doktorluk mesleği için de geçerli olduğunu, alanda uzmanlaşmasının ancak sahada gerçekleşebildiğini iddia etmiştir. Sözlerinin yanlış anlaşılmasını, amacının tıp eğitimi veren kurumları suçlamak olmadığını da özellikle vurgulamıştır. Konuşmasında İstanbul milletvekili Dr. Niyazi İsmet Gözcü’nün, kurulacak olan Ankara Tıp Fakültesinin ihtisas fakültesi olması ve sadece koruyucu doktor yetiştirmesi gerektiği yönündeki görüşüne de karşı çıkmıştır. Tıp fakültelerinde öncelikle genel tıp bilgisi verilmesi lazım geldiğini, ihtisas işinin öğrencilikten sonra gerçekleşmesi gerektiğini

572 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 10, 17 Mayıs 1944, s. 103-118.

söylemiştir⁵⁷³. Ankara Tıp Fakültesinin Kurulması Hakkında Kanun 4761 numarayla 20 Haziran 1945 tarihinde kabul edilmiştir⁵⁷⁴.

1945 Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi Hakkında, 25 Aralık 1945.

1946 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu çerçevesinde hazırlanan Bayındırlık Bakanlığı bütçesi hakkında Dr. Abdurrahman Melek söz almıştır. O konuşmasında Bayındırlık Bakanlığı için Hükûmetin 72 milyon lira olarak uygun gördüğü ödeneğin, Bütçe Komisyonu tarafından 79 milyona çıkartıldığına dikkat çekmiştir. Meydana gelen farkın Millî Eğitim, Adalet, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının yapı işlerine tahsis edildiğini belirtmiştir. Hatta şoseler ve köprüler cetveli için de 10.250.000 liralık bütçe ayrıldığını da hatırlatmıştır. Memleketin ekonomik kalkınmasını düşünerek büyük endüstri planları hazırlandığını, bunların banka kredileriyle ödenmesinin memnuniyet verici olduğunu bildirmiştir.

Bununla birlikte Bayındırlık Bakanlığının özellikle ticari nakliyata esas olan yollar ve limanlar kısmına da aynı derecede önem vermesini istemiştir. Hükûmetin bu amaçla bayındırlık için ayırdığı sermayenin ülkenin kalkınmasında ciddi katkısı olacağını iddia etmiştir. Melek bu sebeple ekonomik kalkınmanın bir cephesinin de öncelikle kara ve deniz yolları olduğunu vurgulamıştır. Bir müddet sonra da hava yollarını da geliştirmek gerekeceğini sözlerine eklemiştir.

Abdurrahman Melek, yollar ve limanların getirilerinin zamanla fark edilmesi gerçeğine de dikkati çekmiştir. O bu sebeple sermaye sıkıntısı çeken ülkelerin önceliği bayındırlığa değil endüstriye verdiklerini hatırlatmıştır. Ancak ona göre bu tez doğru değildir. Bayındırlık ve endüstri birlikte irdelenmelidir. Endüstri kuruluşlarının işlemesinde tamamlayıcı unsurların başında taşımacılıktaki sürat ve kolaylık gelir. Bu yüzden ülkede çok sayıda muntazam ana yollar ve limanlar yapılmalıdır. Endüstride maliyet fiyatlarının düşmesi, iç ve dış piyasalarda rekabet için de yollar ve limanlar belirleyici unsurlardandır. Bunun için nakliye masraflarının azalması, üretimin zamanında ihtiyaçlara cevap verebilmesi ancak ulaştırmadaki süratle mümkün olabilir. Melek, sözlerini somut delillerle de desteklemeye çalışmıştır. Karabük Demirçelik Fabrikasındaki maliyet fiyatlarının yükselmesinde nakil vasıta ve imkânlarının azlığının etken olduğunun görüldüğünü belirtmiştir. Bu gibi örneklerin endüstri ile nakliyenin birbirinden ayrılamaz bir ikili oluşturduğunun delili olduğunu ifade etmiştir.

573 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, Cilt 17, 14 Mayıs 1945, s.309-310.
574 Resmi Gazete, 27 Haziran 1945, sayı 6042, s. 8961-8963.

Melek'e göre Türkiye coğrafyasındaki iklim ve toprak çeşitliliği sebebiyle tarım ürünlerinde de çeşitlilik mevcuttur. Bu yüzden geçim ve refah seviyesinin artırılmasında nakliye işleri özel bir önem arz eder. Ulaşım vasıtalarının gelişmesi sanayinin gelişmesine büyük rol oynar. Sağlık hizmetleri ve sosyal kalkınma açısından da ulaşım büyük öneme sahiptir.

Melek, endüstri işlerine tahsisi düşünülen 270 milyon liranın yanında bütçede yollar için 10-11 milyon, limanlar için 2-3 milyon ayrılmasını son derece yetersiz bulmuştur. Genel bütçeye ek olarak özel idarelerden alınan az miktarda para ve bedeni mükellefiyetle yol işinin çözülemeyeceğini hatırlatmıştır.

Diğer taraftan geçen yıllarda hazırlanan “*Büyük Yol Projesinin*” akıbetini de sormuştur. Aradan zaman geçtiği için proje için öngörülen bütçenin birkaç misli arttığına değinmiş, uzun vadeli borçlanmalarla mutlaka bu projenin hayata geçirilmesi gerektiğini söylemiştir. Melek, Türkiye'nin geniş coğrafyasında mevcut demir yollarının yetmediğini vurgulayarak demiryolu ağını genişletmek gerektiğini bildirmiştir. Fakat yinede tercihini kara yollarından yana kullanmıştır. Çünkü tüccar ve sanayicinin demiryolu yerine tercih ettiği asfalt yollar yapmak gerektiğini söylemiştir. Bunlar için gerekli olan paranın uzun vadeli borçlanmalarla karşılanmasını önermiştir. Çünkü bu para amacına uygun ve yerinde harcanması halinde vatanımızı daha mamur bir hale getirecektir. Melek son olarak; “*Arkadaşlar, yol davamızı ekonomik kalkınma hamlesine muvazi olarak tahakkuk ettirebilirsek bunun yurdumuza bugün ve yarın temin edeceği faydalar çok şümüllü olacaktır. Tarım sahasındaki tesiri dolayısıyla toprak verimi çoğalacak, hem de müterakki ziraat şeklindeki verimlerin kıymetleşmesi gibi hepimizin dilediğimiz güzel bir vaziyet doğacaktır*” demiştir⁵⁷⁵.

Af Kanunu Tasarısı Hakkında, 14 Haziran 1946.

TBMM'nin 14 Haziran 1946 tarihli oturumunda Af Kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu görüşülmüştür. Tasarının birinci maddesi basın suçları ile ilgilidir. Bu maddede gazete, kitap, mecmua vasıtasıyla veya 1881 sayılı Matbuat Kanununa aykırı hareket suretiyle 7 Haziran 1946 tarihine kadar işlenmiş suçlardan dolayı kovuşturma açılmayacağı belirtilmiştir.

Tasarı hakkında ilk sözü alan Adalet Bakanı ve Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen olmuştur. Ökmen, yayın vasıtası ile işlenmiş olan suçların hem

575 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C. 20, 25 Aralık 1945, s. 29-30.

kovuşturulmasını durdurmak, hem de cezasını kaldırmak amacıyla hazırlandığını belirtmiştir.

Melek, Af Kanunu Tasarısı'nı Meclis'e getiren Cumhuriyet Halk Partisi Hükûmeti'nin matbuat hakkındaki kısıtlayıcı olmayan düşüncesini ispat ettiğini ifade etmiştir. Bu tasarının, ileri devlet anlayışının tam bir ifadesi olduğunu vurgulamıştır. Bu yüzden Af Kanunu'nun kıymetinin bilinmesini dilemiştir. Melek, “*Af, maddeten cezadan kurtulmakla beraber manen daha büyük bir ahlaki mesuliyet altına girmek demektir.*” hatırlatmasını yapmıştır. Affedilenlerin kendilerine gösterilen iyi niyeti anlamayarak aynı suçu işlerlerse bedbahtlık olacağını söylemiştir. Tasarı lehine oy vereceğini belirterek affedilenlerin benzer suçları tekrar etmemelerini istemiştir.

Zonguldak Milletvekili ve Adalet Komisyonu Sözcüsü Mehmet Şinasi Devrin, Abdurrahman Melek'in konuşmasında, Af Kanunu'ndan yararlanacak kişilerin ders almasını hatta bu suçları tekrar işlememeleri hakkında yaptığı uyarıyla ilgili olarak, bunun bir mizaç meselesi olduğunu hatırlatmıştır. O'na göre suç bir hatadan kaynaklansa bile suçlunun ahlaki vasıfları varsa suçu tekrarlamayacaktır. Devrin, affedilen kişinin tekrar suç işlemesi halinde Ceza Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde işlem başlatılacağına da dikkat çekmiştir. Tasarının birinci maddesi oylamaya sunulurken kabul edilmiştir⁵⁷⁶.

3. VIII. DÖNEM GAZİANTEP MİLLETVEKİLİĞİ DÖNEMİ

Abdurrahman Melek 8. Dönem Milletvekili seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Gaziantep milletvekilliği için aday gösterilmiştir. Bu seçimde 49.990 oy alarak milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği mazbatasını 23 Temmuz 1946 tarihinde hazırlanmıştır⁵⁷⁷.

Abdurrahman Melek bu dönemde ilk defa 5 Ağustos 1946 tarihli oturuma katılmış ve yemin ederek milletvekilliği görevine başlamıştır⁵⁷⁸. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM genel kurulunda milletvekili seçildiğini gösterir mazbata onaylanmıştır⁵⁷⁹.

576 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, Cilt 24, 14 Haziran 1946, s.332-334; Kanun 18 Haziran 1946 tarih ve 6336 sayılı *Resmî Gazetede* yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

577 TBMM Arşivi, Sicil No: 1058, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d08/SM_1071_1_8.pdf (Erişim, 12 Aralık 2015)

578 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 5 Ağustos 1946, s. 5.

579 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 12 Ağustos 1946, s.15.

3.1. OYLAMALAR

Toplam 451 oylamanın tespit edildiği 8. Dönemde Abdurrahman Melek 177 adet oylamaya katılmamıştır. Bu durumda oylamaların nerdeyse 1/3'üne katılmadığı anlaşılmaktadır. 177 oylamanın sadece 43 tanesinde “izinli”, “mazeretli” ya da “hasta” bilgisi şerh düşülmüştür.

Melek bu dönemde meclis genel kurulunda yapılan oylamaların 267'sinde evet oyu kullanmıştır. 7'sinde ise hayır oyu kullanmıştır. “Hayır” oylarından altı adedi önergeler hakkında yapılan oylamalarda kullanılmıştır. Hayır oyu kullandığı önergeler şunlardır: Eskişehir Milletvekili Hasan Polatkan'ın İktisadi Devlet Teşekkülleri Mensuplarının Devlet Memurları Gibi Maaş Almalarına Dair Önergesi⁵⁸⁰, üniversite binalarının Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılması hakkında “Bayındırlık Komisyonu azalığının” oya sunulması hakkında Ankara Milletvekili Raşit Börekçi ile Urfa Milletvekili Razi Soyer'in önergesi⁵⁸¹, Kocaeli Milletvekili Amiral Şükrü Okan ve arkadaşlarının Milli Savunma Bakanlığı Deniz, Hava ve Kara Müsteşarlarına da temsil ödeneği verilmesi hakkındaki önergesi⁵⁸², “Çok Çocuklu Hakimlere Verilecek Yardım Paraları Hakkındaki Kanunun Kaldırılmasına Dair Olan Kanunun” ikinci maddesi yerine Konya Milletvekili Muhsin Adil Binal'ın teklif ettiği madde hakkındaki önergesi⁵⁸³, Ankara Milletvekili Arif Çubukçu'nun “Milli Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 5020 Sayılı Kanuna Ek Kanun” teklifinin reddine dair olan önerge için ikinci defa yapılan oylamada Melek yine hayır oyu vermiş fakat önerge kabul edilmiştir⁵⁸⁴. “Hayır” oyu kullandığı diğer kanun teklifi ise “Ankara Üniversitesi 1949 yılı Ocak ayına ait Geçici Bütçe Kanunu”⁵⁸⁵.

Melek hükümetler hakkında yapılan güven oylamalarında evet oyu kullanmıştır. 14 Ağustos 1946 tarihinde Recep Peker Hükümetine⁵⁸⁶, 13 Ekim 1947 tarihinde Hasan Saka'nın Başbakanlığı altındaki Bakanlar Kuruluna⁵⁸⁷ ve 24 Ocak 1949 tarihinde Şemsettin Günaltay'ın kurduğu Hükümetin güven oylamasında evet oyu kullanmıştır⁵⁸⁸.

580 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 28 Aralık 1946, s.786.

581 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 22 Ocak 1947, s.44.

582 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 21 Şubat 1947, s. 400.

583 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 11 Şubat 1949, s. 134.

584 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 1 Şubat 1950, s. 44.

585 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.14, 29 Aralık 1948, s. 395.

586 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 14 Ağustos 1946, s.72.

587 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 13 Ekim 1947, s. 736.

588 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.15, 24 Ocak 1949, s. 204.

Melek'in sosyal yardım içerikli kanunlara evet oyu vererek destek olduğu görülmüştür. Bu kanunlar arasında; Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi⁵⁸⁹, İstiklal Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükafatı Hakkındaki Kanun⁵⁹⁰, İstiklal Harbi Malullerinden 9 Ere Verilecek Para Mükafatı⁵⁹¹, Hizmet Süreleri Emekli ve Yetim Aylığı Bağlanmasına Elverişli Olmayan Subay, Askeri ve Mülki Memurlarla Bunların Yetimlerine Bir Defaya Mahsus Olmak Üzere Verilen Paraların Vergiye Tabi Tutulmaması Hakkındaki Kanun tasarısı⁵⁹² ve Hatay İli İçindeki Belediye ve Köy İdarelerinin Hazineye Geçen Borçlarının Affı Kanunları⁵⁹³ sayılabilir.

Kamu kurumlarının bütçe hareketleri hakkındaki oylamaların tamamında kabul oyu vermiştir. Bunlara örnek olarak 1946 yılı Bütçe Kanunu'na Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması⁵⁹⁴, Kahvenin Tekel Konusundan Çıkarılmasına ve Dahili İstihlak Vergisine Tabi Tutulması⁵⁹⁵, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Bütçe Kanunu⁵⁹⁶, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Bütçe Kanunu⁵⁹⁷, İstanbul Teknik Üniversitesi 1947 Yılı Bütçe Kanunu⁵⁹⁸, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1946 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması⁵⁹⁹, 1947 Yılı Bütçe Kanununa⁶⁰⁰ ve Altmış Milyon Liralık Madeni Ufaklık Para Basılması Hakkındaki Kanun sayılabilir⁶⁰¹.

Melek 8. Dönemde de uluslararası antlaşmalar hakkındaki oylamaların tamamında kabul oyu vermiştir. Bunlar içerisinde uluslararası hava ulaştırma anlaşmaları önemli bir yer tutar. Bunlar arasında İsveç⁶⁰², Fransa⁶⁰³, Yunanistan⁶⁰⁴, Danimarka⁶⁰⁵, Irak⁶⁰⁶, Lübnan⁶⁰⁷, Norveç⁶⁰⁸, Ürdün⁶⁰⁹, Suriye⁶¹⁰ ve İtalya⁶¹¹ sayılabilir.

589 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 8 Temmuz 1948, s. 1066.

590 A.g.e., s. 1069.

591 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.8, 25 Aralık 1947, s. 271.

592 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 20 Şubat 1948, s. 315.

593 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.19, 2 Mayıs 1949, s. 70.

594 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 4 Eylül 1946, s.234.

595 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 11 Eylül 1946, s.266.

596 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 4 Aralık 1946, s.30.

597 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 11 Aralık 1946, s.137.

598 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 13 Aralık 1946, s.148.

599 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 23 Aralık 1946, s.412.

600 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 30 Aralık 1946, s.861.

601 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 19 Şubat 1947, s.285.

602 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 16 Eylül 1946, s.368.

603 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 21 Şubat 1947, s. 407.

604 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 9 Şubat 1948, s. 77.

605 a.g.e., s. 80.

606 a.g.e., s. 84.

607 a.g.e., s. 88.

608 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.15, 10 Ocak 1949, s.40.

609 a.g.e., s.44.

Ülkelerin ekonomik hayatında vazgeçilmez bir güç unsuru olan uluslararası ticari antlaşmalar bu dönemde de gerçekleştirilmiştir. Melek'in evet oyu kullandığı bazı ticaret ve ödeme antlaşmaları arasında İtalya,⁶¹² İsveç⁶¹³, Çekoslovakya⁶¹⁴, Yunanistan⁶¹⁵, Belçika⁶¹⁶, Fransa⁶¹⁷, Yugoslavya⁶¹⁸, Amerika Birleşik Devletleri⁶¹⁹ ve Polonya⁶²⁰ Hükûmetleriyle yapılanlar sayılabilir.

Melek Milletlerarası Para Fon'u ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına katılmak için Hükûmete yetki verilmesine dair olan kanuna da evet oyu vermişti.⁶²¹

3.2. ÖNERGELER

1. Dr. Abdurrahman Melek, Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney ve 60 kadar arkadaşının Hava Müdafaa Genel Komutanlığına temsil ödeneği verilmesi hakkındaki önergesi Genel kurulda görüşülmüş ve Bütçe komisyonuna havale edilmiştir⁶²².

2. Abdurrahman Melek ve 51 arkadaşının Sağlık Bakanlığı'nın Sıtma Mücadele Teşkilatı'na yeni kamyonet mubayaasını sağlamak üzere Sağlık Bakanlığı Bütçesinin 707. bölümünden 250 bin lira kesilerek Maliye Bakanlığı Bütçesinin 467. faslının 12. maddesine eklenmesini ve buna göre maddenin 365.249 lira olarak düzenlenmesini arz ve teklif ettiği tespit edilmiş olup, yapılan oylamayla kabul edildiği anlaşılmıştır⁶²³.

3. TBMM'ye ait bütçe görüşmeleri sırasında, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu, Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Beketa ve 55 milletvekili, 1949 yılı Bütçe Kanununun D cetvelinde yer alan Büyük Millet Meclisi kadrosundan dış hekimliği tahsisinin kaldırıldığını, bu kliniğin memur, hizmetli ve Muhafız Bölüğü ile bine yakın bir topluluğun dışçı ihtiyacı için zorunlu olduğunu ve tekrar dışçı kadrosunun bütçe kalemine alınmasını teklif etmiştir⁶²⁴. Ancak, Melek kendi verdiği

610 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.22, 12 Aralık 1949, s. 200.

611 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 6 Şubat 1950, s. 134.

612 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.3, 16 Aralık 1946, s.205.

613 *a.g.e.*, s.217.

614 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 21 Şubat 1947, s. 411.

615 *a.g.e.*, s. 415.

616 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 4 Haziran 1947, s. 39.

617 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 16 Şubat 1948, s. 202.

618 *a.g.e.*, s. 210.

619 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 8 Temmuz 1948, s. 1062.

620 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 14 Şubat 1949, s. 209.

621 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 19 Şubat 1947, s.290.

622 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 21 Şubat 1947, s.382-383.

623 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.8, 28 Aralık 1947, s. 554-555.

624 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 22 Şubat 1949, s. 435.

önerenin Genel Kurulda yapılan oylamasına katılmamıştır. Oylamada önerge reddedilmiştir⁶²⁵.

4. Gelir Vergisi Kanunu Tasarısı ve Geçici Komisyon raporunun Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında tasarının 18. Maddesinde yer alan; Müellif, mütercim, heykeltıraş, ressam ve bestekarların kitap, resim, heykel ve nota halindeki eserlerinden bir takvim yılında elde ettikleri kazançların 5.000 lirası; (Yazılı eserlerin tefrika halinde satılması; temsil, icra, teşhir gibi suretlerle değerlendirilmesi mukabilinde alınan bedel ve ücretler) istisna edilmiştir denilmektedir. Gaziantep Milletvekili Melek ve 47 milletvekili bu maddede üniversitelerde, yüksekokullarda, gazete ve dergilerin yazı işlerinde çalışanlar için değişiklik önermişlerdir. Bu kişilerden daha az telif hakkı vergisi ödemelerini teklif etmişlerdir. Ancak Meclis Genel Kurulunda yapılan oylamada önerge reddedilmiştir⁶²⁶.

5. Dr. Abdurrahman Melek ve 14 milletvekili, “*Milletvekilleri seçimine ait Kanun tasarısının açık oya konulmasını arz ve teklif ederiz* “ şeklinde taksir vermişlerdir. Bu taksir neticesinde tasarı için açık oylama yapılmıştır. Oylama sonucunda 336 kabul, 10 ret ile önerge kabul olunmuştur⁶²⁷.

6. Sivas Temsil Heyeti Üyeleriyle Birinci Büyük Millet Meclisi Üyelerine vatani hizmet tertibinden aylık verilmesi hakkındaki kanun teklifinde; hak sahibi ölmüş ise bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sağ bulunan evlenmemiş karısına, yirmi yaşına girmemiş ve yüksek tahsile devam etmekte olan yirmi beş yaşını geçmemiş erkek çocuklarına ve de 25 yaşını doldurmamış evlenmemiş kız çocuklarına vatani hizmet tertibinden 175 lira aylık verilir ifadesi yer almıştır. Bu maddenin Genel Kurulda görüşülmesi sırasında söz alan Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek, “*kızı evlenmemiş*” ifadesinin dul kalanları da kapsayacak şekilde düzeltilmesini istemiştir. İkinci maddenin (C) fıkrasındaki “*evlenmiş kız çocuğu*” ibaresinin “*evli bulunmıyan*” şeklinde düzeltilmesini isteyen bir önerge sunmuştur⁶²⁸.

Bütçe Komisyonu Sözcüsü ve Ankara milletvekili Muammer Eriş 2. maddeye evlenmemiş kız çocuğu yerine “*Kız çocuklarına evleninceye kadar*” ifadesinin eklenmesini istemiştir. Bu teklife karşılık olarak Melek, taksirinin oylanması gerektiğini vurgulamıştır. “*Evlenmiş fakat dul kalmış kızları milletin nimetinden mahrum*

625 a.g.e., s. 416-417.

626 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.18, 29 Nisan 1949, s. 738-739.

627 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 16 Şubat 1950, s. 709-710.

628 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 20 Şubat 1948, s. 291-293.

etmeyelim” diyerek hatırlatma yapmıştır. Takrir oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir⁶²⁹.

7. Yabancı memleketlerle geçici mahiyette ticaret anlaşmaları ve Modüs anlaşması kapsamındaki maddelerin gümrük vergilerinde değişiklikler yapılmasına ve bu anlaşmaya yanaşmayan devletlerden gelebilecek mallara karşı tedbirler alınmasına yetki verilmesine dair olan 4582 sayılı Kanununun 5. maddesinde yazılı sürenin iki yıl daha uzatılması hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri ve Ticaret Komisyonları raporları hakkında yapılan genel kurul görüşmeleri sırasında Melek, Dışişleri Komisyon katibi sıfatıyla söz almış, tasarının ivedilikle görüşülmesini önermiş ve de teklif kabul edilmiştir. Akabinde tekrar söz alan Melek, tasarıda geçen “*bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer*” ifadesinin değiştirilerek 4582 sayılı kanuna göre hükûmetin yetkisinin 13 Haziran’da bittiğini buna göre kabul edilen tasarının 13 Haziran 1948 tarihinde yürürlüğe girmesi şeklinde değiştirilmesi için önerge sunmuş ve kabul edilmiştir⁶³⁰.

8. Newyork’da Lake Success’te imzalanan “*Kadın ve çocuk ticaretinin kaldırılması*” ve “*Müstehcen neşriyatın tedavül ve ticaretinin kaldırılması*” hakkındaki Protokollerin onanmasına dair Kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporunun ivedilikle görüşülmesi hakkında Dışişleri komisyon sözcüsü olarak Abdurrahman Melek tasarının ivedilikle görüşülmesini isteyen bir önerge vermiştir. Önerge kabul edilmiştir⁶³¹.

9. Abdurrahman Melek’in de bulunduğu 78 milletvekilinin, Gelir Vergisi Kanunu tasarısının 26. maddesinin 3. fıkrasındaki;

a- “*Kendilerine zat aylığı bağlananlara aylık dışında verilen tekaüt, dul ve yetim ve evlenme ikramiyeleri*” ibaresine “*ile tekaüt, dul ve yetim aylığı*” ibaresinin konmasını;

b- 45. maddenin (1) rakamlı fıkrasının kaldırılması hususunun değiştirilmesi hakkında açık oylama isteyen önerge sunulmuştur⁶³². Önerge oylamada reddedilmiştir, Melek oylamaya katılmamıştır⁶³³.

629 *a.g.e.*, s. 294-300.

630 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 14 Haziran 1948, s. 196-197.

631 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.19, 24 Mayıs 1949, s. 671-672.

632 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.20, 3 Haziran 1949, s. 175.

633 *a.g.e.*, s. 252.

10. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti arasında imza edilmiş olan anlaşma gereğince temin edilen paraların kullanılmasına dair Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan anlaşmaların onanması hakkında Kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu'nun meclis genel kurulunda görüşülmesi sırasında Dışişleri Komisyon sözcüsü olan Melek, “Gündemin iki defa görüşülecek işleri arasında bulunan 8 numaradaki kanun tasarısının Öncelik ve ivedilikle görüşülmesini” isteyen bir önerge vermiştir. Önergenin öncelikli ve ivedilikle görüşülmesi kabul edilerek kanun maddelerinin okunarak oylanmasına geçilmiştir⁶³⁴.

11. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükûmeti arasında Ankara'da imzalanan Yugoslavya'daki Türk Emlak ve Menfaatlerinin düzenlenmesine ilişkin protokol ve eklerinin onanması hakkında, Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporunun görüşülmesine başlandığı sırada Dışişleri Komisyon sözcüsü olan Melek tarafından Meclis Başkanlığına “Gündemin iki defa görüşülecek işleri arasında bulunan 9 numaradaki Kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim” şeklinde önerge sunmuştur. Önerge kabul edilerek maddelere geçilmiş ve kanun teklifi kabul edilmiştir⁶³⁵.

12. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika ödeme Anlaşmasının yürürlük sürelerinin iki ay daha uzatılması hakkındaki kanunun görüşmeleri sırasında Dışişleri Komisyon Sözcüsü, Melek değişiklik önergesi vermiştir. Melek kanunun 1. maddesinin sonunda yer alan “Anlaşma kabul edilmiş ve onanmıştır” ifadesinin yerine “Anlaşma onanmıştır” şeklinde düzeltilmesini teklif etmiştir. Genel Kurulda bu değişiklik teklifi kabul edilmiş ve onaylanmıştır⁶³⁶.

3.3. KOMİSYONLAR

Bu dönemin birinci yasama yılı için 12 Ağustos 1946 tarihinde 343 oy alarak⁶³⁷, 11 Kasım 1946 tarihinde 299 oyla ikinci yasama yılında⁶³⁸, 308 oyla üçüncü yasama

634 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.25, 13 Mart 1950, s. 322.

635 a.g.e., s. 322-323.

636 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 4 Şubat 1949, s.35.

637 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 12 Ağustos 1946, s. 21.

638 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.2, 11 Kasım 1946, s. 11.

yılında⁶³⁹, 5 Kasım 1948 tarihinde 273 oyla dördüncü yasama yılında⁶⁴⁰ ve son olarak beşinci yasama yılında 233 oyla Dışişleri Komisyonuna seçilmiştir⁶⁴¹.

Dışişleri Komisyonundaki Faaliyetleri

1. Milletlerarası Para Fonu ile Kalkınma ve İmar Bankasına Katılmamız İçin Hükûmete Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısı

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında gelişen ekonomik şartlara uyum süreci çalışmaları neticesinde ortaya çıkan planlara dahil olmak adına Milletlerarası Kalkınma ve İmar Bankasına ortaklık girişimi amacıyla Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan, Hükûmete yetki verilmesi hakkındaki kanun tasarısı ve Bretton Woods firması hakkında alınan kararlar, 30 Kasım 1946 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.

Dışişleri Komisyonuna havale edilen kanun teklifi dosyası, Dışişleri ve Maliye Bakanlarının bizzat katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda görüşülmüş, 24 Ocak 1947 tarihinde de mazbatası hazırlanarak Meclis Başkanlığına ve Ticaret Komisyonuna gönderilmiştir. Rapora göre; Milletlerarası Para Fonu, Kalkınma ve İmar Bankası ve Birleşmiş Milletler Derneğinin uluslararası ilişkiler çerçevesinde ekonomi, maliye ve kalkınma alanlarında gelişim sağlayacağı öngörüsünde bulunulmuş, bazı küçük değişikliklerle onaylanmıştır⁶⁴². Dr. Abdurrahman Melek, 19 Şubat 1947 tarihinde Meclis Genel Kurulunda gerçekleşen oylamada mezkûr kanuna evet oyu vermiştir⁶⁴³.

2. Almanlara Ait İhtira Beratlarının Kamunun Faydalanmasına Konmasına İlişkili Olarak Milletlerarası Tamirat Ajanlığında Üye Bulunan Devletler Arasında Londra'da İmza Edilen Anlaşmaya Hükûmetin Katılması Hakkında Kanun Tasarısı

Fransa, Birleşik Krallık ve Birleşik Amerika Devletleri Hükûmetleri tarafından yapılan davet üzerine Almanlara ait ihtira beratlarının (patent hakkı) kamunun faydalanmasına konması hususunu görüşmek üzere Milletlerarası Tamirat Ajanlığında üye bulunan Devletler arasında 15 Temmuz 1946 tarihinde Londra'da bir konferans toplanmış ve bu konferans çalışmalarını 27 Temmuz 1946 tarihinde bitirerek o tarihte bir nihai senet ve buna bağlı bir anlaşma imza edilmiştir. Adı geçen anlaşmaya Türkiye

639 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.7, 5 Kasım 1947, s.12.

640 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.13, 5 Kasım 1948, s. 21.

641 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.21, 7 Kasım 1949, s. 21-22.

642 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 14 Şubat 1947, EK S sayısı 77.

643 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.4, 17 Şubat 1947, s.285.

Cumhuriyeti Hükûmetinin de katılması amacıyla Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 4 Mart 1947 tarihinde Başbakan Recep Peker imzasıyla TBMM Başkanlığına havale edilmiştir. Adı geçen dosya, Dışişleri Komisyonunda aynen kabul edilmiştir. Havalesi gereği olarak Ticaret Komisyonuna sevk edilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁴⁴.

3. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs Vivendinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında İkinci Dünya Savaşından sonra azalan ekonomik ilişkileri geliştirmek, bu alanda yapılacak çalışmaları şimdiki şartlara uygun ve genel çerçeve içinde yeniden düzenlemek üzere Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 17 Nisan 1947 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Dışişleri Komisyonunda görüşülmek üzere gönderilen dosya içeriği 20 Mayıs 1947 tarihinde oybirliğiyle kabul edilerek Ticaret Komisyonuna ve TBMM Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁴⁵.

4. 1946 yılında New York'ta toplanan Milletlerarası Sağlık Konferansında Kabul ve İmza Edilen Belgelerin Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

Birleşmiş Milletler İktisadi ve İctimai Konseyinin teşebbüsü ile Milletlerarası Genel Sağlık Teşkilatını kurmak üzere New - York Şehrinde toplanması kararlaştırılan konferansa katılan yetkilinin, toplantılarda alınan kararlar doğrultusunda sunulan “1) Milletlerarası Sağlık Konferansının Nihai senedi, 2) Dünya Sağlık Teşkilatı Anayasası, 3) Milletlerarası Sağlık Konferansında temsil edilen Hükûmetler arasında akdedilen anlaşma ve 4) Milletlerarası Genel Sağlık Ofisine dair Protokolün onaylanması hakkında” Dışişleri Bakanlığının hazırladığı kanun tasarısı 17 Nisan 1947 tarihinde TBMM’ye sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, dönemin şartlarına uygun bulunmuş ve 20 Mayıs 1947 tarihinde kabul edilmiştir. Havalesi gereği Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁴⁶.

5. Milletlerarası Tarım Enstitüsünün Kaldırılması ve Bütün Çalışmalarının Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatına Devri Hakkında Roma'da İmzalanan Protokolün Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

644 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.5, 30 Mayıs 1947, EK S. sayısı 164.

645 a.g.e., EK S. sayısı 165.

646 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 2 Haziran 1947, EK S. sayısı 166.

30 Mart 1946 tarihinde imzalanan, Milletlerarası Tarım Enstitüsünün kaldırılması ve bütün çalışmalarının Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatına devri hakkındaki protokolün onanması hakkında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 21 Nisan 1947 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonu tarafından incelenen dosyanın, tamamı uygun görülerek, oybirliğiyle 20 Mayıs 1947 tarihinde kabul edilmiştir⁶⁴⁷.

6. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Çekoslovakya Cumhuriyeti Hükûmeti arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

7 Aralık 1944 tarihinde Chicago'da imzalanan ve 4749 sayılı Kanunla onanmış olan Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmaları hükümleri çerçevesinde bazı ülkelerle hava anlaşmaları gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Çekoslovakya Hükûmetiyle de konu ile ilgili karşılıklı anlaşma metni imzalanmıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından, anlaşmanın onanması için hazırlanan tasarı, 17 Nisan 1947 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, günün şartlarına uygun bulunarak aynen kabul edilmiştir. Bu hususta hazırlanan mazbata 20 Mayıs 1947 tarihinde Ulaştırma Komisyonu'na sunulmak üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁴⁸.

7. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Hollanda Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

7 Aralık 1944 tarihinde Chicago'da imzalanan ve 4749 sayılı Kanunla onanmış olan Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmaları hükümleri dahilinde bazı ülkelerle hava anlaşmaları gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Hollanda Hükûmetiyle de anlaşma metni imzalanmıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından, anlaşmanın onanması için hazırlanan kanun tasarısı, 24 Nisan 1947 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, günün şartlarına uygun bulunarak aynen kabul edilmiştir. Bu hususta hazırlanan mazbata 20 Mayıs 1947 tarihinde hazırlanarak Ulaştırma Komisyonu'na iletilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁴⁹.

8. Türkiye ile İtalya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

647 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 4 Haziran 1947, EK S. sayısı 168.

648 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 13 Haziran 1947, EK S. sayısı 193.

649 a.g.e., EK S. sayısı 194.

Avrupa'da silahlı çarpışmaların sona ermesinden sonra, Türkiye ve İtalya arasındaki ticari şartları günümüze uygun bir şekilde ve genel bir çerçevede düzenlemek ve geliştirmek amacıyla Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 10 Mayıs 1947 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon tasarıyı ülke çıkarlarına uygun görmüş olup mazbatasını 11 Haziran 1947 tarihinde hazırlamıştır. Söz konusu mazbata Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına havale etmiştir⁶⁵⁰.

9. Neuchatel'de İmza Edilen Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına ve Onarılmasına Dair Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

İkinci Dünya Savaşı yüzünden zarara uğrayan sınai mülkiyet haklarının korunması ve onarımı için 5 Şubat 1947 tarihinde Neuchatel'de toplanan Milletlerarası Konferansta anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın onanması hakkında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 8 Mayıs 1947 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, memleket menfaatlerine uygun bulunarak kabul edilmiştir. 7 Haziran 1947 tarihinde hazırlanan mazbata, Ekonomi Komisyonuna gönderilmek üzere Meclise sunulmuştur⁶⁵¹. İlgili anlaşmanın onanması kanununa Melek, genel kurul oylamasında evet oyu vermiştir⁶⁵².

10. Türkiye ile Birleşik Amerika Devletleri Arasında İmzalanan Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşmanın Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından, 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanan yardım anlaşmasının onanması için hazırlanan kanun tasarısı 25 Ağustos 1947 tarihinde TBMM Başkanlığına havale edilmiştir. Dışişleri Komisyonuna gönderilen dosya içeriği incelenerek bu anlaşmanın Türkiye'nin genel siyasetine uygun olduğu için kabul edilmesi hatta onay belgelerinin biran önce değişimi ve Mecliste acilen görüşülmesi tavsiye edilerek TBMM Başkanlığına ve Milli Savunma Komisyonuna havale edilmiştir⁶⁵³. Melek, anlaşmanın onanması kanununa evet oyu vermiştir⁶⁵⁴.

11. Türkiye ile Irak Arasında İmza Edilen Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması ile Bu Antlaşmaya Ek Protokol ve Sözleşmelerin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

650 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 18 Haziran 1947, EK S. sayısı 216.

651 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 18 Haziran 1947, EK S. sayısı 217.

652 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 25 Ağustos 1947, s. 525.

653 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 1 Eylül 1947, EK S. sayısı 223.

654 *a.g.e.*, s. 558.

29 Mart 1946 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye ile Irak arasında Antlaşma, ekleri, Protokoller ve Sözleşmelerin onanması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı 3 Temmuz 1947 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarının mazbatası 2 Eylül 1947 tarihinde hazırlanmıştır. Mazbataya göre; komşu devletlerle bilhassa Arap memleketleriyle, yakın dostluk ilişkileri kurmak, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin takip ettiği politika olmuştur. Bu Antlaşmayla iki ülke arasındaki münasebetlerde ilerleme olacaktır. Ülke menfaatlerine uygun görülen ve dünya barışını kuvvetlendirmeye vesile olan bu Antlaşma kabul edilmiş ve biran önce yürürlüğe girebilmesi için Mecliste ivedilikle görüşülmesi teklif edilmiştir⁶⁵⁵. Aynı gün Mecliste oylamaya sunulan Türkiye ile Irak arasında imza edilen Dostluk ve iyi Komşuluk Andlaşması ile bu Antlaşmaya ek Protokol ve Sözleşmelerin oylamasında Melek evet oyu vermiştir⁶⁵⁶.

12. Türk-İspanyol Kliring Hesabının Tasfiyesi Hususunda Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan, Türk-İspanyol Kliring hesabında mevcut paralardan Türk alacaklılara gereken bütün ödemeler yapıldıktan sonra bakiyenin İspanya'ya transferi hususunda İspanya Elçiliği ile karşılıklı hazırlanan mektupların onanması hakkındaki kanun tasarısı 4 Ekim 1947 tarihinde TBMM'ye havale edilmiştir. Dışişleri Komisyonunda görüşülmek üzere gönderilen tasarı, komisyon tarafından uygun görülerek, Ticaret Komisyonuna havale edilmek üzere 13 Ocak 1948 tarihli mazbatayla Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁵⁷.

13. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yunanistan Krallığı Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığınca Chicago'da 7 Aralık 1944 tarihinde imzalanan ve 4749 sayılı Kanunla onanmış olan Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmaları hükümleri çerçevesinde hazırlanan, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yunanistan Krallığı Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı, 23 Ağustos 1947 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, 4749 sayılı kanuna uygun bulunmuş ve onaylanmıştır. Bu çerçevede hazırlanan mazbata 13 Ocak 1948 tarihinde Ulaştırma

655 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 5 Eylül 1947, EK S. Sayısı 241.

656 *a.g.e.*, s. 660.

657 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.9, 30 Ocak 1948, EK S. Sayısı 69.

Komisyona verilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁵⁸. Melek, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yunanistan Krallık Hükûmeti arasında Hava Ulaştırmalarına dair olan Anlaşmanın onanmasına evet oyu kullanmıştır⁶⁵⁹.

14. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Danimarka Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığınca Chicago'da 7 Aralık 1944 tarihinde imzalanan ve 4749 sayılı Kanunla onanmış olan Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmaları hükümleri çerçevesinde hazırlanan, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Danimarka Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı 23 Ağustos 1947 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dışişleri Komisyona havale edilen tasarı, 4749 sayılı kanuna uygun bulunmuş ve onaylanmıştır. Bu çerçevede hazırlanan mazbata 13 Ocak 1948 tarihinde Ulaştırma komisyonuna verilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁶⁰. Melek, bu anlaşmanın onanmasına evet oyu kullanmıştır⁶⁶¹.

15. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Irak Krallık Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığınca Chicago'da 7 Aralık 1944 tarihinde imzalanan ve 4749 sayılı Kanunla onanmış olan Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmaları hükümleri çerçevesinde hazırlanan, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Irak Krallık Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısının 11 Aralık 1947 tarihinde Meclise gönderilmesine karar verilmiştir. Dışişleri Komisyona havale edilen tasarı, 4749 sayılı kanuna uygun bulunmuş ve onaylanmıştır. Bu çerçevede hazırlanan mazbata 13 Ocak 1948 tarihinde Ulaştırma komisyonuna verilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁶². Melek, bu anlaşmanın onanmasına evet oyu kullanmıştır⁶⁶³.

16. Türkiye ile Yugoslavya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Modüs Vivendi Tasfiye Protokolü ve Bağlantılarının Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

658 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 2 Şubat 1948, EK S. Sayısı 72.

659 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 4 Şubat 1948, s. 39.

660 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 2 Şubat 1948, EK S. Sayısı 74.

661 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 9 Şubat 1948, s. 80.

662 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 2 Şubat 1948, EK S. Sayısı 73.

663 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 9 Şubat 1948, s. 84.

Adı geçen kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığınca hazırlanarak 19 Kasım 1947 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonunda görüşülen tasarı, 13 Ocak 1948 tarihinde onaylanmış ve mazbata Ticaret Komisyonuna verilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁶⁴.

17. Türkiye-Fransa Ticaret Anlaşmasına Bağlı Listelerin Kaldırılması Hususunda Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye - Fransa Ticaret Anlaşmasına bağlı listelerin kaldırılması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 19 Kasım 1947 tarihinde Meclise gönderilen kanun tasarısı, Dışişleri Komisyonunda görüşülmek üzere havale edilmiştir. Dışişleri Komisyonu tarafından hazırlanan 13 Ocak 1948 tarihli mazbatada, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'nin ticaret anlaşmalarında uyguladığı genel siyasetin gereği olarak açıklanan değişikliğin onaylanmasına karar verildiği bildirilmiştir⁶⁶⁵.

18. Türkiye ile Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması ve Modüs Vivendi Akdetmiş Devletler Mallarından Bazıları İçin Giriş Genel Tarifesindeki Resim Hadlerinde İndirmeler Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı

4582 sayılı kanunun 3. maddesi gereğince hazırlanan tasarıya göre İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen uluslararası ticari faaliyetlerde Almanya ve diğer ülkelerle yapılan anlaşmalara göre bazı ürünlerin gümrük vergisi indiriminden faydalandırıldığı ifade edilmiştir. Tasarı, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 28 Haziran 1945 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, savaş sonrası günün şartlarına uygun bulunarak aynen kabul edilmiştir. 20 Mayıs 1947 tarihinde hazırlanan mazbata, Ticaret Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁶⁶.

19. Yabancı Memleketlerle Geçici Mahiyette Ticaret Anlaşmaları ve Modüs Vivendiler Akdine ve Bunların Şumulüne Giren Maddelerin Gümrük Resimlerinde Değişiklikler Yapılmasına ve Anlaşmaya Yanaşmayan Devletler Muvaredatına Karşı Tedbirler Alınmasına Yetki Verilmesine Dair Olan 4582 Sayılı Kanunun 5. Maddesinde Yazılı Sürenin İki Yıl Daha Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

664 a.g.e., EK S. Sayısı 83.

665 a.g.e., EK S. Sayısı 84.

666 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.11, 10 Mayıs 1948, EK S. Sayısı 123.

Uluslararası ekonomik ve ticari şartları dikkate alarak iktisadi menfaatlerimizi korumak ve ticaret politikamızı iktisadi menfaatlerimizin icaplarına uygun bir şekilde düzenlemek için Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı 1 Nisan 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı komisyonca uygun bulunmuştur. Komisyon teklifin ivedilikle görüşülmesini de önermiştir. 9 Haziran 1948 tarihinde hazırlanmış olan mazbata Ticaret Komisyonuna verilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulmuştur⁶⁶⁷. Aynı numaralı ve adlı kanun tasarısı 12 Temmuz 1948 tarihli Birleşimde muhtemelen sehven tekrar yer almıştır⁶⁶⁸.

20. Türkiye ile Yunanistan Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Bağlantılarının Yürürlük Süresinin 20 Eylül 1947 Tarihine Kadar Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

1 Haziran 1945 tarihinde Ankara'da imzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşması ile bağlantılarının süresi 20 Haziran 1947 tarihinde sona ermiştir. Bu gerekçeyle Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye ile Yunanistan arasında imza edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşması ile bağlantılarının yürürlük süresinin uzatılması hakkındaki tasarı 31 Aralık 1947 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Tasarı, Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Abdurrahman Melek'in katip olarak görev aldığı Komisyon, tasarıdaki tarihleri dikkate alarak kanunun hazırlanmasında gecikildiğine hükmetmiştir. Bu sebeple Meclis Başkanlığı'nın Hükûmete sorulmak üzere "*gecikme hakkında tezkere*" hazırlaması önerilmiştir. Alınan cevapta gecikme sebebi "*sırf bir unutkanlık*" olarak nakledilmiştir. Esasen süresi bitmiş olan sözleşmenin onanması kabul edilerek Ticaret Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁶⁹. Aynı numaralı ve adlı kanun tasarısı 9 Temmuz 1948 tarihli 86. Birleşimde muhtemelen ve sehven tekrar yer almıştır⁶⁷⁰.

21. Türkiye-Finlandiya Ödeme Anlaşmasınının 8. Maddesi ile Bu Anlaşmaya Bağlı Mektuptaki Tasfiye Hükümleri Süresinin Altı Ay Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye-Finlandiya Ödeme Anlaşması hakkındaki tasarı 17 Şubat 1948 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Meclis tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı hakkında 21 Mayıs 1948

667 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 14 Haziran 1948, EK S. Sayısı 161.

668 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 9 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 161.

669 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 16 Haziran 1948, EK S. Sayısı 163.

670 Sehven tekrar yer almış olmalıdır. TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 9 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 163.

tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Buna göre tasarı, Dışişleri Bakanının da hazır bulunduğu toplantıda ülke çıkarları için uygun bulunarak, kabul edilmiştir⁶⁷¹. Aynı numaralı ve adlı kanun tasarısı 9 Temmuz 1948 tarihli 86. Birleşimde muhtemelen sehven tekrar yer almıştır⁶⁷².

22. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması hakkındaki tasarı 8 Mayıs 1948 tarihinde Meclise arz edilmiştir. Meclis tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı hakkında 21 Mayıs 1948 tarihinde mazbata hazırlanmıştır. Buna göre tasarı Dışişleri Bakanının da hazır bulunduğu toplantıda ülke çıkarları için uygun bulunarak, kabul edilmiştir⁶⁷³. Aynı numaralı ve adlı kanun tasarısı 9 Temmuz 1948 tarihli 86. Birleşimde muhtemelen sehven tekrar yer almıştır⁶⁷⁴.

23. Washington Milletlerarası Sağlık Sözleşmesi ile Hava Ulaştırmaları Milletlerarası Sağlık Sözleşmesinin ve Bu Sözleşmelerin Sürelerini Uzatan Protokollerin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 21 Haziran 1926 tarihli Milletlerarası Sağlık Sözleşmesi ile 12 Nisan 1933 tarihli Hava Ulaştırmaları Milletlerarası Sağlık Sözleşmesine taraf olmuştur. Bu iki sözleşmeyi 2. Dünya Savaşı sonrası şartlarına göre yeniden düzenlemek amacıyla hazırlanan tasarı Başbakan Hasan Saka tarafından 27 Mayıs 1948 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, ülke menfaatlerine uygun bulunmuş, 16 Haziran 1948 tarihli mazbata Ulaştırma Komisyonuna havale edilmesi talebiyle Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁷⁵. Abdurrahman Melek Dışişleri Komisyonu Katibi olarak görev almıştır. Aynı numaralı ve adlı kanun tasarısı 9 Temmuz 1948 tarihli 86. Birleşimde muhtemelen sehven tekrar yer almıştır⁶⁷⁶.

671 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 16 Haziran 1948, EK S. Sayısı 164.

672 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 9 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 164.

673 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 16 Haziran 1948, EK S. Sayısı 165.

674 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 9 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 165.

675 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 5 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 184.

676 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 9 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 184.

24. Türkiye ile Kanada Arasında Ottawa'da Akdedilen Modüs Vivendinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Adı geçen tasarı hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı, 27 Mayıs 1948 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Kanada Devleti'yle Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında menfaatlara uygun olacak şekilde ekonomik ilişkileri düzenleyen anlaşma hakkındaki kanun tasarısı, Dışişleri Komisyonu tarafından incelenmiş ve onanması uygun bulunmuştur. Tasarı hakkında hazırlanan komisyon raporu 16 Haziran 1948 tarihinde Ticaret Komisyonuna verilmek üzere Meclise havale edilmiştir⁶⁷⁷. Aynı gün, kanun Meclis Başkanlığı tarafından oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir⁶⁷⁸.

25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Norveç Kırallığı Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmaları Hükümleri çerçevesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Norveç Krallığı Hükûmeti arasında Hava Ulaştırılmalarına dair olan Anlaşmanın onanması hakkında Kanun tasarısı, 18 Haziran 1948 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, Komisyon tarafından Chicago Anlaşmasının hükümlerine de uygun bulunmuş ve ilişkileriyle birlikte kabul edilmiştir. Melek, bu rapor hazırlanırken komisyon başkanı yerine imzalamış ayrıca komisyon sözcüsü olarak görev almıştır. Üyelerden Samsun CHP Milletvekili Cemil Bilsel Ulaştırma, Sözleşme ve onama kelimelerinin yerine kullanılan kelimelere muhalif olduğunu bildirmiştir⁶⁷⁹.

26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Ürdün Haşimi Kırallığı Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Milletlerarası sivil havacılık anlaşmaları hükümleri çerçevesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Ürdün Haşimi Kırallığı Hükûmeti arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun tasarısı, 17 Haziran 1948 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Dışişleri komisyonu tarafından görüşülen tasarı, tarihi münasebetlerle bağlı olduğumuz Ürdün Haşimi Kırallığı Hükûmetiyle memleketimiz arasında iktisadi ve kültürel faydalar sağladığı gerekçesiyle uygun görülerek kabul edilmiştir. Abdurrahman Melek,

677 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.13, 29 Kasım 1948, EK S. Sayısı 1.

678 A.g.e., s. 257.

679 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.15, 5 Ocak 1949, EK S. Sayısı 73.

komisyon başkanı yerine imzalamış ayrıca komisyon sözcüsü olarak görev almıştır. Üyeler arasından Samsun CHP milletvekili Cemil Bilsel'in Ulaştırma, Sözleşme ve onama kelimelerinin yerine kullanılan kelimelere muhalif olduğu tespit edilmiştir⁶⁸⁰.

27. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin Bir Ay Daha Uzatılması Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında 12 Mart 1947 tarihinde imzalanan Ticaret Anlaşması'nın uzatılması hakkında hazırlanan tasarı 18 Ekim 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarıda adı geçen anlaşmanın bir ay süreyle uzatılması uygun görülmüştür. 17 Kasım 1948 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Ticaret Komisyonuna iletilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁸¹.

28. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında 12 Mart 1947 tarihinde imzalanan Ticaret Anlaşması'nın iki ay daha uzatılması hakkında hazırlanan tasarı 27 Eylül 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonu tarafından tasarinın yeni anlaşmalar yapılarına kadar yürürlükte bulunan anlaşmaların yeniden iki ay süre ile uzatılması, ancak bu süre içinde yeni anlaşmalar olursa eskilerinin hükümsüz kalacağı şekliyle kabul edildiği anlaşılmıştır. 17 Kasım 1948 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Ticaret Komisyonuna iletilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁸².

29. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Tasarı gerekçesi olarak, ticaret ve ödeme anlaşmaları hakkında Belçika Hükûmeti'nin görüşü ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından sunulan projeler arasında bazı farklar bulunduğu görülmüş ve prensip anlaşması gerçekleştirilemediği için müzakere

680 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.15, 5 Ocak 1949, EK S. Sayısı 74.

681 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 4 Şubat 1949, EK S. Sayısı 107.

682 a.g.e., EK S. Sayısı 108.

aşamasına geçilemediği anlaşılmıştır. Bu gerekçeyle Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 22 Temmuz 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, 17 Kasım 1948 tarihli komisyon raporuyla “*Yeni ticaret ve ödeme anlaşmaları için hazırlanan projeler arasında karşılıklı mutabakat hasıl olmadığından yeni anlaşmaların akdine imkan verebilmek üzere, yürürlükteki anlaşmaların yeniden iki ay süre ile uzatılması*” uygun görülmüştür⁶⁸³.

30. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin Bir Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında imzalanan Ticaret Anlaşması'nın bir ay daha uzatılması hakkında hazırlanan tasarı 26 Kasım 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı hakkında 10 Aralık 1948 tarihinde rapor hazırlanmıştır. Buna göre “*5217 sayılı Kanunla süresi uzatılan 4582 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanarak Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği ile 12 Mart 1947 tarihinde yapmış olduğu Ticaret Anlaşması ve Belçika ile aynı tarihte imzalamış olduğu ödeme Anlaşması süreleri 26 Eylül 1948 tarihinde sona ereceğinden bu anlaşmaların bir ay süre ile 26 Ekim 1948 tarihine kadar uzatılması iki memleket arasındaki Ticari münasebetlerin yeni Anlaşmalar akdine intizaren fasilasız devamı bakımından memleketimiz menfaatlerine uygun görülmüş*” ve aynen kabul edilmiştir. Melek bu komisyon toplantısında Dışişleri Komisyonu Başkanı yerine imza atmıştır⁶⁸⁴.

31. Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye ile İtalya arasında 12 Nisan 1947 tarihinde imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmalarının yürürlük süreleri 30 Nisan 1948 tarihinde sona ereceği gerekçesiyle Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı 22 Temmuz 1948 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Kanun tasarısının Dışişleri Komisyonuna havale edilmesinin ardından yapılan görüşmeler sonucunda iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin devamlılığının memleket yararına olacağı kanaatiyle anlaşmanın iki ay süreyle uzatılması onanmıştır.

683 a.g.e., EK S. Sayısı 109.

684 a.g.e.,EK S. Sayısı 113.

17 Kasım 1948 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Ticaret Komisyonuna iletilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁸⁵.

32. Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye ile İtalya arasında 12 Nisan 1947 tarihinde imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmalarının karşılıklı ticari çıkarlar gerekçesiyle iki ay daha uzatılması hakkında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı 18 Ekim 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonu 17 Kasım 1948 tarihinde mazbatasını hazırlayarak Meclise göndermiştir. Mazbatada, ticaret ve ödeme anlaşmalarının yeniden iki ay süre ile uzatılması ülke çıkarları açısından faydalı olacağı ifade edilmiştir⁶⁸⁶.

33. Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

“İtalyan müzakere heyetlerinin fazlasıyla meşgul olmaları” gerekçesiyle adı geçen anlaşmanın süresinin üçüncü defa uzatılması amacıyla Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı 8 Ekim 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı hakkında hazırlanan komisyon mazbatasını 17 Kasım 1948 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Mazbatada, ticaret ve ödeme anlaşmalarının yeniden iki ay süre ile uzatılması ülke çıkarları açısından faydalı olacağı ifade edilmiştir⁶⁸⁷.

34. Türkiye ile Almanya'daki Fransız İşgal Bölgesi Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs Vivendi ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından Almanya ile ticari ilişkilerimizi, yenilemek ve yeniden canlandırılmak amacıyla hazırlanan anlaşma metinlerini içeren kanun tasarısı 24 Haziran 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonu tarafından incelenen tasarı ve ekleri 8 Aralık 1948 tarihinde aynen kabul edilmiştir. Raporda Almanya'daki Fransız İşgal makamlarıyla 19 Nisan 1948 tarihinde Baden'de imzalanmış

685 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 7 Şubat 1949, EK S. Sayısı 110.

686 a.g.e., EK S. Sayısı 111.

687 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 7 Şubat 1949, EK S. Sayısı 112.

olan ticaret ve ödeme anlaşmaları ve Modis Vivendi'nin uygun görüldüğü ifade edilmiştir. Rapor, Ticaret Komisyonuna ileilmek üzere Meclis'e gönderilmiştir⁶⁸⁸.

35. Türkiye ile Finlandiya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmasıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

12 Haziran 1948 tarihinde Ankara'da imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmalarıyla eklerinin onanması hakkında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 9 Eylül 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı Finlandiya ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla ülke çıkarlarına uygun bulunmuş ve aynen kabul edilmiştir. Bu konuda hazırlanan komisyon raporu Ticaret Komisyonuna ileilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁸⁹. Melek bu komisyonda Komisyon Başkanı yerine imza atmıştır.

36. Türkiye - Fransa Ödeme Anlaşmasına Bağlı Fransız Frangı Sahasına Dahil Memleketler Listesine Sarre⁶⁹⁰ Bölgesinin Derci Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından Sarre Bölgesinin, Türkiye - Fransa Ödeme Anlaşmasına bağlı Fransız Frangı sahasına dahil memleketler listesine eklenmesi hakkında hazırlanan kanun tasarısı 9 Eylül 1948 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur.

Fransa Büyük Elçiliğiyle Türkiye Cumhuriyeti arasında 11 Haziran 1948 tarihinde alınıp verilen mektuplarla Sarcelles bölgesinin adı geçen listeye konulmasına dair olan Kanun tasarısı Dışişleri Komisyonu tarafından aynen kabul edilmiştir. Hazırlanan 8 Aralık 1948 tarihli komisyon raporu Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına havale edilmiştir⁶⁹¹. Melek bu komisyonda Komisyon Başkanı yerine imza atmıştır.

37. Türkiye-Fransa Ödeme Anlaşmasına Ek Olarak Ankara'da İmzalanan Ek Protokolün Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından özellikle tütün ihracı amacıyla hazırlanan anlaşma hakkındaki kanun tasarısı 11 Kasım 1948 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı komisyon tarafından aynen kabul edilmiştir.

688 a.g.e.,EK S. Sayısı 114.

689 a.g.e.,EK S. Sayısı 115.

690 Fransa'nın Alsace-Lorraine bölgesinde yer alan yerleşim birimi.

691 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 7 Şubat 1949, EK S. Sayısı 116.

Tütün ihracatına yönelik olarak 31 Ağustos 1946 tarihinde imzalanan anlaşmaya ek protokolün onaylanması ticari ilişkiler açısından olumlu bulunmuş ve 8 Aralık 1948 tarihinde komisyon raporu hazırlanmıştır. Rapor Ticaret Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁶⁹². Melek bu komisyonda Komisyon Başkanı yerine imza atmıştır.

38. Türkiye ile Polonya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye ile Polonya arasında imzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla eklerinin onanması hakkında hazırlanan kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 22 Ekim 1948 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Adı geçen tasarı, Meclis tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon, Polonya ile 30 Haziran 1939 tarihinde imzalanan Ticaret Anlaşmasının İkinci Dünya Savaşı sebebiyle uygulanamadığını, iki ülke arasında güncel şartlarda yeniden ticari ilişkiler kurulmasının ülke çıkarlarına uygun bulunduğu hükmetmiştir. Bu sebeplerle tasarımı aynen kabul etmiştir. 8 Aralık 1948 tarihinde hazırlanan rapor, Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına iletilmiştir⁶⁹³. Melek bu komisyonda Komisyon Başkanı yerine imza atmıştır.

39. Türkiye ile İsveç Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

7 Haziran 1948 tarihinde Ankara'da imzalanan adı geçen anlaşma hakkında, Dışişleri Bakanlığının hazırladığı kanun tasarısı 22 Temmuz 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Meclis tasarımı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon, teklif edilen şartlarla hazırlanan tasarımı ülke çıkarlarına uygun bulmuş ve aynen kabul etmiştir. 10 Aralık 1948 tarihinde hazırlanan rapor, Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına iletilmiştir⁶⁹⁴. Abdurrahman Melek bu komisyonda Komisyon Başkanı yerine imza atmıştır.

40. Bazı Kimyevi Maddelerin Hangi Tarife Pozisyonlarına Uygulanacağını Gösteren Cetvelin Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki Kararın Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

692 a.g.e.,EK S. Sayısı 117.

693 a.g.e.,EK S. Sayısı 118.

694 a.g.e.,EK S. Sayısı 119.

Adı geçen tasarının, Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın teklifiyle, TBMM Başkanlığına gönderilmek üzere Bakanlar Kurulu tarafından 29 Şubat 1946 tarihinde hazırlandığı tespit edilmiştir. Tasarı 9 Aralık 1946 tarihinde Meclis Başkanlığı'na sunulmuştur. Gerekçeli karar dosyasına göre, listede sadece Almanya menşeli ürünlere yer verildiğine dikkat çekilmiş ve bu durumun diğer ülkelerdeki üreticileri mağdur ettiği iddia edilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen ve burada görüşülen tasarı, mevcut şartların gereğine uygun düştüğü belirtilerek oybirliğiyle kabul edilmiştir. 20 Mayıs 1947 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclise arz edilmiştir⁶⁹⁵.

41. Pasaport Kanunu'nun 4. Maddesinin 7. Bendinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine ve Vatandaşlık Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ile Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüregir'in; Hilafetin İlgasına Ve Hanedanı Osmani'nin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Olan 431 Sayılı Kanuna Ek Kanun Teklifi

Burada üç farklı tarihte teklif edilmiş kanunların birleştirilmesi önerilmiştir. Ayrıca ilgili komisyonların raporlarının da birleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Birleştirilmesi istenilen kanunlar şunlardır; 3519 sayılı Pasaport Kanunu'nun 4. maddesinin 7. bendinin değiştirilmesine ve buna bir madde eklenmesine dair kanun teklifi, 1312 sayılı Vatandaşlık Kanununa bazı maddeler eklenmesine dair iki kanun teklifi, Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüregir tarafından sunulan 431 Sayılı Kanuna Ek Kanun Teklifi.

Söz konusu kanun teklifleri gerekçeleriyle birlikte İçişleri, Adalet ve Dışişleri Komisyonlarına havale edilmiştir. Fakat İçişleri Komisyonunda bunlar birleştirilerek müzakere edildikten sonra yeniden görüşülmek üzere Adalet Komisyonu ve son olarak Dışişleri Komisyonunda gönderilmiştir. Bu arada başlık altında Dışişleri Komisyonuna ait iki ayrı raporun tutulduğu tespit edilmiştir. İlk rapor Pasaport Kanunu'nun 4. maddesinin 7. bendinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesi hakkındadır. Komisyon, Haziran 1948 tarihinde Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, Maliye Bakanlığı Hukuk Müşaviri ve Tapu Kadastro Genel Müdürü de hazır bulunduğu hâlde tasarıyı incelemeye başlamıştır. 25 Mart 1949 tarihli ikinci toplantıda ise Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, Maliye, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları Hukuk

695 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.18, 29 Nisan 1949, EK S. Sayısı 153.

Müşavirleri ve Tapu Kadastro Genel Müdürü yer almıştır. Abdurrahman Melek de bu komisyonda sözcü olarak görev almıştır.

Komisyona gönderilen Adalet Komisyonu raporu aynen kabul edilmiştir. Komisyon mazbatasında Osmanlı Hanedanından olmayıp, tasarı metninde adı geçen kimselerin Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahiline girmelerinde mahzur görülmemiştir. Ancak, hanedan üyelerinin şahsından kalan ve Osmanlı hazinesine ait gayrimenkulün 431 sayılı kanunun 8. ve 10. Maddelerinde istinaden millete intikal ettiği, dolayısıyla bu mallar hakkında hanedan üyelerinin hak iddia edemeyecekleri kararlaştırılmıştır.

Aynı dosyada yer alan Vatandaşlık Kanununa bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı hakkında da yukarıda belirtilen isimler aynı tarihlerde toplanmış, Adalet Komisyonu raporunu aynen kabul etmiştir. Ayrıca, 25 Mart 1949 tarihli komisyon toplantısında 1312 sayılı Vatandaşlık Kanunu'na bazı maddeler eklenmesi hakkındaki teklif incelenerek, hanedan üyelerine ait açıklanan listedeki kişilerden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmek isteyenlere izin verme yetkisini Bakanlar Kuruluna vermiştir. Her iki komisyon toplantısına ait raporlar 29 Mart 1949 tarihinde ayrı ayrı hazırlanarak, Meclis Genel Kuruluna sunulmak üzere TBMM Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁹⁶.

42. Newyork'da Lake Success'te İmzalanan (Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılması) ve (Müstehcen Neşriyatın Tedavül ve Ticaretinin Kaldırılması) Hakkındaki Protokollerin Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan Antlaşması'nın 100. maddesinin 5. fıkrası gereğince 30 Eylül 1921 tarihli kadın ve çocuk ticaretini meneden sözleşmeye katılmıştır. Akabinde 11 Ekim 1933 tarihinde Cenevre'de imzalanan kadın ticaretinin kaldırılması hakkındaki sözleşme, 15 Nisan 1935 tarihli ve 2693 sayılı kanunla kabul edilmiştir. Bu sözleşmeler Milletler Cemiyetiyle gerçekleştirilmiştir. Bu Teşkilatın lağvından sonra, Birleşmiş Milletler'e devredilmesinin gündeme gelmesiyle birlikte 12 Kasım 1947 de New - York'ta Lake Success'te iki protokol imzalanmıştır. Bu protokollere ilişkin Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan adı geçen tasarı 18 Haziran 1948 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Dışişleri Komisyonuna havale

696 a.g.e.,EK S. Sayısı 157.

edildiği anlaşılan tasarının görüşülerek, taraf olunan sözleşme şartlarının aynen kabul edildiği 5 Mayıs 1949 tarihli raporla beyan edilmiştir⁶⁹⁷.

43. Türkiye Cumhuriyeti ile Filipin Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Dostluk Antlaşması'nın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Washington'da imzalanan ve Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan anlaşmaya ait tasarı 19 Kasım 1949 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, Dışişleri Bakanının da hazır bulunduğu toplantıda görüşülmüştür. Filipin Cumhuriyeti'yle Türkiye Cumhuriyeti arasında dostluk ilişkilerinin sürdürülebilmesini amaçlayan anlaşma komisyon tarafından aynen kabul edilmiştir. 29 Kasım 1949 tarihinde hazırlanan komisyon raporu tekrar Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁶⁹⁸.

44. Avrupa Konseyinin Kurulması Hakkında İmzalanmış Olan Statünün Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

5 Mayıs 1949 tarihinde Londra'da 10 devlet tarafından imzalanmış olan Avrupa Konseyi Statüsüne memleketimizin de katılmaya davet edilmesi üzerine yapılan katılım sonucunda Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Avrupa Konseyinin kurulması hakkında 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra'da imzalanmış olan statünün onanmasına dair hazırlanan kanun tasarısı hazırlanmıştır. 13 Ekim 1949 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla TBMM'ye sunulmuştur. Meclis Başkanlığı tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın katıldığı toplantıda görüşülmüştür. Dünya barışı ve güvenliği adına bütün ülkelerle karşılıklı işbirliği siyaseti güden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Avrupa Konseyi'nin amaçlarıyla örtüşmesinin yanı sıra hukukun üstünlüğü ve insan haklarının savunulduğu ülkeler topluluğunda yer almamızın çok yerinde olduğu gerekçesiyle tasarı aynen kabul edilmiştir. Rapor, 5 Aralık 1949 tarihinde hazırlanarak Meclis Genel Kuruluna gönderilmiştir⁶⁹⁹.

45. Almanlara Ait İhtira (İcat) Beratlarının Kamunun Faydalanmasına Konması Hakkındaki Anlaşmaya Ek Protokolün Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

İlk olarak 27 Temmuz 1946 tarihinde Londra'da imzalanan "*Almanlara ait ihtira beratlarının Kamunun faydalanmasına konması hakkındaki Anlaşma*" Türkiye

697 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.19, 24 Mayıs 1949, EK S. Sayısı 197.

698 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.22, 7 Aralık 1949, EK S. Sayısı 28.

699 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.22, 12 Aralık 1949, EK S. Sayısı 52.

Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından 4 Haziran 1947 tarihli ve 5059 sayılı Kanunla onanmıştır. Bu anlaşmaya dair ek protokollerin onaylanması amacıyla Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 8 Haziran 1948 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen, 20 Ekim 1947 tarihli ek protokolü içeren tasarı, asıl anlaşmanın bütünlüğünü bozmaması dikkate alınarak aynen kabul edilmiştir. 10 Aralık 1948 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁷⁰⁰.

46. Türkiye ile İtalya Arasında 10 Kasım 1948 Tarihinde Roma'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye ile İtalya arasında 12 Nisan 1947 tarihinde imzalanan ve yürürlük süreleri sona ermiş olan ticaret ve ödeme anlaşmaları, yeni ekonomik şartlara göre yeniden düzenlenerek 10 Kasım 1948 de imzalanmıştır. 15 Kasım 1948 tarihinde yürürlüğe giren anlaşmalar 30 Haziran 1949 tarihine kadar yürürlükte kalacak ve süre sonundan iki ay önce feshedilmediği takdirde birer yıllık süreler için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır. Bu çerçevede onaylanmak üzere Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı 27 Aralık 1948 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen dosya, ülke menfaatleri çerçevesinde uygun görülmüş ve onaylanmıştır. 25 Mart 1949 tarihinde hazırlanan komisyon raporu, havalesi gereğiyle Ticaret Komisyonuna gönderilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur⁷⁰¹.

47. Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret Ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Sürelerinin 1 Kasım 1948 Tarihinden İtibaren Bir Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun Tasarısı

Türkiye ile İtalya arasında mevcut 12 Nisan 1947 tarihli ticaret ve ödeme anlaşmalarının yürürlük süreleri 31 Ekim 1948 tarihinde sona ereceği gerekçesiyle yeni anlaşmalar yapılanaya kadar yürürlük süresi 30 Kasım 1948 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu çerçevede Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı 27 Aralık 1948 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonu'na havale etmiştir. Komisyon incelemelerini tamamlayarak 25 Mart 1949 tarihli mazbata hazırlamıştır. Buna göre 31 Ekim 1948 tarihinde sona ermiş bulunan ticaret ve ödeme

700 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.22, 16 Aralık 1949, EK S. Sayısı 73.

701 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.22, 19 Aralık 1949, EK S. Sayısı 69.

anlaşmalarının iki ülke arasındaki ticaretin devamını sağlamak amacıyla 30 Kasım 1948 tarihine kadar uzatılması uygun görülmüştür⁷⁰².

48. Türkiye ile Danimarka Arasında Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

15 Aralık 1948 tarihinde imzalanan Türkiye - Danimarka ticaret ve ödeme anlaşmaları hakkında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı ve gerekçeleri, onaylanmak üzere 14 Ocak 1949 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonunda görüşülmek üzere havale edilen dosya, komisyon üyeleri tarafından uygun görülmüş ve 25 Mart 1949 tarihinde raporu hazırlanmıştır. Rapor, Ticaret Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁷⁰³.

49. Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasında 2 Aralık 1948 Tarihinde İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

12 Mart 1947 tarihinde imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmalarının yürürlük süreleri sona erdiğinden, ülke çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlenen şartlarla ekonomik ilişkileri geliştirecek yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Bu çerçevede Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan, anlaşmanın onanması hakkındaki kanun tasarısı 31 Aralık 1948 tarihinde Meclise gönderilmiştir. Dosya içeriği, Meclis tarafından Dışişleri Komisyonuna incelenmesi için havale edilmiştir. Komisyon, 2 Aralık 1948 tarihinde imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmalarının onanmasının ülke menfaatleri çerçevesinden olumlu bulunduğu gerekçesiyle onaylanmıştır. Ayrıca 30 Haziran 1949 tarihinde sona erecek anlaşmanın son bir ayında karşılıklı teklifle on iki ay daha uzatılması da uygun bulunmuştur. Bu konuda hazırlanan 25 Mart 1949 tarihli rapor Ticaret Komisyonuna havale edilmek üzere TBMM Başkanlığına gönderilmiştir⁷⁰⁴.

50. Federal Almanya Cumhuriyeti Bandıralı Gemilerin Türk Limanlarında Ve Türkiye Cumhuriyeti Bandıralı Gemilerin Federal Almanya Cumhuriyeti Limanlarında (En Ziyade Müsaadeye Mazhar Millet) Muamelesi Görecekleri Hususunda Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

702 a.g.e.,EK S. Sayısı 71.

703 a.g.e.,EK S. Sayısı 78.

704 a.g.e.,EK S. Sayısı 81.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan yasa tasarısı 23 Aralık 1949 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. Söz konusu tasarının esbab-ı mucibesinde Türkiye'nin menfaatlerine uygun esasları içerdđi gerekçesiyle bu mektupların onanması istenmiştir. Dışışleri Komisyonu kendisine havale edilen tasarı hakkındaki incelemelerini tamamlamış ve aynen kabulünü uygun görmüştür. Kabul edilen tasarıya ilişkin hazırlanan rapor 28 Ocak 1950 tarihinde Meclise havale edilmiştir. Abdurrahman Melek bu komisyonda Komisyon Başkanı yerine imza atmış aynı zamanda sözcü olarak yer almıştır⁷⁰⁵.

51. Milletlerarası Denizde Can Emniyeti Konferansı Nihai Anlaşmasının B İşaretli Ekini Teşkil Eden Denizde Çatışmayı Önleme Tüzüğü'nün Onanmasına Dair Kanun Tasarısı ve Dışışleri Komisyonunun Mütalaası

Milletlerarası Denizde Can Emniyeti Anlaşması ilk olarak 1929 yılında Londra'da imzalanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden düzenlenen anlaşma metni, 1948 yılında Londra'da toplanan Milletlerarası Konferansta kabul edilmiştir. Ticaret gemilerinin inşa tarzları bölme taksimatı, sörveyleri, can kurtarma vasıtaları, gemi adamları ehliyetleri, telsiz cihazları, vardiyalar, seyrisefer emniyeti denizde buz karakolu, meteoroloji hizmetleri, denizde çatışmayı önleme kuralları gibi konuları içeren anlaşmanın onanması amacıyla Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 22 Kasım 1949 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Dışışleri Komisyonunda mütalaası istenilen tasarı hakkında hazırlanan açıklama Dışışleri Komisyonu Başkanı Yardımcısı ve sözcüsü Abdurrahman Melek tarafından Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Encümenin mütalaasında sözleşme tüzüğünün yürürlüğe girebilmesi için öncelikle taraf ülkelerin çoğunluğunun kabul etmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Devletler hukuku ve milletlerarası teamüller dikkate alındığında anlaşmanın kabulünün yerinde olacağı takdir edilmiştir. Mütalaa metni Ulaştırma Komisyonuna verilmek üzere Meclis Başkanlığına arz edilmiştir⁷⁰⁶.

52. Kadın Ticareti Namiyle Anılan Cinai Ticarete Karşı Müessir Bir Himayenin Sağlanması Maksadiyle İmzalanmış Bulunan Milletlerarası Anlaşma İle Kadın Ticaretinin Zecren Men'ine Dair İmzalanmış Olan Milletlerarası Sözleşmeyi Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

705 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 1 Şubat 1950, Ek S. Sayısı 153.

706 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 11 Şubat 1950, Ek S. Sayısı 167.

Kadın ticareti olarak bilinen ticarete karşı himaye sağlanması amacıyla 18 Mayıs 1904'te Paris'te imzalanmış bulunan milletlerarası anlaşmanın kadın ticaretinin menedilmesine dair 4 Mayıs 1910 tarihinde Türkiye tarafının imzalamış olduğu uluslararası sözleşmenin düzenlenmesi hakkındaki protokolün onanmasına dair Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı 21 Ocak 1950 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonu tarafından incelenen dosya, milletlerarası ilişkiler bakımından faydalı görülmüştür. 11 Şubat 1950 tarihinde hazırlanan rapor, Genel Kurula arzedilmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Melek burada yine Dışişleri Komisyon Başkan Yardımcısı olarak başkan adına imza atmıştır⁷⁰⁷.

53. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 13 Şubat 1946 Tarihinde Kabul Edilen ve Üye Devletlerin Tasdikine Sunulan Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Katılması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan mezkur tasarı onanmak üzere 19 Kasım 1947 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Dışişleri Komisyonu tarafından incelenen kanun tasarısına ait dosya içeriğine göre, devletin hükûmranlık haklarının korunması ve her devletin kendi uyrukları üzerindeki haklarının mahfuz tutulması yönünden uygun görülerek kabul edilmiştir. 13 Ocak 1948 tarihinde hazırlanan komisyon raporu Milli Savunma Bakanlığına havale edilmek üzere Meclis'e sunulmuştur⁷⁰⁸.

54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Arasında İmza Edilmiş Olan Anlaşma Gereğince Temin Edilen Paraların Kullanılmasına Dair Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti İle Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Arasında İmzalanan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Amerika Hükûmeti, savaştan sonra ordusunun elinde kalan fazla malzemenin satışı için bazı devletlerle anlaşmalar yapmış ve gerek bu devletleri bahsi geçen satışların hasılatını dolar olarak ödemek yükümlülüğünden kurtarmak, gerekse bu vesile ile Amerikan kültürünü yaymak gayesiyle, anlaşmalarla ortaya çıkan alacakların bu memleketlerde kültürel faaliyetlere harcanmasını temin edecek kültür anlaşmaları imzalamıştır. 27 Şubat 1946 tarihinde Kahire'de 10 milyon dolarlık bir Harp Fazlası

707 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 16 Şubat 1950, Ek S. Sayısı 176.

708 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.25, 10 Mart 1950, Ek S. Sayısı 211.

Malzeme Satışı Anlaşması akdedilmesi üzerine Türkiye'ye de kültür anlaşması teklif etmiş ve bir proje önerisinde bulunmuştur.

a) Kahire Anlaşmasından borçlu olunan paranın bir kısmıyla memleketimizde Türk parası olarak bir vakıf tesisini.

b) Vakfi idare için Türk ve Amerikalılardan müteşekkil bir komisyon kurulmasını.

c) Vakfın, Amerika talebe ve öğretmenlerinin Türkiye'de, Türk talebe ve öğretmenlerinin Amerika'da tahsil ettirilmesi gibi terbiyeyi gayeler için bir program dahilinde çalışması.

d) Vakfın paralarından, memlekete ithal edeceği malzemedan ve memurinin ücretlerinden vergi tahsil edilmemesini düzenleyen kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 28 Şubat 1950 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur.

Konuya ilişkin dosya içeriği Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon, anlaşmanın geneli hakkında milli mevzuata aykırı bir durum olmadığına kanaat getirmiş ve kanun tasarısını aynen kabul etmiştir. Abdurrahman Melek burada komisyon başkanı yerine imza atmıştır⁷⁰⁹.

55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Ankara'da İmzalanan Yugoslavya'daki Türk Emlak ve Menfaatlerinin Tazminine Mütaallik Protokol ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

5 Ocak 1950 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşmanın onaylanması için, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 14 Şubat 1950 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen tasarı 1 Mart 1950 tarihinde gerçekleşen toplantıda görüşülmüştür. Hazırlanan mazbatada, İkinci Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya'da oluşan yeni rejimin, yerlilere ve yabancılara ait menkul, gayrimenkul emlak ve hukuka el koyma kararı aldığından bahsedilmiştir. Bununla birlikte 5 Aralık 1946 tarihinde Yugoslavya'da kabul edilen bir kanunla da yerli ve yabancı özel şahısların tasarrufundaki tüm iktisadi teşebbüslerin millileştirildiği hatırlatılmıştır. Komisyon, bu gerekçelere dayanarak hazırlanan "*Yugoslavya'daki Türk*

709 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.25, 13 Mart 1950, Ek S. Sayısı 220.

Emlak ve Menfaatlerini Düzenleyen Anlaşmanın” tamamını, ülke menfaatlerine uygun görerek aynen kabul etmiştir. Bu rapor 9 Mart 1950 tarihinde Meclise sunulmuştur⁷¹⁰.

Geçici Komisyonlar

1. Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan kayıplar ve sonrasında ödenen bedeller yüzünden ekonomik düzeni bozulan Avrupa ülkeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile bağlantılı olarak çeşitli oluşumlara gitmişlerdir. Dışişleri Bakanlığı tarafından, 16 Nisan 1948 de Avrupa Ekonomik İşbirliği teşkilatının kurulması hakkında imzalanan sözleşmenin onaylanması için hazırlanan tasarı 3 Temmuz 1948 tarihinde Meclise sunulmuştur. Tasarı hakkında karar vermek üzere oluşturulan ve Abdurrahman Melek’in sözcü olarak bulunduğu Geçici Komisyon 6 Temmuz 1948 tarihinde raporunu hazırlamıştır. Buna göre, iyi niyetli ülkelerle dünyada barışın devamlılığının sağlanmasının ülke menfaatlerine uygun bulunduğu bildirilmiştir. Tasarı ittifakla aynen kabul edilmiştir⁷¹¹.

2. Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında 4 Temmuz 1948 Tarihinde İmzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı.

Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatına katılmak ve Amerika ile Ekonomik işbirliği hususunda iki taraflı bir anlaşma imzalamak üzere Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı, 5 Temmuz 1948 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Tasarı hakkında oluşturulan ve Abdurrahman Melek’in sözcü olarak bulunduğu Geçici Komisyon, adı geçen anlaşmanın kabul edilerek onaylandığını bildiren raporunu, 6 Temmuz 1948 tarihinde acele olarak müzakeresi için Meclise havale etmiştir⁷¹².

710 a.g.e., Ek S. Sayısı 221.

711 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 9 Temmuz 1948, EK S. Sayısı 206.

712 a.g.e., EK S. Sayısı 207.

3. Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması İle Eklerinin ve Bu Anlaşmanın Geçici Olarak Uygulanmasına Dair Olan Protokolün ve Mezkûr Anlaşmaya Ek Olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti İle Birleşik Krallık Hükûmeti Arasında Ankara'da İmzalanan Anlaşma ve Eki Mektupların Onanması Hakkında Kanun Tasarısı.

16 Ekim 1948 tarihinde Paris'te imzalanan “*Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması*” çerçevesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan metinler ve eklerinden oluşan protokolün onanması hakkında hazırlanan kanun tasarısı 3 Mart 1949 tarihinde TBMM Başkanlığına arz edilmiştir. Bütçe, Dışişleri, Maliye ve Ticaret Komisyonlarından seçilen üçer üyeye oluşturulan, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Geçici Komisyon'a havale edilen tasarı, ülke çıkarları açısından değerli bulunmuş Hükûmetin teklifi aynen ve oybirliği ile kabul edilmiştir. Geçici Komisyon raporu 24 Mart 1949 tarihinde Meclis Başkanlığına göndermiştir⁷¹³.

4. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Ajanı Sıfatiyle Hareket Eden Export-Import Bankası Arasında 2 Kasım 1948 Tarihinde Ahdolunan 30 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşmasının Onanmasına Dair Olan 5282 Sayılı Kanununa Ek Kanun Tasarısı.

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 30 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşmasının Onanması hakkındaki kanun tasarısı 19 Mart 1949 tarihinde Meclise sunulmuştur. Kanun tasarısı Abdurrahman Melek'in de içinde bulunduğu Geçici Komisyon'a havale edilmiştir. Komisyon 2 Kasım 1948 tarihli 30 milyon dolarlık ödeme anlaşmasını yeniden düzenleyen kanun tasarısını hükûmetin teklif ettiği şekliyle aynen kabul etmiştir. 25 Mart 1949 tarihinde hazırlanan rapor TBMM Başkanlığına sunulmuştur⁷¹⁴.

5. Rize Milletvekili Dr. Saim Ali Dilemre'nin, Milli Korunma Kanununun 4648 sayılı Kanunla değiştirilen 30. maddesinin C fıkrasının 8. bendinin değiştirilmesine (16 Nisan 1948), Malatya Milletvekili Şefik Tugay'ın, Milli Korunma Kanununun 5020 sayılı Kanunla değiştirilen 30. maddesinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bir madde eklenmesine (31 Mart 1949), Bolu Milletvekili İhsan Yalçın ve beş arkadaşının, Milli Korunma Kanununun 30. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun teklifleri (10 Nisan 1949) ile Hatay Milletvekili Rasim

713 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.17, 30 Mart 1949, EK S. Sayısı 148.

714 a.g.e., EK S. Sayısı 149.

Yurdman'ın, Milli Korunma Kanununun 5020 sayılı Kanunla değiştirilen 30. maddesinin 7. fıkrası 2 numaralı bendinin yorumlanması hakkında önergesi.

Aynı kanun maddesi için farklı tarihlerde verilen dört önerenin birleştirilerek Geçici Komisyonunda görüşülmesine karar verilmiştir. İlgili komisyonlardan seçilen üçer üyeden teşekkül edecek şekilde, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu Geçici Komisyon oluşturulmuştur. Komisyon toplantılarına ilgili bakanlıklardan da temsilci gönderilmiştir. Komisyon değerlendirmelerini tamamlayarak 28 Nisan 1949 tarihinde raporunu hazırlanmıştır. Buna göre Rize Milletvekili Dr. Saim Ali Dilemre ve Malatya Milletvekili Şefik Tugay'ın Milli Koruma Kanununun 5020 sayılı Kanunla tadil edilmiş olan 30. maddesinin bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki önermeleri oy çokluğuyla reddedilmiştir. Ancak kanunun 30. maddesinin ömrünü tamamladığına dair fikir beyan edilmiştir. Kanunda adı geçen tarafların mülk sahibi ve kiracı olarak zarara uğramayacakları şekilde karşılıklı rızaların alınarak anlaşma sağlanması beyan edilmiştir. Kira artışlarının İkinci Dünya Savaşı gerekçesiyle adı geçen kanun maddesiyle devlet kontrolünde tutulduğu hatırlatılmıştır. Ayrıca kiralanan mülkün tahliyesi için de mal sahibinin lehine olarak düzenlenmiş ve de yeniden inşa edilen binalar kanunen bu kapsamın dışında tutulmuştur. Dolayısıyla savaş sonrası gerçekleşen inşaat seferberliği ve değişen ekonomik koşullarda kanunun uygulanmasında sorunlar yaşandığı beyan edilmiştir. Bu şartlarda tedricen kanun hükümlerini serbest bırakmanın rekabet ortamını hazırlayacağını bunun sonuçlarının olumlu olacağı iddia edilmiştir.

Kiralanan mülkler için 1950 yılı başına kadar, evler için ise bir yıl daha uzatılması şekliyle her iki tarafın anlaşabileceği kanaatine varıldığı ifade edilmiştir. Bu sonuçla hazırlanan rapor Meclise arz edilmiştir. Diğer yandan Milli Koruma Kanunu Geçici Komisyon üyesi Zonguldak Milletvekili Orhan Seyfi Orhon "*Milli Korunma Kanununun mesken ve akarlara mütaallik hükmünün kaldırılması piyasada hercümerç, mühim bir yekûn tutan kiracı vatandaşlar arasında heyecan ve şiddetli sıkıntıya sebep olacağı gibi mahkemeleri tahliye davalarıyla altından çıkılamıyacak bir hale getirecek, pahalılığı artıracaktır. Bu mahzurlarından ötürü 1, 2 ve 3. ve 4. maddelere muhalifim*" diyerek muhalefet şerhi düşmüştür⁷¹⁵.

715 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.19, 16 Mayıs 1949, EK S. Sayısı 188.

6. Hatay Milletvekili Rasim Yurdman'ın, Milli Korunma Kanununun 5020 Sayılı Kanunla Değiştirilen 30. Maddesinin 5. Fıkrası 2 Numaralı Bendinin Yorumlanması Hakkında Önergesi ve Geçici Komisyon Raporu.

Önergenin Hatay Milletvekili Rasim Yurdman tarafından hangi tarihte verildiği tespit edilememiştir. Ancak Bakanlıklarla Karşılıklı Komisyonlardan Seçilen ikişer üyeden kurulan Geçici Komisyon raporunun 18 Mayıs 1949 tarihinde hazırlandığı anlaşılmıştır. Abdurrahman Melek'in de dahil olduğu Geçici Komisyon tarafından hazırlanan raporda kendine ait evi olduğu hâlde kirada oturduğu sırada, kendisi veya çocukları için evini konut olarak kullanma ihtiyacı doğanlar için “*Kira ile bir yerde oturmak, kendi mülkünde oturmak ihtiyacından mal sahibini vareste kılmaz*” şeklinde bir yorumlamada bulunulmuştur. Bu rapora beş üye imza atmamıştır. Kütahya Milletvekili A.İ. Gürsoy muhalif olmuştur⁷¹⁶.

3.4. GENEL KURUL KONUŞMALARI

Tekel İdaresinin Yabancı Memleketlerde Kurulmuş ve Kurulacak Ortaklıklara Katılmasına Yetki Verilmesi Hakkında Kanun Tasarısı Hakkında, 13 Haziran 1947.

Tekel İdaresinin yabancı memleketlerde kurulmuş ve kurulacak ortaklıklara katılmasına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı hakkında Gümrük ve Tekel ile Bütçe Komisyonları raporlarının Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek söz almıştır⁷¹⁷. Melek, Gümrük ve Tekel Bakanı Kastamonu Milletvekili Tahsin Coşkan'ın Filistin'de eski Türk harfleriyle, Osmanlı döneminin reji idaresi tarafından üretilen sigaraların İtalya'da satıldığından bahsetmesi üzerine söz almaya mecbur kaldığını vurgulamıştır. Bu tip ticari anlaşmaların yeni bir şey olmadığını bu yüzden Bakanlığın henüz haberinin olmamasına şaşırdığını ifade etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Suriye, Lübnan ve Filistin'de Arap alfabesiyle hazırlanmış sigara paketlerinin reji idaresi tarafından satıldığını hatırlatmıştır. Yabancı ortaklar ve işletmelerle fabrika açmanın daha önce de denendiğine dikkati çekmiştir. Kendisinin Arap ülkelerine yaptığı araştırma gezisi sırasında Beyrut'ta, Arap harfleriyle basılmış, Türk sigara paketlerinin satıldığını gördüğünü anlatmıştır. Oradaki Manda İdaresiyle bu hususta temasa geçildiğini, ancak

716 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.19, 23 Mayıs 1949, EK S. Sayısı 215.

717 Bu konuşma ulusal basında da yer bulmuştur. *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1947, s.3.

bir sonuç alınamadığını belirtmiştir. Bunun sebebinin Birinci Dünya Savaşının ekonomik ve hukuki meselelerinin tasfiyesi sırasında reji adına İsviçre'de tescil ettirilmiş markaların isim haklarını Suriye ve Lübnan'ın üzerlerine geçirmeleri olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Osmanlı Döneminin dünyaca meşhur markalarının isimlerinin başkaları tarafından kullanıldığını bildirmiştir.

Abdurrahman Melek'e göre bu hususta yeni bir kanun çıkarmağa gerek yoktur. Zira, bakanlık mevcut yetkileriyle söz konusu ortaklığı gerçekleştirebilir. Fabrika kurma yetkisi olan bakanlık, işlenen tütünün satışı için bir kısım markalarla kolaylıkla anlaşabilir. Yurt dışında açılacak bir işletmede daha çok satış yapabilmek için ortaklık yapmaya da lüzum yoktur. Teklif edilen yeni kanun kesinlikle birtakım karışıklıklara sebep olacaktır. Bütün bunlara rağmen Abdurrahman Melek yine de teklif edilen yabancı ortaklığın Türkiye menfaatine olup olmadığının uzmanlara sorulmasını önermiştir.

Melek'in dikkat çektiği bir diğer konu da, yurt dışındaki işletmelerle çalışacaksa tütünlerimizin hangi firma adına çıkarılacağıdır. O, yurt dışına işlenmemiş tütün satmanın iyi bir tercih olmayacağını söylemiştir. İşlenmiş ürünü harice tanıtmak ve satış için başka bir yol bulunmalıdır⁷¹⁸.

Milli Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 5020 sayılı Kanuna ek kanun teklifi, 16 Haziran 1947.

Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 5020 sayılı Kanuna ek kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporu, TBMM Genel kurulunda 16 Haziran 1947 günü görüşülmeye başlanmıştır. Değişikliği teklif edilen kanunun 2. maddesinde geçen; "*Kamu hizmetinde kullanılan gayrimenkullerde ilgili maddeler hükmüne göre tahliye talep edilemez*" ifadesi hakkında Gaziantep Milletvekili Melek söz almıştır. "*Riyaset makamının ihtar buyurdukları veçhile bu madde, birinci maddenin reddi dolayısıyla tamamen hükümden sakıt olmuştur. Münakaşaya artık mahal kalmamıştır. Ancak görülüyor ki Riyaset makamı bunu ihtar etmekle beraber bu madde üzerinde münakaşayı kabul etmiş gibidir.*" diyerek oturumu yöneten başkan vekilini eleştirmiştir. Konuşmasının devamında, komisyon sözcüsünün ikinci maddenin kalması ve açıklamaları hakkındaki sözlerine cevap vermek istediğini vurgulamıştır. Melek, ikinci maddede geçen "*kamu*

718 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 13 Haziran 1947, s. 175-176.

hizmetleri” ifadesinden kastedilenin ne olduğunu, idari büroların amme hizmetine dahil olup olmadığını, dahil iseler fertlerin gayrimenkulleri için gözardı edilen hakların bunlara tanınmasının bir adaletsizlik oluşturup oluşturmayacağını sormuştur. Komisyon sözcüsünün kanunda sadece okul, hastane, hapisane gibi binalar mı, yoksa her türlü kamu hizmeti binasının mı kastedildiğinin açıklamasını istemiştir. Vatandaşlara verilmeyen bir hakkın kamu hizmetinde kullanılan gayrimenkullerini kiralayan mülk sahiplerine verilmesinin gerekçesini sormuştur. Herhangi bir gerekçeyle resmi daireler kolayca taşındığı hâlde, şahıslar hakkındaki tahliye davalarında yeni bir bina bulana kadar mağduriyetler yaşanabileceğini bildirmiştir.

Manisa Milletvekili ve Geçici Komisyon Sözcüsü Muammer Alakant, Abdurrahman Melek’in sorusuna cevaben; kamu hizmetlerini idare hukuku ve amme hukukunun düzenlendiğini vurgulamıştır. Ona göre bu nedenle kamu hizmetinde kullanılan gayrimenkullerin söz konusu muafiyetleri hukukidir. Kanunda kastedilen gerek Hükümet tarafından, gerek amme hizmetini yerine getiren kişiler tarafından kiralanan okul, hapisane ve hastane gibi gayrimenkullerdir.

Bu açıklama üzerine tekrar kürsüye gelen Melek, bu maddenin mevcut haliyle kalmasının kesinlikle karışıklığa sebep olacağını vurgulamıştır. Amme hizmetinin alanının avukat yazıhanesini de kapsayacak şekilde genişletilebileceğine dikkati çekmiştir. Diğer taraftan idare hukukundaki amme hizmetinin net bir şekilde belirlenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Böylece hastane ve okul gibi kurum binaları sorununun çözülmüş olacağını sözlerine eklemiştir. Abdurrahman Melek, komisyon sözcüsüne atıfta bulunarak kamu kurumları olan hastane ve okul gibi kavramlara katılmış, buna karşılık büro ve benzeri yerler için asla aynı fikirde olmadığını altını çizmiştir. Tartışılan maddenin komisyona iadesinde ısrarcı olmuştur. Amme hizmeti kavramının sınırlarının hastane, okul ve hapisane gibi kamu hizmeti verilen binalar şeklinde belirlenmesini istemiştir. Kesin hükümler içermeyen ve sınırları belirlenmemiş tanımlardan kurtarılmış bir amme hizmet tarifinde ısrar etmiştir. Genel kuruldaki görüşmeler sonucunda kanun tasarısının komisyona iade edilmesine karar verilmiştir⁷¹⁹. Bu tarihten sonra *Resmi Gazetede* ve TBMM Zabıt ceridelerinde bu ek kanun teklifi hakkında herhangi bir gelişmeye rastlanılmamıştır.

719 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.6, 16 Haziran 1947, s. 230-235.

Sivas Temsil Heyeti Üyeleriyle Birinci Büyük Millet Meclisi Üyelerine vatani hizmet tertibinden aylık verilmesi hakkında Kanun, 20 Şubat 1948.

Yozgat Milletvekili Sırrı İçöz ve 3 arkadaşı, Temsil Heyeti üyeleri ve Birinci Büyük Millet Meclisi üyelerine vatani hizmet karşılığı ödenek verilmesi hakkında kanun teklifi yapmıştır. Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin de tasarının teklif edilme amacını “*Bu memleketin en çetin günlerinde Birinci Büyük Millet Meclisine iştirak ederek istiklâlin sağlanmasına ve bu memleketin temelini kurularına katılan, kuruluşa iştirak eden birtakım Milletvekillerine atıfet kabilinden, mükafat kabilinden yardım yapıyoruz*” diyerek açıklamıştır.

Kanun, Maliye ve Bütçe Komisyonlarına havale edilmiş ve hazırlanan raporlar Meclis’te görüşülmüştür. Görüşmeler sırasında Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek söz almıştır. O, kanunun ikinci maddesi hakkında⁷²⁰ “*yeni bir tesis yapıyoruz, erbabına yeni bir hak teveccüh ediyor. Bunun tam adalet fikriyle ve vâzih şekilde tesbât edilmesi, bilâhara bir takım tefsirlere yol açmaması tercih edilir. Bu madde; eğer eytam ve eramil hakkındaki kanun ahkâmına tâbi değilse, yani ahkâmı umumîyeye tâbi değilse ki, öyle olması icabeder*” şeklinde yorumunu yaptıktan sonra, bir hak verilme sözkonusu iken, açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Buna karşılık vefat etmiş hak sahiplerinin ailelerine ve çocukları için “*Evlenmemiş karısı, çocukları, çocuklardan evlenmemiş kızları*” ibaresi belirtilmiş olmasına rağmen Melek, “*kızı evlenmemiş ama bugün duldur, evli değildir. Buradaki evlenmiş tâbirinin komisyon tarafından izahı lâzımdır. Bence dul kalmış kızları da mahrum etmemek iktiza eder.*” diyerek itiraz etmiştir.

Bu konuşma üzerine Bütçe Komisyonu Sözcüsü ve Ankara Milletvekili Muammer Eriş söz alarak evlenmemiş ve yaşları 25 yaşını doldurmuş kız çocukları hakkında; eğer henüz evlenmemiş olanlar hakkında Meclis tarafından kabul edilirse gerekli değişikliğin yapılabileceğini belirtmiştir. Bu sırada Melek, “*ikinci maddenin (C) fıkrasının evlenmiş kız çocuğu yerine (evli bulunmayan) kaydının konmasını*” şeklinde önerge teklif etmiştir⁷²¹.

720 Madde 2. “Birinci maddede yazılı olanlardan ölmüş bulunanların bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sağ bulunan; A) Evlenmemiş karısına; B) Yirmi yaşına girmemiş, yüksek tahsile devam etmekte ise, yirmi beş yaşını geçmemiş erkek çocuklarına; C) Evlenmemiş ve yaşları da yirmi beşi doldurmamış kız çocuklarına; Vatani hizmet tertibinden 175 lira aylık verilir.” TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 20 Şubat 1948, s. 290.

721 Elâzığ Milletvekili Fahri Karakaya da, 82 arkadaşlarıyla birlikte hazırladığı önergeyle “İkinci maddenin (C) fıkrasındaki evlenmemiş ve yaşları da yirmi beşi doldurmamış kız çocuklarına yerine; «evlenmemiş kız çocuklarına» ibaresinin konulmasını” teklif etmiştir.

Bütçe Komisyonu Sözcüsü ve Ankara Milletvekili Muammer Eriş söz alarak, komisyon raporları ve önergeler arasında fark olduğunu belirtmiş, dolayısıyla evlenmemiş kız çocuklarının durumunun evlendiği zaman biteceğine dikkat çekmiştir.

Melek, Eriş'e cevap vermek üzere önemli bir değişiklik yapılması gerektiğini, çünkü kanun çıkmadan önce evlenip boşanmış kız çocuklarının hak mahrumiyetine uğramaması gerektiğini iddia etmiştir. “*Vaktiyle evlenmiş fakat dul kalmış bu zavallıyı milletin nimetinden mahrum etmiyelim*” demiştir. Bütçe Komisyonunun teklif ettiği gibi “*evlenmemiş kızlar*” şeklinde geçerse, daha önceden evlenmiş sonra dul kalmış kadın bundan istifade edemeyecektir. Melek ilgili maddeye “*Evli bulumıyan*” tâbirinin konulmasını istemiştir.

Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Sılan söz alarak vatani hizmet tertibinden aylık alanlardan kızları ve eşleri için olan hükmünde kız çocuklarının evlenene kadar maaş alındığını öte yandan dul kaldığı zamanda ise maaş alamayacağı hükmünün olduğunu hatırlatmıştır. Sılan, Abdurrahman Melek'in istediği değişikliğe göre dul kalmış kadınların da yararlanması gerektiğini açıklamak istemiş ve bu doğrultuda bütçe komisyonunun evlenmemiş kız çocuklarının yaş haddini de kaldırarak “*evleninceye kadar kız çocuklarına*” şeklinde düzelttiğini hatırlatmıştır.

Önergeler sonucunda Bütçe Komisyonu tarafından değişiklik yapılmıştır. Buna göre “*Evlenmemiş kız çocuklarına evleninceye kadar vatani hizmet tertibinden*” şekliyle yeniden düzenlemiştir. Melek, tavrının yeniden oylanmasını talep etmiş ve önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir. Meclis başkanı bu oylama üzerine, Komisyonun kanunun ikinci maddesini Abdurrahman Melek'in kabul edilen tavrına göre yeniden düzenlenmesini istemiştir⁷²². Kanun, 25 Şubat 1948 tarihli, *Resmi Gazetede* “*Dul ve yetim ve başkaca vatani hizmet aylıkları bağlanmamak ve muhtelif kanunlarla emekli, dul ve yetim aylıklarıyla vatani hizmet aylıklarına yapılan zamlar eklenmemek şartıyla General Kazım Karakebir'in eşi îclâl Karaibekir'e hayatta bulunduğu sürece ve kızları Hayat, Emel ve Timsal Karaibekir'e de evlenmelerine kadar ödenmek kaydıyla vatani hizmet tertibinden 300'er lira aylık bağlanmıştır*” şeklinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁷²³.

722 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.10, 20 Şubat 1948, s. 291-300

723 *Resmi Gazete*, 25 Şubat 1948, s. 13670.

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, fıkra eklenmesi ve ek madde konması hakkındaki kanun teklifleri, 5 Temmuz 1948.

Seçim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, fıkra eklenmesi ve ek madde konması hakkındaki kanun tekliflerinin Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında Melek söz almıştır. Teklifin Ek 3. maddesinde “*Seçim komisyonu görevlisinin mazeretsiz olarak vazifesi başına gitmemesi ve seçim başladıktan sonra görev yerini terk etmesi halinde elli liradan iki yüz elli liraya kadar ağır para cezası verilir. En az kırk sekiz saat önce görevi kabul edemeyeceklerini bildirenlere ceza verilmez*” denilmektedir.

Abdurrahman Melek’e göre bu maddede komisyon üyelerinin vazifelerini yerine getirmemeleri söz konusu olabilir. Her ne kadar para cezası önerilmişse de bu cezayı göze alarak görev yerine gitmeyenlerle ilgili ayrıca bir yaptırım yoktur. Göreve gelmeyen için ceza açıkça belirtilmişken son anda haber veren cezadan kurtulmaktadır. Kanunda boşluk olmaması için, seçim kurulu veya komisyonlar oluşturulamazsa ne yapılacağı, yedek üye ataması ihtimaline rağmen yedeklerin de çekilmesi halinde alınacak önlemlerin açıkça yazılması gerekmektedir. Seçim görevi mukaddestir ve seve seve yapılmalıdır. Ancak, her türlü olumsuzluğa karşılık bütün ihtimaller dikkate alınmalı ve tedbirler düşünülmelidir. Melek çözüm olarak seçim görevlerinin isteğe bağlı olmamasını, mükellefiyet halinde verilmesini önermiştir.

Melek, seçim kurullarında meydana gelecek değişikliklerle ilgili olarak vali ve kaymakamların müdahale edebileceğini, fakat onların bu husustaki yetkilerinin belirsiz olduğuna dikkat çekmiştir. Seçim komisyonu sözcüsünden bu boşluğu dolduracak bir önlem alınmasını istemiştir. Aksi takdirde herhangi bir sebeple seçim kurulu oluşturulamazsa seçimi kimlerin idare edeceği hakkında bir hüküm konulmasını talep etmiştir⁷²⁴.

Adalet Komisyonu sözcüsü ve Ankara Milletvekili Emin Halim Ergun, cevaben seçim kurul ve komisyonlarının nasıl teşekkül edeceği ile ilgili maddelerin komisyonlarda görüşülmesine devam ettiğini açıklamıştır. Görev mahalline gitmemek ya da görev yerini terk etme işinin şu ana kadar tehditkar bir durum oluşturmadığını sözlerine eklemiştir⁷²⁵. *Resmi Gazetede* yayınlanan ilgili maddede “*Seçim komisyonunda görevlendirilenlere seçim gününden en az beş gün evvel tebligat*

724 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 5 Temmuz 1948, s. 749-750.

725 Aynı yer.

yapılmak lâzımdır. Seçim komisyonları başkan ve üyelerinden çekilen veya komisyona gelmeyen bulunursa yerlerine seçim kurullarınca diğerleri seçilir. Seçim komisyonun a seçilen kimselerin her ne suretle olursa olsun seçim bürosunda hazır bulunmadıkları ve seçim kuruluna müracaatla hazır bulunmayan üyelerin yerine başkalarının tâyini mümkün olmadığı ve üyelerin üçten eksik olması dolayısıyla karar ittihadı da mümkün bulunmadığı hallerde, kalanlar komisyon üyelerini üçe iblâğ için eksik olan üyeleri seçim sahasındaki münasip kimselerden seçebilirler ve keyfiyeti tutanağa geçirerek sonunda kurula bilgi verirler” denilmiştir⁷²⁶.

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında 4 Temmuz 1948 Tarihinde İmzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması İle Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı, 8 Temmuz 1948.

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile eklerinin onanması hakkında kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporunun Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında Geçici Komisyon Başkanı Melek, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupalı devletlerin yaşadıkları açlık ve sefalet gerekçesiyle, sosyal ve siyasi buhranlar oluşmasına kayıtsız kalmayan medeni ülkelerden bahsetmiştir. Amerika’nın dünya barışı siyaseti çerçevesinde Avrupa devletlerinin ekonomilerini iyileştirmek amacıyla harcadığı çabaların yüz milyonlarca insana umut ışığı olduğuna işaret etmiştir. Melek, konuşmasının devamında 16 Avrupa ülkesinin katılımıyla, 1947 yılında Paris’te gerçekleştirilen toplantıda ekonomik kalkınmanın Amerika desteği olmadan gerçekleştirilemeyeceği yönünde alınan kararlara dikkati çekmiştir. Ayrıca Avrupa Ekonomik İşbirliği kuruluşunun oluşturulması kararının alındığını ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin de bu kararı tereddütsüz desteklediğini ifade etmiştir. Sözleşmenin onaylanmasının Türkiye açısından önemli olduğunu hatırlatmıştır.

Melek’e göre harp yıllarında çekilen sıkıntılar, savaş sonrası yaşanan uluslararası siyasi gerginlikler nedeniyle daha da artırmıştır. Bu yüzden Amerika tarafından yüklenilecek olan mali ve iktisadi külfetler yurdumuzun istiklalini, Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının emniyet ve selametini korumak bakımından olduğu kadar dünya barışının devamı, medeniyetin bekası için de çok önemlidir. Yaşanan ekonomik sıkıntılar karşısında Amerikan yardımlarından Türkiye’nin de geniş ölçüde

726 Resmi Gazete, 14 Temmuz 1948, s. 14408.

faydalanması gereklidir. Türk tarımının yeni teknolojilerle verimini artırmak Avrupa'nın ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

Abdurrahman Melek, Avrupa İktisadi İşbirliği sözleşmesinin TBMM tarafından onaylanmasını istemiş, bu sayede Türkiye'nin büyük menfaatler elde edeceğini iddia etmiştir. Konuşmasında, ABD ile dostluğun önemine işaret ederek *“büyük ve samimi dostumuz Büyük Amerika Milletinin asil bir eserini daha görmüş olacağız. Bu mesut hadiseyi şimdiden şükranla karşılıyorum. Biz Türk Milleti Büyük Amerika Milletiyle gittikçe artmasını temenni ettiğimiz mevcut samimi dostluğumuzun, bütün münasebetlerimizin genişlemesi cihan sulhunun teessüs ve istikrar peyda etmesinde müessir olacağı kanaatini taşımaktayız... Büyük Amerika Milletine derin şükranlarımızı sunarken kendilerine karşı duyduğumuz derin sevgi ve hayranlıkları da bu kürsüden ifade etmekle bahtiyarım”* demiştir.

Melek'e göre Amerika yardımının Avrupa'da faydalı olabilmesi için Hükümetlerin karşılıklı işbirliği anlayışıyla hareket etmeleri gerekir. Türk Hükümeti, işbirliği konusunda övgüye değer gayretler içindedir. ABD tarafından Türkiye'ye ayrılan yardım miktarının yerinde harcanacağından emin olunmalıdır.

Müzakereler neticesinde Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve Eki ile aynı tarihte teati edilen mektupların onanması tasarısı oylanmış ve kabul edilmiştir⁷²⁷, Melek bu oylamada evet oyu kullanmıştır⁷²⁸.

Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun Görüşmeleri, 4 Şubat 1949.

Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki 12 Mart 1947 tarihinde, imzalanan Ticaret Anlaşması ve süresi 26 Mayıs 1948 tarihine kadar iki ay uzatılmış olan Ticaret Anlaşması ile aynı tarihte Türkiye ile Belçika arasında imzalanan Ödeme Anlaşmasının sürelerinin 26 Temmuz 1948 tarihine kadar iki ay daha uzatılması Hakkında Ankara'daki Belçika Elçiliği ile 22 Mayıs 1948 tarihinde, *“mektup, teatisi suretiyle yapılan geçici Anlaşma kabul edilmiş ve onanmıştır”*. ifadesindeki *“Kabul*

727 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 8 Temmuz 1948, s. 1003-1004; ÇUFALI. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, C. I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012, s. s.447

728 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 8 Temmuz 1948, s.1062.

edilmiş” kelimesini fazla bulunduğunu açıklayan Dışişleri Komisyonu sözcüsü Melek, sadece “*onanmış*” kelimesinin yeterli olacağını iddia ederek “*kabul*” kelimesinin kaldırılmasını teklif etmiştir. Gerekçe olarak ise “*onama*” kelimesinin “*kabul etme*”yi de kapsadığını belirtmiştir. Ticaret Komisyonu tarafından da uygun görülen bu değişiklik teklifi kabul edilmiştir⁷²⁹.

Kimsesiz, Terkedilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkındaki Kanun Tasarısının Hükûmete Geri Verilmesi Hakkındaki Başbakanlık Tezkeresi, 7 Şubat 1949.

“6 Şubat 1947 tarihli ve 6/348 sayılı kimsesiz, terkedilmiş ve anormal çocukların korunması hakkındaki” Başbakanlık tezkeresi, muhtelif komisyonlara havale edilmiştir. Aradan 2 yıl geçmesine rağmen komisyonlardan ortak bir sonuç elde edilememiştir. Bunun üzerine daha iyi bir bütçe ayrılacağı iddiasıyla Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından 4 Şubat 1949 tarihinde Meclis Başkanlığına kanun tasarısının Hükûmete iade edilmesi için yeni bir tezkere gönderilmiştir. Bu sebeple 7 Şubat 1949 tarihinde söz konusu tezkere Meclis’te yeniden görüşülmeye başlanmıştır. Bu görüşmeler sırasında fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır. Başbakanlık, tezkerenin reddedilmesini ve tasarının karma komisyona iadesini teklif edenler olmuştur.

Bu sırada Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek söz alarak hükûmetin tezkereyi neden dolayı geri almak istediğini açıklamasını talep etmiştir. Bunun üzerine söz alan Sağlık Bakanı “*Kemali Bayazıt*”⁷³⁰ tasarımı geri isteme nedenlerinin çocuklara ayrılan bütçede azaltmaya gitmek olmadığını, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının yeni politikalarını içerecek şekilde düzenlemek olduğunu söyledi. Meclisteki ilgili komisyonlardan her birinin farklı noktalara dikkat çekilerek rapor düzenlendiğini, bunun da kafa karışıklığına sebep olduğunu sözlerine eklemiştir.

Son olarak Başbakan Günaltay da kimsesiz ve anormal çocuklar meselesinin ülke çapında daha kapsamlı bir çalışmayla çözülebileceğini, hükûmetin komisyonlarla birlikte hareket etmek istediğini, bir an önce yeni kanun tasarısını meclise getireceklerini bildirmiştir. Başbakan tasarının yine meclis eliyle şekilleneceğini ve komisyonlarda görüşüleceğini de ifade etmiştir. Ancak, Meclis Genel Kurulu, hükûmetin talebinin reddine karar vererek ilk tezkereyi karma komisyona iade

729 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 4 Şubat 1949, s. 35

730 Bakanın soyadı sehven yazılmış olmalıdır. Dr. Kemal Bayazıt, 10.06.1948 - 22.05.1950 tarihleri arasında Sağlık Bakanlığı yapmıştır. <https://www.saglik.gov.tr/TR,11490/bakanlarimiz.html> (Erişim 02.02.1018).

etmiştir⁷³¹. Ancak, ilerleyen tarihlerde bu konunun bir daha meclis gündemine gelmediği görülmüştür.

Marshall Yardım Planı, Birleşmiş Milletler Cemiyeti, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Atlantik Paktı, Soğuk Savaş ve Dünya Barışı İçerikli Demeç, 14 Mart 1949.

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Meclis Genel Kurulunda, Türkiye Cumhuriyeti dış politikası çerçevesinde; Marshall Yardım Planı, Birleşmiş Milletler Cemiyeti, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Atlantik Paktı, Soğuk Savaş ve Dünya Barışı içerikli bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının devamında, 1948 yılında gerçekleştirilen Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Konseyi toplantısında alınan kararlardan da bahsetmiştir. Sadak ayrıca 1949 yılı için, Mayıs ayı başına kadar Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında Teşkilata rapor verilmesinin kararlaştırıldığını bildirmiştir. Marshall Yardım Plânının uygulanması ve İşbirliği Teşkilatı'nın güçlendirilmesi için alınacak tedbirleri aktarmıştır. Diğer yandan, ekonomik yardım programı sona erdiğinde doğacak sorunların bertaraf edilmesi için alınacak tedbirlerden bahsetmiştir. Son olarak Akdeniz Paktı hakkındaki gelişmeler için düşüncelerini paylaşan Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin bulunduğu bölgede sulh ve emniyetin korunması için ne gibi tedbirler alınabileceği hakkında İngiltere ve Amerika ile sıkı temas içerisinde olduklarını vurgulamıştır.

Necmettin Sadak'ın Akdeniz Paktı ile ilgili sözleri üzerine kürsüye gelen Melek, Türk Milleti için vatan, istiklal ve hürriyet kavramlarının öneminden bahsetmiştir. Türk Milletinin nereden gelirse gelsin asil fitratı gereği her türlü saldırıya bütün mevcudiyeti ile karşılık vereceğini, vatanını ve istiklalini koruyacağını hatırlatmıştır. Milli Mücadele yıllarında nasıl milli bir imanla mücadele edilmişse bugün de aynı imanla çarpışmaya hazır olduklarını vurgulamıştır. Türk dış siyasetinin öncelikli ilkesinin dünyada barış ve emniyeti sağlamak amacıyla yapılan her türlü mesaiye iştirak etmek olduğunu bildirmiştir. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın medeniyet âlemini büyük tehlikelere maruz bırakan yıkımının Orta Doğu'ya sirayet etmesine kahramanca engel olduğunu belirtmiştir. Şimdi de savaşın yayılmasına ve medeniyetin ortadan kalkmasına mani olmak hususunda aynı kararlılıkla karşılık vereceğini hatırlatmıştır.

731 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.16, 7 Şubat 1949, s. 42-45.

Konuşmasında batılı ülkelerle ittifakın gereğine de dikkat çekerek şunları söylemiştir. *“Bu bakımdan büyük müttefikimiz İngiltere ve çok samimi dostumuz Büyük Amerika'nın medeniyet alemini kurtarmak ve dünya sulh ve emniyetini tesis etmek hususundaki mesaiyi yanında biz de yer almaktan zevk duyarız ve bunu kendimize bir vazife biliriz. Eğer şu veya bu şekilde bizim şanlı tarihimizden ders almamış ve Türk milletinin evsaf ve vatanperverlik meziyetlerini tereddütle karşılamış hatta bundan en ufak bir tereddüdü hasıl olmuş kimse varsa; Türk Milletinin bu mukaddes kürsüsünden bir Türk milletvekili olarak ilan etmekte bahtiyarlık ve milli bir vazife hissi duyarım ki, Türk milleti tarihte insaniyete ve medeniyete yapmış olduğu hizmetleri bugün de yarın da fazlasıyla yapmak kararındadır. Bu itibarla dış siyasetimizde ana prensiplere tamamen sadık kalarak çok samimi dostumuz Amerika'nın ve müttefikimiz İngiltere'nin dünya barışı ve emniyetini sağlayacağı bütün çalışmalarına katılırız. Hükümetimizin bu yolda yapmış olduğu mesaiyi takdir eder, olumlu gelişmeleri sabırsızlıkla bekleriz. Türk milleti elbirliği olarak vatanının saadet ve selameti, istiklal ve hürriyeti için şimdiye kadar yaptığı ve bundan sonra da yapacağı fedakarlık ölçüsüyle dünya barışı ve emniyetinin sağlanması için de çalışmayı göze almıştır”*⁷³².

Verem Savaş Hakkında Yaptığı Konuşma, 11 Nisan 1949.

Sağlık Bakanlığı tarafından Verem Savaşı Kanunu olarak hazırlanan tasarı hakkındaki komisyon raporları 11 Nisan 1949 tarihinde Meclis Genel Kurulunda görüşülmüştür. Dr. Melek, ilk olarak Sağlık Bakanlığının bu projesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Ancak, tasarının eksik yönlerinden de bahsetmiştir. Mevcut tesislerin masrafların dikkate alınmış olmasına rağmen kurulacak yeni tesislere ait giderlerin göz ardı edildiğine dikkat çekmiştir. Sağlık Bakanı'na hitaben konuşmasına devam eden Melek, verem hastalığını kastederek *“savaş teşkilatı kurulur”* demekle yetinilemeyeceğini, teşkilatın bütün ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini söylemiştir. Kurulacak tesislerde tüm bulaşıcı hastalıklarla mı, yoksa trahom ve sıtma gibi belirli hastalıklarla mı mücadele edileceğini sormuştur. Bu uygulamanın vatandaşlara birtakım maddi külfetler getireceğinin altını çizmiştir. Kanunda bulaşıcı hastalıklara yakalanan kişilerin genel ve özel muafiyetlerden faydalanacağına dair her hangi bir hüküm bulunmadığından dolayı tasarının yetersiz kalacağını belirtmiştir. Melek'e göre veremle savaş, devletten ziyade millet ve vatandaşa yüklenen bir külfettir. Konuşmasının devamında bu vesile ile komşu memleketlerden birinde veremle

732 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.17, 16 Mart 1949, s. 29-36.

mücadelenin nasıl yapıldığına dair bir hatırasını nakletmiştir. Buna göre otelde kalan misafir bir gece öksürürse ikinci gün sabahleyin otel müdürü karşısına dikilir ve muayene olması rica edilir. Zira o devlet, misafirin muayeneye gitmesini sağlayan mevzuatı hazırlamıştır⁷³³.

Melek, veremle mücadele içinde hastaneler ve sanatoryumların çok önemli bir yere sahip olduğu, ancak yetersiz kaldığı düşüncesindedir. Ona göre verem hastalığı tedavi edilirken bulaşıcı özelliği de gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü bu durum tıbbi aşamadan başka sosyal hayatı da doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla veremle savaş için hazırlanan kanun tasarısının sadece tıbbi değil sosyal boyutları da dikkate almasını istemiştir. Tasarının bu haliyle eksik kalacağını iddia etmiştir.

Melek'in sorularına cevap vermek için komisyon adına Kars Milletvekili Dr. Esat Oktay söz almıştır. Oktay, verem hastalığının sosyal bir dava olduğunu, topyekûn bir mücadeleyi gerektirdiğini kabul etmiştir. Kanun tasarısının bu konuda eksikleri olduğu iddiasını kabul etmemiştir. Ona göre esas olan veremle mücadele olduğuna göre birinci derecede dispanserlere, hastanelere ve sanatoryumlara ihtiyaç vardır. Bütün memleket bu kuruluşlar ile birlikte savaşa iştirak edecektir. Diğer taraftan verem mücadelesi mesken, gıda, elbise, vatandaşın ekonomik durumu ve mesleğiyle yakından alakadardır. Hiçbir ülke yalnız devlet eliyle verem mücadelesinde başarılı olamamıştır. Sivil toplum kuruluşları da mücadelede görevler alacaktır. Onların mücadeleye ne şekilde katılacaklarına dair esaslar da tespit edilmiştir. Hali hazırda bulaşıcı hastalıklarla mücadelede işbirliği yapılacak 49 kadar dernek tespit edilmiştir. Sağlık Bakanlığı bulaşıcı hastalıklarla mücadelede kendisine verilen geniş yetkilerle dernekleri, cemiyetleri, özel idareler elindeki hastaneler de dahil olmak üzere bütün hastaneleri takviye edecek, malzeme, laboratuvar ve röntgen cihazları verecek, hemşireler yetiştirecek, mütehasıs doktorlar gönderecektir⁷³⁴.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayizit de Abdurrahman Melek'i tasarımı sadece ödenek ve bütçe açısından değerlendirdiği için eleştirmiştir. Tasarının kimliğini gözden kaçırdığını iddia etmiştir.

Diğer taraftan Abdurrahman Melek, meclise yeni bir tasarının getirilmesi için takrir vereceğini söylemiş olmasına rağmen böyle bir teşebbüste bulunmadığı

733 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.18, 11 Nisan 1949, s. 249-250.

734 A.g.e., s. 250-252.

görülmüştür. Müzakerelerin ardından tasarının birinci maddesi herhangi bir değişikliğe uğramadan kabul edilmiştir⁷³⁵.

Adı geçen tasarının ikinci maddesi görüşülürken Melek tekrar söz almıştır. Maddede geçen Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, özel idareler, belediyeler ve verem savaş derneklerince kurulmuş verem sanatoryum, prevantoryum, hastane ve dispanserlerine faaliyetlerinin devamı için, gerekli gördüğü hususlarda, her çeşit para ve aynı yardımı yapmaya ve bu kurulularda, kanunla kazanılmış memurluk ve özlük haklarının saklı kalması şart koşulduğunu hatırlatmıştır. Melek, Bakanlığın oluşturulan sağlık teşekküllerinde personel çalıştırmaya, veremli hastaları “*ücreti Bakanlık verem ödeneğinden ödenmek üzere*”, tedavi ettirmeye yetkili olmasının daha açık ifadelerle yazılmasını istemiştir. Melek “*Bakanlıkça gerekli görülen*” ifadesinde keyfi bir anlam bulunduğunu, bu durumun topyekün mücadeleyi zayıflatacağını iddia etmiştir.

Seyhan Milletvekili ve komisyon sözcüsü Dr. Makbule Dıblan, Melek’e cevap vermek üzere, Türkiye’deki verem savaş derneklerinin faaliyetlerinden övgüyle söz etmiştir. İstanbul’daki Verem Savaş Derneği’nin on bir tane dispanser yaptırdığından bahsetmiştir. Bakanlığın, gerekli gördüğü takdirde, büyük şehirlerde verem savaş derneklerini takviye ederek mücadeleyi onlara bırakacağını belirtmiştir. Gerektiğinde bunlara hekim, hemşire, sağlık personeli, eczacı, laborant, ilaç, para ve tıbbi eşya yardımı yapılacağını vurgulamıştır. Melek cevaben, bu açıklamalardan kısmen tatmin olduğunu ifade etmiştir.

Dr. Abdurrahman Melek yeniden söz alarak bu kanunun uygulanmasının takipçisi olacağını, gerekirse yeni tasarılarla kanunun eksiklerini tamamlayacağını altını çizmiştir. Kanun teklifinde yer alan “*hastane ve dispanserlere faaliyetlerinin devamı için gerekli görüldüğü hususlarda her çeşit para ve aynı yardım yapmak*” ifadesini tekrarlayarak buradan, Sağlık Bakanlığının bu konudaki sorumluluğu kabul etmediğinin anlaşıldığını açıklamıştır. Konuşmasında, dernekler, belediye ve özel idarelerin verem mücadelesinde yalnız bırakıldığını, buna karşılık Sağlık Bakanlığının sanki yardımcı bir kurum durumunda görüldüğünü sözlerine eklemiştir. Ayrıca Sağlık Bakanlığının bu gibi teşekkülleri faal bir şekilde kontrol altına alarak yetki ve sorumluluğu üstlenmesinin faydalarından bahsetmiştir. Melek, Dr. Dıblan’a cevaben de, İstanbul’daki mücadelenin ülke çapına yansımayacağını ifade etmiştir. Sağlık

735 A.g.e., s. 253.

Bakanlığı'nın bu müesseselerin sorumluluğunu alması gerektiğinin altını çizmiştir. Sağlık Bakanı'ndan tatmin edici açıklama beklediğini, aksi takdirde mütalaasını takrire dönüştüreceğini bildirmiştir.

Bakan Bayizit ise cevaben, Sağlık Bakanlığının verem savaş derneklerinin mevcut kanunlarla kontrolünün yapıldığını hatta Bakanlığa karşı sorumlu olduklarını vurgulamıştır. Bakanlığın tek başına bu sorunun üstesinden gelemeyeceğini, sivil toplum kuruluşlarından yardım alması gerektiğini ifade etmiştir. Bilahare tasarının ikinci maddesi de herhangi bir değişikliğe uğramadan oylanmış ve kabul edilmiştir⁷³⁶. Abdurrahman Melek oylamaya katılmamıştır⁷³⁷.

Pasaport Kanunu, 18 Nisan 1949.

Abdurrahman Melek, sonradan görüşmeleri birleştirilen üç kanun teklifi dolayısıyla söz almıştır. Bu kanun teklifleri sırasıyla Pasaport Kanununun 4. maddesinin 7. bendinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair kanun; Vatandaşlık Kanununa bazı maddeler ilavesine dair kanun ve son olarak "*Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 431 sayılı Kanuna ek kanun*"dur.

Dışişleri Komisyonu sözcüsü sıfatıyla söz alan Melek, önce Pasaport Kanunu'nun dördüncü maddesinin değiştirilmesi hakkındaki tasarının ivedilikle müzakeresini teklif etmiştir. Fakat gündeme alınan Vatandaşlık Kanunu tasarısı ile birlikte görüşülmesi Meclis başkanı tarafından teklif edilerek oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Böylece Pasaport Kanunu ve Vatandaşlık Kanunu önerileri birleştirilmiştir. İlk söz alan Abdurrahman Melek olmuştur. Meclise sunulan "*Pasaport Kanununun dördüncü maddesinin yedinci bendinin değiştirilmesi teklifi*" ile 1312 sayılı Vatandaşlık Kanununa bir madde eklenmesi teklifini birbirinden ayırmanın doğru olmadığını öne sürmüştür. Bu gerekçeyle aynı anda müzakere edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Pasaport Kanunu için Dışişleri Komisyonunun hazırladığı raporda Adalet Komisyonunun eklediği bir fıkranın kabul edildiğine de dikkat çekmiştir. Buna göre; Adalet Komisyonun buraya ilave ettiği fıkra "*Osmanlı İmparatorluğunda Padişahlık etmiş kimselerden Hilafetin ilgası tarihinde hayatta, olsun olmasın, varislerine intikali yapılmamış herhangi birinin nam ve uhdesinde o tarihte mukayyet bulunan gayrimenkul mallarla 1 Eylül 1324 ve 21 Nisan 1325 tarihli iradelerin mevzuu*

736 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.18, 11 Nisan 1949, s. 249-256.

737 a.g.e., s. 289.

bulunan gayrimenkul mallar 431 sayılı Kanununun 8 ve 10. maddeleri mucibince millete intikal etmiş bulunduğundan bu kanuna müsteniden yurda avdet edenler dahi bu mallar üzerinde irs veya herhangi bir sebebe dayanarak hak iddia edemezler“ şeklindedir⁷³⁸.

Dışişleri Komisyon sözcüsü Melek bu ifadeyi hazineyi tehdit edebilecek zararları önlemek amacını taşıdığı için komisyonun da yerinde bir tedbir olarak gördüğünü ifade etmiştir. Gerekçe olarak da hanedan ve hilafet üyeleri hakkındaki 431 sayılı kanunda geçen “*Padişahlık etmiş kimselerin memleket dahilinde tapuya bağlı kaydı*” ifadesinin teklif edilen tasarıda yer almamasını göstermiştir. Burada geçen “*memleket dahilinde*” ifadesinin yurt içini kapsadığını, dolayısıyla uluslararası sahada geçerli olmadığını hatırlatmıştır.

Konuyla bağlantılı olarak İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, Abdulhamid’in zevceleri olan Bedri Felek ve Müşfika adlı kadınların Karma Mübadele Komisyonuna başvurarak Türk olduklarını, mübadele sırasında II. Abdulhamid’in Yunanistan’ın halen devlet malı olarak kullandığı, şahsi malının tapusunu ibraz ederek hak iddia etmelerine değinmiştir. Melek, Osman Nuri Köni’nin konuşmasına istinaden söz almıştır. Lozan Anlaşmasının 60. Maddesine göre devlete ait olup millete intikal etmiş gayrimenkulün devletlerden devletlere intikal ettiğini, 65. Maddenin ise özel mülkiyeti garanti altına aldığını belirtmiştir. Dolayısıyla Osmanlı tebaasından Abdülmecid oğlu Abdülhamid Efendi’nin şahsi parasıyla aldığı mallar varsa 65. madde hükmüne tabi olacağını belirtmiştir.

Abdurrahman Melek, doğabilecek muhtemel sorunlar nedeni ile Hanedan üyelerinin vatandaşlığa kabulü yetkisinin Bakanlar Kuruluna ait olması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer taraftan hanedan üyelerinin vatandaşlığa alınmasının Pasaport Kanunu’yla da ilintili olduğunu hatırlatmıştır. O’na göre hükûmetin teklif ettiği şekilde mutlaka ve hiçbir kayda tabii olmaksızın adı geçen kişileri vatandaşlığa kabul etmek hukuki açıdan karışıklıklara sebep olacak ve hazineyi zarara uğratacaktır⁷³⁹. Söz konusu madde yukarıdaki şekilde kanunlaşmıştır.

738 Pasaport kanunu teklifinde yer alan ifade şu şekildedir; “Herhangi bir suretle Türk vatandaşlığını gaip etmiş olup da avdetlerinde müsaade edilmemiş olanlar Türkiye’ye giremezler. Ancak doğum itibarıyla münderis Osmanlı Hanedanından olmayıp, bu hanedan azasından bir kadınla evlenmiş bulunan ve ölüm veya boşanma sebebiyle dul kalmış olan ve çocuğu bulunmayan erkeklerle aynı durumda olup bu hanedan azasından bir erkekle evlenmiş ve dul kalmış ve çocuğu bulunmamış kadınlar” olarak belirtilen şartlara sahip bireylerin ülkelerine dönmek isterse izin yetkisinin Bakanlar Kurulunda olması teklif edilmiştir.

739 Hilâfetin ilgasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 431 sayılı kanunun 8 inci maddesinin yorumu: “431 sayılı kanunim meriyete girdiği tarihte hayatta bulunsun bulunmasın Osmanlı İmparatorluğunda padişahlık etmiş her hangi bir kimse namına Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde tapuda

Abdurrahman Melek, ilave edilen bu fıkra ile mahkemelerin artık tereddüde düşmelerinin de engellendiğini ifade etmiştir. Dışişleri Komisyonunun bu öneri ile mahkemelerin muhtelif içtihatlarla yer vermelerinin önüne geçmeyi hedeflediği belirlemiştir. Nihayet Pasaport Kanunu'nun ilgili maddesi “*Doğum itibariyle münderis Osmanlı Hanedanı azasından bulunan kadınlardan, yabancı Devlet Başkanlarından veya yabancı Devlet Hanedan azasından veyahut elçi veya elçilik vazifesiyle görevlendirilmiş olanlardan biriyle evli olanların transit suretiyle Türkiye'den geçmelerine ve üç aya kadar Türkiye'de ikametlerine Bakanlar Kurulu kararıyla izin verilebilir.*” şeklini alarak oylamada kabul edilmiştir⁷⁴⁰.

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Olan 1219 sayılı Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı, 14 Aralık 1949.

Tıp Bilimi ve alt disiplinlerinin uygulanmasını içeren 1219 Sayılı Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu raporunun Meclis Genel Kurulunda görüşüldüğü sırada söz alan Dr. Melek, tasarının Dışişleri Komisyonunda da görüşülmesi için teklif vermiştir. Tasarının Dışişleri Komisyonuna havalesi kabul edilmiştir⁷⁴¹. Bilahare bu kanun tasarısı Dışişleri Komisyonu raporu beklenmeksizin 10 Ocak 1949 tarihinde kabul edilmiştir. Meclis Genel Kurulu sadece Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu raporu doğrultusunda görüşmelerini tamamlamış ve kanunu onaylamıştır⁷⁴². Ardından 21 Ocak 1949 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁷⁴³.

Milletvekilleri Seçimi Kanunu Tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu, 7 Şubat 1950

Milletvekilleri Seçimi Kanunu Tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu'nun 7 Şubat 1950 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında Konya Milletvekili Dr. Sadi Irmak, İstanbul şehrinin üç seçim çevresine ayrılmasını önermiştir. O, “*İlmi Heyet'in 150 bin nüfusu olan ilçeleri ayrı bir seçim dairesi olmak üzere teklif ettiğini*” hatırlatarak İstanbul Bölgesini Türkiye'nin diğer bölgelerini ile kıyaslanmaması gerektiğini ifade etmiştir.

mukayyet gayrimenkul mallar bu kanunun 8 inci maddesi mucibince, kanunun yürürlüğe girmesiyle millete intikal etmiştir.” Resmi Gazete, 7 Mayıs 1949, s.16077.

740 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.18, 18 Nisan 1949, s. 457-486.

741 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.22, 14 Aralık 1949, s. 226-227.

742 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.15, 10 Ocak 1949, s. 37-38.

743 *Resmi Gazete*, 21 Ocak 1949, s.15417.

İrmak'ın bu sözleri üzerine Melek, gerek ileri demokrasi, gerekse insan hukuku ve siyasi hürriyetler bakımından seçim çevrelerinin küçük olması ve bu suretle seçenle seçilenin birbirini tanınması lazım geldiğini ifade etmiştir. Ona göre mütakamil usul budur. İngiltere'de de böyledir. Kanunda ana prensiplerden biri olan seçim çevresi meselesi yeterince geliştirilmemiştir. Seçim çevrelerinin daraltılması esas bilhassa siyasi hürriyetlerin ve seçilenle seçen arasında birbirini tanımak ve nihayet her vatandaşa her çevrede aynı derecede seçim hakkının verilmesi bakımından zaruridir. İstanbul'da 27 milletvekili seçen vatandaşın mecliste temsil edilme oranı ile sadece 2 milletvekili olan Siirtli vatandaşın temsil edilme oranı aynı değildir.

Hükûmetin hazırladığı kanun tasarısı gerekçesinde de problemin görüldüğüne işaret olarak, mazbatadaki *“Bir seçim çevresinden fazla sayıda milletvekilleri çıkaracak yerde, çevreleri daraltmanın lehinde nazariyatla öne sürülen fikirlerin isabetli cihetleri vardır”* cümlesi hatırlatılmıştır. Seçim çevreleri olarak il esasının terkedilebileceği üzerinde durulmuştur. Ancak zaman darlığı nedeni ile yeterince çalışılmadığı vurgulanmıştır. Melek'e göre demokrasinin ileri düşüncesi, vatandaşlar arasında eşitliktir. Bu bakımından seçim bölgelerinin daraltılması ve her seçim dairesinden bir milletvekili seçilmesi en doğru olanıdır. Bu meseleyi *“hükûmetin hazırladığı esbab-ı mucibe layihasında da görmekte beraber”* yeterince geliştirilememiştir. Nüfus esasından bir çevre yapılması esas tutulmuştur. Melek sözlerine şöyle devam etmiştir: *“Ben daha ileri gidiyorum ve diyorum ki, her seçim çevresinde yalnız bir milletvekili seçilmeli ve her vatandaş ancak bir tek kişiye rey vermelidir. Çünkü bugünkü usulde il esasını mahfuz bulunduğu müddetçe vatandaşların seçim hakları farkı bir manzara arz etmekte, bir vilayette bir vatandaş üç kişiye, bir vilayette de 15 kişiye oy vermektedir”*

Abdurrahman Melek, Dar Bölge Sisteminin her vilayette uygulanamasa bile en azından İstanbul gibi yoğun nüfuslu bir ilde mutlaka tatbik edilmesini istemiştir. Böyle olursa Seçim Kanununa dünyanın en demokratik bir şeklinin vermiş olacağını iddia etmiştir. Şimdilik Sadi İrmak'ın teklifinin kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.⁷⁴⁴

744 Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.24, 7 Şubat 1950, s.185-186.

Resmi Gazete'de 21 Şubat 1950 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nda İstanbul ilinin üç seçim çevresine ayrılması hakkında herhangi bir hükme rastlanılmamıştır⁷⁴⁵.

3.5. OTUZBEŞLER GRUBU

İkinci Dünya Savaşı'nın galibi Müttefik devletlerdir. Bunlardan Sovyet Rusya Türkiye'den toprak talep edince, Türkiye demokrasi ile yönetilen batılı ülkelerle işbirliğini artırmaya başladı. Bu durum Türk iç siyasetini de etkiledi. Türkiye'de muhalefet partileri kurulmaya başlandı. İlk muhalefet partisi Nuri Demirağ ve arkadaşları tarafından 5 Eylül 1945 tarihinde kurulan Milli kalkınma Partisi oldu. Bunu Demokrat Parti ve diğer siyasi partiler takip etti.

Bu süreçte Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de muhalefet partilerinin kurulmasını teşvik edici bir tutum takındı. Bu açıdan İnönü'nün 1 Kasım 1945 tarihinde yaptığı Meclis açılış konuşması önemlidir. İnönü bu konuşmasında sistemdeki temel eksikliğin muhalefet partilerinin yokluğu olduğunu dile getirmiştir. İnönü, muhalefet partisinin kendiliğinden kurulup kurulamayacağını, meclis içinde mi yoksa dışında mı şekilleneceğinin şimdiden kestirilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak muhalefetin partileşmeksizin CHP içerisinde hizip olarak faaliyet göstermesinden yana da değildir. Muhalefetin fikirleri ve programıyla siyasi parti olarak ortaya çıkmasının daha doğru olacağı düşüncesindedir. Bu tavrın "*milletin menfaati ve siyasi olgunluğu için daha yapıcı bir tutum*" olacağını bildirmiştir⁷⁴⁶.

Nihayetinde CHP içinden Celal Bayar ve arkadaşları Demokrat Parti'yi kurdular. CHP, Demokrat Parti ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamadan erken seçim kararı aldı. 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlerde Demokrat Parti 66 Milletvekili ile meclise girmeyi başarmıştır. CHP mecliste çoğunluğu oluşturduğu için 7 Ağustos 1946 tarihinde Recep Peker hükûmeti kurulmuştur. Bu hükûmet 14 Ağustos 1946 tarihli meclis oturumunda güvenoyu almıştır. Abdurrahman Melek, burada evet oyu kullanmıştı⁷⁴⁷.

⁷⁴⁵ *Resmi Gazete*, 21 Şubat 1950, s. 17801.

⁷⁴⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, 1 Kasım 1945, s. 3-9. Metinde de belirtildiği üzere bu tarih itibarıyla bir muhalefet partisi mevcut idi. Bu parti Milli Kalkınma Partisi idi. İnönü'nün 7 Haziran 1945 tarihinde Dörtlülük Takrir vererek CHP içinde muhalefet bayrağını açan kişilere parti kurma yolunu işaret etmiş olduğu düşünülebilir.

⁷⁴⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.1, 14 Ağustos 1946, s.72.

Çok partili siyasal yaşam, iktidar partisinin de kendisini sorgulamasına yol açmış ve parti içi mücadele iyice belirgin hale gelmiştir. CHP içinde gelişen siyasal rekabet, otoriter eğilimler ile demokrasi yanlıları arasındaki iç çekişme olarak kendini göstermiştir. Bu dönemde otoriter eğilimlerin temsilcisi olan Recep Peker ve çevresinin karşısına, daha ılımlı bir siyaseti öneren “*Otuzbeşler*” adı verilen grup çıkmıştır⁷⁴⁸. Bu grup üyeleri arasında Abdurrahman Melek de yer almıştır.

Otuzbeşler’in ortaya çıkış sebebi Recep Peker hükûmetinden CHP içi hoşnutsuzluğun artmasının bir neticesi olarak ifade edilmiştir. Parti içi muhalefet ve baskılar sonucunda hükûmet, gücünü tartmak ve ispatlamak amacıyla güven oylaması istemiştir. Parti gurubunda yapılan güven oylamasında Recep Peker’e önemli sayıda milletvekili itimatsızlık beyan etmiştir. Kocaeli Milletvekili Nihat Erim anılarında 26 Ağustos 1947 için “*Bugün tarihi bir gün*”⁷⁴⁹ ifadesini kullanmıştır. Erim’e göre parti grubunda, yıllardır meclisi haraca kesen bir zümreye karşı gençlerin ve münevverlerin ayaklanması gerçekleşmiştir⁷⁵⁰. Meclis grubunda yapılan güven oylamasında hükûmete 34 aleyhte ve 303 lehte oy verildiğini yazmıştır⁷⁵¹. Kırmızı oy verenlerin arasında; Nihat Erim, Hamdullah Suphi, Tahsin Banguoğlu, Ali Fuat Cebesoy ve Abdurrahman Melek gibi isimlerin yer aldığını belirtmiştir⁷⁵². Oylamanın neticesinde Recep Peker 9 Eylül 1947 tarihinde Başbakanlık görevinden ve hemen ardından CHP Genel Kurul Üyeliği’nden istifa etmiştir⁷⁵³.

Bu durum parti içi muhalefetin bir başarısı olarak değerlendirilebilir. Fakat Recep Peker’e karşı çıkan bu grup, İnönü’ye yakın olan siyasal bir girişim olarak da

748 Kadir Unat, Cumhuriyet Halk Partisi’nde Nevi Şahsına Münhasır Bir Muhalif Grup: Otuzbeşler, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 48, Güz 2011, s.863.

749 26 Ağustos günü kulislere yoğun faaliyetler başlamıştı. Grup toplantısı gergin bir ortamda yapıldı ve hükûmet ilk defa tenkit edildi. Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950, *Milliyet* 19 Nisan 1970, s.7.

750 *Günlükler 1925-1979 Nihat Erim*, Haz. Ahmet Demirel, C.1, YKY, İstanbul 2005, s. 175; Hatta amacın İnönü’nün ülke politikasını yönlendirme gücünü bertaraf etmek olduğu iddialarına da rastlanılmıştır. Bekir Koçlar, *Recep Peker*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 1996, s.86.

751 İlk etapta 34 red oyu verilmiştir.

752 *Günlükler 1925-1979 Nihat Erim*, s. 175; adı geçen toplantının sonunda Başbakanın isteğiyle güven oylamasına geçilmiştir. Başbakan Peker açık oylama istemiştir. İlk etapta 34 red oyu verilmiştir. Devamında Esenal’da güvensizlik oyu verince Türk demokrasi tarihinde “35’ler” adı verilen bir grup oluşturulmuştur. O günün akşamında Nihat Erim ajandasına “*C.H.P. de inkılap oldu*” diye not düşmüştür. *Milliyet*, 18 Nisan 1970, s.7; Kadir Unat, *a.g.e.*, s.852.

753 Yüksel Kaştan, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.8, 2006, s.129; https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html (Erişim 01.06.2018)

değerlendirilmiştir⁷⁵⁴. CHP Grubunda gerçekleşen bu gelişmeler üzerine Parti içindeki ayrılık basın tarafından müfritler ve mutediller şeklinde isimlendirmiştir⁷⁵⁵.

Otuzbeşler Grubu muhtelif tarihlerde toplantılar yapmıştır. Nihat Erim'in 3 Kasım 1947 tarihli günlüğünde Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan'ın evinde yapılan toplantıya 15 kişinin katıldığı ve aralarında Melek'in de olduğu belirtilmiştir. Divan için 40 kişilik liste düzenlemesi amacıyla toplanıldığı vurgulanmıştır⁷⁵⁶. Yaklaşık 1 hafta sonra yine aynı evde Program ve tüzük hakkında görüşmek üzere toplantı gerçekleştirilmiş fakat tekrar 40 kişilik divan konusu açılmış ve tartışmalarla geçmiştir. Tahsin Banguoğlu, Abdurrahman Melek, Kasım Ener, Bekir Kaleli ve Sait Köksal divana girmek taraftarı olmuştur. Erim ise divanda görev almak istememiştir⁷⁵⁷. Nihat Erim günlüğünde, 10 Kasım 1947 tarihi akşamında Abdurrahman Melek'in evinde toplanıp program ve tüzük üzerinde konuşulacağını not almıştır⁷⁵⁸.

Grubun Nihat Erim'in günlüklerine göre 4 Ocak 1948 Pazar günü kendi evinde Otuzbeşler'den, Ankara'da bulunan ve uygun görülen on dört kişi ile toplantı yapmıştır. Adı geçen günlükte bahsedilen son toplantı ise 11 Ocak 1948 tarihlidir. Bu toplantılara Abdurrahman Melek de katılmıştır. Günlüklerde belirtildiğine göre 31 Aralık 1947 tarihinde TBMM çatısı altında gerçekleşen bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes'e cevap veren Bingöl Milletvekili Tahsin Banguoğlu'nun konuşması değerlendirilmiştir. Erim, Otuzbeşler'leri, CHP'ye ihanet eden insanlar olarak görmek ve göstermek niyetinde olanların art niyetli olduklarına işaret etmiştir. Demokrat Parti tarafından Otuzbeşler'ler hareketinin sona erdiği şeklindeki değerlendirmelere de karşı çıkmıştır. Grup üyeleri bundan sonra da birlikte hareket etmek istedikleri yönünde karar almışlardır⁷⁵⁹.

Otuzbeşler'ler CHP içinde rekabet ve iç çekişme olarak kendini göstermiştir. Recep Peker ve çevresinin karşısına, ılımlı bir siyaset alternatifi ile çıkmışlardır. Ancak, bu siyasi hareket uzun soluklu olamamıştır. Sebebi CHP'nin 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri kaybetmesi ve iktidarı devretmesinden sorumlu tutulmuş olmalarıdır. Daha açık bir deyişle CHP'nin seçimleri kaybetmemesi ve iktidarda kalması için değişim ve

754 Kadir Unat, *a.g.e.*, s.858.

755 Nilgün Nurhan (Peköz) Kara, *Türk Siyasi Hayatında Recep Peker*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ, İzmir 1999, s.120.

756 *Günlükler 1925-1979* Nihat Erim, s. 216.

757 *a.g.e.*, s 220.

758 *a.g.e.*, s 222.

759 *a.g.e.*, s 241-242.

dönüşümü önermesine rağmen “*iktidarın kaybedilmesinin müsebbibi*” olarak görülmüşlerdir⁷⁶⁰.

4. IX. DÖNEM HATAY MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ

Abdurrahman Melek 9. Dönem Milletvekili seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Hatay Milletvekili için aday gösterilmiştir. Seçimde 54.489 oy alarak milletvekili seçilmiştir⁷⁶¹. Milletvekilliği mazbatasının hazırlanış tarihi 15 Mayıs 1950'dir⁷⁶². Bu dönemde ilk olarak 22 Mayıs 1950 günkü oturuma katılmış ve yemin ederek milletvekilliği görevine başlamıştır⁷⁶³. 13 Haziran 1951 tarihinde milletvekilliği mazbatasını TBMM Genel Kurulu tarafından onaylanmıştır⁷⁶⁴.

4.1. OYLAMALAR

Melek bu dönemde 167 oylamaya katılmış olup, 146 evet ve 21 hayır oyu kullanmıştır. 277 oylamaya ise katılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yapmış olduğu uluslararası anlaşmaların onanması konusundaki oylamaların tamamında evet oyu kullandığı görülmüştür. Bunlar arasında öncelikle Türkiye Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı arasında çeşitli alanlarda teknik yardım konulu anlaşma ve eklerinin onanması zikredilebilir⁷⁶⁵. Adnan Menderes'in Başkanlığı altındaki Bakanlar Kuruluna verilen güvenoyuna hayır oyu kullanmıştır⁷⁶⁶. Bu oylamada 50 güvensizlik oyu tespit edilmiştir.

Abdurrahman Melek, Türkiye'nin Nato'ya girişini olumlu bulmuş ve desteklemiştir⁷⁶⁷. Ancak, Birleşmiş Milletler emrine Kore'ye asker gönderilmesine karşı

760 Kadir Unat, *a.g.e.*, s. 858-860; Kasım 1947'den itibaren CHP Genel Başkan vekilliği yapmış olan Hilmi Uran tarafından yapılan açıklamada “*Otuzbeşler hizbi Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidar partisi olarak muhalefet karşısında, kendi elimizle yaratılmış, bir zaafî olmuştur*” demiştir. Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti hatıralarım (1908-1950)*, Yay. Haz. Cem Çobanlı, Pınar Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 383.

761 Hatay İl Seçim Kurulu tarafından hazırlanan milletvekili listesi 15 Mayıs 1950 tarih ve 55 sayılı evrak ekinde Başbakanlık makamına arz edilmiştir. CBCA Fon no: 030.10, Kutu no 77, Dosya no 510, Sıra no 19, s. 1-3.

762 TBMM Arşivi, Sicil No: 1058, Defter No: 2-417, Zarf No: 29.

763 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, C.1, 22 Mayıs 1950, s. 3.

764 8 Ocak 1951 tarihli Meclis oturumunda Hatay Bölgesi, özellikle Samandağ ve çevresindeki oy sayımında şaibe olduğu gerekçesiyle “*Hatay Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu kurulduğu ve raporunu sunduğu anlaşılmıştır*”. Rapora göre Hatay iline, yerinde inceleme yapmak üzere heyet gönderildiği anlaşılmıştır. TBMM Zabıt Ceridesi, C.4, 8 Ocak 1951, s. 98-115; TBMM Zabıt Ceridesi, C.4, 8 Ocak 1951, EK S. sayısı 35;13 Haziran 1951 tarihli oturumda yerinde inceleme yapan komisyon raporu okunmuş ve şaibeye yer olmadığına genel kurul tarafından karar verilmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi, 8. C.8, 13 Haziran 1951, s. 194.

765 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.24, 3 Temmuz 1953, s.231.

766 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 6, 2 Nisan 1951, s.126.

767 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.13, 18 Şubat 1952, s.344.

çıkıştır. Kore'ye silahlı kuvvetler gönderilmesinin kabul edilmesine dair olan önergeye hayır oyu vermiştir⁷⁶⁸.

Melek'in yabancı ülkelerle yapılan kredi anlaşmaların tamamına evet oyu kullanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine dahil memleketlerle borçlanma, yardım ve ödeme anlaşmaları imzalanması için hükûmete yetki verilmesine dair 5436 sayılı kanunun yürürlük süresinin uzatılması hakkındaki kanuna da evet oyu vermiştir⁷⁶⁹. Yine bu tür anlaşmalar içerisinde Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile yapılan kredi anlaşmalarının onanması⁷⁷⁰, Export-Import Bank ile imzalanan 36 milyon dolarlık kredi anlaşmasının imzalanması sayılabilir⁷⁷¹.

Melek, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na ve bu teşkilatla ilişkilere de sıcak bakmıştır. Avrupalılar Arası Tediye Birliği Anlaşması hükümlerinin Türkiye ile Belçika⁷⁷² ve Fransa arasında uygulanmasını mümkün kılan anlaşmalara da taraftar olmuştur⁷⁷³. Avrupa Gümrük Birliği İnceleme Grubuna dair protokolün onanması hakkındaki kanuna evet oyu kullanmıştır⁷⁷⁴.

İsrail ile ilişkilere olumlu yaklaşmıştır. Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile İsrail Devleti arasında hava ulaştırmalarına dair olan Anlaşma ile ekinin onanması hakkında kanuna evet oyu kullanmıştır⁷⁷⁵. Bazı kurumlar için hazırlanan ek bütçelere kabul oyu vermiştir. Örneğin Vakıflar Genel Müdürlüğü 1951 Yılı Bütçe Kanunu'na bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun gösterilebilir. Melek burada evet oyu kullanan CHP milletvekili olarak dikkati çekmektedir⁷⁷⁶. Yine Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1952 Yılı Bütçesine Ek ve Olağanüstü Ödenek Verilmesi Hakkındaki Kanun oylamasına evet oyu kullanmıştır⁷⁷⁷.

Sosyal yardım içeriği taşıyan kanun tekliflerine destek vermiştir. Bu kanunlar içerisinde İstiklâl Harbi Malullerine Verilecek Para Mükafatı Hakkında Kanun⁷⁷⁸, Kör, Sağır ve Dilsizlere Mahsus Bazı Alet ve Cihazların Gümrük Vergisi ile Diğer Vergi ve

768 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.3, 11 Aralık 1950, s.203.

769 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.16, 19 Haziran 1952, s.339.

770 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, C.1, 14 Temmuz 1950, s.798.

771 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.11, 12 Aralık 1951, s.155.

772 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.8, 20 Haziran 1951, s.296.

773 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 8, 20 Haziran 1951, s.288.

774 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 19, 21 Ocak 1953, s.343.

775 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 11, 10 Aralık 1951, s.108.

776 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 12, 25 Ocak 1952, s.328.

777 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 19, 21 Ocak 1953, s.331.

778 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 3, 25 Aralık 1950, s.333.

Resimlerden Muafiyeti Hakkında Kanun⁷⁷⁹, Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkındaki 4254 Sayılı Kanuna Ek Kanun⁷⁸⁰, Emekli, Dul ve Yetim Aylıklarına Zam Yapılması Hakkındaki Kanun ve Manisa Milletvekili Nafiz Körez ve dört arkadaşının, Demirci Kasabası Yangın Yerindeki Arsaların Tevhit, İfraz ve Tevzii Hakkında Kanun teklifi⁷⁸¹ ve bu konu hakkında Geçici Komisyonla Bütçe Komisyonu raporlarının görüşülmesi sonrasında yapılan oylama⁷⁸² zikredilebilir.

Demokrat Parti iktidarının olduğu bir dönemde CHP milletvekili olarak Abdurrahman Melek zaten muhalif parti üyesi olarak bulunmaktadır. Fakat yukarıda bahsedilen oylamalarda olumlu yönde görüş beyan ettiği anlaşılmaktadır. Fakat muhalefet parti üyesi olarak mı yoksa şahsi kanaati sebebiyle mi hayır oyu kullandığı oylamalar tespit edilmiştir. Mason Derneklerinin kapatılmasına karşı çıkmıştır. Zira Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'ın Mason Derneklerinin kapatılması hakkındaki kanun teklifinin reddine dair olan Adalet Komisyonu raporunun kabul edilmemesi için verilen önergeye hayır oyu kullanmıştır⁷⁸³. Melek'in hayır oyu verdiği diğer kanunlar şunlardır: Turistik Otel İnşası İçin İstanbul Belediyesi Tarafından Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına Devredilecek Arsalar Hakkındaki Kanun⁷⁸⁴, Akaryakıtlardan Yol Vergisi Alınması Hakkındaki Kanun⁷⁸⁵. Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu Milletvekilli Tahsin Coşkan'ın seçim tutanağının iptali hakkındaki tutanakları inceleme komisyonu raporuna hayır oyu vermiştir⁷⁸⁶. Melek, İç politika ile ilgili kanunlarda gösterdiği tutum ve davranışlarda ise, Birinci Adnan Menderes Hükûmeti için 2 Haziran 1950 tarihli güven oylamasına katılmamıştır.⁷⁸⁷ İkinci Adnan Menderes Hükûmeti için 2 Nisan 1951 tarihinde yapılan güven oylamasında hayır oyu kullanmıştır⁷⁸⁸.

Melek bu dönemde hükûmet tarafından hazırlanan yıllık bütçelerin tamamında ret oyu vermiştir. 1951 Yılı Bütçe Kanunu'na ret oyu veren 58 milletvekilinden birisidir⁷⁸⁹. Aynı şekilde 1952 Yılı Bütçe Kanunu'na⁷⁹⁰ ve 1953 Yılı Bütçe Kanunu'na

779 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 8, 25 Haziran 1951, s.373.

780 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 9, 2 Temmuz 1951, s. 62.

781 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 7, 9 Mayıs 1951, s.179; Yangın sonrası Mecliste gerçekleşen gelişmelerin ayrıntısı için bakınız Hatice Yılmaz, Dr. Nafiz Körez'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri, Afyon Kocatepe üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2018, s. 26-33.

782 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 28, 1 Şubat 1954, s.34.

783 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 6, 30 Nisan 1951, s.382.

784 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 13, 8 Şubat 1952, s.180.

785 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 13, 25 Şubat 1952, s. 826.

786 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 5, 14 Şubat 1951, s. 168

787 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, C.1, 2 Haziran 1950, s. 146.

788 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 6, 2 Nisan 1951, s.126.

789 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 5, 28 Şubat 1951, s.1224.

790 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 13, 29 Şubat 1952, s.1351.

da olumsuz oy kullanmıştır.⁷⁹¹. Ayrıca Demokrat Parti Hükûmeti'nin iç politikaya yönelik bütün icraatlarına muhalif bir tutum göstermemiştir. Örneğin 60 milyon liralık iç borçlanma sözleşmesi yapılması hakkındaki kanuna olumlu oy kullanmıştır⁷⁹².

4.2. ÖNERGELER

1- Şiddetli Yağmurlar Yüzünden Sel Felâketine Uğramış Olan Hatay İlinin Dörtiyol İlçesine Bağlı Ocaklı Köyü Ve İskenderun İlçesine Bağlı Karaağaç Köyü İle Etrafı ve Şekere, Çırtma, Aşkarbeyli Köyleri Hakkında

Hatay Milletvekili Abdurrahman Melek'in 15 Kasım 1952'de verdiği soru önergesi, 3 Aralık 1952 günü işleme konmuştur. Soru önergesinin içeriğine göre; Şiddetli yağmurlar yüzünden sel felâketine uğramış olan Hatay ilinin Dörtiyol ilçesine bağlı Ocaklı Köyü ve İskenderun ilçesine bağlı Karaağaç Köyü ve çevresi ile Şekere, Çırtına (Çırtıman) ve Aşkarbeyli köyleri hakkında, ne gibi tedbirler düşünüldüğünü Bayındırlık Bakanı'na soru olarak yöneltilmiştir.

Bayındırlık Bakanı ve Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu cevaben, Dörtiyol'un Ocaklı Köyü ile Adana-İskenderun yolunu tehdit eden Ocaklı Deresinin ıslahı için proje hazırlandığını ve iş akış şeması tasarlandığını vurgulamıştır. Projenin amacının, yan derelerin getireceği yığıntıları ve sel sularını yardımcı bir kanal vasıtasıyla Gökdere'ye aktarmak olduğunu ifade etmiştir.

Bundan başka, İskenderun civarı ile Karaağaçlı mntıkasındaki bir kısım arazi ve köyleri tehdit eden Aşkarbeyli, Belen ve Şekere dereleriyle bunların etrafındaki dereciklerin de toplanarak ıslah etme işinin 1952 yılı programına alınmış olduğu ve 519.000 lira bedelle ihale edildiğini bildirmiştir. Bu ihale kapsamında; Aşkarbeyli ve Cebike deresi üzerinde 1951 yılında yapılmış olan üç tersip⁷⁹³ bendine ek olarak ardınca yeni bendler yapmak ve mevcut yığıntının, bahçelere doğru ilerlememesi için setlerin kuvvetlendirilmesi gerçekleştirilecektir. Buralarda taşma ihtimaline karşı tedbir almak için Fransızlardan kalan kanalda temizlik yapılacaktır⁷⁹⁴.

791 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 20, 28 Şubat 1953, s.1397.

792 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 12, 25 Ocak 1952, s.332.

793 Derelerde taban eğiminin düşürülerek suyun hızının, dolayısıyla sürüklenme gücünün azaltılması suretiyle erozyonu önlemek için dere eksenine dik olarak inşa edilen tek ya da kademeli yapılardır. http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ormanmuhendisligi_1f80e.pdf Erişim: 01 Kasım 2018.

794 Fransızlar tarafından bölgede bayındırlık işlerine dair yapılan faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi için Olcay Özkaya Duman, *Geçmişin Sesiyle Tarihi Yeniden Düşünmek Üzerine Bir Sözlü Tarih Denemesi (Antakya Örneği 1921-1939 Sosyo Kültürel Yaşam)*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya 2017, s. 47-64.

Ayrıca Belen Deresi yatağının boğaz bölgesinden çıktıktan sonra iki adet teressüp bendi yapılacağı ve Fertek Köyüne varmadan önce denize ulaştırılması sağlanacaktır. Aynı bölgede Şekere Deresi için şoseye kadar bentler yapılması, sonrasında derivasyon kanalı⁷⁹⁵ aracılığıyla sularını doğrudan doğruya denize ulaştırılması amaçlanmaktadır. Bu faaliyetler sonucunda, Belen Deresi boğaz bölgesinden, Şekere Deresi de şosedan itibaren ıslah edilmiş olacak demıştır. Bakan Kemal Zeytinoğlu, Şekere ve Çırtıman mevkiilerini tehdit eden akarsu yataklarının incelendiğini ve sonuçlarına göre hareket edileceğini ifade ederek konuşmasını tamamlamıştır⁷⁹⁶.

2- Hatay Milletvekili Abdurrahman Melek'in, Tarım Bakanı'na Hitaben Hatay'da İki Seneden Beri Ekilen Pamuklara Arız Olan Yeşil ve Pembe Kurtlarla Mücadele İçin Ne Gibi Tedbir Alındığına ve Alınacağı Hakkında Soru Önergesi.

Melek, 15 Kasım 1952 tarihinde TBMM'ye sunduğu sözlü soru önergesinde, Hatay'da iki seneden beri ekilen pamuklara zarar veren yeşil ve pembe kurtlarla mücadele için ne gibi tedbir alındığına ve alınacağına dair Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in görüşlerini sormuştur.

Maraş Milletvekili ve Tarım Bakanı Nedim Ökmen, 3 Aralık 1952 günkü oturumda sözlü soru önergesini cevaplandırmıştır. Tarım Bakanı 1951 yılında Hatay'ın Dört Yol İlçesinde 525 dekarlık pamuk ekilen arazide zararlı yeşil ve pembe kurtlara karşı mücadele için Seyhan Mücadele Teşkilâtı'nı harekete geçirerek afetin önüne geçmeyi başardıklarını bildirmiştir. Aynı yıl Payas⁷⁹⁷ ve Samandağ ilçesinde de benzer mücadelelerin yapıldığını hatırlatmıştır. Ökmen, bakanlığının pamuk haşerelerinin verdiği zararı en aza indirmeye önem verdiğini zikrederek "*Bölge halkı müsterih olsun, gelecek yıl da elimizdeki bütün imkânları kullanarak pamuk zararlılarına karşı mücadele edeceğiz*" demiştir.

Önerge sahibi olarak söz alan Abdurrahman Melek, tarım zararlılarına karşı zirai mücadele yapıldığı iddialarının doğru olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık Tarım Bakanı Ökmen, sözlerinin doğru olduğu hususunda ısrar etmiştir. Melek tekrar söz isteyerek kürsüye gelmiş, Hatay'da zirai mücadeleye dair bir hareket görülmediğini, bakanın yanlış bilgilendirilmiş olabileceğini bildirmiştir. Böyle yanıltıcı raporlarla

795 Akarsu yatağını değiştirmek amacıyla açılan kanal.

796 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 18, 3 Aralık 1952, s.54-55.

797 Eski adı Yakacık olan Payas, Dört Yol ilçesine bağlı bir belde iken 2013 yılında ilçe olmuştur. Köylerimiz, İçişleri Bakanlığı, Ankara 1968, s.541; Payas Belediyesi resmi internet sayfası <http://payas.bel.tr> Erişim:01 Kasım 2018.

bakanlık bilgilendirilecekse hiç rapor verilmemesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Hatta bu bilgiyi bakanlığa ulaştıran birimlerin sorgulanmasını özellikle rica etmiştir. Ege Bölgesindeki zirai mücadelelerden bahseden gazete haberlerini örnek göstererek aynı hassasiyetin Hatay'da da gösterilmesini istemiştir. Hatay Bölgesinde tarım faaliyetlerinin son derece kötüye gittiğine işaret eden örnekler vererek konuşmasına devam etmiştir. Son 3 yıldır Hatay'da doğal afetlerin yaşanmasının durumu daha da zorlaştırdığına dikkati çekmiştir. 1949 yılı kış aylarında Altınözü ilçesinde asırlık zeytin ağaçlarının yok olduğunu, yöre halkının hayatını idame ettirebilmek için pamuk ekmeye başladıklarını bildirmiştir. Bu örnekle birlikte Antakya ve Samandağ'ında narenciye türü ağaçların don nedeni ile mahvolduğunu açıklamıştır. Geçim kaygısıyla Hatay'da pamuk ekimine daha fazla⁷⁹⁸ önem verilmeye başlandığını hatırlatarak Tarım Bakanından pamuk ekimini teşvik etmesini ve de doğal afetlere karşı koruyucu önlemler alınmasını istemiştir.

Tarım Bakanı Nedim Ökmen ise söz hakkı doğduğu düşüncesiyle kürsüye gelmiştir. O'na göre Abdurrahman Melek, kendisinin gerçeklerle bağdaşmayan beyanlarda bulunmuştur. Melek'e ilgili rakamları vereceğini, ancak meclis genel kurulunu fazla meşgul etmemek adına rakamları kısaca okuyacağını ifade etmiştir. Ökmen, 1951 yılında Hatay'ın Dört Yol ilçesinde pamuk tarlalarında ortaya çıkan yeşil kurda karşı, Seyhan Mücadele Enstitüsü vasıtasıyla 525 dekarlık arazide zirai ilâçlama yaptırıldığını, yine pembe kurt ve Earias⁷⁹⁹ zararlılarına karşı Hassa ve Kırıkhan ilçelerinde hasat sonrasında 100.550 dekar pamuk tarlasının bakanlık tarafından istihdam edilen işçiler tarafından temizletildiğini, Hatay merkez ve Reyhanlı'da 612.000 kilo pamuk tohumluğunun ilâçlandığını açıklamıştır. Bakan, 1952 yılı itibarıyla Dört Yol ve Reyhanlı ilçelerinde görülen yeşil kurda⁸⁰⁰ karşı 8.540 dekar pamuk sahasının ilâçlandığını, merkez, Altınözü, Hassa, Reyhanlı ve Samandağ ilçelerinde de karadrinaya⁸⁰¹ karşı 25.350 dekarlık mücadele edildiğini de bildirmiştir. Yine Merkez, Reyhanlı, Dört Yol, Yayladağı, Altınözü, Hassa, İskenderun ve Kırıkhan ilçelerinde 151.950 dekar pamuk tarlasının hasattan sonra pembe kurttan temizlendiğini,

798 Amik Gölü'nün kurutulması amacıyla başlatılan çalışmalardan sonra 1950'li yıllardan itibaren bölgede ticari pamuk üretimine yönelik faaliyetler başlamıştır. Bayram Evin, "Amik Ovası'nda Pamuk Üretim Alanlarının İslah Çalışmaları", *Cappadocia Journal of History And Social Sciences(CAHIJ)*, C.3, 2014, s.7.

799 Bitki Zararlıları Zirai Mücadele Teknik Talimatları, s. 197-199. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konu/962/Zirai-Mucadele-Teknik-Talimatları>, (Erişim: 01 Kasım 2018)

800 <https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Belgeler/Entegre/pamuk%20entegre.pdf>, s. 37-41. (Erişim: 01 Kasım 2018)

801 Zirai Mücadele Teknik Talimatları, C.2, s.97-100.

Reyhanlı'da 1 ve Merkez kazada 3 gazlama odasında ve bir miktar da Mersin Fümigatuvarında⁸⁰² olmak üzere toplam 892.000 kilo pamuk tohumluğunun dezenfekte edildiğini söylemiştir.

Abdurrahman Melek Hatay bölgesinde tanınmış bir çiftçi arkadaşının gönderdiği mektuptaki bilgileri gerekçe göstererek bakanın bildirdiği rakamlar hakkında inceleme yapılması isteğini yenilemiştir. Reyhanlı ve Kırıkhan'da pamuk zararlılarına karşı hiçbir şey yapılmadığını iddia etmiştir. Yapılacak soruşturma ile Hatay'daki çiftçilerden doğru bilgilerin alınabileceğine dikkati çekmiştir. Doğrudan Bakan'a hitaben, zirai mücadelede kullanılan ilaçların, çalıştırılan işçilerin ve ödenen ücretlerin akıbetine dair soruşturma sonuçların paylaşılmasını veya Hatay milletvekili olarak soruşturmayı kendisinin yürütmesine izin verilmesini istemiştir⁸⁰³.

3- Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 10. ve 12. Maddelerinin Değiştirilmesi

Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu ve Hatay Milletvekili Abdurrahman Melek, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 10. ve 12. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi vermişlerdir⁸⁰⁴. Ne gibi bir işlem yapıldığına dair veriye erişilememiştir.

4. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı

Melek, kanun tasarısının 1. maddesinin (b) bendinin son fıkrasında yer alan "*Bu fıkra hükümlerine göre re'sen emekliye sevk edilenler hakkındaki kararlar katidir, bu kararlar aleyhine hiçbir suretle kaza mercilerine başvurulamaz*" ifadesinin çıkarılmasını teklif etmiştir. Adı geçen tahrir meclis genel kurulunda yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir⁸⁰⁵. Akabinde Meclis Başkanlığına "*Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerini değiştiren tasarının açık oya konulmasını arz ve rica ederiz*" şeklinde, aralarında Abdurrahman Melek'in de bulunduğu on beş imzalı bir teklif daha sunulmuştur. Tahrir kabul edilmiş ve açık oylama yapılmıştır⁸⁰⁶.

5. Köy Kanunu Layihası Hakkında

Abdurrahman Melek 20 Mayıs 1953 günü Köy Kanunu Layihasının Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında "*Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı bu*

802 Dezenfekte etmek ve bakteri yok etme amaçlı kabin

803 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.18, 3 Aralık 1952, s.55-57.

804 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 22, 22 Mayıs 1953, s.382.

805 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 9 Temmuz 1953, s.405-409.

806 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 9 Temmuz 1953, s.413.

kanun tasarısının bir kere de Sağlık ve Sosyal Komisyonu ile Tarım ve Millî Eğitim komisyonlarından oluşan karma bir komisyonda görüşülmesini arz ve teklif ederim” şeklindeki tavrini vermiştir. Tavrın Meclis Genel Kurulunda oylamaya sunulmuş ve reddedilmiştir⁸⁰⁷.

6. Ankara Üniversitesi Bütçesine Çocuk Sağlığı Kürsüsü İnşaatı İçin Ödenek Teklifi

Ankara Üniversitesi Senatosunun 908 sayılı kararı ile 2 Şubat 1954 tarihinde Tıp Fakültesi bünyesinde Çocuk Sağlığı Kürsüsü tahsis edilmiştir. Çocuk ölümlerinin önüne geçmek ve alanında uzman doktorlar eğiterek ülkenin dört bir yanında hizmet verebilmek amacıyla kurulan kürsünün inşaatı için Abdurrahman Melek ve yüz altmış beş arkadaşı tarafından üniversite bütçesine 850.000 liranın eklenmesini teklif edilmiştir. Tavrın Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir⁸⁰⁸.

7. Anma töreni yapılması ve abide dikilmesi için Kars Belediyesine ödenek teklifi.

Abdurrahman Melek ve elli bir milletvekili tarafından 24 Şubat 1954 tarihinde bir tavrın verilmiştir. Buna göre, 1853 – 1856 Osmanlı Rus Savaşında, 29 Eylül 1855 günü Kars halkı tarafından Kars’ın Rus ordularına karşı kahramanca savunulması sonucunda; Kazanılan “1855 Kars Zaferi”⁸⁰⁹’ne dikkat çekilerek, şehitlerin kanı ile yoğrulmuş topraklar için şükran nişanesi olması için âbide dikilmesi teklif edilmiştir. Ayrıca bu zaferin 100. Yılı münasebetiyle anma töreni yapılmasının önemine dikkat çekilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı kontrolünde yerine getirilmesi istenen bu faaliyetler için Kars Belediyesine 100 000 lira yardım yapılması teklif edilmiştir. Meclis Başkanlığı da oylamada kabul edilen bu teklifi, ilgili komisyona havale etmiştir⁸¹⁰.

8. Milletvekilleri Seçimi Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi

Trabzon Milletvekili Faik Ahmed Barutçu, Yozgat Milletvekili Avni Doğan, Ordu Milletvekili Hamdi Şarlan ve Hatay Milletvekili Abdurrahman Melek tarafından, 18 Temmuz 1951 tarihinde Milletvekilleri Seçimi Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

807 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 22, 20 Mayıs 1953, s.317, 321.

808 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 28, 25 Şubat 1954, s. 892-896.

809 <http://www.kars.gov.tr/tarih> Erişim 01.08.2020.

810 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 28, 24 Şubat 1954, s. 821-826.

sunulmuştur. 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nda önemli noksanlarının bulunduğu ve biran evvel düzeltilmesi gerektiğini iddia edilmiştir. Gerekçeleriyle birlikte sunulan değişiklikler Meclis Başkanlığı tarafından Geçici Komisyona havale edilmiştir. Komisyon değişiklik tekliflerini 16 Şubat 1954 tarihli mazbatasıyla kabul ederek genel kurulda görüşülmesi için Meclis Başkanlığına arz etmiştir⁸¹¹.

4.3. KOMİSYONLAR

Abdurrahman Melek 9. dönem milletvekilliği süresince Dışişleri Komisyonunda görev yapmıştır. Bu dönemin birinci yasama yılı için 29 Mayıs 1950 tarihinde 369 oy olarak Dışişleri Komisyonuna seçilmiştir⁸¹². 6 Kasım 1950 tarihinde 303 oyla ikinci yasama yılında da Dışişleri Komisyonunda görevlendirilmiştir⁸¹³. 9 Kasım 1951 tarihinde üçüncü yasama yılı için 292 oyla⁸¹⁴. Dördüncü yasama yılı için de 324 oyla aynı komisyona seçilmiştir.⁸¹⁵ Beşinci yasama yılında da 246 oyla Dışişleri Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.⁸¹⁶

Dışişleri Komisyonu Faaliyetleri

Abdurrahman Melek'in 9. Dönem Milletvekilliği süresince 77 adet Dışişleri Komisyonu raporunun hazırlanmasında görev aldığı tespit edilmiştir. Bunlar kronolojik sırayla şu şekilde belirtilmiştir.

1. Türkiye ile İtalya Arasında 24 Mart 1950 Tarihinde Roma'da İmzalanmış Olan Dostluk, Uzlaşma ve Adli Tesviye Andlaşması'nın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından meclise gönderilen kanun tasarısı Meclis Başkanlığı tarafından Dışişleri komisyonuna havale edilmiştir. Melek'in de katıldığı 28 Haziran 1950 günlü toplantıda komisyon teklifi uygun bulduğunu açıklayan bir mazbata düzenlemiştir. Mazbatada antlaşmanın iki ülke arasındaki dostluk münasebetlerini artıracak ve Akdeniz'de barışı korumak

811 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 28, 17 Şubat 1954, EK S. sayısı 143.

812 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.1, 29 Mayıs 1950, s. 36.

813 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 2, 6 Kasım 1950, s. 26.

814 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 10, 9 Kasım 1951, s.31.

815 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 17, 10 Kasım 1952, s. 37.

816 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 25, 9 Kasım 1953, s. 35.

bakımından büyük önem taşıyacağı belirtilmiştir. Komisyon, raporun incelenmesi amacıyla Adalet Komisyonuna da gönderilmesini uygun bulmuştur⁸¹⁷.

2. Lübnan'ın Frank Sahasından Çıkarılması Maksadıyla Türkiye İle Fransa Arasında 20 Ağustos 1950 Tarihinde Teati Edilen Mektupların Onanması Hakkında Dışışleri Komisyonu Raporu.

Lübnan'ın Frank sahasından çıkarılması maksadıyla Türkiye ile Fransa arasında 20 Ağustos 1950 tarihinde hazırlanan mektupların onanması hakkında Dışışleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı önce Dışışleri Komisyonuna havale edilmiştir. 15 Aralık 1950 tarihinde toplanan komisyon kanun tasarısının milli menfaatlerimize uygun olduğu neticesine varmış ve tasarımı aynen kabul etmiştir. Ayrıca adı geçen tasarı ve ilişkileri Ticaret Komisyonuna da havale etmek üzere Meclis Başkanlığına sunmuştur⁸¹⁸.

3. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Almanya'daki Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransa İşgal Bölgeleri Askeri Hükûmetleri Arasında İmzalanan Ödeme Anlaşmasına Bazı Cari Tediyelelerin İlavesi Hakkındaki Mektubun Onanmasına Dair Kanun Hakkında Dışışleri Komisyonu Raporu.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan söz konusu kanun tasarısı ile gerekçesi; ve ilişkileri öncelikle Dışışleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon 5 Aralık 1950 tarihinde kanun tasarısını ele almıştır. Söz konusu uygulamanın ülke menfaatlerine uygun olduğu kararına varmış ve tasarımı aynen kabul etmiştir. Ayrıca adı geçen tasarı ve ilişkileri Ticaret Komisyonuna da havale etmek üzere Meclis Başkanlığına sunmuştur⁸¹⁹.

4. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yunanistan Hükûmeti Arasında İmzalanmış Olan Veteriner Sözleşmesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Dışışleri Bakanlığınca Hazırlanan Kanun Tasarısı.

Dışışleri Bakanlığının hazırladığı tasarı 1 Aralık 1950 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. Söz konusu kanun tasarısı öncelikle Dışışleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon kanun tasarısının Türkiye Cumhuriyeti

817 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, C.1, 14 Temmuz 1950, EK S. sayısı 53.

818 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 4, 12 Ocak 1951, EK S. sayısı 43.

819 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 4, 15 Ocak 1951, EK S. sayısı 54.

Devleti'nin milli menfaatlerine uygun olduğu kararına vararak 15 Aralık 1950 tarihinde aynen onaylamış ve mazbatası hazırlanmıştır⁸²⁰.

5. Bozcaada ve İmroz Nahiyelerinin Mahalli İdareleri Hakkındaki 1151 Sayılı Kanun'un 14. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi Hakkında Hazırlanan Dışışleri Komisyonu Raporu.

Çanakkale Milletvekili Ömer Mart tarafından teklif edilen kanun tasarısı gerekçe ve ilişkileriyle birlikte Dışışleri Komisyonuna havale edilmiştir. Tasarıda 1151. sayılı Kanunun 14. maddesinin, Lozan Antlaşması'nın 40 ve 41. maddelerinde bahsedilen Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşlarına öğretim işlerinde tanıdığı haklara uygun bir şekilde değişiklik gerektiği üzerinde durulmaktaydı. Komisyon toplantıya İçişleri, Dışışleri ve Millî Eğitim Bakanlıklarının temsilcilerini de davet ederek görüş almıştır. Bilahare tasarının Anayasa hükümlerine uygun olduğu kararına varmıştır. Komisyon 15 Aralık 1950 tarihli kararıyla teklifi onaylamış ve görüşüne başvurulması amacıyla İçişleri Komisyonuna havale etmiştir⁸²¹.

6. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Mısır Kraliyet Hükümeti Arasında Bu İki Ülke Beyninde ve Daha Ötesinde Tarifeli Hava Servisleri Tesisi İçin Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı Hakkında Dışışleri Komisyonu Raporu.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Mısır Kraliyet Hükümeti arasında ve daha ötesinde tarifeli hava servisleri tesisi için yapılan anlaşmanın onanması hakkında Dışışleri Bakanlığınca hazırlanan ve 14 Ağustos 1950 tarihinde Meclise sunulan kanun tasarısı, Dışışleri Komisyonunda Dışışleri Bakanlığı temsilcilerinin huzurunda incelenmiş ve milli menfaatlere uygun bulunmuştur. Tasarı 15 Aralık 1950 tarihli raporla birlikte Ulaştırma komisyonuna havale edildiği tespit edilmiştir⁸²².

7. 27 Nisan 1951 Tarihli Konsolosluk Kanunu Tasarısı Hakkında Dışışleri Komisyonu Raporu.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı Dışışleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon 6 Haziran 1951'de meseleyi ele almıştır. Komisyon Konsolosluk Kanunu tasarısının Dışışleri, Ulaştırma, Adalet, Milli Savunma, Ticaret,

820 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 4, 19 Ocak 1951, EK S. sayısı 66.

821 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 4, 31 Ocak 1951, EK S. sayısı 73.

822 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 6, 2 Mart 1951, EK S. sayısı 97.

Maliye ve İçişleri komisyonlarından seçilecek üçer üyeden oluşacak geçici bir komisyon tarafından değerlendirilmesini önermiştir. Söz konusu Dışişleri Komisyonu raporu meclis genel kurulu tarafından oylanarak kabul edilmiştir⁸²³.

8. Çekoslovakya'ya Eski ve Yeni Tütün Satışları Hakkında 10 Kasım 1950 Tarihinde Çekoslovakya Hükûmeti İle İmzalanan Protokolün Onanmasına Dair Kanun Teklifi Hakkında Dışişleri Komisyonu Raporu.

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan 15 Aralık 1950 tarihli kanun tasarısı Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon tasarımı milli menfaatlere uygun olduğu gerekçesiyle aynen kabul etmiştir. 28 Nisan 1951 tarihli komisyon raporunda Gümrük ve Tekel Komisyonu tarafından da incelenmesi gerektiği kararına varılmıştır⁸²⁴.

9. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Adına Hareket Eden Export-Import Bank Arasında 21 Ekim 1950 Tarihinde Washington'da İmzalanan 36 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun Tasarısı.

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanıp Bakanlar Kuruluna sunulan kanun tasarısı 16 Ocak 1951 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tarafından Dışişleri Komisyonuna gönderilmiştir. Komisyon 28 Nisan 1951 tarihli mazbatasında, anlaşmanın milli menfaatlere uygun olduğu neticesine varmış ve tasarımı aynen kabul etmiştir. Tasarı Ticaret Komisyonuna da gönderilmiştir⁸²⁵.

10. Gemi Sahiplerinin Sorumluluklarının Tahdidi ve Konişmentoya Mutaallik Bâzı Kaidelerin Tevhidi Hakkındaki 25 Ağustos 1924 Tarihli ve Deniz Ticaret Vasıtalarının Rehni ve İmtiyazı ve Devlet Gemilerinin Muafiyetleriyle İlgili Bâzı Kaidelerin Tevhidi Hakkındaki 1928 Tarihli Milletlerarası 4 Sözleşmeye Katılmamız Hakkındaki Kanım Tasarısı.

25 Ağustos 1924'te Brüksel'de imza edilen milletlerarası sözleşme ile “*konşimento*”ya (gemiyle taşınan mala karşılık verilen belge) ilişkin bazı hükümlerin birleştirilmesi, 25 Ağustos 1924'te Brüksel'de imza edilen milletlerarası sözleşmeye ve deniz ticaret vasıtalarının rehni ve imtiyazı ile ilgili bazı kaidelerin birleştirilmesi, 10 Nisan 1926 tarihinde Brüksel'de imza edilen milletlerarası sözleşmeye ve Devlet

823 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 8, 8 Haziran 1951, s. 104.

824 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 8, 15 Haziran 1951, EK S. sayısı 187.

825 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 9, 3 Ağustos 1951, EK S. sayısı 266.

gemilerinin muafiyetleriyle ilgili bazı kaidelerin birleştirilmesi, 10 Haziran 1926 da Brüksel'de imza edilen Sözleşmeye katılmamıza ve bu dört sözleşmenin onanmasına dair kanun tasarısı, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış olup 15 Mart 1950 tarihinde Büyük Millet Meclisine sunulmuştur. Tasarı, Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon incelemelerini tamamlayarak 15 Aralık 1951 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Komisyon milletlerarası sözleşmelerin hükümlerinin mevzuatımıza uygun görüldüğü veya kanunlarımızda o sözleşmelerin hükümlerine göre yapılması gereken değişiklikler önceden düşünülerek layıkıyla sağlanmış olduğu takdirde bu tür sözleşmelere katılmanın yerinde bir hareket olacağı değerlendirmesini yapmıştır. Bu yüzden komisyon Türkiye'nin medeni milletler karşısındaki yüksek mevki itibariyle yukarıda adı geçen dört sözleşmeye katılmayı esas itibariyle uygun görmüştür. Ancak Türk Ticaret Kanununun deniz ticareti ile ilgili hükümlerinin bu sözleşmelere uydurulması gerektiği uyarısında bulunmuştur. Komisyon ayrıca kanun teklifinin Adalet Komisyonuna da havale edilmesi gerektiği kararını almıştır⁸²⁶.

11. Türkiye ile İran Arasında İmzalanan Yolcu ve Mal Transit Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı Güden Anlaşma ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı.

Kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve Bakanlar Kuruluna sunulmuştu. Bakanlar Kurulu söz konusu tasarımı kanunlaşması amacıyla 23 Mart 1950 tarihinde Meclis Başkanlığına sunmuştur. Tasarı 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan yolcu ve mal transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki kanun tasarısına bağlı ödeme anlaşmasının 6. maddesine bir fıkra eklenmesi hususunda Tahran Büyük Elçiliği ve İran Dışişleri Bakanı arasında teati edilen mektupların onanması hakkındadır.

Bilahare teklif Meclis Başkanlığı tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. İncelemelerini tamamlayan komisyon 8 Mayıs 1951 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Bu mektuplardan anlaşıldığına göre, transit anlaşmasına ek ödeme anlaşmasında, transit masrafları hesabının Amerikan doları ile tutulması şeklindedir. Hesapta meydana gelecek her hangi bir bakiye alacaklı tarafın talebi üzerine sterlin ile de ödenebilecektir. Bu durumda Amerikan dolarının sterlin karşısındaki kıymeti Milletler arası Para Fonu tarafından kabul edilen rayice göre esas alınacaktır. Dışişleri

826 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 11, 5 Aralık 1951, EK S. sayısı 270

Komisyonu bu uygulama içeren mektupların onanması yönünde görüş bildirmiştir. Ayrıca tasarının Ulaştırma komisyonuna da havale edilmesine karar vermiştir⁸²⁷.

12. Türkiye Cumhuriyetiyle Amerika Birleşik Devletleri Arasında 4 Temmuz 1949 Tarihinde İmzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşmasını Değiştiren 31 Ocak 1950 tarihli Protokolün Onanmasına Dair Kanun.

Söz konusu kanun teklifi, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu tarafından ise 16 Kasım 1950 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı daha sonra teklifi Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Komisyon 15 Aralık 1950 tarihinde raporunu hazırlamıştır. Raporunda kanun tasarısının milli menfaatlere uygun olduğu neticesine varılmış ve aynen kabul edilmiştir. Dışişleri Komisyonu kanun teklifinin Bütçe Komisyonuna havale etmiştir⁸²⁸.

13. Kuzey Atlantik Adlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun.

Dışişleri Bakanlığının hazırladığı kanun tasarısı Bakanlar Kurulu tarafından 16 Şubat 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Meclis Başkanlığı da tasarımı Dışişleri Komisyonuna gönderilmiştir. Komisyon 18 Şubat 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Türkiye'nin milletler arasında barış üzerine iş birliğini gerçekleştirmeye çalışmayı dış politika esası kabul ettiği ve anlaşmanın bu gayeye ulaşmayı kolaylaştıracağı belirtilmiştir. Anlaşmanın Türkiye'ye maddi ve manevi bakımlardan sağlayacağı menfaatlere de dikkat çekilmiştir. Komisyon ayrıca 17 Ekim 1951 tarihli Londra Protokolünün de kanununun 1.maddesine ilavesini teklif etmiştir. Bu öneri bilahare diğer komisyonlar ve meclis genel kurulu tarafından da kabul edilmiş olup kanunlaşmıştır⁸²⁹.

14. Türkiye - İsveç Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Tekrar Yürürlüğe Girmelerine Dair Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Söz konusu kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Teklif Bakanlar Kurulu tarafından 14 Ağustos 1951 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon 28

827 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 11, 5 Aralık 1951, EK S. sayısı 275.

828 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 11, 7 Aralık 1951, EK S. sayısı 267.

829 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 13, 18 Şubat 1952, EK S. sayısı 110.

Ocak 1952 tarihinde tasarı hakkında bir rapor hazırlamıştır. Buna göre tasarı Avrupa Tediye Birliği kurulması hakkındaki anlaşma ile uyumludur. Söz konusu anlaşmaların günün şartlarına uygun bir şekilde yeni bir protokol ilavesi edilerek tadil edilen ve 15 Haziran 1951 de sona ermiş bulunan 7 Haziran 1951 tarihli Ticaret ve Ödeme Anlaşmasının tekrar yürürlüğe konulması milli menfaatlere uygun görülmüştür⁸³⁰.

15. Türkiye Cumhuriyeti ile Pakistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk Anlaşmasının Onanması Hakkındaki Kanun.

Kanun tasarısı, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 14 Ağustos 1952 Bakanlar Kurulu tarafından meclise sunulmuştur. Meclis Başkanlığı tasarıyı incelenmek üzere Dışişleri komisyonuna havale etmiştir. Komisyon 26 Şubat 1952 tarihinde konu ile ilgili olarak bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda kanun teklifi ülke menfaatlerine uygun görülmüş olup, birinci maddede küçük bir değişiklik yapılarak kabul olunmuştur⁸³¹.

16. Türkiye ile Hindistan Arasında. 14 Aralık 1951 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Dostluk Antlaşmasının Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi Bakanlar Kurulu tarafından 31 Aralık 1951 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Meclis Başkanlığı teklifi görüş sormak amacıyla Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon incelemesini tamamlayarak 26 Şubat 1952 tarihinde rapor hazırlamıştır. Raporda tasarı ülke menfaatlerine uygun görülmüş ve onaylanmıştır⁸³².

17. Türkiye ile Hindistan arasında 29 Haziran 1951 tarihinde Ankara'da imzalanan Kültürel Münasebetlerle İlgili Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Tasarı Bakanlara Kurulunca 26 Temmuz 1951 Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı görüş almak üzere teklifi Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu tarafından inceleme neticesinde 26 Şubat 1952 tarihli bir rapor hazırlanmıştır. Raporda anlaşmanın dostane iş birliğinin gelişmesine ve sağlamlaşmasına katkı sağlayacağı

830 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 14, 28 Nisan 1952, EK S. sayısı 117.

831 a.g.e., EK S. sayısı 122.

832 a.g.e., EK S. sayısı 123.

gerekçesiyle ülke menfaatlerine uygun olduğu görüşüne yer verilmiştir. Komisyon tasarımı olduğu gibi kabul etmiştir⁸³³.

18. Türkiye ile İtalya Arasında 17 Temmuz 1951 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Kültür Anlaşmasının Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Tasarı, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 21 Temmuz 1951'de ise Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Meclis Başkanlığı da görüşüne başvurmak üzere Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon 26 Şubat 1952 tarihli raporunda anlaşmanın Türkiye'nin menfaatlerine uygun olduğu gerekçesiyle onanması yönünde görüş belirtmiştir⁸³⁴.

19. Türkiye Cumhuriyeti ve Diğer Müttefik Devletlerle Japonya Arasında San-Fransisko'da 8 Eylül 1951 Tarihinde İmzalanan Barış Antlaşması ile Ekindeki Bir Protokol ve İki Beyannamenin Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 31 Aralık 1951 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri komisyonu incelemesini tamamlayarak 17 Nisan 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Raporda memleketin menfaatleri bakımından kanunun kabulü yönünde görüş belirtmiştir⁸³⁵.

20. Tasfiye Edilen Veya Emekliye Sevk Olunan Dışişleri Bakanlığı Memurları Hakkında Kanun Teklifi.

Kanun teklifi Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu tarafından 9 Mart 1951 hazırlanmıştır. Meclis Başkanlığı görüş sormak üzere tasarımı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu, incelemelerini tamamlayarak 6 Haziran 1951 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Tasarıya komisyon üyelerinden bazıları muhalefet etmişlerdir. Muhalefet şerhi düşen milletvekilinin muhalefet sebebi tasfiyeye tabi tutulacak veya emekliye sevk edilecek Dışişleri Bakanlığı memurlarına mahkemeye başvurarak geri dönme yolunun kapatılmış olmasıdır. Muhalefet şerhi düşen milletvekilleri arasında Abdurrahman Melek yoktur. Nihayetinde komisyon oy

833 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 15, 5 Mayıs 1952, EK S. sayısı 158.

834 a.g.e., EK S. sayısı 159.

835 a.g.e., EK S. sayısı 161.

çokluğuyla kanun tasarısını kabul etmiştir. Muhalif şerhleriyle birlikte karar Bütçe Komisyonuna gönderilmiştir⁸³⁶.

21. Türkiye ile Federal Almanya Arasında Mübadele Edilecek Mallara Ait (A) ve (B) Listeleri Hakkındaki Protokolün Onanmasına Dair Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu tasarımı Meclis Başkanlığına göndermiştir. Meclis Başkanlığı da görüş sormak üzere tasarımı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu incelemelerini tamamlayarak 14 Nisan 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporda anlaşma ülke menfaatlerine uygun görülmüş ve onaylanması yönünde görüş bildirilmiştir⁸³⁷.

22. Türkiye Çekoslovakya Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Uzatılması Hakkında Teati Edilen Mektupların Onanmasına Dair Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu tasarımı 6 Şubat 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına göndermiştir. Tasarı, Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon Dışişleri ve Ticaret Bakanlıklarının temsilcilerini davet ederek çalışmalar yürütmüştür. Nihayetinde Dışişleri Komisyonu incelemelerini tamamlayarak 2 Mayıs 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporda iki hükümet arasında mektup alışverişi suretiyle 30 Haziran 1952 tarihine kadar uzatılan mezkûr anlaşmalar ülke menfaatlerine uygun görülmüş ve oy birliğiyle onaylanması yönünde görüş bildirilmiştir⁸³⁸.

23. Milletlerarası Çalışma Bürosu ile Türkiye Arasında İstanbul'da Yakın ve Ortadoğu İş Gücü Faaliyet Merkezi Kurulması İçin Cenevre'de İmzalanan Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 10 Nisan 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına göndermiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri komisyonu Çalışma ve Dışişleri bakanlıklarının temsilcilerinin de katılımıyla incelemesini tamamlayarak 13 Mayıs 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Abdurrahman Melek komisyon karar raporunun imzasında bulunamamıştır. Komisyon tasarımı memleket menfaatlerine aykırı

836 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 15, 12 Mayıs 1952, EK S. sayısı: 174; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 25, 20 Kasım 1953, EK S. Sayısı 160.

837 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 15, 23 Mayıs 1952, EK S. sayısı 181.

838 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 16, 6 Haziran 1952, EK S. sayısı 187.

görmeyerek olduğu gibi kabul etmiştir. Mazbata Çalışma Komisyonuna da gönderilmiştir⁸³⁹.

24. Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki 3312 Sayılı Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi ve 4665 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvele Bazı Kadrolar İlavesi Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 27 Nisan 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri komisyonu incelemesini tamamlayarak 8 Mayıs 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Tasarı uygun görülerek oybirliğiyle kabul edilmiştir⁸⁴⁰.

25. Yabancı memleketlerle Geçici Mahiyette Ticaret Anlaşmaları ve Modüs Vivendiler Akdine ve Bunların Şumulüne Giren Maddelerin Gümrük Resimlerinde Değişiklik Yapılmasına ve Anlaşmaya Yanaşmayan Devletler Muvaredatına Karşı Tedbirler Alınmasına Yetki Verilmesine Dair Olan 4582 Sayılı Kanunun Yürürlük Süresinin Uzatılması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu 6 Nisan 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına havale etmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri komisyonu Dışişleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri hazır olduğu hâlde çalışmalarını sürdürmüştür. Nihayetinde 3 Haziran 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporda kanun teklifinin onaylanması yönünde görüş belirtilmiştir.⁸⁴¹.

26. Hilafetin İlgasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti Dışına Çıkarılmalarına Dair Olan 431 Sayılı Kanuna Ek Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 21 Ocak 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına havale etmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. İçişleri Komisyonu, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı ile Adalet, Dışişleri, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarının temsilcileri huzurunda çalışmalarını sürdürmüştür. Nihayetinde 1 Nisan 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporda tasarı kabul edilmiş ve Adalet Komisyonuna sevk edilmiştir. Bilahare yasa

839 a.g.e., EK S. sayısı 197.

840 a.g.e., EK S. sayısı: 194.

841 a.g.e., EK S. sayısı 209.

kanunlaşmıştır. Buna göre 1924 yılında vatandaşlık hakkı sona eren Osmanlı hanedanı mensuplarından kadınların, bu kadınların kocaları ve bu kocalardan olma kız ve erkek çocukları Türkiye'ye gelebileceklerdir⁸⁴².

27. Bir Avrupa Tediye Birliği Kurulması Hakkındaki 19 Eylül 1950 Tarihli Anlaşmanın Bazı Maddelerini Tadil Eden Ek Protokolün Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu 18 Ocak 1952'de Meclis Başkanlığına göndermiştir. Meclis Başkanlığı da tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu tasarı hakkında 6 Mayıs 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Komisyon öneriyi küçük değişikliklerle kabul edilmiştir⁸⁴³.

28. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine Dahil Memleketlerle Borçlanma, Yardım ve Ödeme Anlaşmaları Akdi İçin Hükûmete Yetki Verilmesine Dair 5436 Sayılı Kanunun Yürürlük Süresinin Uzatılması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 7 Mayıs 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına sevk edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu incelemelerini tamamlayarak 3 Haziran 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Raporda tasarı lehinde karar verilmiş olup söz konusu anlaşmaların 30 Haziran 1953 tarihine kadar uzatılmasının memleket menfaatlerine uygun olacağı görüşüne yer verilmiştir⁸⁴⁴.

29. Bir Gümrük İş Birliği Konseyi İhdasına Mütedair Mukavelename ile Avrupa Gümrük Birliği İnceleme Grubuna Mütaallik Protokolün Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak, 26 Aralık 1951 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları temsilcilerinin katılımıyla tasarı hakkındaki incelemelerini yürütmüştür. Nihayetinde 14 Nisan 1952 tarihinde raporunu

842 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 16, 13 Haziran 1952, EK S. sayısı 201.

843 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 16, 18 Haziran 1952, EK S. sayısı: 223.

844 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 16, 19 Haziran 1952, EK S. sayısı: 233.

hazırlamıştır. Rapora göre önerilen mukavelename ile protokol Türkiye'nin yüksek menfaatlerine uygun görülmüş ve onaylanmıştır⁸⁴⁵.

30. Avrupa Konseyi Statüsünde Yapılan Tadillerin Onanmasına Dair Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 2 Haziran 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna sevk etmiştir. Dışişleri Komisyonu incelemelerini tamamlayarak 20 Haziran 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporda menfaatlerimize uygun olduğu neticesine varılarak kanun tasarısı oy birliğiyle kabul olunmuştur⁸⁴⁶.

31. Harb Felaketzedelerinin Himayesine Dair 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu 4 Ağustos 1951 tarihinde Meclis Başkanlığına göndermiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri, Milli Savunma, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları temsilcileri huzurunda incelemelerini tamamlayarak 2 Mayıs 1952 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporda menfaatlerimize uygun olduğu neticesine varılarak kanun tasarısı oy birliğiyle kabul edilmiştir⁸⁴⁷.

32. 16 Şubat 1952 tarihli Türk - Alman Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları İle Eklerinin Onanması Hakkında Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 7 Mayıs 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri ve Ekonomi ve Ticaret bakanlıkları temsilcileri huzurunda 17 Haziran 1952 tarihinde incelemiştir. Komisyon nihayetinde 20 Haziran 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Raporda ithalat ve ihracatın paralel olarak gelişmesi şartıyla bu anlaşmanın memleket menfaatlerine uygun olduğuna kararına varılmıştır. Tasarı, oy birliğiyle kabul edilmiştir⁸⁴⁸.

845 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 19, 12 Ocak 1953, EK S. sayısı: 10.

846 *a.g.e.*, EK S. sayısı: 11.

847 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 19, 12 Ocak 1953, EK S. sayısı 251.

848 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 19, 16 Ocak 1953, EK S. sayısı 47.

33. Hariciye Vekaleti Teşkilatı Hakkındaki 3312 Sayılı Kanuna Ek Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 12 Ocak 1953 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına sevk edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Komisyon 4 Şubat 1953 tarihinde bir rapor hazırlamış ve rapor oy birliğiyle kabul edilmiştir⁸⁴⁹.

34. Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 28 Şubat 1953 Tarihinde Ankara'da İmzalanmış Bulunan Dostluk ve İş Birliği Antlaşmasının Tasdiki Hakkındaki Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak Bakanlar Kuruluna arz edilmiş, 20 Nisan 1953 tarihinde de Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna sevk etmiştir. Dışişleri Komisyonu da Dışişleri Bakanı huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 30 Nisan 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor teklif edildiği şekliyle oy birliğiyle kabul edilmiştir⁸⁵⁰.

35. Türkiye Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilatı, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı ve Dünya Sağlık Teşkilatı Arasında Teknik Yardım Teminine İlişkin Olarak 5 Eylül 1951 Tarihinde Ankara'da İmzalanmış Olan Esas Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 18 Ocak 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu İlgili bakanlıklar temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 14 Nisan 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor küçük değişikliklerle kabul edilmiştir. Raporda Abdurrahman Melek'in "*Söz Hakkım Mahfuzdur*" görüşü yer almıştır. Bu görüşe dair metinde açık ifade tespit edilememiştir. Ancak Abdurrahman Melek'in tereddüdünün 2. madde ile ilgili olduğu düşünülebilir. Zira bu maddede hükûmete ek anlaşmalar yapma ve derhal uygulama yetkisi verilmiştir⁸⁵¹.

849 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 21, 30 Mart 1953, EK S. sayısı: 134.

850 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 22, 18 Mayıs 1953, EK. S. sayısı:186.

851 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 3 Temmuz 1953, EK. S. sayısı:141.

36. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine Dahil Memleketlerle Borçlanma, Yardım ve Ödeme Anlaşmaları Akdi İçin Hükûmete Yetki Verilmesine Dair 5969 Sayılı Kanunun Meriyet Müddetinin Uzatılması Hakkında Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 30 Mart 1953 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri Bakanı huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 29 Mayıs 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiştir⁸⁵².

37. Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında 1 Nisan 1939 Tarihinde İmzalanmış Bulunan Ticaret Anlaşmasının Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 20 Eylül 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri Bakanı huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 23.12.1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiştir. Hatay Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek imzada bulunamamıştır.⁸⁵³

38. Türkiye - İsveç Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile ek Protokol ve Buna Melfuf Mektupların Yürürlük 15 Haziran 1952 Tarihinden İtibaren Üç Aylık Bir Devre İçin Uzatılmasının Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanmasına Dair Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 23 Eylül 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 19 Aralık 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor, teklif edildiği şekliyle oy birliğiyle kabul edilerek Ticaret Komisyonuna gönderilmiştir⁸⁵⁴.

852 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 9 Temmuz 1953, EK S. sayısı: 257.

853 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 10 Temmuz 1953, EK S. sayısı: 124.

854 a.g.e., EK S. sayısı: 125.

39. Türkiye-İsveç Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile 14 Haziran 1951 Tarihli Ek Protokol ve Buna Bağlı Mektupların Yürürlük Sürelerinin 15 Eylül 1952 Tarihinden İtibaren Altı Aylık Yeni Bir Devre İçin Uzatılması Hakkında Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanmasına Dair Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 19 Kasım 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 14 Ocak 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiştir⁸⁵⁵

40. Türkiye Cumhuriyeti ile Müttevekkili Yemen Krallığı Arasında Akdedilen Dostluk Antlaşmasının Onanması Hakkında Kanun Layihası.

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Kanun teklifi 16 Aralık 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna yönlendirmiştir. Dışişleri Komisyonu teklifi incelemiş ve 16 Nisan 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapora göre teklif aynen kabul edilmiştir⁸⁵⁶.

41. Türkiye ile Yunanistan arasındaki 30 Ekim 1930 Tarihli İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesine Bağlı Gümrük Taviz Listesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki Kanun Tasarısı.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 6 Ağustos 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarımı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu, Dışişleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 14 Ocak 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiş Gümrük ve Tekel Komisyonuna gönderilmiştir⁸⁵⁷.

42. Türkiye ile Fransa Arasında İmzalanan Kültür Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 28 Ocak 1953 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis

855 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 10 Temmuz 1953, EK S. sayısı: 136.

856 *a.g.e.*, EK S. sayısı: 171.

857 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 15 Temmuz 1953, EK S. sayısı 206.

Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna gönderilmiştir. Komisyonu Dışişleri ve Millî Eğitim Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 7 Mayıs 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiş ve Millî Eğitim Komisyonuna gönderilmiştir.⁸⁵⁸.

43. Türkiye-Çekoslovakya Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları İle 10 Kasım 1950 Tarihli Tütün Protokolü Sürelerinin Uzatılmaları Hususunda Teati Olunan Mektupların Onanmasına Dair Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 16 Aralık 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 10 Nisan 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiş ve Ticaret Komisyonuna gönderilmiştir⁸⁵⁹.

44. Bir Avrupa Tediye Birliği Kurulması Hakkındaki 19 Eylül 1950 Tarihli Anlaşmayı Tadil Eden 3 Sayılı Ek Protokolün Kabulü Hakkında Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 28 Ocak 1953 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 7 Mayıs 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiş ve Ticaret Komisyonuna gönderilmiştir.⁸⁶⁰.

45. Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ödeme Anlaşması Süresinin Uzatılmasına Dair Teati Edilen Mektupların Onanması Hakkında Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 28 Ocak 1953 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu Dışişleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri huzurunda teklifi incelemiştir. Komisyon 14 Mayıs 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy çokluğuyla kabul

858 *a.g.e.*, EK S. sayısı 219.

859 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 223.

860 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 261.

edilmiş ve Ticaret Komisyonuna gönderilmiştir. Abdurrahman Melek imzada bulunamamıştır⁸⁶¹.

46. İtalya'daki Alman İhtira Beratları Hakkında Roma'da İmzalanan Anlaşmaya İltihakımızın Tasdikine Dair Kanun Layihası.

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 24 Şubat 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri Komisyonu teklifi incelemiş ve 7 Mayıs 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Rapor aynen oy birliğiyle kabul edilmiş ve Ticaret Komisyonuna gönderilmiştir⁸⁶².

47. 4665 sayılı Kanunun (1) Sayılı Cetvelinde Derece ve Memur Adetleri Karşısında Yazılı Bulunan İdare ve İhtisas Memurlarına Müttaallik Tahditlerin Kaldırılması Hakkındaki Kanun Layihası

Kanun teklifi Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu, 26 Haziran 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına havale edilmiştir. Meclis Başkanlığı da Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Dışişleri Komisyonu teklifi incelemiş, üslup bakımından bazı değişiklikler yaparak 8 Temmuz 1953 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Raporda kanun tasarı birliğiyle kabul edilmiş ve Bütçe komisyonuna havale edilmiştir⁸⁶³.

48. Lübnan'ın Frank Sahasından Çıkarılması Maksadıyla Türkiye ile Fransa Arasında 20 Ağustos 1950 Tarihinde Teati Edilen Mektupların Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı

Lübnan'ın Frank sahasından çıkarılması maksadıyla Türkiye ile Fransa arasında 20 Ağustos 1950 tarihinde teati edilen mektupların onanması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan Kanun tasarısı ile Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon 15 Aralık 1950 tarihinde kanun tasarısının milli menfaatlerimize uygun olduğu neticesine varmış ve tasarıyı aynen kabul etmiştir. Ayrıca adı geçen tasarı ve ilişkileri Ticaret Komisyonuna da havale etmek üzere Meclis Başkanlığına sunmuştur⁸⁶⁴.

861 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 17 Temmuz 1953, EK S. Sayısı 276.

862 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 277.

863 *a.g.e.*, EK S. Sayısı 283.

864 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 4, 12 Ocak 1951, EK S. Sayısı 43.

49. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarında Değişiklik Yapılması Hakkında İmzalanan Ek Protokol ve Eklerinin Onanmasına Dair Kanun Tasarısı

Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında 25 Şubat 1950 tarihinde imzalanan ek Protokolün onanması hakkında Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan mazbata 18 Nisan 1950’de meclise sunulmuştur. Söz konusu mazbata, Dışişleri Bakanlığı temsilcileri ve Abdurrahman Melek’in de katıldığı toplantıda, memleketin dış siyasetine uygun bulunarak 21 Haziran 1950 tarihli raporla birlikte Ticaret Komisyonuna havale edilmiştir⁸⁶⁵. Bu mazbataya istinaden meclis genel kurulunda kanun teklifi onaylanmış olup bu ülkelerle ticaret hacmi 2 milyon dolardan 6 milyon 800 bin dolara çıkarılmıştır⁸⁶⁶.

50. Serbest Bölge Kanunu Tasarısı

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 17 Şubat 1952 tarihli Serbest Bölge Kanunu tasarısı 29 Nisan 1952 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunulmuştur. Dışişleri Komisyonu tarafından yapılan incelemeler neticesinde esasen tasarı oy birliği ile kabul edilmiştir. Fakat birkaç madde üzerinde kelime değişiklikleri yapılmasını uygun görmüştür. 17 Haziran 1952 tarihinde hazırlanan komisyon raporu alakası nedeni ile Gümrük ve Tekel komisyonuna da havale edilmiştir⁸⁶⁷.

51. Türkiye ve Orta-Doğu Amme İdaresi Enstitüsünün İhdası Hususunda Türkiye Hükûmetiyle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu Arasında İmzalanan 1 Sayılı Teknik Yardım Ek Anlaşmasının Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

Türkiye ve Orta - Doğu Amme İdaresi Enstitüsünün kurulması hususunda Türkiye Hükûmetiyle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu arasında imzalanan 1 sayılı Teknik Yardım Ek Anlaşmasının tasdiki hakkında kanun layihası, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 27 Kasım 1953 tarihinde Meclise sunulmuştur.

Meclis Başkanlığı tasarıyı Dışişleri Komisyonu’na havale etmiştir. Komisyon, Dışişleri ve Millî Eğitim Bakanlığı temsilcilerinin de hazır bulunduğu bir toplantıda yasayı incelemiştir. Dışişleri Komisyonu tasarı hakkında “*Âmme İdaresinin daha rasyonel bir şekilde tanzimi hususunda faydalı ilmî faaliyette bulunmak ve Devlet*

865 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.1, 12 Temmuz 1950, EK S. Sayısı 36.

866 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 2, 17 Kasım 1950, s.159.

867 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.26, 21 Aralık 1953, EK S. Sayısı 32.

memurlarının meslekî yetişmelerinde ilerlemeler temin etmek gibi mühim gayeleri benimsemiş olan bu enstitünün memleketimizde kurulması menfaatlerimize uygun bulunmuş ve tasarı Komisyonumuzca aynen ve ittifakla kabul olunmuştur.” şeklinde 29 Ocak 1954 tarihli raporunu hazırlamış ve Millî Eğitim Komisyonuna gönderilmek üzere Meclise arz etmiřtir⁸⁶⁸.

52. 13-17 Ekim Tarihlerinde Brüksel'de Toplanan Avrupa Ulaştırma Vekilleri Konferansında İmzalanan Bir Avrupa Ulaştırma Vekilleri Konferansının Teşkilini Derpiş Eden Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

13-17 Ekim tarihlerinde Brüksel'de toplanan Avrupa Ulaştırma Vekilleri Konferansında imzalanan bir Avrupa Ulaştırma Vekilleri Konferansının Teşkilini derpiş eden Protokolün tasdiki hakkında kanun layihası, Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun teklifi 16 şubat 1954 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Meclis Başkanlığı tasarıyı ilgisi nedeni ile Dışışleri Komisyonu'na havale etmiştir. Dışışleri ve Ulaştırma Bakanlıklarının temsilcileriyle birlikte Dışışleri Komisyonunda gerçekleştirilen görüşme sonunda 24 şubat 1954 tarihli rapor hazırlanmıştır. Raporda kanun teklifi olumlu bulunmuş olmakla beraber Ulaştırma komisyonunca da değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıřtır⁸⁶⁹.

53. Türkiye-İsveç Ticaret ve deme Anlaşmaları ile 14 Haziran 1951 Tarihli Ek Protokol ve Buna Melfuf Mektupların Meriyet Müddetlerinin 15 Mart 1953' ten İtibaren 30 Haziran 1953 Tarihine Kadar Uzatılmasına Dair Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Kabulü Hakkında Kanun Layihası

Türkiye-İsveç Ticaret ve deme Anlaşmaları ile 14 Haziran 1951 tarihli Ek Protokol ve buna bağlı mektupların geçerlilik sürelerinin 15 Mart 1953'ten itibaren 30 Haziran 1953 tarihine kadar uzatılmasına dair mektup teatisi suretiyle yapılan Anlaşmanın kabulü hakkında kanun layihası Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 24 Ağustos 1953 tarihinde Meclise havale edilmiştir. Dışışleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri ile birlikte Dışışleri Komisyonunda yapılan görüşme neticesinde 8 Temmuz 1953 tarihli raporla tasarı ittifakla kabul edilmiştir. Dışışleri

868 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 29, 3 Mart 1954, EK S sayısı 115.

869 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 29, 9 Mart 1954, EK S. sayısı 189.

Komisyonu tasarının Ticaret Komisyonu tarafından da değerlendirilmesine hükmetmiştir⁸⁷⁰.

54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Arasında Münakit Muaddel Ekonomik İş Birliği Anlaşmasının Bazı Hükümlerini Tadil Etmek Üzere Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Layihası

Söz konusu kanun layihası, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 26 Nisan 1952 tarihinde Meclise sunulmuştur. Layiha, Dışişleri Bakanlığı temsilcileriyle birlikte Dışişleri Komisyonunda görüşülmüş ve 13 Mayıs 1952 tarihli raporla memleket menfaatlerine uygun bulunduğu bildirilmiştir. Tasarının tümü ittifakla kabul edilmiş ve Bütçe komisyonuna da havale edilmiştir⁸⁷¹

55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Arasında 4 Temmuz 1948 Tarihinde İmzalanmış Olan Ekonomik İş Birliği Anlaşmasını Tadil Eden 30 Aralık 1952 Tarihli Anlaşmanın Onaylanması Hakkındaki Kanun Layihası.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde imzalanmış olan Ekonomik İş Birliği Anlaşmasını tadil eden 30 Aralık 1952 tarihli Anlaşmanın onaylanması hakkındaki kanun layihası, Dışişleri bakanlığı tarafından hazırlanarak Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonunda Hükûmet temsilcileriyle birlikte yapılan görüşmeler sonucunda 5436 sayılı Kanun gereğince imza tarihinde yürürlüğe girmiş olan Anlaşmanın memleket menfaatine olduğu düşüncesiyle tasarının tümünün kabul edildiğine dair 8 Temmuz 1953 tarihli mazbata hazırlanmıştır. Mazbatada ilgisi nedeni ile kanun teklifinin, Bütçe komisyonuna havale edilmesi önerilmiştir⁸⁷².

56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Müşterek Güvenlik İdaresi Adına Hareket Eden Export-Import Bank Of Washington Arasında 13 Haziran 1953 Tarihinde İmzalanan (11,2) Milyon Dolarlık Kredi Anlaşması ve Ekinin Onanması Hakkındaki Kanun Layihası

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun layihası, 13 Aralık 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. TBMM Başkanlığı, kanun teklifini

870 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 29, 10 Mart 1954, EK S. sayısı 35.

871 a.g.e., EK S sayısı 203.

872 a.g.e., EK S sayısı 39.

incelenmesi için Dışişleri Komisyonuna havale etmiştir. Dışişleri ve Maliye Bakanlıklarının temsilcilerinin de katıldığı Komisyonun toplantısında görüşülen layiha oybirliğiyle kabul edilmiştir. Komisyon, 14 Nisan 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına sunmak üzere mazbatasını hazırlamıştır⁸⁷³.

57. Amerika Birleşik Devletlerince Yapılan 22 Milyon Dolarlık Hibe Yardımının Karşılık Paralar Hesabına Yatırılmasını Teminen Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkındaki Kanun Layihası.

Amerika Birleşik Devletlerince yapılan yirmi iki milyon dolarlık hibe yardımının karşılık paralar hesabına yatırılmasını teminen hazırlanan mektupların onanması hakkında Dışişleri Bakanlığının hazırladığı kanun tasarısı 27 Şubat 1952 tarihinde Meclise sunulmuştur. Dışişleri Komisyonunun 17 Nisan 1952 tarihli raporuyla onanmıştır. Mazbatada ilgisi nedeni ile kanun teklifinin Bütçe Komisyonuna havale edilmesi önerilmiştir. Komisyonca hazırlanan mazbatada Avrupa Tediye Birliğine karşı 1 Temmuz 1951 devresinden sonra ortaya çıkan bütçe açığının altın veya döviz ile ödemeye lüzum kalmadan kapatılmasının Amerika Birleşik Devletlerinden temin edilen yirmi iki milyon dolarlık özel yardımı ile mümkün olduğu belirtilmiştir⁸⁷⁴.

58. Türkiye-İsveç Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Ek Protokol ve Buna Melfuf Mektupların Meriyet Müddetlerinin 15 Haziran 1954 Tarihine Kadar Uzatılmasına Dair Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Kabulü Hakkında Kanun Layihası

Türkiye-İsveç ticaret ve ödeme anlaşmaları ile ek protokol ve ekinde yer alan mektupların yürürlük süresinin 15 Haziran 1954 tarihine kadar uzatılması hakkında yapılan Anlaşmanın kabulü için yapılan kanun teklifi, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 24 Ağustos 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Dışişleri ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileri ile birlikte Dışişleri Komisyonunda görüşülerek 7 Aralık 1953 tarihli komisyon mazbatasıyla aynen kabul edilmiş ve Ticaret komisyonuna da havale edilmiştir⁸⁷⁵.

59. Torquay Protokolüne İlişik Türkiye Taviz Listesinin 134 Numaralı Pozisyonunda Yapılan Tadilin Onanması Hakkındaki Kanun Tasarısı

873 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 29, 10 Mart 1954, EK S sayısı 42.

874 a.g.e., EK S sayısı 46.

875 a.g.e., EK S. sayısı 51.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 5 Ağustos 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilen 21 Nisan 1951 tarihli Torquay Protokolüne ilişik Türkiye Taviz Listesinin 134 numaralı pozisyonunda yapılan değişikliğin onanması hakkındaki kanun tasarısı, Dışışleri Komisyonunun 23 Aralık 1952 tarihli raporuyla aynen kabul edilmiştir. Komisyon kanun teklifinin ilgisi nedeni ile Gümrük ve Tekel komisyonuna da havale edilmesine karar vermiştir⁸⁷⁶.

60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun Layihası.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükûmeti arasında Hava Ulaştırmalarına dair anlaşmanın onaylanması hakkındaki kanun teklifi ve “*esbab-ı mucibe*” dosyası 24 Ağustos 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Dışışleri Komisyonu, Ulaştırma ve Dışışleri Bakanlıklarının temsilcilerinin de hazır buldukları bir toplantıda yasayı incelemiştir. Komisyon 11 Ocak 1954 tarihinde hazırladığı mazbatada anlaşmanın onaylanmasına karar vermiştir. Ancak alakası nedeni ile Ulaştırma komisyonunun da incelemesi gerektiğine hükmetmiştir⁸⁷⁷.

61. Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Münakit Dostluk ve İş Birliği Antlaşmasına Ek Anlaşmanın Tasdikine Dair Kanun Layihası

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında gerçekleştirilen Dostluk ve İş Birliği Antlaşmasına Ek olarak gerçekleştirilen Anlaşmanın onaylanması hakkında hazırlanan kanun teklifi 13 Ocak 1954 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.

Dışışleri Komisyonuna havale edilen ek anlaşma onayı teklifi 2 Şubat 1954 tarihli Dışışleri Komisyonunca ekseriyetle kabul edilmiştir. Dışışleri Komisyonu tarafından hazırlanan mazbatada Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da Dostluk ve İş Birliği Antlaşması ve buna bağlı sözleşmeye taraf olan ülkelerin Dışışleri Bakanlarının, iş birliğini sistemli bir şekilde yürütmek

876 a.g.e., EK S. sayısı 57.

877 a.g.e., EK S. sayısı 102.

amacıyla “*Daimî Sekreterlik Müessesesi*” kurulmasına karar verdiğiinden bahsetmiştir⁸⁷⁸.

62. Sivil Havacılık Mevzuunda Türkiye'ye Teknik Yardım Temini Hususunda Türkiye Hükûmetliyle Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilatı Arasında İmzalanan 2 Numaralı Ek Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

Teknik yardım temininde Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı, Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı ve Dünya Sağlık Teşkilâtı arasında 5 Eylül 1951 tarihinde imzalanmış olan “*Teknik Yardım Esas Anlaşmasına*” istinaden memleketimize sağlık, sosyal, ekonomi, tarım, ulaştırma, amme idaresi ve eğitim alanlarında yardım ve işbirliği amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti ve Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilatı arasında imzalanan 2 numaralı Ek Anlaşmanın onaylanmasına dair kanun teklifi, Dışişleri ve Ulaştırma, Bakanlıklarının temsilcileriyle 2 Şubat 1954 tarihli toplantıda Dışişleri Komisyonunca ittifakla kabul edilmiştir. Kanun teklifinin ilgisi nedeni ile Ulaştırma komisyonuna da havale edilmesi kararlaştırılmıştır⁸⁷⁹.

63. Sahra Çekirgesiyle Mücadele Mevzuunda Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı Arasında İmzalanan 5 Sayılı Teknik Yardım Ek Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Layihası

Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı arasında imzalanan 5 sayılı Teknik Yardım Ek Anlaşmasının onaylanmasına dair kanun teklifi, Esbab-ı Mucibe Layihası ile beraber 21 Aralık 1953 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.

Kanun tasarısının esbab-ı mucibe bölümünde, komşularımızı ve Anadolu’yu tehdit eden çöl çekirgesi istilasının önemi ve başlatılan mücadelede iş birliğinin zorunluluğuna işaret edilmiştir. Ayrıca bu hususta yardıma ihtiyaç duyan komşu memleketlere de el uzatmanın milletlerarası iş birliği çerçevesinde faydalı olacağı görüşüne yer verilmiştir. Meclis Başkanlığı, söz konusu yasa teklifini görüşünü almak amacıyla Dışişleri Komisyonu’na havale etmiştir. Komisyon tasarı üzerindeki incelemelerini tamamlayarak 2 Şubat 1954 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Raporla

878 a.g.e., EK S. sayısı 111.

879 a.g.e., EK S. sayısı 117.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtının yapacağı her türlü teknik yardımı ülke menfaatlerine uygun görülmüş ve tasarımı aynen ve ittifakla kabul edilmiştir⁸⁸⁰.

64. Cenevre'de İmzalanmış Olan Milletlerarası Ana Trafik Yollarının İnşasına Mütedair Beyanname ile Bu Beyannamenin 1, 2 ve 3 Sayılı Eklerine Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin İltihakı Hakkında Kanun layihası.

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 16 Eylül 1950 tarihinde imzalanan “*Milletlerarası Ana Trafik Yollarının İnşasına mütedair Beyanname*”nin 1, 2 ve 3 sayılı eklerine Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin iltihakı hakkında kanun layihası ve gerekçeli karar dosyası 28 Temmuz 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Milletlerarası Ana Trafik Yolları İnşası hakkındaki Sözleşmenin, taraflara sağladığı menfaatlerden doğrudan doğruya memleketimizin de faydalanacağı gerekçesiyle Dışişleri Komisyonu bu kanun tasarısını 2 Şubat 1954 tarihinde ittifakla ve aynen kabul etmiştir. Mazbatanın Bayındırlık Komisyonuna havale edilmesi teklif edilmiştir⁸⁸¹.

65. Türkiye'ye Bir Teknik Yardım Daimi Temsilcisi İzamı Hususunda Türkiye Hükûmeti İle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu Arasında İmzalanın Teknik Yardım Ek Anlaşmasının Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan “*Türkiye'ye bir Teknik Yardım. Daimî Temsilcisi izamı hususunda Türkiye Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu arasında imzalanan Teknik Yardım Ek Anlaşmasının tasdiki hakkında*” hazırlanan kanun teklifi 27 Kasım 1953 tarihinde TBMM başkanlığına gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen kanun teklifi 24 Şubat 1954 tarihinde mazbatası hazırlanarak Meclise gönderilmiştir. Mazbatada “*Birleşmiş Milletler Teknik Yardım İdaresini temsil etmek üzere daimî bir mümessilin memleketimize gelmesinde gerek Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosundan vâki olacak taleplerimizin tervici ve gerek teknik yardıma mütaallik faaliyetlerin tanzim ve koordine edilmesi bakımından memleketimize çeşitli faydalar temin edecek olan bu anlaşma Komisyonumuzca aynen ve ittifakla kabul edilmiştir.*” denilmiştir⁸⁸².

66. Türkiye ile Pakistan Arasında İmzalanın Kültür Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Layihası

880 a.g.e., EK S. sayısı 145.

881 a.g.e., EK S sayısı 146.

882 a.g.e., EK S sayısı 177.

Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan Kùltür Anlaşmasının onaylanması hakkındaki kanun tasarısı 31 Aralık 1953 tarihinde TBMM başkanlığına gönderilmiştir. Dışışleri Komisyonunda görüşülen anlaşma onayı, kùltürümüzün hariçte tanınması ve dostluğuna kıymet ve ehemmiyet verdiğimiz Pakistan'la kùltür sahasında da iş birliği kurmamız gibi hususlar memleketimizin menfaatlerine uygun görüldüğünden 24 Şubat 1954 tarihinde aynen ve ittifakla kabul edilmiştir. Mazbata ayrıca alakası nedeni ile Maarif Encümenine de havale edilmiştir⁸⁸³.

67. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kùltür Teşkilatı'nın (UNESCO), Hükümetimizle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu Arasında 5 Eylül 1951 de İmzalanan Teknik Yardım Esas Anlaşmasına Akid Taraf Sıfatıyla İthali Hususunda Hükümetimizle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu Türkiye Temsilcisi Arasında Teati Olunan Mektupların Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

UNESCO ve Türkiye Cumhuriyeti hükümeti arasında “*Teknik Yardım Esas Anlaşması*” imzalanmıştır. 5 Eylül 1951 tarihinde imzalanan bu teknik anlaşma hakkında yapılan karşılıklı mektupların onaylanması amacıyla, Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan gerekçeli karar dosyası ve ekleri 27 Kasım 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. Dışışleri Komisyonuna havale edilen dosya, Millî Eğitim ve Dışışleri Bakanlıklarının temsilcileriyle birlikte incelenmiş, her türlü teknik yardım sağlamayı amaç edinen anlaşmanın memleket menfaatlerine uygun olduğu gerekçesiyle, teklif edilen kanun tasarısı 24 Şubat 1954 tarihinde ittifakla aynen kabul edilmiştir. Komisyon tasarımının ilgisi nedeni ile Maarif Encümenine gönderilmesini de önermiştir⁸⁸⁴.

68. Akdeniz Balıkçılık Genel Konseyi Anlaşması'na Türkiye'nin İltihakı Hakkında Kanun Tasarısı

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatının teşebbüsü ile 24 Eylül 1949 tarihinde Roma'da imzalanmış olan Akdeniz Balıkçılık Genel Konseyi Anlaşmasına Türkiye'nin de katılımı hakkında Dışışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı 27 Kasım 1953 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Dışışleri Komisyonuna havale edilen dosya ve ekleri, Dışışleri ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlıklarının temsilcileri huzurunda incelenmiştir. Komisyon 24 Şubat 1954 tarihli bir mazbata

883 a.g.e., EK S sayısı 186.

884 a.g.e., EK S. sayısı 187.

hazırlamıştır. Mazbatada anlaşmaya katılımın Türkiye açısından son derece yararlı olacağına hükmedilmiş ve tasarı ittifakla, aynen kabul edilmiştir. Ayrıca kanun teklifinin ilgisi nedeni ile İktisat Encümenine de havale edilmesine karar verilmiştir⁸⁸⁵.

69. İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun Lâyihası

Avrupa Konseyi İstişari Meclisince kaleme alınarak 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da Avrupa Konseyine dahil Türkiye, Belçika, Büyük Britanya, Danimarka, Fransa, Federal Almanya Cumhuriyeti, Hollanda, İrlanda, İsveç, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Saar Hükûmeti ve Yunanistan tarafından imzalanmış bulunan “*İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya dair Sözleşme*” ve buna bağlı Ek Protokolün onaylanması hakkındaki kanun layihası Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 21 Aralık 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Bilahare adı geçen teklif, Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon Dışişleri Bakanlığı temsilcileri de hazır bulunduğu hâlde kanun teklifini incelemiştir. 8 Ocak 1954 tarihinde başlayan komisyon görüşmeleri 17 Şubat 1954 tarihinde sona ermiştir. 1 Mart 1954 tarihinde ise mazbatasını hazırlamıştır. Komisyona göre adı geçen sözleşme, kanunlarımızı ihlâl etmemesi ve demokratik idare içinde hak ve hürriyetlere gereken teminatı vermesi bakımından faydalı bulunmuş, aynen ve ittifakla kabul edilmiştir⁸⁸⁶.

70. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti İle Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti Arasında Münakit Muaddel Ekonomik İş Birliği Anlaşmasının Bazı Hükümlerini Tadil Etmek Üzere Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı

Amerika Birleşik Devletleriyle 4 Temmuz 1948 tarihinde gerçekleştirilen Ekonomik İş Birliği Anlaşmasının bazı hükümlerinin yeniden düzenlenmesi için yapılan yeni anlaşmanın onaylanması amacıyla Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı, ekleriyle birlikte 26 Nisan 1952 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.

Tasarı, Dışişleri Komisyonu tarafından incelenmiştir. 13 Mayıs 1952 tarihinde mazbata hazırlanarak Meclis Başkanlığı'na sunulmuştur. Hazırlanan rapora göre “*Birleşik Amerika Devletleri Hükûmeti tarafından 1947 tarihinde hür milletlerin iktisadi kalkınmalarını temin, hayat seviyelerini yükseltmek ve savunma güçlerini artırmak için yapılan iktisadi yardım programı*” çerçevesinde gerçekleştirilen

885 a.g.e., EK S sayısı 192.

886 a.g.e., EK S sayısı 195.

anlaşmalardan olan 7 Ocak 1952 tarihli muahede memleket menfaatlerine uygun bulunmuş ve aynen kabul edilmiştir. Abdurrahman Melek imzada bulunamamıştır⁸⁸⁷.

71. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına Ekli Listelerin Metinlerinde Yapılan Düzeltme ve Değişikliklere Müttaallik İkinci Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun Tasarısı

Cenevre'de 7. Genel Toplantıda onaylanması kararlaştırılarak 20 Kasım 1952 tarihinden itibaren New York'ta Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde üyelerin imzasına açılmış olan “*Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına ekli listelerin metinlerinde yapılan düzeltme ve değişikliklere müttaallik ikinci Protokolün*” onaylanması amacıyla Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun layihası 24 Ağustos 1953 tarihinde Meclise sunulmuştur. Meclis Başkanlığı bilahare kanun tasarısını Dışişleri Komisyonu’na havale etmiştir. Komisyon kanun teklifini inceleyerek esbab-ı mucibede öne sürülen gerekçeleri uygun görmüştür. 19 Aralık 1953 tarihinde hazırlanan mazbatada kanun teklifinin Hükûmetin önerdiği şekilde kabulüne oy birliğiyle karar verilmiştir. Raporun ilgisi nedeni ile Gümrük ve Tekel komisyonuna da havale edilmesine karar verilmiştir⁸⁸⁸.

72. Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ödeme Anlaşmasının Bir Sene Müddetle Uzatılmasına Dair Olan Mektupların Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

Belçika ile Türkiye arasında liberasyon rejimi⁸⁸⁹ çerçevesinde gerçekleşen ticari faaliyetlerin aleyhimize bir seyir takip etmesi üzerine yeni bir ticaret ve ödeme anlaşmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple ihracat mevsiminin başlaması ve yeni dış ticaret politikasının henüz yürürlüğe girmemiş olması dikkate alınarak ticari ilişkilerin devamı açısından Ödeme anlaşmasının bir yıl daha uzatılmasını içeren kanun teklifi hazırlanmıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan teklif 13 Ekim 1953 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunulmuştur.

Söz konusu kanun layihası Meclis Başkanlığı tarafından Dışişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Komisyon kanun teklifini ittifakla kabul edilen mazbatasını 2 Şubat

887 a.g.e., EK S. sayısı 203.

888 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 29, 11 Mart 1954, EK S. sayısı 231.

889 Milletlerarası ekonomik işbirliği camiasında, miktar kısıtlamalarını kaldırarak mübadeleleri serbestliğe kavuşturmayı hedefleyen işlemlere liberasyon denilmektedir. 1950’de Avrupa Ödemeler Birliği Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile, ilgili ülkeler arasında ticaret tedrici, liberasyon rejimine bağlanmıştır.

1954 tarihinde hazırlamıştır. Mazbatada tasarının Ticaret Komisyonu tarafından da incelenmesinin faydalı olacağı belirtilmiştir⁸⁹⁰.

73. Bir Avrupa Tediye Birliği Kurulması Hakkındaki 19 Eylül 1950 Tarihli Anlaşmayı Tadil Eden 4 Sayılı Ek Protokolün Tasdikine Dair Kanun Layihası

Dışişleri Bakanlığı tarafından 4 Sayılı Ek Protokol Projesi tetkik edilmiş ve Avrupa Tediye Birliğinin üye ülkeleriyle ticari faaliyetlerinin bulunduğu ve Birleşik Amerika Hükûmeti tarafından Türkiye Cumhuriyeti Devletine yapılan özel kaynak yardımlarının da bu Anlaşma çerçevesinde bütçe açıklarının kapatılması amacıyla kullanılmasının mümkün olduğu gerekçesiyle adı geçen Birliğin sürdürülmesinde ve bu çerçevede Ek Protokolün imzalanmasında ekonomik fayda mülahaza edilmiştir. Bu gerekçeyle hazırlanan dosya 31 Aralık 1953 tarihinde Meclise sunulmuştur.

Dışişleri Komisyonuna havale edilen, Avrupa Tediye Birliği kurulması hakkındaki 19 Eylül 1950 tarihli Anlaşmayı tadil eden 4 sayılı Ek Protokolün onaylanması hakkındaki kanun layihası, ittifakla kabul edilerek 2 Şubat 1954 tarihinde mazbatası hazırlanmış ve Ticaret Komisyonuna havale edilmiştir⁸⁹¹.

74. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Yugoslav Hükûmeti Arasında 26 Şubat 1953 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret ve “*Seyrisefain*” Mukavelesinin Kabul ve Tasdiki Hakkındaki Kanun Layihası

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Türk-Yugoslav Ticaret ve Seyr-i Sefain Anlaşmasının onaylanması hakkındaki layiha ve gerekçe dosyası 16 Mayıs 1953 tarihinde TBMM'ye arz edilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen dosya, son yıllarda iki ülke arasında gerçekleşen ticari ilişkilerin bir anlaşma yapmayı gerektirmiş ve Ankara'da yapılan görüşmeler sonunda Ticaret ve Seyr-i Sefain Mukavelesi imzalanmıştır. 26 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da imzalanan sözleşmenin onaylanması Komisyon tarafından kabul edilerek 7 Aralık 1953 tarihinde mazbatası hazırlanmıştır. Raporun ilgisi gereği ile Ticaret Komisyonu tarafından da incelenmesi için havale edilmesi bildirilmiştir⁸⁹².

890 a.g.e., EK S. sayısı 232.

891 a.g.e., EK S. sayısı 233.

892 a.g.e., EK S sayısı 234.

75. Balıkçılık Mevzuunda Türkiye'ye Teknik Yardım Temini Hususunda Türkiye Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı Arasında İmzalanan Ek Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı, Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı ve Dünya Sağlık Teşkilâtı arasında 5 Eylül 1951 tarihinde imzalanmış olan Teknik Yardım Esas Anlaşmasına istinaden memleketimize sağlık, sosyal, ekonomi, tarım, ulaştırma, âmme, idaresi, eğitim gibi çeşitli sahalarda yardımlar sağlanmaktaydı. Bu kapsamda Dışişleri Bakanlığı Balıkçılık konusunda teknik yardım almak amacıyla imzalanan Ek Anlaşmanın onaylanması için bir kanun teklifi hazırlamıştır. Söz konusu kanun teklifi 21 Aralık 1953 tarihinde Meclis Başkanlığına arz edilmiştir. Dışişleri Komisyonuna havale edilen dosya içeriği incelenerek ülke menfaatlerine uygun bulunmuş, ittifakla aynen kabul edilmiştir. 2 Şubat 1954 tarihinde hazırlanan mazbata Ticaret Komisyonuna havale edilmiştir⁸⁹³.

76. Türkiye ile Hindistan arasında İmzalanan Ticaret Anlaşması ve Eklerinin Onanmasına Dair Kanun Layihası

Dışişleri Bakanlığı tarafından 4 Haziran 1953 tarihinde imzalanmış olan Türkiye-Hindistan Ticaret Anlaşmasının onaylanması amacıyla hazırlanan dosya 28 Temmuz 1953 tarihinde TBMM başkanlığına gönderilmiştir. Dışişleri Komisyonu kendisine havale edilen tasarının içeriğini ittifakla onaylamıştır. 11 Ocak 1954 tarihli mazbata bilahare Meclis Başkanlığına gönderilmiştir⁸⁹⁴.

77. Türk-Alman Protokolü ile Eklerinin ve Şarap Anlaşmasının Tasdiki Hakkında Kanun Layihası

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan söz konusu kanun teklifi 13 Kasım 1953 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla birlikte Meclise sunulmuştur. Gerekçeli karar dosyasında Federal Almanya Hükûmeti'nin Türkiye Cumhuriyeti'nden 300 bin ton buğday, 210 bin ton arpa ve 50 bin ton çavdar, 40 bin ton pamuk, 12 bin ton tütün, 32 bin ton kuru meyve, 9 milyon dolar kıymetinde maden satın alacağından bahsedilmiştir. Kanun teklifi, Dışişleri Komisyonu tarafından ittifakla kabul edilerek 11 Ocak 1954

893 a.g.e., EK S sayısı 236.

894 a.g.e., EK S sayısı 237.

tarihli bir mazbata hazırlanmıştır. Mazbatada, kanun teklifinin ilgisi gereği Ticaret Komisyonu tarafından da incelenmesi önerilmiştir⁸⁹⁵.

Geçici Komisyon Faaliyetleri

Bu dönemde Abdurrahman Melek iki adet geçici komisyon faaliyetinde bulunmuştur. Bunlar, tarih sırasına göre şu şekilde düzenlenmiştir.

1. Akaryakıtlardan alınacak yol vergisi hakkında kanun teklifi.

Kanun teklifi Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Kanun çeşitli harç kalemlerinde artırıma giden bir anlayışla düzenlenmişti. Bakanlar Kurulu 18 Ocak 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına göndermiştir. Meclis, tasarıyı incelemek üzere geçici bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyonda Dışişleri Komisyonu adına Abdurrahman Melek de görev yapmıştır. Geçici Komisyon teklif üzerindeki çalışmalarını tamamlayarak 9 Şubat 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Komisyon raporunda yol Vergisinin kaldırılması, bu işlemde kaynaklanacak bütçe açığını telafi için onun yerine yeni vergilerde adalet gözetilmesini, az gelirliler vatandaşların mağdur edilmemesini ve korunmalarını önermiştir. Melek komisyon kararına muhalefet şerhi düşmüştür.⁸⁹⁶ Melek söz konusu kanunun meclis genel kurulunda da hayır oyu kullanmıştır⁸⁹⁷.

2. Harçlar Kanunu Tasarısı

Kanun teklifi Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Kanun çeşitli harç kalemlerinde artırıma giden bir anlayışla düzenlenmişti. Bakanlar Kurulu 22 Ocak 1952 tarihinde Meclis Başkanlığına göndermiştir. Meclis Başkanlığı tasarıyı incelemek üzere geçici bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyonda Dışişleri Komisyonu adına Melek de görev yapmıştır. Geçici Komisyon, teklif üzerindeki çalışmalarını tamamlayarak 21 Şubat 1952 tarihinde bir rapor hazırlamıştır. Buna göre önerilen kanunun 1952 yılı bütçesi ile tasarı ile alakası nedeniyle öncelikle ve ivedilikle görüşülmesi kararı alınmıştır. Melek, komisyon kararına muhalefet şerhi düşmüştür⁸⁹⁸. Melek'in Komisyonda muhalif olduğu Harçlar Kanununa, meclisteki oylama sırasında da hayır oyu kullandığı tespit edilmiştir⁸⁹⁹.

895 *a.g.e.*, EK S sayısı 243.

896 *a.g.e.*, EK S. sayısı. 103

897 *a.g.e.*, s. 826.

898 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 13, 24 Şubat 1952, EK S. sayısı, 105

899 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 13, 25 Şubat 1952, s. 822.

4.4. GENEL KURUL KONUŞMALARI

Kayseri Milletvekili Suad Hayri Ürgüplü'nün Avrupa İstişari Meclisi İçtimana İştirak Eden Türk Heyeti Başkanı Sıfatıyla Demeci, 12 Ocak 1951.

Kayseri Milletvekili Suad Hayri Ürgüplü⁹⁰⁰, Avrupa İstişare Meclisi (Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi) toplantısına Türk Heyeti Başkanı sıfatıyla katılmıştır. Ordu Milletvekili Refet Aksoy Meclis Genel Kurulunda Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinde gerçekleşen müzakerelere ait izlenimlerin anlatılması için teklif sunmuştur. Bunun üzerine Suad Hayri Ürgüplü, Avrupa İstişari Meclisi'nde yapılan görüşmeler hakkında Meclis Genel Kurulunda bilgi vermiştir. Ürgüplü Avrupa Bankası, tek para, büyük Avrupa şirketleri tesisi, gümrük birliği, Uluslararası nakliyat, ziraat birlikleri tesisi, üniversite, kolej diploma denkliği, Avrupa tütün tekeli tesisi, iskân dâvası, kültür merkezleri tesisi rektör ve gençlik toplantıları yapılması, mülkiyet hakkı, tek pasaport, vizelerin kaldırılması, müşterek istihbarat gibi konular hakkında görüşüldüğünü belirtmiştir. Görüşmelerde alınan kararların ve tavsiyelerin İlgili ülkelerin ilgili Bakanlıklarına ve parlamentolarına iletilmesi, Avrupa Birliği hakkında 10'ar dakika radyo yayını yapılması hususunda görüş birliğine varıldığını açıklamıştır. Ürgüplü bu konular hakkında TBMM'de müzakere açılmasını talep etmiştir.

Bu talep üzerine Abdurrahman Melek usul hakkında söz almak istediğini beyan etmiştir. O, mecliste yapılan bu açıklamaları faydalı bulmakla beraber zamansız ve hukuki değer taşımayan ifadeler olarak değerlendirmiştir. Ürgüplü'nün müzakere teklifinin yerinde olmadığını iddia etmiştir. Çünkü Melek'e göre, oluşturulan heyet Meclis bünyesinde kurulmasına rağmen Meclisin bir parçası olarak değil Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına faaliyet göstermiştir. Yani, bu kurul Meclis adına çalışan bir komisyon olmayıp sadece milletvekillerinden müteşekkil bir temsil heyeti özelliği taşımaktadır. Meclis çatısı altında bulunan bütün milletvekilleri bu heyetin üyesi olsalar dahi konunun Genel Kurulda görüşülüp tartışılmasının doğru olmayacağını iddia etmiştir.

Diğer taraftan CHP Milletvekili Melek, Avrupa Birliği fikrini gönülden desteklediğini ve buna bağlı olarak Meclisler arası birliğin tesis edilmesini arzuladığını

900 Suat Hayri ÜRGÜPLÜ, 13 Ağustos 1903 tarihinde Şam'da doğdu.29. Hükûmette başbakanlık yaptı. 1981 yılında vefat etti. Burcu Saraçoğlu, *Cumhuriyet Döneminde Başbakanlar: Sosyo-Ekonomik Geçmişleri, Siyasal Düşünceleri ve Performansları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009, s.68-69.

özellikle vurgulamıştır. Şimdilik Avrupa Birliği Asamblesi'nin (Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi) tasarı şeklinde bulunduğu için hükûmetler bazında temsiline söz konusu olduğunu hatırlatmıştır. Birlik ile ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Buna rağmen içtüzük gereği müzakerenin Büyük Millet Meclisine doğrudan teklif edilmesinin yanlış bulunduğunu tekrarlamıştır. Ardından, İstanbul Milletvekili Salamon Adato, açılması istenen müzakere hakkında Dışişleri Komisyonuna havale edilmek üzere Meclis Başkanlığına tahrir vermiştir. Bu tahririn komisyona havalesine karar verilmiştir⁹⁰¹.

Dışişleri Bakanlığı Bütçe Görüşmeleri, 26 Şubat 1952.

Dışişleri Bakanlığı'nın bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Abdurrahman Melek; parti adına değil kendi adına konuşacağını belirterek Dışişleri Bakanlığı'nın bu yılki bütçesinin geçen yıla oranla yaklaşık yarım milyon lira eksik olduğunu belirtmiştir. Toplam 13 buçuk milyon lira kadar tutan bütçenin ilk bakışta yüksek bir rakamı gibi görünse de aslında genel bütçenin yüzde biri olduğunu söylemiştir. Dünyada meydana gelen gelişmeleri takip edebilmek ve uluslararası ilişkiler çerçevesinde söz sahibi olmanın bir külfeti olacağını hatırlatmıştır. Bu hususta ayrılan paraların israf olarak görülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

O, Uluslararası ilişkilerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni temsil etmenin, devletin şeref ve haysiyetini korumanın önemine işaret etmiştir. O'na göre memleket dışında görev yapan büyük-küçük her memur görev ve sorumluluklarının bilincinde olması gereklidir. Bundan dolayıdır ki diğer ülkelerin diplomatlarından geri kalmamaları şarttır. Diplomasi mesleğine yeni katılan gençlerin bu sahada biran önce olgunlaşmaları ve içinde buldukları uluslararası gelişmeleri iyice tetkik ederek yeni bilgilerle donanmaları elzemdir. Yabancı dil öğrenmeleri nihayet uluslararası diplomaside fikirlerini ve sözlerini aktarabilecek seviyede olmaları beklenmelidir. Diplomatlar meslekleri dışında işlerde çalıştırılmamalıdır⁹⁰².

Dışişleri Bakanlığı görevlendirmeleri hakkında da görüşlerini dile getirmiştir. Bazı büyükelçiliklere henüz atama yapılmamış olması yanlıştır. Bu hususta merkezde bulunan Büyükelçilerden istifade edilebilir. Dışişleri'ne bağlı elçilik ve konsolosluk teşkilatlarının mesleki teftişi için bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Ticaret, Kültür, Matbuat Ataşelikleri'nin elçilikler bünyesine toplanmaları faydalı olacaktır.

901 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.4, 12 Ocak 1951, s. 166-167.

902 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.13, 26 Şubat 1952, s.900-901

Zamanımızın gereği olarak, elçiliklerin asli vazifeleri arasında uluslararası ticaret konularında da yetkilendirilmelidirler. Büyükelçiler ve konsoloslar hizmet ettikleri ülkeler hakkında siyasi, sosyal ve ekonomik eserler veya hâtıralar yazmaları için teşvik edilmelidir.

Abdurrahman Melek Türk dış politikası hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. O'na göre, Türk milletinin yıllardan beri benimsemiş olduğu prensipler millî bir siyaset olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde iç ve dış politikada kendini göstermiştir. Meclis her zaman bu dış siyaset prensiplerinde ortak görüşe sahip çıktığı takdirde büyük kazançlar sağlanacaktır. Bununla birlikte Türkiye, Birleşmiş Milletler ülküsüne bağlı olmak ve uluslararası anlaşmalar yapmak yolunda ilerlemektedir. Dünya barışına katkıda bulunmak, batıdaki yerini korumak, doğuda ve Ortadoğu'da iyi münasebetler kurma çabasıdır⁹⁰³.

Türk dış politikasının amacı demokrasinin uygulandığı ülkelerde olduğu gibi ülkenin emniyet ve huzurunu, Türk milletinin refah ve saadetini sağlamaktır. Bununla beraber dünya barışını korumak ve saldırılara karşı koymak amacıyla kurulmuş olan ortak güvenlik sistemi içinde yer almalıdır. Nihayet, Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerin geliştirilmesine işaret ettiği konuşmasında *“İttifaklarımıza sadakat, müttefiklerimizle ve büyük dostumuz Amerika ile samimî münasebetlerimizi genişletmek”* düsturunu özellikle vurgulamıştır. Dış politikada prensiplerin uygulanmasında iktidarla muhalefet arasında metod farkları olabileceğini belirten CHP Hatay Milletvekili Abdurrahman Melek, *“Hükûmetin eksik tedbirlerini görürse muhalefet bunları söylemeyi vazife bilir. Bunun için mühim meselelerde tatbik kararına girmeden evvel Hükûmetin muhalefetle de temas ederek bu muhtemel farkları ortadan kaldıracı fikir teatisinde bulunulması çok yerinde olur”* demiştir.

Melek'in bu konuşması üzerine söz alan, Edirne Milletvekili, Dışişleri Bakanı Vekili ve Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, mali yetersizlik nedeni ile Dışişleri Bakanlığı'na ayrılan parayı azaltmak zorunda kaldıklarını açıklamıştır. Diğer hususlardaki görüşlerini kıymetli bulduğunu, Dışişleri Bakanlığı Teşkilât Kanunu ile bu eksikliklerin giderileceğini belirtmiştir⁹⁰⁴.

903 A.g.e., s.900.

904 A.g.e., s.900-901

Dışışleri Bakanlığı Bütçe Görüşmeleri, 23 Şubat 1953.

Abdurrahman Melek, Dışışleri Bakanlığı bütçesi görüşmeleri sırasında dünyadaki siyasi gelişmeler ve Türkiye Cumhuriyeti dış politikası hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir. Konuşmasında, batı bloğunun önemine işaret ederek, hür milletlerin insanlık ve medeniyet için büyük bir felâkete yol açacak üçüncü dünya savaşını önlemeye çalıştıklarından bahsetmiştir. Bu ülkelerin ortak güvenlik anlaşmaları imzalamak için girişimlerinin olduğunu söylemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu tür anlaşmaların en hararetli taraftarı olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik İş Birliği ve Atlantik Paktı gibi her türlü barış ittifakına ve bu fikri savunan akımlara katılmakta tereddüt etmediğini hatırlatmıştır. Batı Almanya ile Japonya barış görüşmeleri, Avrupa'da bir Avrupa müdafaası birliği kurulması, Avrupa Birliği fikrinin ilerlemesi ve barış alanlarının genişlemesini sağlamaya yönelik çabaların takdir edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Atlantik Paktı üyelerinin birbirine her türlü stratejik ve ekonomik desteği vermesini bir zorunluluk olarak görmüştür. Barışın sağlanması için gereken ekonomik koşulların işbirliğiyle aşılabileceğini hatırlatmıştır.

O, Türkiye ve Yunanistan'la Yugoslavya arasında gerçekleşmek üzere olan Balkan Paktı'nın tesisi için harcanan çabadan övgüyle bahsetmiştir. Balkan Paktı'nın, Birleşmiş Milletler Anayasası ve NATO'daki taahhütlerimizle tezat teşkil etmeyen şartlar çerçevesinde hazırlandığını, birbirleriyle anlaşmaları mümkün olan devletlere örnek olabileceğini belirtmiştir.

Diğer taraftan Abdurrahman Melek'e göre Türkiye'nin Ortadoğu ile tarihe dayanan ortak menfaatleri söz konusudur. Bu nedenle yaşanacak herhangi bir güvenlik sorununda birlikte hareket edilmesi kaçınılmazdır. Ortadoğu'da istikrarın sağlanması için güçlü bir savunma teşkilatı kurmak gerekir. Ortadoğu ülkelerinin de bu beklentiye karşılık verecek girişimlerde bulunmaları lazımdır.

Abdurrahman Melek'in Uzakdoğu hakkındaki görüşü ise bu bölgedeki siyasi çalkantıların henüz sona ermediği şeklindedir. Kore'de Birleşmiş Milletler adına yürütülmekte olan savaşa müşterek dâvanın hedeflediği gayeyi feda etmemek şartıyla son verilebileceğini beyan etmiştir. Dünya barışının devamlılığı için harcanan çabalarda Türkiye'nin oldukça büyük payı olduğuna değinmiştir. Bunun en önemli gerekçesi elbette Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin barışçı politikalarıdır. Ancak, bütün bunlara

rağmen Türkiye, bir gün her hangi bir taarruza uğrarsa müttefiklerinin söz verdikleri yardımları göreceğinden emindir. Yine de Türkiye bütün bu ittifaklar yokmuş gibi davranarak “*Türk Milleti olarak tarih boyunca vatanımızı müdafaa uğrunda alışmış olduğumuz fedakârlıkları, kahramanlıkları göstermekte asla tereddüt etmeyeceğiz*” ilkesi ile hareket etmelidir.

Son olarak Melek, Dışişleri Bakanından bir seneden beri üzerinde çalışılan Dışişleri Bakanlığı Teşkilât kanunu tasarısının bir an önce Meclise sunulmasını talep etmiştir⁹⁰⁵.

Köy Kanunu Layihası Hakkında, 13 Mayıs 1953.

Hatay Milletvekili Abdürrahman Melek, Köy Kanunu Lâyihası hakkında söz almıştır. Kanun tasarısının hedefinin “köylerin kalkınması dâvası” olup olmadığı sorusunu yöneltmiştir. Tasarının sadece İçişleri Komisyonu tarafından incelenmesini doğru bulmamıştır. Gerekçe olarak hükûmetin bu kanunu yüzeysel olarak ele aldığı sonucunu doğurduğunu iddia etmiştir. O’na göre Hükûmet köylerde demokratik teşkilâtlar kurmaya çalışmaktadır. Bu faydalı ve takdire şayan bir girişimdir. Fakat teklif edilen tasarı maddeleri incelendiğinde “*bir takım antidemokratik hükümler*” içerdiği de görülecektir.

İçişleri Komisyonunun hazırlamış olduğu tasarıya gelince; başka bir amaç hedeflemiş gibi görünmektedir. Bu tasarı doğrudan doğruya köy davasının ele alınması amacına yöneliktir. Hükûmetin teklifinde yer almayan bir takım mali kaynaklar önermektedir. Hem hükûmetin teklifinde hem de İçişleri Komisyonu raporunda amacın ne olduğu net bir şekilde ortaya konulamamıştır. Kanunun köylerin kalkınması dâvasına mı, yoksa mevcut mevzuatı bir metin halinde birleştirmek amacına mı yönelik olduğu anlaşılamamıştır.

Melek, İçişleri Komisyonu raporundan tasarının genel kurula sunulması ve sadece Adalet Komisyonundan görüş istendiğinin anlaşıldığını, hâlbuki teklifin ziraat gerekçesiyle Tarım Komisyonunu, diğer nedenlerle Sağlık ve Sosyal Yardım ve Millî Eğitim Komisyonlarını alakadar ettiğini söylemiştir. “*Bu nihayet müşterek bir dâvadır, ehemmiyetli bir dâvadır, temel bir kanundur.*” diyerek tasarının yukarıda adı geçen

905 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 20, 23 Şubat 1953, s.839-840.

komisyonlardan oluşan karma bir komisyonda görüşülmesi için taktir vereceğini sözlere eklemiştir⁹⁰⁶.

Köy Kanunu Layihası, ilerleyen günlerde hemen her oturumda gündeme gelmiş olmakla beraber ilgili komisyon raporu tamamlanmadığı için ertelenmiştir. Nihayet 24 Temmuz 1953 tarihli *Resmi Gazete*'de “*Köy Kanununa bazı maddeler eklenmesine ve 46. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanunun bazı maddelerinin kaldırılmasına dair 5672 sayılı kanunun 5998 sayılı kanunla tadil edilen geçici maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun*” adıyla yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁹⁰⁷.

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi 9 Temmuz 1953.

Abdurrahman Melek Emekli Sandığı kanun tasarısının birinci maddesi üzerindeki görüşmeler devam ederken söz almıştır. Emekli Sandığı Kanunu'nun birinci maddesinin B bendinin son fıkrasının çıkartılmasını istemiştir. Burada geçen 25 yıl hizmet süresini tamamlamış olanların emekliye sevkedildikleri zaman “*Re'sen emekliye sevk edilenler hakkındaki karar katidir, bu kararlar aleyhine hiçbir suretle kazai mercilere başvurulamaz*” ifadesine itiraz ettiğini açıklamıştır. O'na göre zorla emekli edilenlerden, aralarında emekli olmak istemeyenlerin kanunen haklarının korunması gerektiğini belirtmiştir.

Melek'e göre, aslında Hükümet bu kanunun bir tasfiye amacı taşımadığını iddia ediyor. Tasfiye kanunları, hükmü ve tesiri bir defaya mahsus olarak yapıldığını, geçmişte de tasfiye kanunları çıkartıldığını hatırlatmıştır. Buna kanunen itiraz yolunun da açık olması gerektiğini, ayrıca hukukçu milletvekillerinin de bu görüşü desteklediklerini iddia etmiştir.

Ekonomi ve Ticaret Bakanı ve Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş'ın “*Kazai mercilere müracaat hakkının tanınmamasına*” şiddetle muhalefet etmesi ve muhalefet şerhi koymasını, “*25 yılda emekliye ayrılanlara böyle bir hak verilmemesi hakkında*” beyanda bulunmasını hayretle karşılamıştır. Melek, Çelikbaş'tan tatmin edici bir açıklama istemiştir. Hatta Bakanın, 9 Temmuz 1953 tarihinde Hükümetiyle zıt düşme pahasına Milli Korunma Kanunu hakkında söylediği sözlerini⁹⁰⁸ hatırlatmıştır. Ayrıca

906 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 22, 13 Mayıs 1953, s.223-224.

907 *Resmi Gazete*, 24 Temmuz 1953, s. 6793.

908 “*Millî Korunma Kanunu, tamamiyle kanuni mahiyetteki birçok işleri kararnameler ısdar etmek suretiyle Hükûmete salâhiyetler vermiştir. Bu derece mühim ve esaslı mevzularda bile Hükûmete salâhiyet verilebilmişken*

Çelikbaş'ın bu demokratik tutumunu bugün de devam ettirmesini beklediğini söylemiştir.

Öte yandan Abdurrahman Melek, tasarısının gazetelerde yer alması üzerine memurlar arasında bir endişe ve huzursuzluk başladığını sözlerine eklemiştir. Memurlar arasında “25 sene kabul edilsin de, ben de bedenî kudretim yerinde iken çıkayım, hiç olmazsa serbest hayatta kendime geçim yolları arayım” şeklinde ya da “25 seneyi dolduracağım ama benim bedenî kudretim, çalışma kabiliyetim yerindedir. Vazifeme çok bağlıyım” şeklinde konuşmalar geçtiğini belirtmiştir⁹⁰⁹. Söz konusu kanun oylamasına hayır oyu vermiştir⁹¹⁰.

Hariciye Bütçesi Görüşmeleri, 24 Şubat 1954.

1954 yılı Dışişleri Bakanlığı Bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Melek, Türkiye'nin Ortadoğu siyaseti hakkında konuşmuştur. İfadesinde; Ortadoğu dünya barışını ve güvenliğini savunmak amacıyla hür milletler tarafından kurulmuş bulunan ortak güvenlik sisteminin dışında kalan zayıf bir bölge olarak kalmıştır. Burada birbirine yakın milletler arasında güvensizlik havası yaratmaya yönelik faaliyetler hem bu ülkeler, hem de dünya barışı için tehlike oluşturmaktadır. Bu durumda vahim sonuçlar doğurabilir. Türkiye barış sever bir ülke olarak böyle ihtimallerin önleyici tedbirlerle bertaraf edilmesinden yanadır.

Hatay Milletvekili Melek'e göre Arap ülkeleriyle Türkiye arasında arzu ettiğimiz samimî dostluk Suriye ve Mısır dışında memnurluk verici şekilde gerçekleşmiştir. Hâlbuki bu iki ülke ile anlaşılmayan sebeplerle dostluk kurulamamıştır. Oysa Türk Dış siyaseti hiçbir devlete karşı saldırı emeli beslemez. Kimseden toprak istemediği gibi kimseye toprak vermeme prensibini kabul etmiştir. Buna rağmen komşu Suriye'de Türk topraklarına yönelik emeller gösteren yayınlara ve hatta bazen da bu tutumu teyid edici resmî beyanatlarda bulunulması rahatsızlık vericidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti en samimî duygularla Suriye'nin bağımsız bir devlet ve iyi bir komşu olmasını istemiş her vesile ile bu arzusunu dile getirmiştir. Türkiye'nin bu iyi niyetli tutumu Suriye'de karşılık bulmamıştır. Fransız sömürgesi sona erdiğinde Hatay'ı Suriye topraklarına katmaya çalışan politikacılar başarılı olamayınca

burada bundan kaçınılması anlaşılır şeylerden değildir. Burada söyledim, hangi vekil hizmet eden bir memuru muhalif noktai nazar dermeyan etti diye mesaisinden kendisini mahrum eder?” TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 9 Temmuz 1953, s.404.

909 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 24, 9 Temmuz 1953, s. 405.

910 a.g.e., s. 462.

bu defa basın yoluyla Hatay üzerinde hak iddia etmeye kalkışmışlardır. Konuşmasının devamında; Türkiye'ye düşmanlık beslemenin bir bedeli olacağını hatırlatarak şunları söylemiştir: “*Türk vatanına göz dikmenin, dil uzatmanın ne demek olduğunu onlar elbette bir gün öğreneceklerdir. Biz hakkımızdan, kuvvetimizden emin olduğumuz için böyle yaygaralara kulak vermeyi dahi caiz görmeyiz. Yalnız hislerimizi rencide eden ve dostluk âdabına, iyi komşuluk kaidelerine sığmayan haller karşısında Hükûmetimizin fazla müsamaha göstermesini asla istemeyiz*”.

Abdurrahman Melek, bundan böyle Türkiye - Suriye siyasi ilişkilerinin Suriyelilerin gösterecekleri dirayet ve iyi niyete göre şekilleneceğini belirtmiştir. Türkiye'nin siyasi prensiplerinden fedakarlık yapamayacağını belirterek, “*Bizimle dost olmak isteyen dostça, düşmanlıkla geçinmek isteyenler de düşmanca muamele görmelidir*” demiştir. Melek konuşmasında Türkiye -Mısır ilişkilerine de değinmiştir. Mısır Devleti'nde bulunan Türk Büyükelçisinin yaşadığı diplomatik krizi “*çirkin muamele*”⁹¹¹ olarak nitelendirmiştir. Bu ve benzeri olayların Mısır'da ve Suriye'de hiç yoktan sorun çıkartarak siyasi gerginlik oluşturmak amacı taşıdığını bildirmiştir. Bu ve benzer hareketlerde art niyet bulunmadığına inanmanın kolay olmadığını da belirtmiştir⁹¹².

4.5. PARLAMENTOLAR ARASI KURUL

Avrupa Birleşik Devletleri gayesini güden Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu, bu fikri memleket içinde yaymak ve gerçekleşmesi yolunda TBMM içinde çalışma görevlerini yerine getirmek üzere Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu 3 Nisan 1949 tarihinde oluşturulmuştur⁹¹³. Grubun tüzüğü, 18 Mayıs 1949 tarihinde hazırlanmıştır⁹¹⁴. Bu çerçevede Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu 19 Mayıs 1949 tarihinde TBMM'de Genel Kurul halinde toplanmıştır. Avrupa Parlamentolar Birliği'ne katılmamızın faydasını ve lüzumunu oy birliği ile tasvip eden kurul hazırladığı “*Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu Tüzük Tasarısı*” bazı değişikliklerle kabul etmiş ve akabinde Yönetim Komitesi seçimine gitmiştir. Dokuz milletvekilinden oluşan komite üyeleri arasında Melek görev almıştır⁹¹⁵.

911 Bu olay hakkında ayrıntılı bilgi için, Arda Baş, *Demokrat Parti Dönemi Türkiye-Mısır İlişkileri (1950-1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 181-189.

912 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 28, 24 Şubat 1954, s. 792-793.

913 *Cumhuriyet*, 3 Nisan 1949, s. 3.

914 CBCA Fon No: 30 10, Kutu no: 5, Dosya no: 27, Sıra no: 12-3.

915 CBCA Fon No: 30 10, Kutu no: 5, Dosya no: 27, Sıra no: 12-1.

21 Mayıs 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesine göre Londra'ya gidecek parlamentolar arası kurul üyeleri arasında Melek de yer almıştır. Adı geçen heyet 4 Haziran 1949 tarihinde Londra'daki Parlamentolar arası kurul toplantısına katılmak amacıyla Paris'e hareket ettiği haber yapılmıştır. Paris'te bir hafta kalacak ve Marsilya şehri üzerinden Londra'ya hareket edecekleri bildirilmiştir⁹¹⁶.

11 Ağustos 1951 tarihli diğer bir gazete haberine göre Parlamentolar arası birliği toplantısının İstanbul'da yapılacağı bildirilmiştir. Bu toplantıya Türk Parlamentosu adına katılacak heyet arasında CHP Hatay Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek de yer almıştır⁹¹⁷.

10 Şubat 1951 tarihli Milliyet gazetesinin yedinci sayfasında verilen habere göre Türk Parlamentolar Birliği Meclis Grubu, yaptığı açıklamada aynı yılın Eylül ayında İstanbul'da yapılan toplantı hakkında paylaşımlar yaptıktan sonra Kurul İdare Heyeti seçimi gerçekleştirilmiştir. Heyet listesinde Melek tekrar yer almıştır⁹¹⁸.

28 Ağustos 1952 tarihinde Berne'de düzenlenen 41. Parlamentolararası Birlik Konferansına katılacak parlamenterlerin tespiti amacıyla 8 üye adedinin iki katı aday listesi, tüzük gereği Başkanlık Divanınca tespit edilerek Meclis oylamasına sunulmuştur. Melek CHP Hatay milletvekili ve Kurul üyesi olarak bu listede yer almıştır. Oya sunulan listede yer alan Melek, teklif edilen üyeler arasından 210 sayısı ile en yüksek oyu almıştır⁹¹⁹.

Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu tarafından 28 Mayıs 1949 tarihinde Başbakanlığa yazdıkları 5 numaralı evrakta; Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu 19 Mayıs 1949 Çarşamba günü Büyük Millet Meclisinde Genel Kurul halinde toplandığı bildirilmiştir. Bu toplantıda Avrupa Parlamentolar Birliği'ne katılmanın faydası ve gerekliliği oy birliği ile onaylanmıştır. Müteşebbis Heyet'in hazırladığı Yönetim Komitesi üyelerinin seçimi gerçekleştirilmiştir. Buna göre Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grup Başkanı Memduh Şevket Esenal (Bilecik milletvekili), Başkan vekili Suut Kemal Yetkin (Urfa Milletvekili), Genel Sekreter Vedat Dicleli (Diyarbakır Milletvekili), Sayman Bekir Kaleli (Gaziantep Milletvekili) ve diğer üyeler Nuri Özsan (Muğla Milletvekili), Abdurrahman Melek (Gaziantep

916 *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1949, s.3; Bu geziye ait bir fotoğraf için ek 10. Dr. Mehmet Melek Arşivi.

917 *Milliyet*, 11 Ağustos 1951, s.3.

918 *Milliyet*, 10 Şubat 1951, s.7.

919 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 16, 20 Haziran 1952, s.359, 382-383.

Milletvekili), Dr. Sadi Irmak (Konya Milletvekili), Tezer Taşkıran (Kars Milletvekili) ve Sait Odyak (İzmir Milletvekili) olarak tespit edilmiştir⁹²⁰.

920 CBCA Fon No: 30 10, Kutu no: 5, Dosya no: 27, Sıra no: 12-1.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER FAALİYETLERİ, ÖLÜMÜ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

1. TİCARİ VE İDARİ FAALİYETLERİ

1.1. ASİ NEHRİ'NDEN ELEKTRİK ÜRETİM ŞİRKETİ

19. yy'da başlayan sömürgecilik hareketinin sonuçlarından biri de sömürge güçlerinin yerleşke bölgelerinde imar ve sağlık alanındaki faaliyetleridir. Fransız kontrolü altında bulunan İskenderun ve Antakya çevresinde de bu ve benzeri hizmetlerin gerçekleştirildiği görülmüştür⁹²¹.

Nehri Asi'den Elektrik İstihsalı Şirketi (Asi Nehri'nden Elektrik Üretim Şirketi) Antakya bölgesinde faaliyet gösteren Selamet-i Belde Cemiyeti⁹²² üyeleri tarafından kurulmuştur. Şirket kurucuları Cemiyet tarafından yapılan oylamada kararlaştırılmıştır. Cemiyetin ticari girişimi olarak 1921 yılının Ağustos ayında hayata geçirilmiştir. Fransız idarecilerinin kontrolünde gerçekleştirilen bu girişimde Dr. Abdurrahman Melek de yer almıştır⁹²³. O, şirketin kurucu ortaklarından birisi olmuştur. Ayrıca ilk yapılan toplantıda yönetim kuruluna da seçilmiştir. Melek dışındaki diğer yönetim kurulu üyeleri şunlardır: Balcızade Hacı Rıza Efendi, Müftüzade Hacı Sakip Efendi, Eczaneci Efendi, İskifzade Yusuf Efendi, Fehimpaşazade Suad Efendi. Ayrıca Samih Azmi (Ezer) Bey Cemiyet Başkanı sıfatıyla doğrudan yönetim kurulunda yer almıştır⁹²⁴.

Asi Nehri'nden Elektrik Üretim Şirketi yönetimi Harbiye Nahiyesi'nin Defne mevkiindeki Beytülma Şelalesi'nden ve Asi Nehri'nden elektrik elde edebilmek için girişimlerde bulunmuştur. Yönetim kurulu bu amaçla şirket için imtiyaz alma hakkı, keşif ve teminat bedellerinin yatırılması hatta kurucular adına söz söyleme yetkisini

921 İskenderun Sancağı ve çevresinde Cemiyetler ve manda idaresi tarafından gerçekleştirilen imar ve belediyeçilik faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için; Olcay Özkaya Duman, *Geçmişin Sesiyle*, s. 47; Volkan Payaslı, *Sancak'tan Vilayet'e*, s. 156.

922 Cemiyet'in, Antakya Türk Ocağının kapatılması üzerine kurulduğu iddia edilmiştir. 1921 yılında kurulduğu tahmin edilmişse de kesin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Volkan Payaslı *Sancak'tan Vilayete*, s. 162; Selamet-i Belde Cemiyeti'ni başkan Samih Azmi, Hacerzade Hafız Mustafa Efendi, Sipahizade Muharrem ve Attarzade dava vekili Avni Beyler gibi değerli Türk gençlerinden, iç yüzü Kuvayı Milliye'ye yardım etme gayesi ile dış yüzü de hükümetten bir takım taahhütler alarak ticaret yapma hedefini güdüyordu. Mehmet Tekin, *İşgal yıllarında Hatay Cemiyetleri I*, s.3-4; Cemiyet hakkında diğer bir kaynak, Müslüm Kabadayı, "Kitap Üstüne Kitap Koyanlardan: Hoca Bekir Efendi, *Ekinsanat*, Mayıs 2012/75, s. 27-29; Nuri Aydın Konuralp. *Hatay Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi*, Hatay Postası Gazete ve Basımevi, İskenderun 1970, s. 137-138.

923 Dr. Melek o tarihlerde bekâr olarak İstanbul'da yaşamakta ve asistanlık görevini sürdürmektedir. Antakya'da muayenehane açma tarihiyle şirketin kuruluş dönemi arasında 2 yıllık bir fark görülmektedir.

924 Mehmet Tekin, *İşgal yıllarında Hatay Cemiyetleri I*, s. 1-2.

elinde bulunduran 3 kişilik komisyon atamıştır. Bu kişiler Yönetim Kurulu Başkanı Hacı Rıza Efendi, Abdurrahman Melek ve Necip İspiridun Efendi'dir⁹²⁵.

Tüm bu gelişmelere rağmen Ankara Antlaşmasının üzerinden çok geçmeden şirket Yönetim Kurulu faaliyetlerini bilinmeyen gerekçelerle durdurmuştur. Bu süreç aynı zamanda Selamet-i Belde Cemiyeti'nin de sonu olmuştur⁹²⁶. Ancak bölgede elektrik üretimi için altyapı ve tesis kurma hazırlıklarının Fransızlar tarafından sürdürüldüğü ve de faaliyete geçirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1930'lu yıllarda Antakya'da 4 türbinli elektrik üretim santrali faaliyettedir⁹²⁷.

Hatay'ın anavatana ilhakının üzerinden 6 ay geçtikten sonra “*Antakya ve İskenderun Elektrik Müesseselerinin Mahalli Belediyelere Devri Hakkında Kanun*” teklifi gündeme gelmiştir. Bayındırlık Bakanlığı tarafından 14 Aralık 1939 tarihinde hazırlanan kanun teklifi, 20 Aralık 1939 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Teklif, Bayındırlık Komisyonu haricinde İçişleri, Gümrük ve Tekel, Maliye ve Bütçe Komisyonlarına da havale edilmiştir. Bayındırlık Komisyonu toplantısı, Bayındırlık Bakanının bizzat katılımıyla gerçekleşmiştir. Komisyonda Melek de yer almıştır. Hükûmete devredilen Antakya Elektrik üretim şirketinin belediyeye devri hakkında yapılan görüşme sonunda 8 Ocak 1940 tarihli rapor hazırlanmıştır. Buna göre; şirketin 30 Haziran 1939 tarihinde 3658 sayılı kanunla onaylanan Türk-Fransız anlaşması çerçevesinde 35 milyon frank karşılığında satın alınmış olmasına dikkat çekilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devletine henüz ilhak etmiş olan Hatay genelindeki bütün belediyelere gelir imkanı doğuracak şekilde bedelsiz olarak devri öngörülmüştür. Kanun teklifi, İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir⁹²⁸. TBMM Başkanlığı tarafından yasa teklifinin Bayındırlık Komisyonunca yeniden görüşülmesi için iade edildiği anlaşılmıştır.

Aynı dosyada Bayındırlık Komisyonunun 16 Nisan 1941 tarihli ikinci raporu da tespit edilmiştir. Bu rapora göre ise, adı geçen elektrik şirketlerinin belirlenecek bedel karşılığında devri teklif edilmiştir. Gerekçesinde ise şirketlerin devredilen malvarlığı ve kıymetlerinin kesin olarak bilinmemesi öne sürülmüştür. Ödenecek bedelin, belediyelerin bütçe durumlarına göre bedelinin ve süresinin tespit edilmesi istenmiştir.

925 A.g.e., s. 3.

926 Kulübün 1922 yılında Fransızlar tarafından kapatıldığı iddia edilmiştir. Remzi Siliöz, *a.g.e.*, s. 70.; Mehmet Tekin, *İşgal yıllarında Hatay Cemiyetleri I*, s.4.

927 Mehmet Tekin, *Antakya Tarihinden Yapraklar*, s. 59.

928 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C.17, 21 Nisan 1941, EK S. Sayısı 139.

Son olarak ödeme bedellerinin belirlenebilmesi için İçişleri, Maliye ve Bayındırlık Bakanlıkları tarafından ortaklaşa karar verilmesi teklif edilmiştir⁹²⁹.

Bilahare “*Antakya ve İskenderun Elektrik Müesseselerinin Mahalli Belediyelere Devri*” kanunu teklifi TBMM’nin 21 Nisan 1941 tarihli Genel Kurulunda görüşülmeye başlanmıştır⁹³⁰. Melek de söz almıştır. Encümenler tarafından düzenlenen teklifin birinci maddesinin⁹³¹ henüz açıklığa kavuşturulmadığını ifade etmiştir. Özellikle elektrik şirketinin kuruluşundan beri hissedar olan kişilerin haklarına dikkati çekmiştir. Bu müesseselerin bir anonim şirket olarak kurulmuş olduğunu hatırlatmıştır. Antakya’daki elektrik şirketinin hisselerinin % 51’inin Fransızlara, % 41’inin de katılımcılara ait olduğunu en azından şirketin kurulduğu yıllarda ortaklara ait hisselerinin % 30-35 oranında olduğunu belirtmiştir. Kanun teklifinin 1. maddesi çerçevesinde 30 Haziran 1939 tarih ve 3658 sayılı Türk-Fransız anlaşmasına bağlı protokole atıfta bulunarak, sadece Fransızların şirket üzerindeki haklarından bahsedilebileceğini hatırlatmıştır. Teklife göre şirketin bütün mal varlığı ve hukuki haklarının belediyelere devrinin anlaşıldığını belirtmiştir. Halbuki yerli hissedarların haklarının gözetilmediğini, bu eksikliğin kanun metnine bir açıklama şeklinde konulması lazım geldiğini ifade etmiştir.

Nafia Encümeni adına söz alan Eskişehir milletvekili İzzet Arukan, Antakya’daki “*Antiyos Elektrik Şirketi*”nin, Melek’in dediği gibi anonim bir şirket olduğunu kabul etmiştir. Arukan konuşmasında, Türk-Fransız anlaşması gereğince iki şirkete 35 milyon frank ödendiğini, bu bedelin neleri kapsadığına dair ayrıntılı bir listenin mevcut olmadığını bildirmiştir. Dolayısıyla pay sahiplerine göre değil Fransa Hükûmetinden devletin satın aldığı protokolde yer alan şartlar çerçevesinde belediyeye devredilebileceğini hatırlatmıştır.

Bu açıklama üzerine Melek yeniden söz alarak birinci maddenin hak sahiplerinin menfaatlerini garanti altına alacak şekilde yeniden düzenlenmesini istemiştir. Arukan ise, maddenin mevcut halinin yeterli olduğunu, hatta bütçe komisyonu tarafından önerilen “*müesseseler ile*” kelimesi yerine, kendi encümenlerinin “*müesseselere ait*”

929 a.g.e. EK S. Sayısı 139.

930 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 17, 21 Nisan 1941, s. 90.

931 Nafia Encümeni tarafından önerilen birinci maddede geçen ifade şöyledir: “Cumhuriyet Hükûmetinin mülkiyetine geçen Antakya ile İskenderun ve civarı elektrik müesseselerine ait emval, hak ve menfaatleri ile bu müesseselerin Nafia vekâletince muvakkaten işletildiği zamana ait hak ve vecibeler devir tarihindeki mevcutlarla birlikte Antakya müessesesi Antakya belediyesine, İskenderun ve civarı elektrik müessesesi İskenderun ve alâkadar belediye ve nahiyelerce teşkil edilecek birliğe devrolunur.”

emval hak ve menafi” kelimelerini eklendiğini belirtmiştir. Melek, görüşünde ısrar ederek “Protokol mucibince” denildiği zaman, İskenderun’daki şirkete ait malların hukukunun anlaşıldığını, başka hiç kimsenin hak talep edemeyeceğini vurgulamıştır. Buna karşılık Arukan, müesseselere ait “*satın alınan her şeyin*” devredildiğini bildirmiştir. Melek ise yapılan açıklamalardan tatmin olmamış, “*Bundan bu mana anlaşılıyorsa bir diyeceğim yok*” diyerek tepkisini dile getirmiştir.

Melek’e göre şirketlerden birisi anonim şirket özelliğinde olup, halk iştiraki de söz konusudur. Hissedarların haklarının devlet tarafından belediyeye bedelsiz devri doğru olmayacaktır. Hissedarların haklarını koruyacak hükümler kanunda açıkça yer almalıdır. Genel Kurulda kanun teklifi hakkındaki görüşmeler sırasında bazı mebuslar, Melek’in hissedarlarla ilgili itiraz ettiği hususlara da değinmişlerdir. Hissedarların hakları hususunda Dışişleri Bakanlığının Fransız yetkili makamlarına başvurması gerektiğini belirtmişlerdir. Hissedarların, devir yapıldığı tarihte Suriye vatandaşı olduğuna dikkati çekmişlerdir. Bu çerçevede Hatay Milletvekili Hamdi Selçuk’un, şirketlerin bedelsiz olarak belediyelere devrini isteyen takriri oylamaya sunulmuş ve reddedilmiştir.

Abdurrahman Melek yeniden söz alarak “*Antakya, İskenderun elektrik müesseselerine ait emval, hukuk ve menafiinin yerli eşhas elindeki hisselerin hukuku baki kalmak şartıyla*” kaydının kanunun 1. Maddesine ilave edilmesini istemiştir. Ayrıca Bütçe Encümeni Başkanı ve Çorum Milletvekili İsmet Eker’in de itiraf ettiği gibi devir işleminin bir anonim şirket şeklinde gerçekleşmediğini, dolayısıyla sadece bu şirketteki Fransızlara ait olan hak ve menfaatlerin Türk Hükûmetine devredilmiş olduğunu ifade etmiştir. Diğer ortakların, Türk vatandaşlarının hak ve menfaatlerini satmağa kesinlikle yetkileri olmadığını belirtmiştir.

Konuşmalar sırasında Zonguldak Milletvekili Rifat Vardar da söz alarak şirketin yabancı bir şirket olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Abdurrahman Melek, “*Bunun ecnebi bir şirket olduğunu kabul etmek yerli hissedarlara ellerindeki hisseler için bir muhatap aramak mecburiyeti hâsıl olur demektir. Bu muhatap kim olacaktır?*” sorusunu yöneltmiştir. Ayrıca önemli olanın hissedarların haklarının iptal edilmemesi, kayıt altına alınması olduğunu da ifade etmiştir. Bu sayede belediyelere devredilen şirketteki hak ve menfaatlerinin korunabileceğini belirtmiştir. Ardından Bütçe Komisyonu başkanı İsmet Eker, devredilen şirketin kanun gereği Hükûmete, dolayısıyla hazineye intikal etmiş olduğunu belirtmiştir. Eker, diğer hak sahiplerinin bu şartlarda

haklarını arayabileceklerini söylemiştir. Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Etili de Abdurrahman Melek’i destekleyici ifadeler kullanarak hak sahibi vatandaşların ellerindeki hisse senetlerinin durumunun ne olacağını sormuştur. Cevaben Çorum Milletvekili ve Bütçe Encümeni Başkanı İsmet Eker yerli denilen hissedarların Suriye tebaasından olduklarını, Fransızların şirketle ilgili devir protokolü hazırlanırken hissedarların haklarının kendileri tarafından tanınacağına dair söz verdiklerini bildirmiştir. O, “*Biz bu kanunda yalnız Hükûmete intikal eden hak ve menafî devrediyoruz. Hariçte kalmış emval ve menafi varsa bu, başka meseledir*” diyerek konuya açıklık getirmiştir. Samsun Milletvekili Ruşeni Barkın da hisse sahiplerinin Dışişleri Bakanlığına müracaat ederek paralarını Fransa’dan alabilmenin yollarını araştırmalarını tavsiye etmiştir.

Bu görüşmeleri takiben aynı gün kanunun 1.maddesi oylanarak encümenden geldiği şekilde kabul edilmiştir. Melek’in kanuna ilave ettirmek istediği ifadeler meclis genel kurulunca tasvip görmemiştir⁹³². Genel Kurulda kabul edilen kanun, *Resmi Gazetede* yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁹³³. Bayındırlık Komisyonu raporunda istenildiği gibi bedelsiz olarak devrinin gerçekleşmediği anlaşılmıştır⁹³⁴.

1.2. GÜNDÜZ SİNEMASI PROJESİ

Abdurrahman Melek’in iktisadi faaliyetleri arasında, daha sonraları Gündüz Sineması olarak anılacak olan Antakya’daki Empire (imparatorluk) Sineması binası için hazırladığı mimari projeyi de zikretmek gerekir. Belediye 1935 yılında şehrin eğlence ihtiyacını karşılamak üzere bir sinema binası yapılmasını kararlaştırmıştır. Binanın Köprübaşı’na yapılması uygun görülmüştür. Nihayet bahsi geçen mevkide yer alan ve mülkiyeti belediyeye ait olan han, dükkanlar ve gazhanenin bulunduğu alanda karar kılınmıştır.

Ancak, belediyenin bu binayı yapacak yeterli parası olmadığından işin özel teşebbüse yaptırması gündeme gelmiştir. Bu amaçla bir proje yarışması düzenlenmiştir.

932 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 17, 21 Nisan.1941, s.90-91.

933 Resmi Gazete, 6 Mayıs 1941, sayı 4801. Kanunun birinci maddesi “30/6/1939 tarih ve 3658 sayılı kanunla tasdik edilmiş olan Türk - Fransız anlaşmasına bağlı protokol mucibince Devletin mülkiyetine geçen Antakya ve İskenderun Elektrik müesseselerine aid emval, hukuk ve menafinin ve Nafia Vekâletince şirket usullerine göre muvakkaten işletildikleri zamana aid hak ve vecibelerin, Dahiliye, Maliye ve Nafia Vekâletleriyle Antakya, İskenderun, Beylân ve Kırıkhan Belediyeleri arasında anlaşarak takarrür ettirilecek bir bedel mukabilinde bu belediyelere veya bunların teşkil edecekleri bir birliğe devre Maliye Vekili salâhiyettardır. Bu bedelin kaç senede ve kaç taksitte ödeneceği yine aynı suretle tesbit olunur.” şeklindedir.

934 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, C. 17, 21 Nisan.1941, s.96.

Proje şartları içerisinde sinema yapılacak arazinin proje sahibine ücretsiz olarak tahsisi de vardır. Yapılacak sinema için Nisan 1935 tarihinde bir proje yarışma açılmıştır. İlan edilen şartnameye göre hazırlanmış olan projeler 45 gün içerisinde belediyeye teslim edilecekti. Proje yarışmasına Dr. Abdurrahman Melek, Lütfullah Mahfuz ve Rasim Yahya (Adalı) katılmışlardır. Bina planı ve haritalarından oluşan projeler, Sancak'taki Fransız Delegenin başkanlık ettiği 12 üyeli özel bir komisyon tarafından değerlendirilmiştir. Nihayetinde komisyon 11 oyla Rasim Yahya (Adalı) tarafından Mühendis Leon Benjuda'ya⁹³⁵ çizdirilen projeyi kabul etmiştir⁹³⁶.

İnşaat 20 Ağustos'ta başlamış ve 8 ay içinde tamamlanarak bina sahibi Rasim Adalı tarafından bir sinema işletmecisine kiraya verilmiştir. İşletmeci, sinemasına “*Cine Empire*” adını vererek hizmete açmıştır. Bilahare Hatay'ın anavatana katılma sürecinde sinemanın adı değişmiştir. Hatay'a ilk giren askeri birliklerin komutanı Orgeneral Asım Gündüz'e atfen 15 Haziran 1938 tarihinde Gündüz Sineması adı verilmiştir⁹³⁷.

1.3. TÜRK HAVA KURUMU MERKEZ KURULU ÜYELİĞİ

Türk Hava Kurumu (THK), “*Büyük Genel Kurul*” toplantısı sonunda Genel Başkan ile 11 asıl ve 11 yedek üyeden oluşan Merkez Kurul üyelerini “*Türk Hava Kurumu Tüzüğü*” uyarınca seçmektedir. Dr. Abdurrahman Melek de 9. dönem milletvekilliği sırasında. “*THK Büyük Genel Kurul*” toplantısı 2 Temmuz 1952 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve THK Merkez Kurul üyeliği görevine seçilmiştir Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Erzurum Milletvekili Mustafa Zeren'in başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, halen görevde veya emekli olmuş milletvekilleri ile yönetmelik gereği eski THK başkanlarından seçilen kişilerle Merkez Kurul üyeliği listesi oluşturulmuştur. Kurumun tüzüğü gereği Kurul üyeleri gizli oyla seçilmiştir⁹³⁸. Oylama sonucunda milletvekillerinden Mustafa Zeren (Erzurum), Enver Güreli (Balıkesir), Latif Aküzüm (Kars), İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), Raif Aybar (Bursa), Mahmut Goloğlu (Trabzon), Mazhar Şener (Giresun), Abdurrahman Melek (Hatay), Rüştü Oktar (Van), Fikret Karabudak (Denizli), Kasım Küfrevi (Ağrı), Şevki Yazman (Elazığ), Mahmut Nedim Gündüzalp (Edirne), Şevket Turgut ve Rifat Özdeş (Kırşehir),

935 *Asi Güllüslüm Ah Güzel Antakya*, Derleyen Hakan Mertcan, ed. Tanıl Bora, Yay. haz. Demet Sayınta, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.318.

936 Mustafa Tarım, Sancak'tan Devlet'e İdari Değişimin Bir Sembolü Olarak Cine Empire (Gündüz Sineması), Anavatan'a Katılışının 80. Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu bildirisi, 4-6 Nisan 2019 Hatay, S.1277.

937 <https://www.hatayzafer.com.tr/tarih-in-en-onemli-tanigi-gunduz-sinemas/> Erişim: 10 Eylül 2019.

938 Türk Hava Kurumu Tüzüğü, s.14, 18.

Nahit Pekcan (Erzincan), Şeref Mengü, Rifat Öçtem (Sivas) ve milletvekili olmayan Celal Maral⁹³⁹ THK Merkez Kurul üyeliği görevine seçilmişlerdir⁹⁴⁰.

1.4. DEMİRTEPE HALK İSTİHLAK KOOPERATİFİ

Türkiye’de ilk istihlak kooperatiflerine, Birinci Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında İstanbul’da rastlanılmıştır. Bu kooperatiflerin amacı satın aldığı tüketim maddelerini ortaklarına ve tüketicilere dağıtmak ve ortakların ihtiyaçlarını karşılayacak girişimlerde bulunmaktır. 1914-1918’li yıllarda İstanbul’un muhtelif semtlerinde kurulan kooperatiflerin ortakları daha ziyade orta halli şehirli halktan oluşmuştur. 1943 yılının sonunda Türkiye Cumhuriyeti’nde resmi olarak kayıtlı 60 adet tüketici kooperatifi bulunmaktadır⁹⁴¹.

Abdurrahman Melek’in kurucuları arasında yer aldığı Demirtepe Halk İstihlak (Tüketim) Kooperatifi’ne gelince bu husustaki ilk teşebbüslerin 1942 yılı başlarına dayandığı görülür. 17 Ocak 1942 tarihinde kooperatif Esas Mukavelenamesini kurucu üyeler tarafından hazırlanmıştır. Söz konusu metin 23 Ocak 1942 tarihinde Ankara Dördüncü Noterine onaylatılmıştır. Bilahare Ticaret Bakanlığı’na gönderilen mukavele metnini bu bakanlık onay için 2 Şubat 1942’de Bakanlar Kuruluna havale etmiştir. Bakanlar Kurulu, Ticaret Kanunu’nun 479. maddesi gereğince 14 Şubat 1942 tarihinde kooperatifin kuruluşunu onaylamıştır. Kooperatif sözleşmesinin 5. maddesine göre 31 yıllığına kurulmuşsa da bu süre Umumî Heyet kararıyla uzatılabilecektir⁹⁴².

Kooperatifin kuruluş sermayesi 1700 liradır. Bu sermaye ortaklarının taahhüt ettikleri hisselerin tutarından ibaret ve değişmekle beraber her biri 5 lira kıymetinde 340 hisseden oluşmuştur. Bu kurucu üyeler dışında sözleşme hükümlerine uymayı kabul eden ve adedi 5 lira olan hisselerden on hisse alan herkes kooperatife üye olabilecektir. Diğer bir ifade ile üye sayısında bir sınırlama söz konusu değildir.

Demirtepe Halk Tüketim Kooperatifininin 34 kurucu üyesi arasında Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek de yer almıştır. O’nun dışında Millî Eğitim Bakanı Hasan-Ali Yücel, İçişleri Bakanı Fayık Öztrak, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Gedeleş, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanı Hilmi Uran, Manisa

939 Celal Maral hakkında ayrıntılı bilgiye erişilememiş cenaze ilanında “THK eski başkanlarından” ifadesine rastlanılmıştır. *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1968, s.5.

940 *Milliyet*, 2 Temmuz 1951, s. 2.

941 Muhlis EFE, “Türk kooperatifçiliğinin Gelişim Tarihi ve Bugünkü Durumu”, *Karınca Kooperatif Postası*, Türk kooperatifçilik Cemiyeti, C. 9, S. 82-83 (Özel Sayı), 1943, s. 9.

942 *Resmî Gazete*, 7 Mart 1942, sayı 5051, s. 2381.

Milletvekili Refik Şevket İnce, Uşak Milletvekili Alaettin Tiritoğlu, Gaziantep Milletvekili Bekir Kaleli, Bingöl Milletvekili Feridun Fikri, İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan, Cumhurbaşkanlığı Yazı İşleri Müdürü Rıza Ertan, Hıfzıssıhha Enstitüsü Müdürü Dr. Server Kâmil Tokgöz, Türk Ticaret Bankası Genel Müdürü Sait Hamit Başak, Cumhuriyet Halk Partisi Halkevleri Müfettişi Behçet Kemal Çağlar, Ulus Gazetesi Müdürü Naşit Hakkı Uluğ ve Ulus Gazetesi Başyazarı Falih Rıfkı Atay gibi isimler de kurucu üyeler arasında yer almıştır⁹⁴³.

Görüldüğü üzere kooperatifin kurucuları üst düzey bürokrasi ve milletvekilleri ağırlıklıdır. Nitekim Uzgören bu kooperatifin Cumhuriyet Halk Partisi Demirtepe Şubesi'nin girişimleri ile kurulduğunu ifade etmiştir. Ankara'da Atatürk Bulvarı'nda hizmete açılan Kooperatifin üye sayısı ilk etapta 1274 kişiye kadar yükselmiş ise de 1943 yılı sonunda, sebebi bilinmemekle beraber 1150'ye kadar inmiştir. Demirtepe Halk İstihlak Kooperatifi satış ofisinde veresiye uygulanmamakla beraber ortak olmayanlara da satış yapılmaktadır. Fakat ortakların alış veriş, ortak olmayanların oranına göre çok daha azdır, bu oran % 30 ve % 70 derecesinde gerçekleşmiştir.

Kooperatifin 1942 yılındaki cirosu 240 000 lirayı bulmuştur. Elde edilen bu kar ile yaklaşık on katı kadar gelir sağlanacağı tahmin edilmiştir. 1942 yılı karı ortaklara dağıtılmayarak ihtiyata alınmış, 1943 yılı fiyat farkının ise kooperatifle yapmış oldukları kar oranında ortaklara dağıtılması planlanmıştır⁹⁴⁴.

Kooperatifin Yönetim Kurulu üyeleri şunlardır; Başkan, Feridun Fikri Düşünsel ve üyeler; Alaettin Mizanoğlu, Ferit Renda Üye, Ahmet Güngör, Celal Maral ve Samet Ağaoğlu. Müdür, Suat Ertem ve de Murakıb olarak H. Saffet Tari, Nabi Aktan ve Nihat Erat. Bir yazıda kooperatifin idare meclisi üyelerinin “*şehirli, tanınmış ve sevilmiş*” kimselerden oluştuğu belirtilmiştir.

Kooperatifin 1942 yılı sonundaki sekiz aylık devreye ait bilânçoya göre bütçesi şu şekilde açıklanmıştır⁹⁴⁵. Kooperatifin bankalarda ve kasasında nakit olarak 9.910,32 lirası vardır. Hissedarlardan üyelik bedeli olarak alınan 11.575 lira ise kuruluş

943 Kurucu üyeler listesi için bkz *Resmî Gazete*, 7 Mart 1942, sayı 5051, s. 2381-2385; Özlem Yıldırım Kocabaş'ın makalesinde T.C. Merkez Bankası İdare Meclisi üyeliği ve Türk Ekonomi Kurumu Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapmış olan Nusret Namık Uzgören'in kooperatif kuruculuğu yönüyle ön plana çıktığı ve Demirtepe Halk İstihlak Kooperatifi'nin kurucuları arasında yer aldığı ifade edilmiştir. Ancak kurucular arasında bu isme rastlanmamıştır. Özlem Yıldırım Kocabaş, Türkiye'de Kooperatifçilik Hareketinin Düşünsel Boyutu, 20. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Ankara 2011, s. 66.

944 Nusret Namık Uzgören, “Ankara'da Yeni Bir İstihlak Kooperatifi: Demirtepe Halk İstihlak Kooperatifi”, *Karınca Kooperatif Postası*, Türk kooperatifçilik Cemiyeti, C. 9, S. 82-83 (Özel Sayı), 1943, s. 11.

945 A.g.e. s. 11-12.

masrafları ile demirbaş ve satış malları için harcanmıştır. Kooperatifin 1942 yılı Aralık ayı sermaye bedeli 61.900 lira olarak açıklanmışsa da bu bedelin yarıdan fazlasını satış amaçlı ticari malların bedeli olan 36.939,61 lira oluşturmuştur. Açıklanan rakamlara göre kooperatifin bilanço değeri 63.517,37 lira olarak ilan edilmiştir⁹⁴⁶.

Milli Savunma Bakanlığı ihtiyacını karşılamak amacıyla Ankara'da Demirtepe Halk Tüketim Kooperatifiyle 9 Temmuz 1949 tarihinde sözleşme yapıldığı anlaşılmıştır. Buna göre, Toprak Mahsulleri Ofisi emrine, Urfa, Diyarbakır ve Konya bölgesinden 1949 yılında 1550 ton 990 kilo erimiş süt yağı satın almayı ve bu hizmetinden dolayı kooperatife, satın alma bedeli üzerinden % 2,5'a kadar komisyon vermeyi kabul ettiğini beyan etmiştir. Ancak Demokrat Parti Denizli Milletvekili Fikret Başaran, bu sözleşme gereği Diyarbakır'dan satın alınan yağın yüksek fiyatla satın alındığı iddiasıyla soru önergesi vermiştir. Önergede devletin maddi zarara uğratılması hakkında tahkikat yapılıp yapılmadığını sormuştur. Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete'nin önergeye verdiği sözlü cevabında, kooperatif ile ilgili olarak Demirtepe Halk Tüketim kooperatifinin Diyarbakır'da 4 Ağustos 1949 tarihinde başlayan yağ alım işlemi sırasında malın ucuza alındığı gerekçesiyle mahalli yağ tüccarları şikâyetçi olduğunu söylemiştir. Bu nedenle 19 Ağustos 1949 tarihinde bölgeye müfettiş gönderilerek Yağ Borsası ve Toprak Mahsulleri Ofisi arasında yeni bir sözleşme imzalandığını belirtmiştir. Sonuçta kooperatif, alım işlemlerinde devre dışı bırakılarak Yağ Borsası lehine fiyat artırımını gerçekleştirmiştir. Ancak Bakan, Demirtepe Halk Tüketim Kooperatifi'nin yaptığı sözleşmeyi Toprak Mahsulleri Ofisine devretmesini doğru bulmadığını ifade etmiştir.

Denizli Milletvekili Fikret Başaran, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete'nin konuşması üzerine söz almış ve verilen cevapları tatminkar bulduğunu beyan etmiştir. Diğer taraftan Milletvekili Başaran, Demirtepe Halk Tüketim Kooperatifi'nin yağ satın

946 Demirtepe Halk İstihlâk Kooperatifine ait 1942 yılı sonu bilanço raporu. Nusret Namık Uzgören, *a.g.e.*, s.19.

Aktif (var olanlar)		Pasif	
Kasa	2.113,77	Sermaye	61.900,00
Bankalar Cari Hesap	7.796,55	İhtiyat Akçeler	
Demirbaş Eşya	3.202,08	a) Adi: 31,00	Kültür ve propaganda için toplam: 62,00
Emtia (Ticari Mallar)	36.939,61	b) Koop. Fonu: 31,00	
Muhtelif Borçlular	1.215,53	Amortismanlar (demirbaş yıpranma payı)	320,00
Tesis Masrafları	524,83	Muhtelif Alacaklılar	677,20
Hissedarlar	11.575,00	Safi Fiyat farkı	557,97
Yekün	63.517,37	Yekün	63.517,37

alma sürecindeki faaliyetlerini ve bakanlığın bu konudaki uygulamalarını eleştirmekten geri durmamıştır⁹⁴⁷.

1.5. MERKEZ BANKASI YÖNETİM KURULU ÜYELİĞİ (1955-1961)

Abdurrahman Melek'in 9. Dönem Hatay milletvekilliği 14 Mayıs 1954 tarihinde sona erdi. Melek yaklaşık bir yıl sonra 31 Mayıs 1955 tarihinde dönemin başbakanı Adnan Menderes imzasıyla Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyeliğine atandı. Konu ile ilgili Bakanlar Kurulu kararında "Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İdare Meclisi Başbakanlığı "A" sınıfı hissesini temsil etmek üzere" üyeliğe Dr. Abdurrahman Melek'in atanmasının uygun görüldüğü belirtilmiştir. Aynı karar evrakında maaşının 875 lira olduğu bildirilmiştir⁹⁴⁸. İlerleyen tarihlerde maaşı artmıştır. Nitekim 1959 yılına ait bir belgede maaşının 1750 lira olduğu belirtilmiştir⁹⁴⁹.

Diğer taraftan Abdurrahman Melek'in Merkez Bankasındaki görev süresi 1958 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yeniden uzatılmıştır. Maliye Bakanlığı tarafından 7 Mayıs 1958 tarihinde hazırlanan ilgili dosyada hizmet süresi 1 Haziran 1958 tarihinde sona erecek olan Melek'in kurul üyeliğinin yenilenmesi talep edilmiştir. Bakanlar Kurulunun 10 Mayıs 1958 tarihli toplantısında bu talep onaylanmıştır⁹⁵⁰. 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında da Melek bu görevine devam etmiştir. Maliye Bakanlığının 26 Eylül 1960 tarihli kararıyla hazırlanan dosyaya göre Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Müdürler Kurulu üyeliklerine Muhtar Uluer ile Abdurrahman Melek'in atanması önerilmiştir. Bu öneri Bakanlar Kurulunun 12 Ekim 1960 tarihli toplantısında onaylanarak yürürlüğe girmiştir⁹⁵¹.

Torunu Mehmet Melek ile yapılan röportajdan edinilen bilgiye göre Abdurrahman Melek'e Merkez Bankası yönetim kurulu üyeliği teklifini götüren kişi bizzat Başbakan Adnan Menderes'tir. Melek'in Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği görevi, 1961 yılına kadar devam etmiş, bu yıl yaş haddi nedeniyle görev süresi

947 Verilen önerge kapsamında rakamlara ait tüm ayrıntılar ve iddialar için bakınız, TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. 7, 18 Mayıs 1951, s.342-348.

948 CBCA Fon No: 30-18-1-2, Kutu No: 139 - Dosya No: 47 - Sıra No: 16; Merkez Bankası İdare Meclisi üyesi Galip Serter'in istifası sebebiyle açılan üyeliğe atanmıştır.

949 CBCA Fon No: 030-18-01-02-152-36-5-1 ve 2; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 26 Nisan 1956 Tarihli Hissedarlar Umumî Heyetine Arzolanun 1955 Yirmidördüncü Hesap Yılı Hakkında İdare Meclisi ve Murakebe Komisyonu Raporlarıyla Bilanço ve Kar ve Zarar Hesabı, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara 1956, s.1.

950 CBCA. Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 149 - Dosya No: 26 - Sıra No: 20

951 CBCA. Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 157 - Dosya No: 21 - Sıra No: 12; TC Cumhurbaşkanlığı Arşivi Ebis sıra no 04005513, ek no5, kayıt no 276148.

uzatımı gerçekleşmemiştir⁹⁵². Melek, emekli sandığı kanununun 40. maddesine istinaden 65 yaşını tamamlayan kamu görevlilerine tanınan haktan faydalanarak yaş haddi gerekçesiyle 14 Temmuz 1961 tarihinden itibaren emekliye ayrılmıştır⁹⁵³.

Bununla birlikte kızı Gökçen Erner'in ifadesine göre Melek, milletvekilliği sona erdiğinde henüz emeklilik hakkı elde edebilmiş değildi. Emeklilik için gerekli olan prim gününü tamamlayamamıştı. Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği onun bu eksikliği tamamlamasını sağlamıştır. Bu yüzden Melek aile içi toplantılarda zaman zaman Adnan Menderes'e şükran borcu olduğunu dile getirmiştir⁹⁵⁴.

2. EMEKLİLİĞİNİN BAŞLANGICINDAN VEFATINA KADAR

1961 Anayasası⁹⁵⁵ ile iki meclisli bir döneme geçilmiştir. Bu dönem 1980 ihtilaline kadar devam etmiştir. Bu meclislerden birisi Türkiye Büyük Millet Meclisi iken ikincisi Cumhuriyet Senatosudur⁹⁵⁶. Cumhuriyet Senatosuna seçilebilmek için yükseköğretim mezunu olmak gerekmektedir. Senato; Mili Birlik Komitesi üyeleri, Cumhurbaşkanının seçtiği üyeler ve halkın oyu ile seçilen üyelerden oluşmaktaydı⁹⁵⁷.

Türkiye 15 Ekim 1961 yılında yapılacak olan hem senato hem de milletvekili seçimlerinde iki ayrı oy kullanacaktı. 1961 seçimlerine CHP, YTP⁹⁵⁸, AP, CKMP⁹⁵⁹ olmak üzere 4 parti katılmıştı. Adalet Partisi, %34,8 oyla 158, CHP %36,7 oyla 173, CKMP %14 oyla 54, YTP %13,7 oyla 65 milletvekili çıkarmıştır. Bu rakamlarla doğru

952 Torunu Faik Oğlu Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme. 06 Ağustos 2014.

953 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Anonim Şirketi 26 Nisan 1962 Tarihli Hissedarlar Umumî Heyetine Arzolan 1961 Otuzuncu Hesap Yılı Hakkında Müdürler Kurulu ve Murakıplar Raporları Bilanço ve Kar ve Zarar Hesabı, Ankara 1962, s.140. "1961 yılında Müdürler Kurulu Üyeleri arasında meydana gelmiş olan değişiklikler: "A" sınıfı üyelerinden Dr. Abdurrahman Melek, yaş haddi dolayısıyla, 14.7.1961 tarihinden itibaren emekliye ayrılmış bulunmaktadır".

954 Gökçen Erner ile yapılan röportaj, 8 Ağustos 2015.

955 9 Temmuz 1961 tarih ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 27 Mayıs 1961 tarihinde Kurucu Meclis tarafından kabul edilmiş, halkoyuna sunulmak üzere 31 Mayıs 1961 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmış, 9 Temmuz 1961 günü yapılan halkoylaması ile % 61.7 oranında "ever" oyu ile kabul edilmiş ve 20 Temmuz 1961 tarih ve 10859 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır. <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm>, Erişim 20.11.2018)

956 Milli Birlik Komitesi tarafından 1961 yılında yeni Anayasa oluşturulmasıyla beraber çift meclisli bir yönetim anlayışı kabul edilmiştir. Bunlar; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'dur.

957 Tunca Özgeşi, "Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosunun Yeri", *Türkiyat Mecmuası*, C.21, Güz 2011, s. 291.

958 Yeni Türkiye Partisi, Ekrem Alican'ın kurduğu parti. Alican daha önce 1951 yılında muhalif bir parti olan Hürriyet Partisinin de kurucusudur. Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 11. Bs., Çev. Yavuz Alogan, İstanbul 2012, s. 164.

959 "1960 darbesi sonrası 12 Ocak'ta siyasi parti faaliyetlerine izin verilmesi ile siyasi faaliyetler başlamıştır. 11 Şubat'ta Ragıp Gümüşpala başkanlığında Adalet Partisi (AP), 13 Şubat'ta Ekrem Alican Başkanlığında, Demokrat Parti'nin devamı oldukları iddiasında olan Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve 13 Şubat 1961'de Kemal Türkler ve Rıza Kuas önderliğinde işçi, köylü ve bütün sömürülen sınıfların haklarını korumak iddiasıyla Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurulmuştur. Seçimlere Cumhuriyet Halk Partisi ile Millet Partisi'nin yerini alan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi de katılacaktır". Ayşe Erkmen, "Türkiye'de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (3), 2018, s. 1230

orantılı olarak Cumhuriyet Senatosu'nda AP 71, CHP 36, CKMP 16 ve YTP 27 senatörlük elde etmiştir⁹⁶⁰. Hatay, 1 CHP ve 1 YTP Senato üyesi çıkarabilmiştir⁹⁶¹.

Abdurrahman Melek, Merkez Bankası'ndan emekli olduktan sonra siyasi hayata dönüş yapmak amacıyla bahsi geçen Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde CHP'den aday olmuştur⁹⁶². Hatay ilinden 7 senatör adayı arasında yer almıştır. 13 Eylül 1961 tarihli Milliyet gazetesinde adaylar hakkında liste yayınlanmıştır. Ayrıca parti yoklamalarının 15 Eylül 1951 tarihinde gerçekleştirileceği bilgisi de verilmiştir⁹⁶³. Fakat Melek, 1961 seçimleri sonucunda Senato Üyesi seçilememiştir.

Bu gelişmeler sonucunda Melek, Ankara'da ailesi ve dostlarıyla vakit geçirmek üzere planlanmış bir yaşam sürmeye başlamıştır. Bu tercihte bulunurken şu cümleleri sarfetmiştir: “*Aynı kafada olan arkadaşlarım kalmadı artık, gençler de çok farklı düşünüyorlar*”. Diğer yandan Melek, doktorluk mesleğine de dönmemiş, tekrar muayene açmamıştır. Bunun sebebini de tıbbi bilgilerinin eskimesi ve yeni bilgilere uzak kalması olarak ifade etmiştir⁹⁶⁴.

Melek'in 1961'de başlayan emeklilik hayatı, kış aylarında Ankara'da geçmiştir. Uzun bir süre Ankara Palas Oteli'ne hemen her akşamüstü arkadaşlarıyla sohbet etme amacıyla uğramaya devam etmiştir. Sabahları da düzenli olarak yaptığı yürüyüşlerini aksatmamıştır. Yazları ise sırasıyla İstanbul Moda'da sonraları ise Büyükkada Anadolu Kulübü'ne düzenli olarak gitmiştir. Daha sonra Tuzla-Gebze yakınlarında Bayramoğlu Otelinde⁹⁶⁵ sadece bir yaz kalmıştır. Bu bölgeyi temiz ve sakin bulduğu için kendisine ev yaptırmaya karar vermiştir. Hayatının son 10 yılının yaz aylarını bu evde geçirmiştir. Yine 1968-77 yılları yazında Bayramoğlu Oteli'nin kulübüne de düzenli olarak gitmiştir⁹⁶⁶.

Melek'in hayatındaki en üzücü olaylardan biri, Eşi Leman Melek'in 27 Mart 1971 tarihinde vefat etmesidir⁹⁶⁷. 29 Mart 1971 tarihli bir gazete kupüründe yer alan ölüm ilanında Hacı Hasan Hilmi Paşa ve Hayri Hanım'ın kızı, Baha Erker'in kızkardeşi

960 Bülent YAVUZ - Mahmut Bülbül, “Çift Meclis Sistemi ve Türkiye”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, Yıl 2012, S. 1, s.240. ss.217-260.

961 *Hürriyet*, 19 Ekim 1961, s. 2.

962 TC Cumhurbaşkanlığı Arşivi Ebiş Sıra No 04005513, Ek No 5, Belge Kayıt No 276148.

963 *Milliyet*, 13 Eylül 1961, sayfa 5.

964 Gökçen Erner ile yapılan röportaj, 8 Ağustos 2015.

965 Bayramoğlu Oteli birkaç yıl sonra Yapı Kredi Bankası'na satıldı ve banka çalışanlarının dinlenme tesisine çevrildiğinden sadece birkaç sene gidebilmiştir (Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme 2015).

966 Mehmet Melek ile yapılan görüşme 2015.

967 Vukuatlı nüfus kayıt örneği

olduğu bilgisi verilmiştir. 29 Mart Pazartesi günü öğle namazını müteakip Ankara Hacı Bayram Camiinden defnedileceği bildirilmiştir⁹⁶⁸.

Abdurrahman Melek, 11 Ocak 1975 tarihinde de TRT’de “Her Hafta Bir Konuk” programında Hıfzı Topuz’un konuğu olmuştur⁹⁶⁹. Bu röportajda 1914’lü yıllardan başlayarak İkinci Dünya Savaşının başladığı döneme rastlayan 1 Eylül 1939 tarihine kadarki yaşanan gelişmeleri ve siyasi faaliyetlerini paylaşmıştır⁹⁷⁰.

Aynı yıl, 5 Aralık 1975 tarihinde Arı İnan ile de bir röportaj gerçekleştirmiştir. Bu röportajda daha çok Sancak Valiliği dönemi ile ilgili olayların ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Röportajda Melek’e Türkiye’den ne gibi yardımlar aldınız kimlerle temas haline geçtiniz sorularına karşılık Melek, Cevat Açıkalın aracılığı ile Türkiye ile temas halinde olduklarını vurgulamıştır. Diğer yandan Atatürk ile sağlanan iletişimin Hasan Rıza Soyak ile gerçekleştirildiğini dile getirmiştir⁹⁷¹.

2.1. ÖLÜMÜ

Abdurrahman Melek, 13 Ocak 1978 Cuma günü Ankara’da İnkılap Sokak’taki evinde vefat etmiştir. Herhangi bir kronik hastalığı olmayan Melek, o sabah küçük kızı Erdem tarafından yatağında vefat etmiş hâlde bulunmuştur⁹⁷². Merhum Melek’in ailesi tarafından verilen ölüm ilanında; “*Antakyalı Merhum Hacı Faik Melek ve Merhume Hatice Melek’in oğulları, Merhume Leman Melek⁹⁷³’in eşi, Faik, Erdem ve Gökçen’in babaları*” ifadesi kullanılmıştır. “*Hatay Devleti eski başbakanı, 1938-1954 yılları arasında Gaziantep ve Hatay Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek’in 13 Ocak 1978*” tarihinde vefat ettiği bilgisi paylaşılmıştır. Merhumun cenazesinin 16 Ocak 1978 Pazartesi günü öğle namazını müteakip Maltepe Camii’nde kılınan cenaze namazından sonra Ankara Karşıyaka Mezarlığında defnedileceği bildirilmiştir⁹⁷⁴.

968 *Milliyet*, 29 Mart 1971, s.11. Haber metninin devamında “Faik, Erdem ve Gökçen’in annesi, Selma Melek ve Erdem Erner’in kayınvalidesi, Hasan Erker’in halası, Ahmet, Mehmet ve Ömer’in büyükkannesi iyi insan Leman Melek Hanımefendi” ifadesi yer almaktadır.

969 TRT röportajına ait kayıtlar TRT arşiv dairesinde tespit edilememiştir. Ayrıca TRT Ankara Radyosu arşivinde de herhangi bir kayda rastlanılmamıştır.

970 Hıfzı Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, 10. Bs. , Remzi Kitabevi, İstanbul 2015, s. 148-152.

971 Arı İnan. *Tarihe Tanıklık Edenler*, TTK, s. 192.

972 Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme Aralık 2019.

973 Leman Melek’in 27 Mart Cumartesi günü vefat ettiğine dair ailesi tarafından yayınlanan cenaze haberi. *Milliyet*, 29 Mart 1971, s. 11

974 *Milliyet*, 15 Ocak 1978, s.12.

Cenaze töreni 16 Ocak günü gerçekleşmiştir. Çünkü o tarihte Cezayir büyükelçiliği görevinde bulunan, oğlu Faik Melek'in gelmesi beklenmiştir⁹⁷⁵. Defin işlemini takiben basında “*Hatay'ın eski başbakanı Melek'in cenazesi törenle kaldırıldı*” başlığı ile bir haber yapılmıştır. Habere göre TBMM önünde yapılan törende dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, Bakanlar, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, çeşitli partilerden milletvekilleri ve Meclis Protokolünün törende yer aldığı bildirilmiştir⁹⁷⁶. Naaşı, cenaze töreninin ardından Karşiyaka Mezarlığı'nda H13 Ada ve 370 numaralı parseldeki kabrine konulmuştur⁹⁷⁷. Ölümünden sonra ismi Antakya'da bir caddeye verilmiştir.

2.2. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Abdurrahman Melek, İskenderun ve Antakya dolaylarında gerçekleştirdiği faaliyetlerinde topluma, yaşadığı çevreye ve fikir birliği içinde olduğu insanlara faydalı işler gerçekleştirmiştir. Yaptığı büyük hizmetlerin belgelendirilmesi kadar, yaşamı ve fikirleri de tanıtılmalıdır. Devletin resmi kayıtlarında, hatıralarda ve gazetelerde yer bulan bilgiler ışığında hazırlanan çalışmalar, akademik camiaya ve gelecek nesillere tanıtılmasında hatta tarihte hak ettiği yeri almasında etkili olacaktır.

Fikri yapısı itibarıyla milliyetçi bir kişiliğe sahiptir. O'nun bu yönü genç yaşta belirginleşmiştir. Henüz Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyesi'nde okurken 1914 yılında 3 arkadaşıyla birlikte Antakya'da Türk Ocağı şubasını kurmuştur⁹⁷⁸.

Ankara Anlaşmasının hemen akabinde Antakya'da Fransızların Suriye ve Lübnan Fevkalade Komiseri General Gouraud ile görüşmüş, bu görüşmede generalin Türkleri azınlık olarak zikretmesine karşılık “*General! burada Türkler ekalliyet değil tam bir ekseriyettir. Burası tam bir Türk memleketidir. Eğer siz bir Türk muhibbi iseniz ona göre muamele yapmalısınız*”⁹⁷⁹ diyerek tepki göstermiştir.

Kızı Gökçen Erner'in ifadesiyle “*O, evvela vatanperverdir*”. Abdurrahman Melek, vatanseverliğini yaşadıklarından dolayı sonradan kazanılmış bir düşünce olarak değil, içinden gelen bir yaşam felsefesi olarak nitelendirilmiştir. Hatta gençliğin

975 Dr. Mehmet Melek ile yapılan röportaj.

976 *Milliyet*, 17 Ocak 1978, s.12.

977 <https://mebis.ankara.bel.tr/> (Erişim 11 Aralık 2018)

978 Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, s.1.

979 *a.g.e.*, s.8.

vatanseverlikten uzak ve bencil yetiştiğinden şikayet etmiş, onların “*Evvela ben*” anlayışında olduklarını belirtmiştir⁹⁸⁰.

Fikri boyutunun diğer bir yönü ise Batıcılıktır. Şark gelenekçiliğinden sıyrılarak Batıcılığın benimsenmesini hatta tamamen özümsemesinin gerektiğini önemle vurgulamıştır. Mutluluğu Batılılaşmak ile eş değer tutmuş hatta batı zihniyeti ile hareket eden toplumların başarılı oldukları iddiasında bulunmuştur⁹⁸¹. Bu sebeple Türkiye’de gerçekleşen inkılapları da gönülden desteklemiştir. 1928 yılında Harf İnkılabı yapıncı sevincini *Yeni Mecmua*’daki bir yazısında dile getirmiştir. İnkılaplar silsilesinin hızlı, köklü ve kapsamlı bir şekilde gerçekleşmesini Türkün ruh ve imanından doğan Anadolu hareketine atfetmiştir⁹⁸².

Laikliğe inanan, halk arasında eşitliği savunan bir kişiydi. Bir röportajında geçmişte Antakya’da var olan medrese, tekke ve ağalar saltanatını eleştirmiştir⁹⁸³ Abdurrahman Melek’in fikri boyutunun en önemli yönlerinden bir diğeri ise Anavatana bağlılığıdır. Nitekim 13 Mart 1939 Pazartesi günü Hatay Devleti Meclis Kürsüsünden Başbakan sıfatıyla, milletvekillerine hitap ederken; “*Hataylıların ırken, hissene, aslene Anavatanın bir parçası olduğunu*” dile getirmiştir⁹⁸⁴.

Abdurrahman Melek’in doktor olması hasebiyle sağlık meselelerine yakın ilgi gösterdiği görülmektedir. Doğduğu ve yetiştiği bölge insanının bilinçlendirilmesine katkı sağlamak istemiştir. Dönemin bulaşıcı hastalıkları sıtma ve frengi vb. hakkında yazılar yazmış ve mücadele faaliyetlerine önderlik etmiştir⁹⁸⁵. Zaman zaman dernekler adına hastaları ücretsiz muayene etmiştir⁹⁸⁶. Bir doktor olarak hastalarına yakın ilgi göstermiştir. Onları yakından takip etmeye gayret göstermiştir. Hastaları iyileştiğinde sevincini çevresiyle paylaşmıştır⁹⁸⁷.

Melek’in kısa bir süre sigara içtiği bilinmektedir. Fakat ilerleyen yıllarda hiç sigara içmemiştir. Emekliliğinden sonra her sabah düzenli olarak yürüyüşe çıkmıştır.

980 Gökçen Erner ile yapılan görüşme.

981 Abdurrahman Faik, “Neşeli Olmalı”, *Yeni Mecmua*, 15 Nisan 1929, Yıl 1, S. 23, s. 6.

982 Abdurrahman Faik, “Şükürü Beye Mektup”, *Yeni Mecmua*, 1 Ekim 1928, Yıl 1, S. 10, s.1.

983 Topuz, *a.g.e.*, s. 148

984 *HDMMZ*, s. 347

985 *Yeni Mecmua*’nın 1 Temmuz 1928 tarihli dördüncü sayısında "Genç Mektepli"; 15 Temmuz 1928 tarihli başyazısı "Göl Kenarında" bunlar arasında sayılabilir.

986 *Yeni gün*, 18 Temmuz 1932, s.3.

987 Gökçen Erner ile yapılan görüşme.

Kış aylarında Ankara'da ikamet etmiş, yazları ise İstanbul'a taşınmıştır. İyi bir yüzücü ve tenis oyuncusudur. Bu sporları çocuklarının da yapmasını sağlamıştır⁹⁸⁸.

Ailesine ve çocuklarına düşkün bir kişiydi. Ankara Kızılay'da İnkılap Sokakta oturduğu binada bir daireyi de yurt dışında büyükelçilik yapan oğlu Faik için yaptırmıştır. Akrabalarıyla daima iyi geçinmiş ve sürekli görüşmeye devam etmiştir. Hatta dünürünü de Ankara'da oturduğu binaya taşınmaya ikna etmiştir⁹⁸⁹. Bu davranışları Melek'in Türk kültürüne ve aile yapısına bağlı bir kişi olduğunu göstermektedir.

Kendisi iyi derecede Fransızca, Arapça ve Almanca biliyordu. Yabancı dilin önemini kavramış bir kişiliğe sahipti. Bu yüzden çocukları ve torunları başta olmak üzere yakın çevresine yabancı dil öğrenimine önem vermelerini tavsiye etmiştir. Hatta bu yüzden oğlu Faik yabancı dil bilgisi nedeni ile Büyükelçi olmuş ve kızı Erdem Melek de İngilizce öğretmenliği yapmıştır⁹⁹⁰.

Çevresine verdiği öğütlerden birisi de üniversite eğitimi Türkiye'de almaları olmuştur. Gerekçesinde ise, bu sayede çevre edinilebileceğini söylemiştir. Diğer taraftan gençlere sohbetleri esnasında, mühendislik eğitimi almalarını da önermiştir. Buna gerekçe olarak da; çağın teknik ve uzay bilimleri alanlarında kalifiye elemana ihtiyaç olacağından bahsetmiştir.⁹⁹¹

Abdurrahman Melek'in oğlu Diplomat Faik Melek, kaleme aldığı "Babamın Ardından" adlı yazısında babasından, "iyiliksever, sakin, evine ve ailesine bağlı, nazık" bir kimse olarak bahsetmiştir. O'nun çevresinde saygın bir yere sahip olduğunu da sözlerine eklemiştir⁹⁹².

Abdurrahman Melek genel olarak sakin bir mizaca sahipti. Yasalara son derece saygılı idi. Aile fertlerinden de bu hassasiyeti beklerdi. Oğlu Faik Melek'in anlatımına göre annesi Leman Melek'in bir şişe viskiyi gümrüğe bildirmemesi Abdurrahman Melek'i son derece sinirlendirmiştir. Faik Melek'in belirttiğine göre olay şöyle gerçekleşmiştir. Antakya'dan akrabalarını ziyaret amacıyla İstanbul'a trenle giderlerken Leman Melek ağabeyine götürdüğü bir şişe viskiyi gümrükte beyan etmemiştir. Durumu sınırı geçtikten sonra eşinden öğrenen Abdurrahman Melek, şişeyi kompartımanın

988 Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme.

989 Aynı görüşme.

990 Aynı görüşme.

991 Dr. Mehmet Melek ile yapılan görüşme.

992 İsmet Melek, Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek, s. 28.

penceresinden dışarı atmıştır. Faik Melek, “*Babamın kanun dışı hareketlere asla müsamaha etmediğini bu sinirli hareketi ile ilk ve son olarak o gün görmüştüm*” diyerek babasının hassasiyetine işaret etmiştir⁹⁹³.

Melek’in bir diğer kişilik özelliği sanatseverliği idi. Sanata ve sanatçıya duyarlı idi. Melek, İdil Biret ve Suna Kan’ın müzik tahsili amacıyla yurt dışına gönderilmesi için hazırlanan kanuna evet oyu kullanmıştır⁹⁹⁴. Diğer yandan ilk tiyatrocularımızdan Bedia Muvahhit Hanımla arkadaşır⁹⁹⁵.

993 *A.g.e.*, s. 28-29.

994 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 8, C.12, 7 Temmuz 1948, s. 948.

995 İsmet Melek, *a.g.e.*, s. 29.

SONUÇ

Abdurrahman Melek 1 Temmuz 1896 tarihinde Antakya'da doğmuştur. Babası Hacı Faik Efendi bir dönem Antakya'da belediye reisliği yapmıştır. Melek sülalesinin babadan oğula süregelen ekonomik bir nüfuz, sabun fabrikası ve arazilere sahip olduğu bilinmektedir.

İlkokulu ve ortaokul tahsilini Antakya'da tamamlamıştır. Ardından Halep Sultanisi'ne devam etmiştir. Sonrasında yüksek tahsil için, bölgesine en yakın yükseköğretim kurumu olan Şam Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'sine kaydolmuştur. Ancak Birinci Dünya Savaşı sebebiyle ordunun sıhhiyecisi ihtiyacına binaen öğrenci ve hocalar silahaltına çağrılınca O da cephede görevlendirilmiştir. Nihayetinde Darülfünun Tıp Fakültesi'nin Ulûm-ı Tıbbiye Şubesi'nden 1919 yılında mezun olmuştur.

Dr. Abdurrahman Melek, mezun olduktan sonra kendi fakültesinde Dr. Akil Muhtar'ın (Özden) gözetimine asistanlık yapmıştır. Bu sırada mesleki bilgi ve tecrübesini artırmak amacıyla bilimsel seyahatler yapmıştır. Ardından 1934-35'li yıllara kadar Antakya'da muayenehanesinde doktorluk mesleğini sürdürmüştür. Abdurrahman Melek, hayatının çeşitli evrelerinde özellikle halk sağlığı ve sıtma ile mücadele konularına eğilmiştir.

Abdurrahman Melek'in çeşitli derneklerde çalışmaları yapıldığı da bilinmektedir. 1915 yılında Antakya'da Türk Ocağı'nı açması siyasi ve sosyal hayatı ile ilgili önemli bir başlangıç olmuştur. Ardından Milli Mücadele yıllarında Antakya'da faaliyet gösteren Selamet-i Belde Teşkilatının kuruluşunda görev almıştır. Ayrıca bu cemiyetin en önemli faaliyeti olan elektrik üretim şirketinin yönetim kurulunda da yer almıştır. Yine Antakya'da faaliyet gösteren Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye teşekkülünün faaliyetleri çerçevesinde ücretsiz muayene günleri uygulamıştır.

Dr. Abdurrahman Melek, Antakya'da ikamet ettiği yıllarda Antakya Turizm Komitesi'nde faaliyet göstermiştir. Hatta manda yönetiminin de desteğini alarak bu teşekkülün başkanlığını yapmıştır. Diğer taraftan, Hatay Meselesi olarak adlandırılan sürecin en önemli Cemiyeti olan Hatay Erginlik Cemiyeti'nin kurucuları arasında yerini almıştır. Cemiyetin başkanlığını da yürütmüştür. Bu ve bunun gibi faaliyetleri kamuoyu nezdinde oldukça etkili olmuş, siyasi kimliği açısından da fayda sağlamıştır.

Diğer taraftan Dr. Abdurrahman Melek'in yazarlık yönü de vardır. 1928 yılında Antakya'da yerel bir gazete olan *Yeni Mecmua*'da "A.F." (Abdurrahman Faik)

rumuzuyla yazı yazmaya başlamış ve 2 yıl boyunca pek çok başmakaleye imza atmıştır. Aralıklı olarak 1935 yılına kadar aynı gazetede yazmaya devam etmiştir. Yazılarında sağlık, sosyal hayat ve siyaset konularına ağırlık vermiş, Atatürk İnkılaplarını övmüş, batıcı ve milliyetçi yönü öne çıkmıştır.

Abdurrahman Melek, gazetede ki yazılarında “*önce insan*” temasını işlemiştir. Bireyden topluma gelişen bir yapıyı ele almıştır. Bununla birlikte toplumu oluşturan sağlıklı bireylerin aileden başlayarak toplumu yükseltebileceği görüşünü savunmuştur. Bu manada Halkçılık düşüncesini önemsemiştir. Eğitim konusunda ise önceliği bireye vermiştir. Bireyin başarısının bilim, akıl ve organize olabilme yeteneğinin sonucunda gerçekleştiğini vurgulamıştır. Yazılarında dikkat çeken bir diğer hususa göre; toplum sağlığının korunması sadece bireysel çabalarla değil sivil toplum kuruluşları ve devlet eliyle yapılacak girişimlerle mümkün olabilecektir. Dr. Abdurrahman Melek, sağlık sektöründe kullanılan ilkel metotlara savaş açtığını ve bu tip uygulamaların nesillerin geleceği ile oynamak manası taşıdığını savunmuştur.

Ankara Antlaşmasıyla özel statüye kavuşan İskenderun Sancağı adına Şam’a gönderilen İdare Meclisi üyeleri arasında Abdurrahman Melek de vardır. Melek, Şam Meclisindeki konuşmalarını Türkçe yapmıştır.

Fransa, 1936 yılı Eylül ayında Suriye’ye bağımsızlık vereceğini açıklayınca Türkiye Cumhuriyeti Devleti de İskenderun Sancağına bağımsızlık verilmesini talep etmiştir. Milletler Cemiyeti’ne havale edilen konu 1936 yılının Aralık ayında Cemiyet’in gündemine alınmıştır. Milletler Cemiyeti Konseyi, 1937 yılı başlarında, Abdurrahman Melek’in müşahit olarak bulunduğu bir dizi oturum gerçekleştirmiştir. Cemiyet, Sancak Statüsü ve Anayasası’nı hazırlamak üzere, bir komisyon kurulmasına karar vermiştir. Söz konusu komisyon içinde Abdurrahman Melek de yer almıştır. Bu arada Milletler Cemiyeti kararıyla hazırlatılan ve “*Sandler Raporu*” olarak bilinen rapora istinaden 29 Mayıs 1937’de Milletler Cemiyeti Konseyi’nde Sancak’ın “*ayrı bir varlık*” olduğu hukuken kabul edilmiştir.

Bu gelişmeler yaşanırken Sancak seçimlerinin hemen öncesinde, Nisan 1938’de Dr. Abdurrahman Fransızlar tarafından Antakya Hükûmet Konağına davet edilmiş ve “*İskenderun Sancağı Sıhhiye Reisliği*” görevi teklif edilmiştir. O, bu teklifi reddetmiştir.

Melek, Haziran 1938’de geniş yetkilerle “Sancak Umum Valisi” olmuştur. Fransız yöneticilerin ve Türkiye Cumhuriyeti’nin tam desteğini alarak icraatlarını

hayata geçirmiştir. İlk olarak mülki idare amirleri ve yetkilileri değiştirme kararını uygulamıştır. Bölgede kurulan Jandarma Teşkilatına Türk Cemaatinden personel alımı gerçekleştirmiştir.

Dr. Abdurrahman Melek'in valiliği dönemindeki en önemli gelişme Sancak'ta gerçekleştirilen seçim sürecidir. Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından onaylanan ve "İskenderun Sancağı Ayrı Varlığını Kuran Uluslararası Bağlılar" çerçevesinde hazırlanan Sancak Anayasasına dayanılarak seçim kararı alınmışsa da maalesef kısa süre sonra seçim süreci çatışma ortamına dönüşmüştür. Yaşanan kaos Vali Melek'in kararlı ve basiretli tutumu neticesinde ortadan kalkmıştır. Bu sonucun alınmasında Türkiye'nin desteği ve Fransız idarecilerin olumlu tavırları da etkili olmuştur. O, 3 kişiden oluşan Sancak Seçim Komisyonundaki tavır ve davranışları ile de seçimin sağlıklı yürütülmesine katkı sağlamıştır.

Bu arada, Sancak Anayasasına göre Hatay Parlamentosu iki dereceli seçim yolu ile 40 milletvekilinden oluşacaktı. Devlet reisi, başbakan ve bakanlar meclis dışından atanacaktı. Türk ve Fransız yetkililerinin, Milletler Cemiyeti hakemliğinde gerçekleştirdikleri memoranduma göre Sancak Meclisindeki 40 sandalyenin 22'si Türklere verilmiştir.

Bununla birlikte ikinci seçimlerin yapılması geçersiz kılan bir gelişme yaşanmıştır. Cemaatlerin açıkladığı milletvekili adaylarının sayısı ile ilk tur seçimlerde aldığı oy oranına göre kazandığı sandalye sayısı birbirine eşit çıkmıştır. Böyle olunca cemaatlerce gösterilen adayların tamamı milletvekili seçilmiş olarak kabul edilmiştir. Seçilen milletvekilleri 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Devleti Millet Meclisindeki ilk oturumunu gerçekleştirmiştir. Abdurrahman Melek bu toplantıyı Vali sıfatıyla izlemiştir.

Meclisin ilk icraatı Cumhurbaşkanını seçmek olmuştur. Tayfur Sökmen Hatay Devleti Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Devlet Reisi sıfatıyla Sökmen, Abdurrahman Melek'e Hatay Kabinesi'ni kurma görevi vermiştir. 5 Eylül 1938 tarihine kurulan Kabinede, Başbakanlığın yanı sıra İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarını da sürdürmüştür.

Başbakanlığı zamanında Türkiye Cumhuriyeti kanunları birer birer Hatay'da da uygulanmaya başlamıştır. Nihayetinde Bakanlar Kurulu Hatay Devleti Millet Meclisi'ne 16 Şubat 1939 tarihli oturumda "Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının Hatay Kanunları Olarak Kabulü Hakkında Kanun" teklifi sunmuştur. Meclis bu kanunu da kabul

etmiştir. Bu durum Hatay Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dahil olacağına en önemli işareti olmuştur.

Hatay Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne katılma kararıyla birlikte 29 Haziran 1939 Perşembe günü yapılan olağanüstü toplantıda Hatay Meclisi feshedilmiştir. Hatay Meclisi çatısı altında son kez gerçekleştirilen coşku dolu konuşmaların ardından son sözü alan Başbakan Dr. Abdurrahman Melek: “*Biz susalım tarih konuşsun*” diyerek oturumu ve Hatay Devleti Millet Meclisini sonlandırmıştır.

Hatay ve çevresinin Misak-ı Milli sınırları dışında kalmasından sonra Abdurrahman Melek ve ailesinin, Türk vatandaşlığına geçişi 13 Mart 1939 tarihli T.C. Devleti Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile gerçekleşmiştir. Bu tarihte Hatay Devleti Başbakanı olan Melek'in Türk vatandaşlığına geçmesinin sebebi Gaziantep ilinden milletvekili adayı olmasıdır. Melek, 6. Dönem Gaziantep Milletvekili olarak 26 Mart 1939 tarihli mazbatasını aldıktan sonra 17 Nisan 1939 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda yemin etmiştir.

Gaziantep Milletvekili Dr. Abdurrahman Melek, TBMM çatısı altında 6. Dönemde katıldığı 353 oylamanın tamamında evet oyu kullanmıştır. Ayrıca bu dönemde Bayındırlık ve İçişleri Komisyonlarına seçilmiş, Geçici ve Karma Komisyon görevlerinde de yer almıştır. Bayındırlık komisyonu adına hazırlanan 9 adet mazbatada ve İçişleri Komisyonu adına hazırlanan 61 mazbatada imzası bulunmaktadır. Bu dönemde TBMM Genel kurulunda farklı konularda 4 konuşma yapmıştır.

Abdurrahman Melek 7. dönemde de yeniden Gaziantep İlinden milletvekili seçilmiştir. Bu dönemde katıldığı 217 oylamalarının tamamında evet oyu vermiştir. 85 oylamaya ise katılmamıştır. Bunlardan 17'sinde hastalık yada mazeret beyan etmiştir.

Bu dönemde İçişleri Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 49 adet İçişleri Komisyonu mazbatasından başka 3 adet geçici, 8 adet karma komisyon görevinde yer almıştır. Bu dönemde meclis genel kurulunda çeşitli konularda 5 konuşma yapmıştır.

O, İkinci Dünya Savaşı şartlarında hükümet politikalarını destekleyen bir yaklaşım göstermiştir. 1 Ocak 1942 tarihli Birleşik Milletler Beyannamesine Türkiye'nin de katılmasına evet oyu vermiştir. Japonya ile siyasi ve iktisadi münasebetlerin 6 Ocak 1945 tarihinden itibaren kesilmesini, Almanya'ya ve Japonya'ya harp ilanı kararlarını desteklemiştir.

Abdurrahman Melek 8. dönemde yine Gaziantep'ten milletvekilli seçilmiştir. Bu dönemde 451 oylamaya katılmış, bunlardan 267'sinde evet oyu kullanmıştır. Melek ilk defa bu dönemde, 7 oylamada hayır oyu kullanmıştır. Bunun nedeni onun 35'ler grubu içerisinde yer almış olmasıdır. Melek bunun dışında 177 adet oylamaya katılmamıştır. Bunlardan sadece 43 tanesinde “izinli” “mazeretli” ya da “hasta” bilgisi şerhi tespit edilmiştir. Bu dönem Türk siyasi hayatına Otuzbeşler grubu katılmıştır. Çok partili siyasal hayata geçiş sürecinde CHP içinde otoriter eğilimler ile demokrasi yanlıları arasındaki iç çekişmeler neticesinde ortaya çıkmıştır. Abdurrahman Melek'in de aralarında bulunduğu bu grup, Başbakan Recep Peker'in sert tutumuna karşı çıkmış, ılımlı bir siyaset önermiştir.

Melek 8. Dönemde Dışişleri komisyonuna seçilmiş olup 55 adet mazbatada imzası vardır. Ayrıca 6 adet Geçici Komisyon mazbatasının hazırlanmasında görev yapmıştır. Melek bu dönemde 12 adet önerge vermiştir. Sağlık, sosyal yardım, ekonomi, milletvekili seçim kanunu ve uluslararası ticari anlaşmalar hakkında verdiği önergelerin sekizi kabul edilmiş dördü reddedilmiştir. Bu dönem Melek'in Meclis Genel Kurulunda en çok konuşma yaptığı dönemdir. Beşi dış politika hakkında olmak üzere toplam on iki konuşma yapmıştır.

Dr. Abdurrahman Melek 9. Dönem'de memleketi olan Hatay'dan Milletvekili seçilmiştir. Bu dönemde 167 oylamaya katılmış olup, 146 evet ve 21 hayır oyu kullanmıştır. 277 oylamada ise yer almamıştır. 9. Dönem milletvekilliği sırasında da yine Dışişleri komisyonuna seçilmiş ve 77 adet toplantıda görev almıştır. Ayrıca iki defa Geçici Komisyon üyeliği görevini yerine getirmiştir. Diğer taraftan çeşitli konularda sekiz adet önerge vermiş altısı kabul edilmiştir. Melek'in bu dönemde dört adedi dış politika olmak üzere toplam altı adet konuşma yaptığı tespit edilmiştir.

Bu dönemde TBMM'de Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu oluşturulmuştu. Melek, dokuz milletvekilinden oluşan bu grup içerisinde görev yapmıştır. Milletvekilliği sona erene kadar bu görevde kalarak Londra, Bern ve İstanbul'da gerçekleştirilen Avrupa Parlamentolar arası Kurul toplantılarına katılmıştır.

Öte yandan Melek ticari faaliyetler içinde de yer almıştır. Aileden gelen nüfuz ve müteşebbis kişiliğiyle daha 1921 yılında Antakya'da Nehri Asi'den Elektrik İstihsali Şirketi yönetim kurulu üyeliğine seçilmiştir. Ayrıca yönetim kurulu adına imza atma yetkisinde sahip olan 3 kişilik komisyon içerisinde de görev yapmıştır.

Abdurrahman Melek'in ticari faaliyetlerinden bir diğeri 14 Şubat 1942 tarihinde kurulan Demirtepe Halk İstihlak Kooperatifi'dir. Bu kooperatif İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlarının da aralarında bulunduğu 34 kurucu üye ile faaliyete geçmiştir.

Diğeri taraftan Mayıs 1954'de, milletvekilliği sona erdikten sonra, Demokrat Parti iktidarında 31 Mayıs 1955 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İdare Meclisi Başbakanlığı "A" sınıfı hissesini temsil etmek üzere atanmıştır. Melek'in Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği görevi, 1961 yılına kadar devam etmiş, Emekli Sandığı Kanununun 40. maddesine istinaden yaş haddi gerekçesiyle 14 Temmuz 1961'de emekliye ayrılmıştır.

Bu arada Hatay'dan 1961 yılı Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde CHP'den adaylık girişiminde bulunmuştur. Hatay ili için 7 senatör adayının olduğu 1961 seçimlerinde Melek, Senato Üyesi seçilememiştir.

1961 yılı, O'nun hayatında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Siyasi ve idari görevlerinin sona ermesinden sonra doktorluk mesleğine de dönüş yapmamıştır. Gerekçesinde tıbbi bilgilerinin eskimesini ve yeni bilgilere uzak kalmasını ifade etmiştir. Kışın Ankara'da ailesi ve dostlarıyla vakit geçirirken yaz aylarında genellikle İstanbul'da olmayı tercih etmiştir. Emeklilik yıllarındaki en önemli faaliyeti hatıralarını Türk Tarih Kurumu'na yayınlaması olmuştur. Hatıralarını, "*Hatay Nasıl Kurtuldu*" adı ile TTK 1966 yılında basmıştır. Ayrıca, TRT radyolarına ve Arı İnan'a da birer röportaj vermiştir.

Melek'in hayatında meydana gelen en üzücü olaylardan biri 29 Mart 1971 tarihinde eşi Leman Hanım'ı kaybetmesidir. Kendisi de 13 Ocak 1978 Cuma günü Ankara'da İnkılap Sokak'taki evinde vefat etmiştir. Kronik bir hastalığı olmayan Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek'in cenazesi, 16 Ocak 1978 Pazartesi günü Devlet töreninin ardından Maltepe Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Ankara-Karşıyaka Mezarlığında defnedilmiştir.

Abdurrahman Melek, vatanperver, milliyetçi, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş bir Kemalist, ailesine bağlı, sporu ve müziği seven, yasalara saygılı ve saygın bir kişidir. Aynı zamanda iyi bir doktor, başarılı bir gazeteci ve işletmecidir. Siyasi gelişmeleri öngörebilen, iç ve dış politikada atılacak adımları iyi analiz edebilen başarılı bir siyasetçi ve aydın olmuştur.

KAYNAKÇA

- ADA, Serhan, *Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2005.
- AHMAD, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 11. Bs., Çev. Yavuz Alogan, İstanbul, 2012.
- AKÇORA, “Ergünöz. Hatay’ın Anavatan’a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 32, Cilt: XI, Temmuz 1995, ss. 379-405.
- AKKOYUN, Turan. *Cumhuriyet’in Başlarında Nüfus Siyaseti ve Bekârlık Vergisi Teşebbüsleri*, Kümbet Yayınları, Afyonkarahisar, 2013.
- AKŞAM GAZETESİ
- AKŞİN, Abdülhahat. *Atatürk’ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991.
- AKTAŞ, Özgül. *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2011.
- AKYÜZ, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2011*, 20. Bs., Pegem Akademi, Ankara, 2011.
- ALTUĞ, Seda. *Between Colonial and National Dominations: Antioch Under The French Mandate (1920-1939)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi University The Atatürk Institute for Modern Turkish History, İstanbul, 2002.
- ANZERLİOĞLU, Yonca. “İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Türkiye (1939-1941)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 15, ss. 177-189.
- ARMAOĞLU, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, 19. Bs., Timaş, İstanbul, 2014.
- Asi Güllüşüm Ah Güzel Antakya*, Derleyen Hakan Mertcan, editör Tanıl Bora, Yay. haz. Demet Sayınta, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- ASLIYÜCE, Erdoğan. *İlk İşgal Son Kurtuluş*, Togan Yayınları, İstanbul, 2008.
- ATABEY, Figen. “İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonu Turkish-English-French Joint Declaration On The Eve Of The Second World War”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 7, Sayı. 31, ss.296-304.
- ATASOY, Ali Rıza, *Şam Türk Tıbbiye Mektebi Tarihi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1945.
- ATAYOLU GAZETESİ
- AYDIN, İbrahim - YILMAZOĞLU, Sevil. “Bigadiç Şehri’nin (Balıkesir) Mekansal Gelişimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi* Sayı: 27, Ocak 2013, ss. 592-609.
- AYDOĞDU, Veysel. *1918-1939 Yılları Arasında Türkiye Fransa ve Suriye Açısından Hatay Sorunu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi S.B.E., Malatya, 2005.
- AYSAL, Necdet. “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 35-36, Mayıs-Kasım 2005, ss. 267-282.
- AYTEPE, Oğuz. “Milli Mücadele’de Manda Sorunu ve Mustafa Kemal’in Yaklaşımı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C. 6, S. 24, 1999, ss. 475-486.
- BAKTİAYA, Adil. “Bir Diploma Sorunundan Bir Diplomatik Soruna Beyrut St. Joseph Tıp Fakültesi Zemininde Osmanlı Devleti ile Fransa’nın meşruiyet ve prestij mücadelesi”, *Nuran Yıldırım Armağan Kitabı Tıp Tarihinin Peşinde Bir Ömür*, ed. H.Ertin, M.İ. Özekmekçi, Betim Kitaplığı, İstanbul, 2016, ss. 485-514

- BAKTIAYA, Adil. "Ottoman-French Influence Struggle In Syria-Lebanon Region: Medical School Of St.Joseph University As A Case Example", *International Journal of Turcologia*, Vol. 3, 2008, ss. 68-93.
- BAŞ, Arda. *Demokrat Parti Dönemi Türkiye-Mısır İlişkileri (1950-1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.
- BAYUR, Yusuf Hikmet. *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti*, 2. Bs., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.
- BİLGİLİ, Mesud Fani. *Manda İdaresinde Hatay Kültür Tarihi*, İktisad Basımevi, Antakya 1939.
- BÖRKLÜ, Meşkure Yılmaz. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Takip Ettiği Dış Türkler Politikası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, S.B.E., Konya, 1999.
- CAN, Rana, KADIOĞLU, Selim. "Hatay Cumhuriyeti'nde Sağlık Hayatı: Yerel Yenigün Gazetesindeki Yansımalar", *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, V. 3, No 1, 2013, ss. 34-52.
- CUMHURİYET GAZETESİ
- Cengiz EROĞLU, Murat BABUÇOĞLU, Mehmet KÖÇER. *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, ORSAM, Ankara 2012.
- ÇALIŞKAN, Vedat. "Amik Ovası ve Amik gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Ekim 2014, ss. 97-125.
- ÇELENK, Selim. *Hatay'ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları*, Antakya Gazeteciler Derneği, Antakya 1997.
- ÇELİK, Şemsettin. "Bir Gezginin Gözünden 1950'lerin Başında Hatay", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Eylül 2018, ss. 639-667.
- DAĞISTAN, Adil - SOFUOĞLU, Adnan. "Belgeler Işığında Bağımsız Hatay Devleti'nin Kuruluşu ve Türkiye", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXI, Sayı: 62, Temmuz 2005, ss. 423-451.
- DAĞISTAN, Adil - SOFUOĞLU, Adnan. "Sancak'ta Fransız "Mandat" Yönetimi ve Türkiye" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 20, Sayı 60, Kasım 2004, ss. 687-704.
- DAYI, S. Esin. "Hatay Devleti ve Hatay'ın Anavatan'a Katılması", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, S. 19, Erzurum 2002, ss.331-340.
- DEMİREL, Ahmet. *Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yay., İstanbul, 2013.
- DEMİRKASIMOĞLU, Nihan. "Toplum Yaşamında Kurallar: Birey-Kural İlişkisi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.:13, Sayı:1, Mart 2015, ss. 138-156.
- DENİZ, Önder. *Tek Parti Döneminde Devletçilik Uygulamalarının Çalışma Hayatına Etkisi 1930-1950*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2010.
- DUMAN, Çiğdem. *Hatay Millet Meclisi (2 Eylül 1938-29 Haziran 1939)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, S.B.E., Mersin, 2008.
- DUMAN, Levent. *"Vatan"ın Son Parçası: 1950 Öncesi Hatay'da Millileştirme Politikaları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, S.B.E., İstanbul, 2014.
- DUMAN, Olcay Özkaya. "İşgal'den İlhak'a Hatay'da Entelektüel Bir Kadro Hareketi, "Yenigün Gazetesi ve Yenigüncüler", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 6, sayı XVI, Aralık 2013, ss. 397-422.

- DUMAN, Olcay Özkaya. *Geçmişin Sesiyle Tarihi Yeniden Düşünmek Üzerine Bir Sözlü Tarih Denemesi (Antakya Örneği 1921-1939 Sosyo Kültürel Yaşam)*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya, 2017.
- DUMAN, Olcay Özkaya. *Sancak'tan Devlet'e Hatay Basını (1921-1939)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, S.B.E., Isparta, 2013.
- Düstur, Tertip:3, C.18.
- Düstur, Tertip:3, C.22.
- EFE, Muhlis. "Türk kooperatifçiliğinin Gelişim Tarihi ve Bugünkü Durumu", *Karınca Kooperatif Postası*, Türk kooperatifçilik Cemiyeti, C. 9, S. 82-83 (Özel Sayı), 1943, ss. 9-11.
- EKENCİ, Güner, SERARSLAN, M. Zahit. "Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* C. 2, S. 3, ss.72-81.
- ERDEN, Ömer. *Fransa-Suriye Kıskaçında Hatay 1937-1939*, Gece Kitaplığı, Ankara 2015.
- ERKİN, Feridun Cemal. *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, Cilt 1, 2, 3, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1987.
- ERKMEN, Ayşe. "Türkiye'de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (3), (2018), ss. 1225-1247.
- ERNER, Gökçen. Abdurrahman Melek'in kızı, 1934 Antakya doğumlu, Röportaj tarihi: 5 Ağustos 2015, Röportaj yeri, Büyükkada, İstanbul, Röportajı yapan, Abdullah Kündeyi.
- EVİN, Bayram. "Amik Ovası'nda Pamuk Üretim Alanlarının Islah Çalışmaları", *Cappadocia Journal of History And Social Sciences*, C.3, 2014, ss. 1-13.
- GALİOĞLU, Rengin. "Hatay Devleti Başvekili Dr. Abdurrahman Melek", *Güneyde Kültür*, Cilt: XIV, Sayı: 140, Temmuz 2003, ss. 8-24.
- GALİOĞLU, Rengin. *Hatay Kültür Tarihinde 1921-1939 Dönemi ve Bu Dönemin En Önemli Eğitim Kurumu Antakya Lisesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, 2004.
- GÖKALP, Ziya. *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. Haz. İbrahim Kutluk, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1976.
- GÖNLÜBOL, Mehmet - SAR, Cem. *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, 3. Bs., Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2013.
- Hatay Devleti 2 Eylül 1938-29 Haziran 1939*, Yay Haz. İsmet Melek, Hatay Valiliği, Hatay 2011.
- Hatay Devleti Millet Meclisi Tutanakları, 5.Celse, 07.09.1938, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/hatay/HD_01_05_11.pdf. (20 Ekim 2019)
- Hatay Devleti Meclis Tutanakları, Tarih: 06.01.1939, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/hatay/HD_01_21_04.pdf. (22.Ocak 2019).
- Hatay Devleti Millet Meclisi Tutanakları, Tarih: 23.03.1939, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/hatay/HD_01_37_03.pdf. (05.08. 2018).
- Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları*, (Haz.; Mehmet TEKİN) Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009.
- HATİPOĞLU, Süleyman. "Hatay'ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri", *Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay*, Yay. Haz.: Berna Türkdoğan, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

- HATİPOĞLU, Süleyman. *Milli Mücadele ve Anavatana Katılım Sürecinde Hatay*, Mustafa Kemal Üniversitesi-Pegem Akademi, Ankara 2012.
- Hayata Yön Veren Öyküler*, Derleyen Akın Alıcı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm>, (20.11.2018).
- <http://www.tdk.gov.tr/index.php> (11.01.2019).
- <https://www.iktisatsozlugu.com> (10.03. 2018).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/antakya> (30.08.2018).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/iskenderun> (30.08.2018).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/lazkiye>. (11 Kasım 2018).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/nusayrilik> (30.08.2018).
- <https://mebis.ankara.bel.tr/> (11.11.2017)
- <http://mebis.ankara.bel.tr/Page3/Detay.aspx?numara=61928> (10.01.2016).
- <http://hassa.gov.tr/ilcemizin-tarihcesi> (26.07.2018).
- <http://www.hatay.gov.tr/hatayda-saglik>. (13.10.2017).
- <https://www.hatayzafer.com.tr/tarihin-en-onemli-tanigi-gunduz-sinemasi/> (10.09.2019).
- <https://www.biyografya.com/biyografi/13875> (30.04.2017).
- <https://www.saglik.gov.tr/TR,11490/bakanlarimiz.html> (Erişim 02.02.1018)
- <http://www.saglikvakti.com/testis-iltihabi-orsit> (11.10.2017).
- <https://www.iktisatsozlugu.com> (18.11.2017).
- [https://www.ilbank.gov.tr.](https://www.ilbank.gov.tr/) (01 05 2019).
- http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ormanmuhendisligi_1f80e.pdf. (01.11.2018).
- <http://payas.bel.tr> (01.11.2018).
- <https://www.reyhanli.bel.tr/reyhanli-tarihi> (26.07.2018).
- <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/112/105/Tarihce>. (02.11 2018).
- <http://www.sozce.com/nedir/240899-olaycilik> (18.11.2017).
- <https://www.tarimorman.gov.tr/Konu/962/Zirai-Mucadele-Teknik-Talimatları>, (01.11.2018).
- <https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Belgeler/Entegre/pamuk%20entegre.pdf>, (01.11.2018).
- https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/gazeteler/web/mazbatalar/tbmm/d08/SM_1071_1_8.pdf (12.12.2015)
- https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html (01.06.2018)
- <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HB14.htm> (10 03 2017).
- <https://www.tbmm.gov.tr/psozluk.htm> (25 Şubat 2018).
- [http://www.onuncukoygazetesi.com.tr.](http://www.onuncukoygazetesi.com.tr/) (27.08.2014).
- HÜRRÜYET GAZETESİ**
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin. *Suriye'de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- İNAN, Arı. *Tarihe Tanıklık Edenler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1997.
- JAQUOT, Paul. *Antioche Centre de Tourisme I*, Imp. Catholique, Beyrut 1931.
- KABADAYI, Müslüm. “Kitap Üstüne Kitap Koyanlardan: Hoca Bekir Efendi”, *Ekinsanat*, Mayıs 2012/75, ss. 27-29.
- KARA, Nilgün Nurhan (Peköz). *Türk Siyasi Hayatında Recep Peker*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1999.
- KARAKOÇ, Ercan. “ Atatürk'ün Hatay Davası” *Bilig*, Yaz 2009, S. 50, ss. 97-118.
- KARAKOÇ Ercan. *Atatürk'ün Dış Türkler Politikası*, 2. Bs., IQ Kültürsanat Yay., İstanbul, 2004.
- KARATAŞ, İsrail. *Bölge Basımında Hatay (Sancak) Meselesi 1936-1939*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya, 2011.

- KARPAT, Kemal H. *Ortadoğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev. Recep Boztemur, İmge Kitabevi, Ankara 2001.
- KAŞTAN, Yüksel. "Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP'nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, 2006, ss.123-138.
- KESKİN, Ömer Ali. "Hatay Sorunu ve İbrahim Şükrü Sökmensüer'in Faaliyetleri", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, Temmuz 2018, ss. 577-592.
- KOCABAŞ, Özlem Yıldırım. "Türkiye'de Kooperatifçilik Hareketinin Düşünsel Boyutu", *20. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi*, Ankara 2011, ss. 39-86.
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, 3. Bs., TTK, Ankara 2000.
- KOÇLAR, Bekir. *Recep Peker*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 1996.
- KONURALP, Nuri Aydın. *Hatay Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi*, Hatay Postası Gazete ve Basımevi, İskenderun 1970.
- KORKMAZ, Hüseyin ve GÜRBÜZ, Mehmet. "Amik Gölü'nün Kültürel Ekolojisi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Ocak 2008, ss:1-26.
- KURUN GAZETESİ**
- KÜÇÜK, Sabahattin. "Batı ve Doğu Düşünce Sistemlerinde İnsan Anlayışı ve Sömürgeci Zihniyet", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C. V, Sayı 2, ss. 181-189.
- MAZICI, Nurşen, *Celâl Bayar Başbakanlık Dönemi (1937-1939)*, Der Yay., İstanbul, 1996.
- MELEK, Abdurrahman. *Hatay Nasıl Kurtuldu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1966.
- MELEK, Faik. *Hepsi Geldi Geçti... (Dışişlerinde 43 Yıl)*, Milliyet Yay., İstanbul 1994.
- MELEK, Abdurrahman Mehmet. Abdurrahman Melek'in torunu, 1959 Belgrad Doğumlu, Röportajın Yapıldığı yer Hisarüstü İstanbul, Röportaj tarihi 6 Ağustos 2014, Röportajı yapan Abdullah Kündeyi.
- MİLLİYET GAZETESİ**
- MURSALOĞLU, Mehmet. *Sancak, Devlet, Millet Belgeler Işığında Gün Gün Hatay'ın Kurtuluş Savaşı, Devletleşme ve Anavatana Katılma Süreci*, Antakya Büyükşehir Belediyesi, Antakya 2012.
- OCAK, Ahmet. "Türk Hâkimiyetine Geçiş Sürecinde Antakya ve Çevresinde Bulunan İslam Harici Dini Cemaatler", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2019, S.10, ss. 1-20.
- OKUR, Mehmet Akif. "Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", *Bilig*, Kış 2009, S. 48, ss. 137-156.
- OKYAR, İlkim Büke. "Kimlik Çatışmalarında İskenderun Sancağı: Tarık Mümtaz ve Karagöz, Monografik Bir Çalışma", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.16, S. 44, 2019, ss. 73-102.
- OLGUN, Kenan. "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXVII, S. 79, 2011, ss. 1-35.
- ÖCAL, Hulki, *Hatay Savaşı*, Desen Matbaa, Ankara, 1953.
- ÖNCÜ, Ali Servet ve CEVİZLİLER, Erkan. "Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: "Avrupa Konseyi" ve Türkiye'nin Konseye Üyeliği Meselesi" = The Important Step for European Integration: "Council of Europe" and the Matter of Turkey's Membership to Council, *Akademik Bakış*, Cilt 7 Sayı 13 Kış 2013, ss. 15-44.

- ÖZGEN, İhsan Fuat. *Cumhuriyet Dönemi'nde Celal Bayar'ın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri (1923-27 Mayıs 1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- ÖZGİŞİ, Tunca. "Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosunun yeri", *Türkiyat Mecmuası*, C.21, Güz 2011, ss. 291-323.
- PAYASLI, Volkan. "Halkevlerinin Hatay'daki Faaliyetleri ve Hatay'ın Türkiye'ye Katılım Süreci Üzerindeki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme (1937-1939)", *History Studies: International Journal of History*, C. 3, S.1, 2011, ss 217-235.
- PAYASLI, Volkan. "Hatay'da Harf İnkılâbı'nın Kabulü ve Yeni Alfabenin Uygulanması (1928-1938)", *Turkish Studies*, C. 6/1, Kış 2011, ss. 1697-1712.
- PAYASLI, Volkan. *Sancak'tan Vilayet'e Hatay (1921-1960) (Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2017.
- PEHLİVANLI, Hamit (v.d.). *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, ASAM, Ankara 2001.
- ROUX, Jean-Paul. *Türklerin Tarihi-Pasifikten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Çev.: Aykut Kazancıgil- Lale Arslan Özcan, 3. Bs., Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.
- SANJIAN, Avedis K. *The Sanjak Of Alexandretta (Hatay). A Study in Frenco-Turco-Syrian Relations*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of Michigan, 1956.
- SARAÇOĞLU, Burcu. *Cumhuriyet Döneminde Başbakanlar: Sosyo-Ekonomik Geçmişleri, Siyasal Düşünceleri ve Performansları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009.
- SARI, Nil, AKGÜN, Burhan ve KURT, Ümit Emrah. *Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Darülfünun Tıp Fakültesi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011.
- SARINAY, Yusuf, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Hatay", *Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay*, Yay. Haz.. Berna Türkdoğan, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2001, ss.23-39.
- SARINAY, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası -I (1936-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 34, Mart 1996, ss.3-65.
- SARINAY, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası -II (1938-1939)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 35, Temmuz 1996, ss.407-454.
- SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, 3.bs, Ötügen, İstanbul, 2005.
- SARISAMAN, Sadık. "Eyüp Sultan Fukaraperver Cemiyeti Hayriyesi", *Tarihi, Kültür ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu*, Eyüp Belediyesi, İstanbul, 2005.
- SARISAMAN, Sadık. "Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 3 (Atatürk Özel Sayısı) / Aralık 2006, ss. 93-136.
- SELÇUK, Hamdi. *Bütün Yönleriyle Hatay'ın O Günleri*, 2. Bs, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul 1972.
- SEZEN, Tahir. *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.
- SİLİÖZ, Remzi. *Hatay İli ve Milli Mücadele Yılları*, Ankara Kitabevi, 1937.
- SOFUOĞLU, Adnan – DAĞISTAN, "Adil. Hatay'ın (Sancak) Bağımsızlığı ve Türkiye'ye Katılımı", *Türk Yurdu*, Yıl 100 - Sayı 290, Ekim 2011, ss.288-298.
- SOFUOĞLU, Adnan, DAĞISTAN, Adil. *İşgalden Katılıma Hatay*, Phoenix Yay., Ankara, 2008.
- SOYAK, Hasan Rıza. *Atatürk'ten Hatıralar*, 7. Bs., YKY, İstanbul 2014.
- SOYSAL, İlhami. *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları Birinci Cilt (1920-1945)*, 3. Bs., Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

- SÖKMEN, Tayfur. *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, 2. Bs., Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992.
- T.C Merkez Bankası Anonim Şirketi 26 Nisan 1962 Tarihli Hissedarlar Umumî Heyetine Arzolan 1961 Otuzuncu Hesap Yılı Hakkında Müdürler Kurulu ve Murakıblar Raporları Bilanço ve Kar ve Zarar Hesabı, TCMB, Ankara 1962.
- T.C. Merkez Bankası Yıllık bilanço raporları 1956-1961.
- TALAS, Mustafa. "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, -XXIX-/2011-Bahar, ss. 387-401.
- TARIM, Mustafa. "Sancak'tan Devlet'e İdari Değişimin Bir Sembolü Olarak Cine Empire (Gündüz Sineması)", *Anavatan'a Katılışının 80. Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, 4-6 Nisan 2019, Atatürk Araştırma Merkezi, Hatay, 2020.
- TEKİN, Mehmet. *Antakya Tarihinden Yapraklar ve Halefzade Süreyya Bey*, Kültür Ofset, Antakya, 1993.
- TEKİN, Mehmet, "Antakya'da Türk Ocağının Kuruluşu ve Etkileri", *Türk Yurdu*, Yıl 88, S. 139-141, Mart-Nisan-Mayıs 1999, ss. 241-242.
- TEKİN, Mehmet. "Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye: İşgal Yıllarında Hatay Cemiyetleri 4", *Güneyde Kültür*, Eylül 1990, C. 2, sayı 19, ss. 2-10.
- TEKİN, Mehmet. "Gençspor Kulübü", *Güneyde Kültür*, Sayı 16, (Haziran 1990), ss.15-21.
- TEKİN, Mehmet. *Hatay: İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.
- TEKİN, Mehmet. "Hatay Basın Tarihinin Altın Sayfalarından Biri: Yeni Mecmua", *Güneyde Kültür*, S. 111, 1998, ss. 1-28
- TEKİN, Mehmet. *Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen*. Mustafa Kemal Üniversitesi Yay., Antakya, 2002.
- TEKİN, Mehmet. *Hatay Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.
- TEKİN, Mehmet. "İşgal Yıllarında Hatay Cemiyetleri I (Selamet-i Belde, Elektrik Şirketi, Hilal-i Ahmer)", *Güneyde Kültür*, Yıl 1, S. 5, Temmuz 1989, ss. 2-5.
- TEKİN, Mehmet - TEKİN, Mehtap. *Hatay Devleti Millet Meclisi Reisi Abdulgani Türkmen*, Y.y., Antakya 2011.
- TOPAL, Coşkun. "Sancak (Hatay) Sorunu ve İkinci Dünya Savaşı Öncesi Süreçte Arap Kamuoyundaki Etkileri". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, Cilt 11, Sayı 2, ss. 1-16.
- TOPUZ, Hıfzı. *Bana Atatürk'ü Anlattılar*, 10. Bs. , Remzi Kitabevi, İstanbul 2015.
- TOYNBEE, Arnold J., KIRKWOOD, Kenneth P. *Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, (Haz. Nurer Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul 2009.
- TOZLU, Selahattin. *Antakya (Hatay) Tarihi Bibliyografyası*, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yay., Elazığ 2009.
- TUĞLUOĞLU, Fatih. "Türkiye'de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)", *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, C. 32 (4), 2008, ss, 351-359.
- TURAN, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, 2. Bs., Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969.
- TURAN, Refik vd. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, 17. Bs., Okutman Yayıncılık, Ankara, 2010.
- TUTAR, Adem. *XX. Yüzyıl Hatay Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1997.
- TUTAR, Adem. "Osmanlı Döneminde Antakya'nın Nüfusu ve Dini Yapısı (1860-1921)", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şaban Kuzgun Armağanı*, Sayı 5, Yıl 2000, ss.71-79.

- Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980*, 15. Bs., Ed. Bakın Oran, İletişim Yayınları, C.1, İstanbul 2009.
- Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001*, 12. Bs., Ed. Bakın Oran, İletişim Yayınları, C.2, İstanbul 2010.
- Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.
- Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Haluk Akalın... v.d., 10. Bs., Türk Dil Kurumu, Ankara, 2009.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Durmuş Yalçın (-v.d.), 6. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010.
- Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014*, Editör Mustafa Turğut, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Haz. Mete Tuncay vd. Cem Yayınevi, Ankara, 1989.
- TÜZÜN, Süleyman. *İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi (1918-1939)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1989.
- ULUS GAZETESİ
- UMAR, Ömer Osman. “Milli Mücadele Dönemi Atatürk’ün Ortadoğu Politikası - Atatürk’s Middle East Politic in the Period of the National Struggle”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, Elazığ, 2010, ss. 443-470.
- UMAR, Ömer Osman. *Fransız Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*, ATAM, Ankara, 2004.
- UMAR, Ömer Osman. *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi. Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yay., Elazığ, 2003.
- UNAT, Kadir. “Cumhuriyet Halk Partisi’nde Nevi Şahsına Münhasır Bir Muhalif Grup: Otuzbeşler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 48, Güz 2011, ss. 839-867.
- URAN, Hilmi. *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti hatıralarım (1908-1950)*, Yay. Haz. Cem Çobanlı - Pınar Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.
- UZER, Umut. *Turkish Foreign Policy Between Kemalist State Identity and State Interests: The Cyprus and Karabagh Cases*, Degree of Doctor of Philosophy (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of Virginia, Virginia, 2006.
- UZGÖREN, Nusret Namık “Ankara’da Yeni Bir İstihlak Kooperatifi: Demirtepe Halk İstihlâk Kooperatifi”, *Karınca Kooperatif Postası*, Türk kooperatifçilik Cemiyeti, C. 9, (Özel Sayı), 1943, ss. 82-83.
- YENİ MECMUA
- YENİGÜN GAZETESİ
- YAVUZ, Bülent, BÜLBÜL, Mahmut. “Çift Meclis Sistemi ve Türkiye”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, Yıl 2012, S. 1, ss.217-260.
- YAVUZ, Resul. “Hatay Sorununun Uluslararası Platforma Taşınması ve Türk Basınındaki Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi/Journal of International Relations and Diplomacy*, C. 1, S.1, Ekim/October 2018, ss. 1-30.
- YAVUZ, Resul. *Hatay Sorunu ve Basın*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2004.
- YILDIRIM, Hüsamet, “Vahdet Gazetesinin Harf İnkılâbını Hatay Türklerine Yansıtması”, *Misak-ı Milli’nin 80. Yıldönümünde İskenderun ve Çevresi Paneli*, (Yay. Haz. Birgül GÜNDÜZ), Atatürk Araştırma Merkezi Ankara, 2001.

YILMAZ, Hatice *Dr. Nafiz Körez'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, Afyon Kocatepe üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, 2018.

Zirai Mücadele Teknik Talimatları, C.2, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Ankara Y.y.

ARŞİV KAYNAKLARI

CBCA Fon no: 030.10, Kutu no 77, Dosya no 510, Sıra no 19, s. 1, 2, 3.

CBCA Fon no: 030.10, Kutu no 222, Dosya no 501, Sıra no 5, s. 1, 2, 3

CBCA Fon no: 030.10, Kutu no 224, Dosya no 511, Sıra no 9, 10.

CBCA Fon no: 030.10, Kutu no 224, Dosya no 512, Sıra no 40.

CBCA Fon no: 030.18.01.02, Kutu no 86, Dosya no 21, Sıra no 5.

CBCA Fon no: 030.18.01.02, Kutu no 87, Dosya no 62, Sıra no 1.

CBOA, İ. DÜİT,75/000068 (10 C 1335/3 Nisan 1917)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi EBİS sıra no: 01016771, ek no 266, belge kayıt no 637319, s.1.

TC Cumhurbaşkanlığı Arşivi EbiS sıra no 01013485, ek no 12, belge kayıt no 545454.

TC Cumhurbaşkanlığı Arşivi EbiS sıra no 04005513, ek no5, belge kayıt no 276148.

TC Cumhurbaşkanlığı Arşivi EbiS sıra no 04005513, ek no 5, belge kayıt no 276148

TBMM ARŞİVİ: Abdurrahman MELEK dosyası. 20 Nisan 1939 tarihli "TBMM Kısa Hal Tercümesi".

Question of Alexandretta: Report of The Comission fort he Organisation and Supervision of the First Elections in the Sanjak, League of Nations, Geneve August 20th 1938.

EKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Ek 1. Abdurrahman Melek'e ait Düğün Hatırası.....	276
Ek 2. 1934 Yılında Yenigün Gazetesi'nde Abdurrahman Melek.....	277
Ek 3. Abdurrahman Melek, Türkiye ile Suriye Arasında Toprak Sorununun Kesinlikle Çözümüne İlişkin Anlaşma hakkında dönemin T.C. Başbakanı Celal Bayar'a Bilgi Amaçlı Telgrafi Sonrasında Bayar'ın, Abdurrahman Melek'e Çektiği Tebrik Telgrafi.....	278
Ek 4. Hatay Meclisi'nin İlk Günü.....	279
Ek 5. Hatay Devleti Bakanlar Kurulu Üyeleri.....	280
Ek 6. Başbakan Abdurrahman Melek.....	281
Ek 7. Başbakan Dr. Abdurrahman Melek'in Makam Arabası ve Şoförü.....	282
Ek 8. Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek'e Ait Tercüme-i Hal Evrağı....	283
Ek 9. Kilis Ziyareti Sırasında Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek.....	285
Ek 10. Dr. Abdurrahman Melek, İngiltere'de Parlamentolararası Kurul Toplantısı Sırasında İngiliz Savaş Gemisini Ziyareti.....	286
Ek 11. Abdurrahman Melek ve Ailesi, 1948.....	287
Ek 12. Eşinin ve Kendisinin Vefatıyla İlgili Gazete Kupürleri.....	288
Ek 13. Abdurrahman Melek ve Eşi Leman Melek'in Karşıyaka Mezarlığı'ndaki Kabirleri,.....	289
Ek 14. Abdurrahman Melek.....	290

EKLER

Ek 1: Abdurrahman Melek'e ait Düğün Hatırası, Dr. Mehmet Melek Arşivi

Ek 3: Abdurrahman Melek, Türkiye ile Suriye Arasında Toprak Sorununun Kesinlikle Çözümüne İlişkin Anlaşma hakkında dönemin T.C. Başbakanı Celal Bayar'a Bilgi Amaçlı Telgrafı Sonrasında Bayar'ın, Abdurrahman Melek'e Çektiği Tebrik Telgrafı. Dr. Mehmet Melek Arşivi

سنجق اسکندرونه

SANDJAK D'ALEXANDRETTE

اسکندرون سنجاغی

N° 701

البريد والبرق Postes & Télégraphes بوسته وتلغراف
الحكومة لانتحمل مسؤولية ما من جراء المخبرات البرقية
حکومت تلغراف مجابراندن دولایي هيچ بر مسئوليت قبول ايتز

L'Etat n'est soumis à aucune responsabilité à raison de la correspondance échangée par la voie télégraphiques

ختم التاريخ نومرو
تاريخ مهري
Timbre
à date

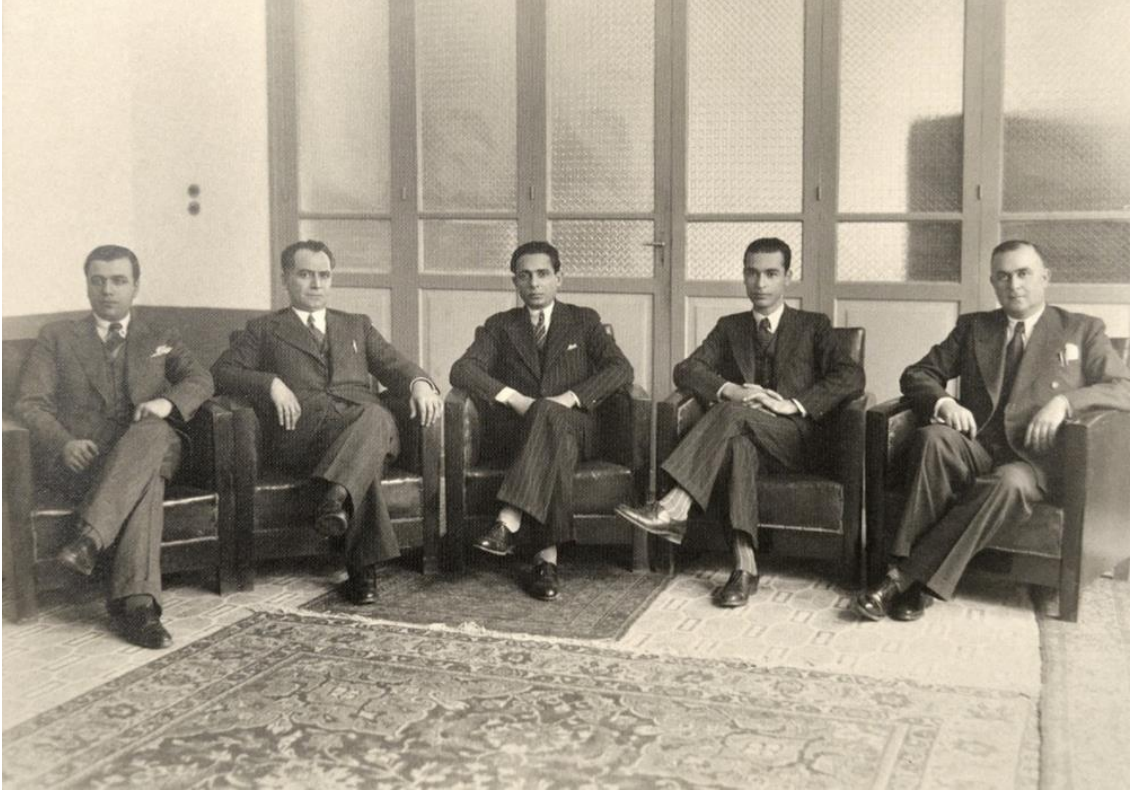
المصدر مخرجي ORIGINE	الرقعة نومرو Numéro	عدد الكلمات كله صايبي Nomb. et mots	التاريخ تاريخ Date	ساعة الابداع توديع ساعتي Heure de dépôt	الاشارات المحتملة محتمل اشارتار MENTIONS DE SERVICE
dolmabahce	1	30	5/7	18,50	

bay abdurrahman melek iskenderun sancagi
valisi iskenderun
son anlasma ve sulisile hataydi kardeslerimin
doyingun payansiz suerun hildisen telegrafinizi
tesekkurlerle aldum hataykilara zafak ve sadet
diler paygilarimi sunarim
hasretkil @ bayar

Ek 4: Hatay Meclisi'nin İlk Günü. 2 Eylül 1938 (İkinci sırada Askerler Arasında Yürüyenler, Abdurrahman Melek ve oğlu Faik Melek'tir). HDMMZC, s. 518.

Ek 5: Hatay Devleti Bakanlar Kurulu Üyeleri. (Ortada Başbakan Abdurrahman Melek) Dr. Mehmet Melek Arşivi.

Ek 6: Başbakan Abdurrahman Melek. Hatay Devleti Başbakanı Dr. Abdurrahman Melek Kitabı s. 337.

Ek 7: Başbakan Dr. Abdurrahman Melek'in Makam Arabası ve şoförü. Dr. Mehmet Melek Arşivi

**Ek 8: Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek'e Ait Tercüme-i Hal Evrağı.
TBMM Arşivi.**

FOTOĞRAF			
Seçim dairesi	<i>Gaziantep</i>	Eserleri	
Adı	<i>Abdurrahman</i>	İlmî rütbesi	
Soy adı	<i>Melek</i>	Meslek ve mesgüliyeti	<i>Doğtor</i>
Babasının ve annesinin adı	<i>Faik Melek Hadice</i>	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	<i>Evlü. Üç çocuğum var.</i>
Doğduğu yer	<i>Antakya</i>	Seçimden evvelki son memuriyeti	<i>Hatay Bazme-kili</i>
Oturduğu yer	<i>Antakya</i>	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	<i>" "</i>
Doğum tarihi	<i>1312 (1896)</i>	Seçim mazbatasının tarihi	<i>26/3/1939</i>
Tahsili	<i>Yüksek tahsil.</i>	Kaç reyile mebusluğa seçildiği	<i>641</i>
Bildiği diller	<i>Fransızca, Almanca, Arabic.</i>	Mazbatasının Meclis Genel Heyetince tasdik tarihi [*]	<i>10.4.1939</i>
Nede ihtisas olduğu	<i>Doğtor (Zahilyede)</i>	Meclise iltihak tarihi	<i>17/4/1939</i>

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kalemine doldurulacaktır.

Kısa tercümeihal

1919 tarihinde İstanbul E.İ.B. Fakültesinden mezun oldum. Bir sene Fakültede Asistan kaldım. Bilahere Viyanaya ve Parise tezi malumat için gittim.

1936 senesine kadar Antakya'da serbest Doktorluk yaptım. 1936 da İstanbul'da ve Antkaya'ya nakli kararı ile Antkaya'ya nakli yapıldım.

1937 de Hatay Davası için Geneveye giden heyetle üç defa misafir olarak beraber gittim. Dörtgözü'de ve İstanbul'da Hatay Erkinlik Cemiyeti reisi oldum. 1938 de Antakya'ya dönerek Hatay Halk Partisi faal heyeti reisi oldum.

1938 Haziran ayında Hatay valisi oldum.

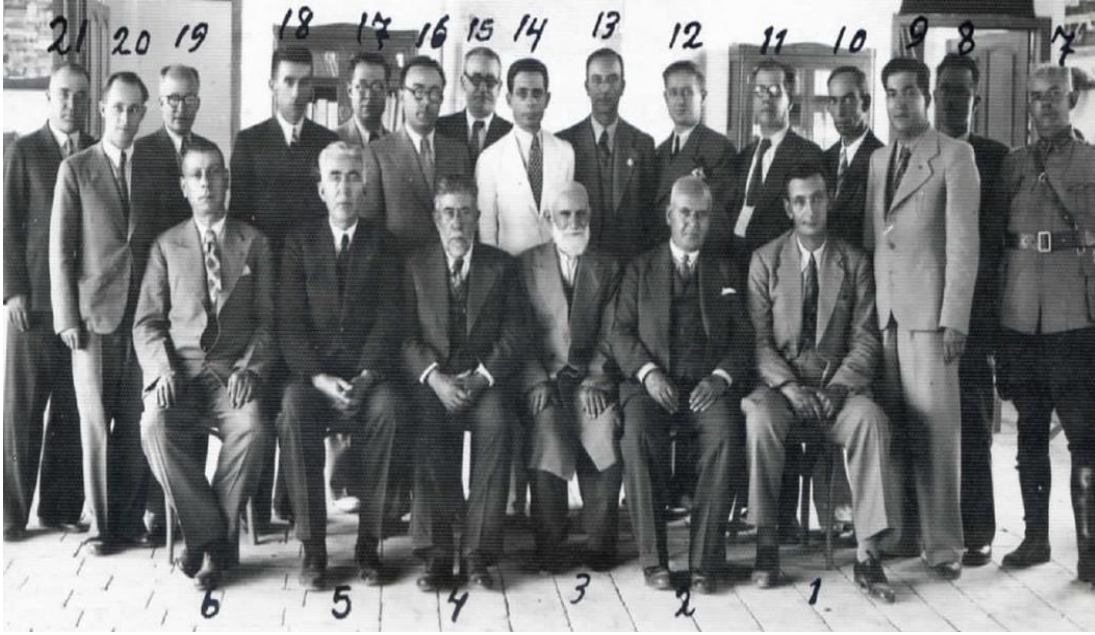
1938 Eylülünde Hatay Başvekili olarak şimdiye kadar bu vazifeyi yapmaktayım.

Antakya'da babamdan ve annemden tevarüs ettiğim emlak ve arazim var.

20/4/1939

D: Abdinabman
Halep

Ek 9: Kilis Ziyareti Sırasında Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek. Dr. Mehmet Melek Arşivi

Kilis'i teşriflerinizin kıymetli hatırası. 27/7/939
Parti ve Halkevi Baş.
Dış Hekimi

I Dr. M. Ali Agakay: G.An.saylavı
2 Mehmet Şahin: " "
3 Mustafa Beşe: müderris
4 Neş'et Topaloğlu: Zürra
5 Nuri Pazarbaşı: G.An. Saylavı
6 Ragıb Yazman: Gazeteci
7 Cevdet Çetin: Jandarma TB.K.
8 Vakıf Yarımağan: İlgeyönkuruldan
9 Orhan Oktay: Parti ve Halkevi B
10 Sabit Yöney: C. M. Umumisi
11 Dr. Emin Bilgen: Halkevi üyesi
12 Dr. Sıtkı Yüce: Tr. Baş Hekimi
13 Ömer Asım Aksoy: G.An. Saylavı
14 Abdurrahman Melek: " "
15 Asaf Sarıca: Noter
16 Turgut Başkaya: İlgebay
17 Hamit Azaz: umumi meclis üyesi
18 Haşmet Topaloğlu: Şarbay
19 Dr. Abdülkadir Atik
20 Halil Okan: Ortaokul Direktörü
21 Muhtar Canbolat: Dava vekili

Ek 10: Dr. Abdurrahman Melek, İngiltere’de Parlamentolararası Kurul Toplantısı Sırasında İngiliz Savaş Gemisini Ziyaret Ederken. (Abdurrahman Melek, Sağdan İkinci Kişidir) Dr. Mehmet Melek Arşivi

Ek 11: Abdurrahman Melek ve Ailesi, 1948. Dr. Mehmet Melek Arşivi

Ek 12: Eşinin ve Kendisinin Vefatıyla İlgili Gazete Kupürleri

17.01.1978, Milliyet, Sayfa 12

Hatay'ın eski başbakanı Melek'in cenazesi förenle kaldırıldı

ANKARA, ÖZEL

Hatay Cumhuriyeti eski başbakanı, eski milletvekillerinden Abdurrahman Melek'in cenazesi dün kaldırılmış. Meclis önünde yapılan törende Başbakan Ecevit, bakanlar, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, çeşitli partilerden milletvekilleri hazır bulunmuşlardır.

< III >

29.03.1971, Milliyet, Sayfa 11

Merhum Hacı Hasan Hilmi Paşa ile merhume Hayriye hanımın kızı, merhum Baha Erker'in hemşiresi, Dr. Abdurrahman Melek'in eşi, Faik Melek, Erdem Melek ve Gökçen Erner'in annesi, Selma Melek ve Erdem Erner'in kayınavalidesi, Hasan Erker'in halası, Ahmet, Mehmet ve Omer'in büyükannesi, iyi insan

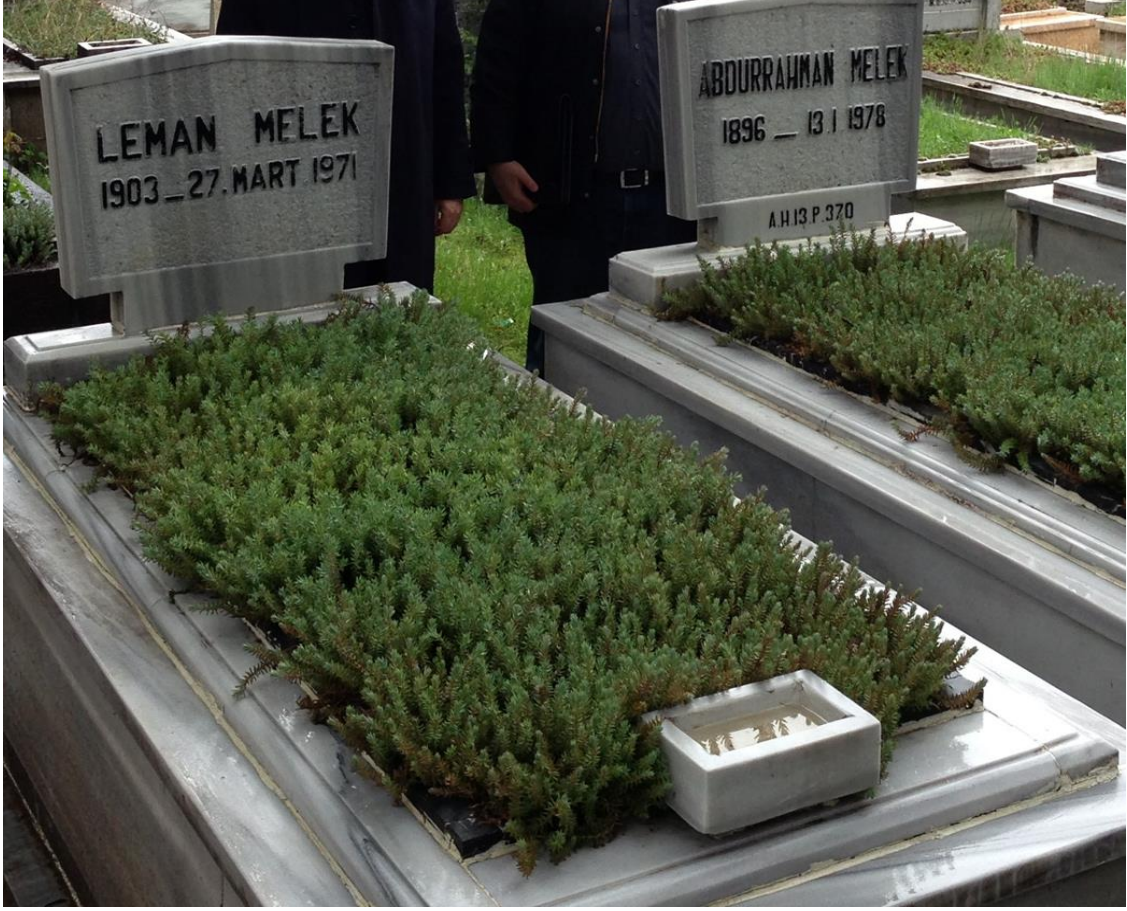
LEMAN MELEK

Hanımefendi

27 Mart Cumartesi günü Hak-
kın rahmetine kavuşmuştur.
Cenazesi 29 Mart Pazartesi
günü öğle namazını müteakip
Hacıbayram Caminden kaldırılacaktır.

< III >

Ek 13: Abdurrahman Melek ve Eşi Leman Melek'in Karşıyaka Mezarlığı'ndaki Kabirleri, Ankara. Dr. Mehmet Melek Arşivi

Ek 14: Abdurrahman Melek

ÖZGEÇMİŞ

M. Abdullah Kündeyi, 1974 yılında Hatay'ın Dörtyol ilçesinde doğdu. 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik (Bilgi Belge Yönetimi) Bölümünden mezun oldu. 1996 yılı Ekim ayında Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde Uzman Kütüphaneci olarak çalışmaya başladı. 2000-2012 yılları arasında Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına vekalet etti. 2009 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisansını tamamladı. 2018 yılında Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi'nde "*Hatay Devleti Başbakanı Doktor Abdurrahman Melek'in Yeni Mecmua'daki Yazıları Üzerine*" adlı makalesi yayınlandı. Evli ve 2 çocuk babasıdır.

